

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1950: 45
KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET

PLANVÄSENDETS UPPGIFTER OCH ORGANISATION

BETÄNKANDE AVGIVET AV
KOMMITTÉN FÖR STADSPLANEVÄSENDETS
OMORGANISATION

STOCKHOLM 1950

Statens offentliga utredningar 1950

Kronologisk förteckning

1. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:13. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. Beckman. 44 s. K.
2. Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvirenden. Victor Petterson. 157 s. H.
3. Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. Kihlström. 137 s. E.
4. Skolöversynens utlåtande angående beskränkning av timplanerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Statens Reproduktionsanstalt. 105 s. E.
5. Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala Ortsavdrag m. m. Beckman. 199 s. Fi.
6. Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. Marcus. 4 s. Fi.
7. 1949 års uppbördssakkunniga. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i uppbördsförfarandet. Marcus. 12 s. Fi.
8. Betänkande angående rationaliseringsverksamheten inom den offentliga förvaltningen. Beckman. 155 s. Ju.
9. Utredning angående de handelspolitiska arbetsformerna m. m. 2. Redogörelse för de olika avtalstyperna i det svenska avtalssystemet. Katalog- och Tidskriftstryck. 74 s. H.
10. Den svenska elbranschens kapacitet och konkurrensförhållanden. Marcus. 175 s., 1 pl. H.
11. Socialvårskommitténs betänkande. 17. Utredning och förslag angående lag om socialhjälp m. m. Beckman. 64* s., 515 s. S.
12. Handelsutbildningskommitténs betänkande och förslag. 1. Handelsgymnasierna. Marcus. 445 s. E.
13. Skyddsrun för civilbefolkningen. Nordisk Rotogravyr. 54 s., 1 pl. I.
14. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 4. D. smalspåriga västgötabanorna. Gummesson. 99 s. K.
15. 1948 års järnbruksutredning. Betänkande angående järnbrukens arbetskraftsförsörjning och därmed sammanhängande problem. Kihlström. 55 s. S.
16. Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. Av I. Strahl. Victor Petterson. 168 s. Ju.
17. Betänkande med förslag rörande decentralisering inom väg- och vattenbyggnadsverket m. m. Victor Petterson. 151 s. K.
18. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:19. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Västmanlands län. Beckman. 37 s. K.
19. Betänkande med utredning och förslag angående fordringar på synförmågan för anställning i allmän och enskild tjänst m. m. Kihlström. 235 s. S.
20. Undersökning rörande brukskostnadernas samband med åkerfältens storlek, form och beskaffenhet. Gerandt. 276 s. Jo.
21. 1944 års allmänna skattekommitté. 4. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser för beskattning av periodiskt understöd, m. m. samt av utdelning å svenska aktier och andelar i vissa fall, m. m. Marcus. 170 s. Fi.
22. Statsbidrag för ålderdomshem. Beckman. 61 s. S.
23. Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 5 angående verksamheten vid sjukhustvätterna och möjligheterna att rationalisera densamma. Kihlström. 201 s. I.
24. Betänkande med förslag till det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. Norstedt. 62* s. Ju.
25. Det statliga utredningstrycket. Trycksakskommitténs betänkande. Idun. 43 s. Fi.
26. Kommittésvenska. En undersökning och ett förslag till riktlinjer av E. Wellander. Bilaga till trycksakskommitténs betänkande. Idun. 88 s. Fi.
27. Betänkande med förslag till ny lag om flottnings i allmän flottled, m. m. Beckman. 220 s. Ju.
28. Länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen. Idun. VI, 680 s. I.
29. Betänkande angående arbets- och kapitalkostnaderna i jordbrukskalkylen. Idun. 369 s. Jo.
30. Partsorgan inom yrkesinspektionens distrikt. Marcus. 39 s. S.
31. Betänkande med förslag till lag om prästmöte och stiftsmöte m. m. Av H. Ljungberg. Katalog och Tidskriftstryck. 93 s. E.
32. Arbetstidsutredningens betänkande. Del 4. Tre veckors semester. Beckman. 92 s., 128* s. S.
33. Allmän pensionsförsäkring. Principbetänkande. Norstedt. 329 s. H.
34. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden vid 1945 års allmänna fastighetstaxering. Norstedt. VI, 174 s. Fi.
35. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående avdrag vid taxering för utländska skatter. Beckman. 149 s. Fi.
36. Försvarets centrala tvg-, intendentur- och civilförvaltning. Beckman. IX, 287 s. Fö.
37. Försvarets centrala tvg-, intendentur- och civilförvaltning. Bildbilaga. Beckman. 89 s. Fö.
38. Utredning rörande frivilligt försvarsarbete. Beckman. 311 s. Fö.
39. Maskinell täckdning. Almqvist & Wiksell, Uppsala. 135 s. Jo.
40. Förslag till ändringar i jaktlagstiftningen. Marcus. 197 s. Jo.
41. Betänkande angående vissa med religionsfrihetslagstiftningen sammanhängande skattepörmål. Katalog och Tidskriftstryck. 57 s. Fi.
42. Förslag till ändrad lagstiftning om avbetalningsköp. Idun. 89 s. Ju.
43. Betänkande med förslag till nya grunder för avlöningen av präster, m. m. Del 2. Idun. 214 s. E.
44. Statsbidragsgrunder för det kommunala och enskilda yrkesskolväsendet. Beckman. 72 s. E.
45. Planväsendets uppgifter och organisation. Gerandt. 184 s. K.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E = ecklesiastikdepartementet. Jo = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1950: 45
KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET

PLANVÄSENDETS UPPGIFTER OCH ORGANISATION

BETÄNKANDE AVGIVET AV
KOMMITTÉN FÖR STADSPLANEVÄSENDETS
OMORGANISATION

STOCKHOLM 1950
GERNANDTS BOKTRYCKERI
49339

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Skrivelse till departementschefen	7
Utredningsuppdraget	11
Inledning	15

Avdelning I

Planväsendets uppgifter

Kap. 1. Äldre byggnadslagstiftning	18
Kap. 2. 1947 års byggnadslagstiftning	20
Kap. 3. Bebyggelseplaneringens förhållande till andra grenar av den allmänna samhällsplaneringen	24
Allmänna synpunkter 24. Näringslivets lokalisering 25. Jordbruksplaneringen 27. Bostadsförsörjningsplaneringen 28. Vatten- och avloppsplaneringen 29. Vägplaneringen 30.	
Kap. 4. Riksplanering	30
Kap. 5. Regionplanering	33
Regionplaneinstitutets ändamål	33
Förhållandet mellan stat och kommun	33
Formerna för kommunal samverkan	34
Statlig medverkan i regionplanearbetet	34
Planarbetets bedrivande	36
Granskning	36
Länsinventeringar	36
Kap. 6. Generalplanering	37
Generalplaneinstitutets ändamål	37
Utredningsarbetets organisation	37
Statlig medverkan i det egentliga planarbetet m. m.	40
Granskning och fastställelse	40
Kap. 7. Stadsplanering m. m.	42
Detaljplanläggning och annan detaljreglering	42
Stadsplan	43

	Sid.
Byggnadsplan	49
Utomplansbestämmelser	49
Byggnadsförbud	50
Kap. 8. Sambandet mellan planväsen och byggnadsväsen	50
Allmänna synpunkter	50
Skäl för ett organisatoriskt samband	51
Skäl mot ett organisatoriskt samband	52
Kommitténs uppfattning	54

Avdelning II

Planväsendets organisation

Kap. 9. Nuvarande organisation	55
Kommunernas planväsen	55
Planmyndigheter	55
Planarbetets organisation	57
Byggnadsnämndernas sakkunniga	59
Planväsendet i länen	63
Länsarkitektorganisationens tillkomst och utbyggnad	63
Nuvarande personalorganisation	67
Länsarkitektorganisationens nuvarande uppgifter	68
Planväsendets centrala organisation	73
Förhållandena intill 1917	73
1917 års omorganisation	74
Stadsplanebyråns utveckling intill 1935	74
Stadsplanebyråns utveckling åren 1935—1949	74
Byggnadsstyrelsens nuvarande organisation och allmänna uppgifter	75
Stadsplanebyråns arbetsuppgifter intill 1947	76
Kap. 10. Allmänna riktlinjer för en omorganisation av planväsendet	77
Behovet av en omorganisation	77
Avgränsningen av planväsendets uppgifter	78
Översikt över planväsendets uppgifter	81
Omfattningen av planväsendets uppgifter	82
Fördelningen av planuppgifter mellan det kommunala och det statliga planväsendet	86
Fördelningen av planuppgifter mellan centrala och lokala statsmyndigheter	87
Granskningsavgifter 90. Länsarkitekternas uppdragsverksamhet 91.	
Finansieringen av det statliga planväsendet	89
Kap. 11. Den kommunala planorganisationen	94
Inledning	94

	Sid.
Utredningsorgan	94
Samverkan i planfrågor	95
Byggnadsnämndernas sakkunniga	99
Kap. 12. Planväsendet i länen	104
Tidigare uttalanden om länsarkitektorganisationen	104
Kommitténs undersökningar	106
Länsarkitektorganisationens arbetsbörda	110
Arbetets fördelning på olika befattningshavare	112
Arbetsuppgifter för planväsendet i länen	115
Egentliga planuppgifter	116
Initiativtagande verksamhet 116. Rådgivande verksamhet 117. Granskning 117. Fastställelse 119. Tillståndsärenden 119. Kontroll 120. Genomförande 120. Administrativa frågor 120. Länsutredningar 120. Upplysningsverksamhet 121.	
Uppgifter som sammanhånga med byggnadsväsendet	121
Tillsyn över byggnadsväsendet 121. Granskning av ritningar till bostadsbyggnader 122. Kronans byggnader m. m. 122. Uppdrag i övrigt 122.	
Huvudlinjer för planväsendets organisation i länen	123
Behovet av samverkan	123
Länsarkitektens förhållande till länsstyrelsen	127
Länsarkitekt och distriktsingenjör	128
Lekmannainflytande	129
Kronans byggnader	129
Sammanfattning av arbetsuppgifterna	129
Länsarkitektens ställning	130
Arbetsbelastningens sannolika utveckling	131
Förstärkning av länsarkitektkontoren	131
Förslag till gruppindelning	131
Personalorganisation	135
Jämförelse mellan nuvarande och föreslagen personal	136
Inre organisation	138
Uppdelning på avdelningar 138. Länsarkitekten 138. Vice länsarkitekten 139. Biträdande länsarkitekten 139. Assistenterna 139. Extra planfackmän 140. Ingenjörer (stadsplanetekniker) 140. Övrig biträdespersonal 142.	
Kap. 13. Den centrala planorganisationen	142
Hittillsvarande arbetsbelastning	142
Synpunkter på arbetsuppgifterna	143
Den nuvarande organisationens otillräcklighet	143
Översiktsplaneringens krav på nya insatser	145
Allmän upplysningsverksamhet	146

	Sid.
Behov av planekonomisk granskning och rådgivning	146
Kontakten mellan centralorgan och länsorgan	147
Det organisatoriska sambandet mellan planväsen och byggnads- väsen	147
Frågan om utbrytning från byggnadsstyrelsen	148
Organisationen av en planstyrelse	152
Inrättande av en planavdelning inom byggnadsstyrelsen	155
Allmänna synpunkter	155
Förhållandet till lokaliseringsnämnden	156
Planavdelningens organisation	157
Allmänna synpunkter 157. Första byrån 158. Andra byrån 158. Gemen- sam juridisk personal 160. Biträdespersonal 160. Förslag till perso- nalstat samt jämförelse med nuvarande stadsplanebyrån 161.	
Planavdelningens förhållande till den övriga byggnadsstyrelsen ..	162
Generaldirektören 162. Överdirektören 163. Det administrativa sam- arbetet 163.	
Samarbetsfrågor	163
Kap. 14. Rekrytering och utbildning av planfackmän	164
Inledning	164
Personalbehovets ungefärliga storlek	165
Svårigheter att uppskatta behovet	165
Sakkunniga åt byggnadsnämnderna	165
Sakkunniga för planproduktion	166
Det statliga planväsendet	168
Privatkonsulterande experter	168
Beräknat tillskott av planfackmän under de närmaste åren	169
Ökning av arbetskraften på kort sikt	171
Ökning av arbetskraften på längre sikt	171
Ny professur i stadsbyggnad	171
Ökad intagning av arkitektstuderande	171
Fortbildningskurser som ordinarie institution	172
Kostnadsberäkningar	172
Länsarkitektorganisationen	172
Avlöningar	172
Omkostnader	173
Intäkter	174
Det centrala planorganet	174
Total kostnadsökning	175
Sammanfattning	176

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Kommunikationsdepartementet

Genom beslut den 14 februari 1947 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för kommunikationsdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att inom nämnda departement biträda med utredning rörande det statliga stadsplaneväsendets arbetsuppgifter och organisation.

Jämlikt detta bemyndigande beslöt departementschefen den 7 mars 1947 att uppdraga åt ledamoten av riksdagens andra kammare, överrevisorn J. W. Mårtensson, jämte kanslirådet N. E. J. Aurén, byråchefen, numera generaldirektören A. H. Johansson, byggnadsrådet H. A. Quiding och arkitekten, numera professorn U. E. Åhrén att såsom sakkunniga biträda med nämnda utredning. Tillika uppdrogs åt Mårtensson att vara ordförande samt förordnades politices magistern G. Tegner och numera t. f. förste kanslisekreteraren S. O. F. Åmark att vara sekreterare åt de sakkunniga.

Kungl. Maj:t bemyndigade den 20 februari 1948 chefen för kommunikationsdepartementet att tillkalla ytterligare en ledamot för deltagande i utredningsarbetet. Med stöd härav förordnade departementschefen den 21 februari 1948 civilingenjören P. G. Sandblom såsom ledamot av kommittén.

De sakkunniga ha antagit benämningen kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation.

Genom beslut den 11 april 1947 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommittén att verkställa en överarbetning av vissa förslag, som framlagts av stadsplaneutredningen 1942 rörande bidrag till vissa plankostnader m. m. i vad avsåg byggnads- och generalplaner. Kommittén avgav den 18 oktober 1947 förslag i ämnet. Förslaget föranledde propositioner till 1948 års riksdag (nr 226 och 227), vilka antogs av denna (skr. nr 275 och 362). Författningar ha sedermera utfärdats (nr 383 och 411).

Till kommittén ha överlämnats vissa framställningar att tagas i övervägande vid fullgörande av utredningsuppdraget, nämligen

från 1947 års centrala lantbrukskommitté angående viss ändring av byggnadstadgan för att trygga lantbruksnämndernas medverkan vid utarbetande av regionplan m. m.,

från dåvarande chefen för Göteborgs stads generalplanekontor F. Lindström, enligt uppdrag av de svenska deltagarna i en av kontoret anordnad konferens i Göteborg år 1948 om generalplanefrågor, angående vissa åtgärder i syfte att underlätta kommunernas generalplanearbete,

från byggnadsstyrelsen angående anslag till en utställning, avsedd att belysa stadsplaneväsendets mål och medel, samt

från länsstyrelsen i Skaraborgs län angående utredning om inrättande av statliga arkitektdistrikt.

Dessutom har länsarkitekternas förening i skrivelse den 7 juni 1948 till kommittén framfört vissa önskemål och synpunkter angående plan- och byggnadsväsendets uppgifter och organisation.

Kommittén har vid fullgörandet av sitt uppdrag haft överläggningar med representanter för byggnadsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, lantmäteristyrelsen, lantbruksstyrelsen, bostadsstyrelsen, ävensom länsstyrelserna och vissa länsorgan i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Värmlands län. Kommittén har vidare skriftligen från samtliga länsstyrelser och länsarkitekter, alla städer och ett stort antal köpingar och municipalsamhällen inhämtat upplysningar i frågor som rört utredningsuppdraget. Värdefull medverkan vid kontakten med kommunerna har lämnats av svenska stadsförbundet. Sammanträden ha hållits med företrädare för länsarkitekternas, stadsarkitekternas och distriktslantmätarnas sammanslutningar.

Kommittén har även konfererat med de sakkunniga angående bostadspolitikens organisation, 1946 års vatten- och avloppssakkunniga, 1947 års byggnadsstyrelseutredning, utredningen angående näringslivets lokalisering och 1948 års länsstyrelseutredning.

I skrivelser till Kungl. Maj:t har kommittén avgivit följande utlåtanden: den 16 oktober 1947, med anledning av remiss den 5 maj 1947, rörande betänkande med förslag till regionkommuner m. m. (SOU 1947: 30);

den 31 oktober 1947, med anledning av remiss den 9 maj 1947, rörande bostadssociala utredningens slutbetänkande del II (SOU 1947: 26), i vad det avsåg saneringen av stadssamhällenas bebyggelse;

den 28 november 1947, med anledning av remiss den 19 november 1947, rörande byggnadsstyrelsens förslag till anslag för budgetåret 1948/49 till styrelsen och länsarkitektsorganisationen;

den 20 februari 1948, med anledning av remiss den 22 januari 1948, rörande betänkande om den allmänna bostadspolitikens organisation, ävensom bostadssociala utredningens slutbetänkande del II, i vad det avsåg organisationen av låne- och bidragsverksamheten för bostadsändamål; samt

den 4 mars 1949, med anledning av remiss den 4 februari 1949, rörande fastighetsbildningssakkunnigas betänkande den 29 januari 1949 med förslag till vissa ändringar i jorddelningslagen m. m.

Genom remiss den 2 september 1948 har vidare till kommittén överlämnats framställning från byggnadsstyrelsen den 19 juni 1948 angående inrättande av vissa extra ordinarie befattningar inom länsarkitektorganisationen. Framställningen har behandlats i föreliggande betänkande (sid. 140).

Sedan uppdraget numera fullgjorts, får kommittén härmed vördsamt överlämna betänkande angående planväsendets uppgifter och organisation.

Stockholm den 15 november 1950.

J. W. MÅRTENSSON

NILS AURÉN

ALF JOHANSSON

HANS QUIDING

P. G. SANDBLOM

U. ÅHRÉN

| *Göran Tegner*

Sven Åmark

Utredningsuppdraget

Vid utverkandet av bemyndigandet att tillkalla sakkunniga för utredning rörande det statliga stadsplaneväsendets arbetsuppgifter och organisation anförde chefen för kommunikationsdepartementet, efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars- och socialdepartementen, till statsrådsprotokollet följande.

Ett samhällsintresse av största vikt är, att bildandet av nya samhällen och utvecklingen av gamla sker på sådant sätt att gynnsamma förutsättningar skapas för det ekonomiska livets utveckling och tillkomsten av en social miljö, i vilken medborgarnas materiella och andliga behov kunna på bästa sätt tillgodoses och där såväl individernas som de sociala gruppernas utveckling och trivsel kan främjas. Insikten om stadsplaneringens betydelse såsom ett medel att tjäna dessa syften har alltmer börjat vinna i styrka och under de senare åren har — under inflytande av detta betraktelsesätt — en djupgående nyorientering skett på stadsplaneväsendets område. I vårt land har detta tagit sig uttryck bl. a. däri, att förslag till ny byggnadslag m. m. framlagts av stadsplaneutredningen 1942 (SOU 1945:15) och att de för bebyggelsefrågan grundläggande markproblemen nyligen tagits upp till allsidig utredning.

Jämsides med en god byggnadslagstiftning och en förbättrad markpolitik är det för en god samhällsplanering av väsentlig betydelse, att de statliga och kommunala stadsplanemyndigheterna så organiseras, att de kunna på bästa sätt handhava sina uppgifter. Stadsplaneutredningen 1942 har i sitt slutbetänkande föreslagit, att byggnadsstyrelsens organisation,

såvitt angår dess befattning med tillämpningen av byggnadslagstiftningen, måtte göras till föremål för särskild utredning, avseende lämpliga åtgärder i ändamål att öka styrelsens effektivitet på ifrågavarande område, möjliggöra förbättrad kontakt mellan styrelsen samt ortmyndigheter och andra, vilka syssla med hithörande spörsmål, samt utveckla styrelsens rådgivande och upplysande verksamhet. I samband därmed anses böra upptagas till prövning frågan om städernas behov av en särskild informations- och rådgivningscentral för planärenden. Utredning förordas vidare rörande ändamålsenligheten av de principer, vilka ligga till grund för den nuvarande länsarkitektsorganisationen, särskilt länsarkitekternas skyldighet att mot betalning fullgöra uppdrag vid sidan av den granskande och övervakande verksamheten samt att för statens räkning utföra byggnadsritningar och därmed jämförliga arkitektarbeten. Stadsplaneutredningen 1942 har i detta sammanhang förordat, att den nuvarande avgiftsbeläggningen av det länsarkitekterna i tjänsten åliggande granskningsarbetet skall upphöra.

Behovet av den sålunda av stadsplaneutredningen 1942 föreslagna särskilda utredningen bestyrkes av de yttranden, som myndigheter och institutioner avgivit över betänkandet. Spörsmålet om det statliga stadsplaneväsendets arbetsuppgifter och organisation synes nu böra upptagas till utredning genom särskilda sakkunniga, varvid följande synpunkter torde kunna tjäna såsom ledning.

De sakkunniga böra först söka närmare bestämma det statliga stadsplaneväsendets arbetsuppgifter i det nya läge, som uppkommer därest, vilket synes sannolikt, en på nu före-

liggande förslag grundad byggnadslagstiftning snart genomföres. Dessa uppgifter torde i korthet kunna angivas vara att bidra till förverkligandet av bästa möjliga bebyggelseplanering i nationell, regional och lokal skala.

Den nationella planeringen har sin särskilda karaktär därigenom, att dess medel ofta falla utom stadsplanemyndigheternas direkta inflytande, vilket exempelvis är fallet vid beslut om förläggning av företag och andra anläggningar till den ena eller andra delen av landet, kommunikationsnätets utbildning och transportmedlens tekniska utveckling, överföring och distribution av elkraft, jordbrukets rationalisering m. m. På den för hela samhällsplaneringen grundläggande frågan om företagens lokalisering inverka ett flertal faktorer. Sålunda kunna för en viss industri exempelvis rent tekniska, näringsgeografiska och transportekonomiska skäl vara utslagsgivande, medan i andra fall arbetskraftproblemet kan vara den dominerande faktorn. Ständigt måste dock hänsyn tagas till den synpunkt, som speciellt stadsplanemyndigheterna böra företräda, nämligen strävan att skapa ekonomiskt, socialt och kulturellt välbalanserade samhällsbildningar och att, i den mån möjligheter härför finnas, lokalisera dem så, att de fungera väl i förhållande till varandra. Undersökningar, som erfordras för att få en överblick av dessa problem, förekomma i viss utsträckning i vårt land, men denna undersökningsverksamhet behöver avsevärt utvecklas. Den centrala stadsplanemyndigheten torde därför böra få till uppgift bl. a. att företaga och samordna sådana ur stadsplanesynpunkt erforderliga undersökningar, att göra kunskaper inom andra samhällsområden fruktbarande för stadsplaneringen samt att göra de stadsplanemässiga synpunkterna tillgängliga för myndigheter, som verka inom dessa andra områden.

Den stadsplanemässiga regionplaneringens huvuddel utgöres av undersökning av regionens förhållanden och utvecklingstendenser. Dessa måste ställas i belysning av kunskapsmaterial, som visar regionens förhållande till andra regioner i landet. De regionala undersökningarna torde under de närmaste åren endast i vissa orter kunna utföras av kommunalt anställda tjänstemän. Privatpraktiserande

stadsplanetekniker kunna även i vissa fall anlitas för uppgiften. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida icke även det statliga stadsplaneväsendet bör förfoga över personal, väl skickad att utföra dylika utredningar. Självfallet bör den centrala stadsplanemyndigheten vara så utrustad, att den kan lämna erforderliga upplysningar rörande nationella förhållanden samt råd och vägledning för det regionala planarbetet. Även länsarkitektorganisationens möjligheter att medverka i detta arbete böra ökas.

De sakkunniga böra även undersöka, vilka uppgifter som böra tillkomma det statliga stadsplaneväsendet beträffande vägledningen av den lokala planeringen, främst med avseende å upprättande av general-, stads- och byggnadsplaner, rådgivning i övrigt till lokala planmyndigheter samt granskning av uppgjorda planer.

En väsentlig anledning till att det svenska stadsplaneväsendet för närvarande kan anses sakna resurser att motsvara alla de anspråk, som numera kunna betecknas såsom oefftergivliga, är utan tvivel, att tillräckliga informationskällor rörande det i många avseenden komplicerade stadsplanearbetet icke stå till allmänhetens och kommunalmännens förfogande. I vårt land saknas frivilliga sammanslutningar eller andra organ med förmåga att bedriva en tillräckligt effektiv upplysningsverksamhet på området. I ett demokratiskt land är emellertid en upplyst opinion en omistlig förutsättning för uppnående av goda resultat inom samhällsarbetet. I synnerhet under nuvarande brytningstid på stadsplaneringens område måste upplysningsverksamheten tillmätas stor betydelse. Den centrala stadsplanemyndigheten bör enligt min mening äga möjlighet att leda eller bedriva en icke blott inom förvaltningen utövad utan även och icke minst till allmänheten och dess valda förtroendemän riktad upplysningsverksamhet rörande stadsplanearbetets mål och medel.

En andra huvuduppgift för de sakkunniga torde, såsom förut antytts, vara att utreda frågan om det statliga stadsplaneväsendets organisation. De uppgifter för den centrala stadsplanemyndigheten, som jag förut skisserat, ankomma för närvarande delvis på byggnadsstyrelsen, men äro delvis av sådan natur,

att de icke kunde förutses vid organiserandet av nämnda ämbetsverk. Då härtill kommer, att byggnadsstyrelsens stadsplaneringspersonal på grund av arbetsbördans tillväxt kommit att bli knapp redan för de plangranskande uppgifterna, torde en nyorientering av arbetet med tyngdpunkten lagd på vägledning för planers upprättande och annan upplysning uppenbarligen medföra krav på personalökning.

Motsvarande gäller länsarkitektorganisationen, där för närvarande en betydande balans av ärenden föreligger och där utöver upprättande av ritningar för byggnader av olika slag samt de granskande uppgifterna föga tid kan ägnas åt vägledning av planarbetet och samarbete med de övriga myndigheter, som påverka bebyggelseplaneringen. De sakkunniga böra överväga, huruvida en förstärkning av länsarkitektorganisationen bör företagas i syfte att genom decentralisering förebygga en eljest antaglig alltför stor ökning av arbetsbördan hos den centrala stadsplanemyndigheten.

En ökning av arbetskrafterna på länsarkitektkontoren torde därjämte bli nödvändig genom den nya byggnadslagstiftningen i och för sig. Denna lagstiftning förutsätter, att det allmänna principiellt tilläggas rätt att bestämma var och när tätbebyggelse må äga rum. Tätbebyggelse utan föregående planläggning blir generellt förbjuden och för att bestämma tätbebyggelsen till lämpliga platser erhålla myndigheterna nya vittgående maktmedel till sitt förfogande. Byggnadsnämnder skola därjämte inrättas i alla kommuner. Övervakningen av lagstiftningens efterlevnad och tillsynen över byggnadsnämnderna komma i väsentlig mån att vila på länsarkitekterna. De sakkunniga böra utreda, huru länsarkitektkontoren skola organiseras för att kunna fullgöra sina sålunda ökade uppgifter. Härvid bör tillses att det nödvändiga samarbetet mellan länsarkitektkontoren och övriga av planfrågorna berörda myndigheter ordnas på ett så smidigt och praktiskt sätt som möjligt samt att även i övrigt åtgärder vidtagas för att rationalisera och förénkla arbetet på länsarkitektkontoren.

En utveckling av stadsplaneväsendet i enlighet med det anförda kommer att medföra icke obetydliga kostnader, vartill kommer att svårigheter sannolikt uppstå att under de när-

maste åren erhålla kvalificerad personal. Kostnaderna synas böra vägas mot de allmänna fördelarna av god bebyggelseplanering. I synnerhet böra beaktas möjligheterna att genom en samordning av planeringsverksamheten hos olika statliga, kommunala och enskilda organ uppnå besparingar inom de verksamhetsområden som beröras av bebyggelseplaneringen. Det kan erinras om, att betydande investeringar förestå i bostäder och andra byggnader, i vatten- och avloppsanläggningar samt i kommunikationsväsendet. Dessa investeringar måste för närvarande i stor utsträckning ske inom samhällen eller områden, där region- och generalplaner saknas samt stads- och byggnadsplaner antingen saknas eller äro otillfredsställande, varigenom betydande felinvesteringar riskeras. För vårt folks framtida ekonomiska välbstånd är det av väsentlig betydelse, att genom god lokalisering av företagen söka förebygga, att vissa landsdelar och orter på grund av depressionskänslighet, avfolkning och andra liknande missförhållanden drabbas av sådan ekonomisk och social misär, att sedermera stora ekonomiska upppoffringar måste göras från samhällets sida för att bringa hjälp. Till klarläggande av dessa problem och genomförande av en ändamålsenlig lokaliseringspolitik bör stadsplaneväsendet kunna väsentligt bidra. Vid bedömandet av kostnadsfrågan bör slutligen hänsyn tagas till den stora sociala och kulturella betydelsen av välutvecklade samhällen.

Bristen på kvalificerad personal kan otvivelaktigt komma att försena stadsplaneväsendets önskvärda utveckling. Det kan på grund härav bliva svårt att tillräckligt snabbt uppbygga ett stadsplaneväsende, som motsvarar de krav, vilka numera böra ställas på det samma. De sakkunniga böra föreslå en organisation, som äger förmåga att ge arbetet med de nya uppgifternas lösande en god inriktning och som sedermera kan utvecklas i mån av nya erfarenheter. De sakkunniga böra också meddela, vilka riktlinjer för rekryteringspolitiken som från deras utgångspunkter anses erforderliga.

Frågan om den centrala stadsplanemyndighetens organisation sammanhänger med vissa andra spörsmål på byggnadsområdet. Inom försvarsdepartementet tillkallade utrednings-

män, vilka den 27 december 1945 avgivit betänkande med förslag angående omorganisation av fortifikations- och byggnadsförvaltningen inom försvaret m. m., ha diskuterat ett överförande till byggnadsstyrelsen av vissa militära byggnadsuppgifter. Utredningsmännen ha, ehuru icke enhälligt, avstyrkt en sådan överflyttning. Frågan, som är föremål för förnyad utredning inom 1945 års militära förvaltningsutredning, kan komma i ett i viss mån nytt läge i samband med en omorganisation av det statliga stadsplaneväsendet, nämligen om detta därvid skulle anses böra i organisatoriskt hänseende skiljas från det statliga byggnadsväsendet. Från bostadssociala utredningen kunna väntas förslag, vilka beröra den statliga insatsen för lösningen av bostadsbyggandets ekonomiska och tekniska problem, och organisatoriska förändringar kunna här tänkas, vilka mer eller mindre beröra det statliga byggnadsväsendet. Även byggnadsstyrelsens allmänna uppgifter och organisation torde, bortsett från stadsplanefrågorna, inom en icke alltför avlägsen framtid tarva översyn med hänsyn till styrelsens under senare år starkt växande arbetsuppgifter. Det synes mig emellertid icke vara ett lämpligt förfaringssätt att göra en utredning om stadsplaneväsendets organisation helt beroende av alla de antydda sammanhangen, då utredningen i sådant fall skulle bliva alltför vidlyftig. De sakkunniga synes därför böra i första hand ange, vilka det statliga stadsplaneväsendets uppgifter böra vara och vilka personal- och andra resurser, som böra stå till förfogande.

I andra hand bör den centrala stadsplanemyndighetens organisatoriska anknytning till den ena eller andra myndigheten eller dess fristående såsom självständigt verk diskuteras. Den centrala stadsplanemyndigheten kan tänkas kvarbliva inom byggnadsstyrelsen, varvid sannolikt minst en ny byrå torde erfordras. Myndigheten kan möjligen även tänkas förlagd till ett verk, som uppkommer genom den förväntade omorganisationen av statens byggnadslånebyrå. Skäl kunna emellertid också anföras för att stadsplaneverksamheten bör ledas av ett självständigt ämbetsverk. Efter som i stadsplaneringen bör eftersträvas en syn tes av ekonomiska, tekniska, sociala och estetiska element och planeringens verkningar omspänna mycket stora delar av samhällslivet, måste den centrala stadsplanemyndigheten i hög grad vara inriktad på samarbete med andra myndigheter och institutioner. Organisatorisk anknytning till det ena eller andra specialintresset kan ur denna synpunkt innebära en viss fara. Å andra sidan tala vissa praktiska skäl för sådan anknytning till ett verk, vars huvuduppgift ligger inom husbyggnadsområdet. Skulle de sakkunniga komma till den slutsatsen, att stadsplaneverksamheten bör utbrytas ur byggnadsstyrelsen, bör verkan härav på länsarkitektorganisationen övervägas.

De sakkunniga böra samarbeta med myndigheter och sammanslutningar, som syssla med frågor av betydelse för stadsplaneverksamheten, samt med de pågående utredningar, vilkas arbetsresultat kunna komma att påverka frågans bedömande.

Inledning

Det i direktiven omtalade förslaget till ny bbyggnadslag m. m. lades efter remissbehandling och överarbetande inom justitiedepartementet till grund för propositioner till 1947 års riksdag. Sedan riksdagen med vissa ändringar godkänt lagförslagen, utfärdades den 30 juni 1947 byggnadslag, byggnadsstadga och lagar med därav föranledda ändringar i vissa andra författningar. Lagarna ha trätt i kraft den 1 januari 1948.

Därmed har en ny byggnadslagstiftning; ersatt 1931 års stadsplanelag och byggnadsstadga, som visat sig otillräckliga som underlag för en effektiv bebyggelseplanering. Den nya lagstiftningen syftar till att underlätta en mera framsynt och planmässig reglering av byggnadsverksamheten än tidigare varit möjlig.

Vid utformningen av lagbestämmelserna har i överensstämmelse med nutida uppfattning det allmänna tillagts ett ökat ansvar för uppkomsten av välbyggda samhällen och för en ändamålsenlig användning av marken. Tillämpningen kommer att ställa stora krav på de myndigheter i kommunal och statlig förvaltning, som bära ansvaret för plan- och byggnadsväsendet. En allmän översyn över dessa myndigheters möjligheter att motsvara de nya fordringarna har därför ansetts nödvändig. Arbetet härmed kan betraktas som en fortsättning av reformen på lagstiftningsområdet. Det kan emellertid även sättas in i ett större sam-

manhang såsom ett led i en pågående förstärkning av förvaltningsapparaten på samhällsbyggandets olika fält. Det må erinras om vägväsendets förstatligande och det ännu icke avslutade arbetet på uppbyggandet av en särskild organisation för handläggande av vatten- och avloppsfrågor. Lantmäteriväsendet har helt inlemmats i den statliga administrationen, och på lantbruksplaneringens område ha genomgripande organisatoriska förändringar nyligen genomförts. För arbetsmarknadsfrågor och bostadspolitiska frågor, som tidigare handlagts av krisorgan, ha inrättats permanenta statliga central- och lokalmyndigheter. Civilförsvaret och brandskyddet ha även relativt nyligen fått sina organisationsproblem prövade. Slutligen må erinras om de ändringar som vidtagits i expropriationslagstiftningen i syfte att underlätta för kommunerna att föra en aktiv bostadspolitik.

Till denna rad av ingripande förvaltningsreformer av betydelse för den allmänna samhällsplaneringen bör, enligt vad som framhållits från olika håll i samband med tillkomsten av 1947 års byggnadslagstiftning, även fogas en undersökning av byggnadsstyrelsens och länsarkitektkontorens befattning med planväsendet. Samtidigt ha statsmakterna ansett lämpligt att byggnadsstyrelsens övriga arbetsuppgifter göras till föremål för utredning. Vidare ha de med plan-

väsendet nära sammanhängande frågorna om näringslivets lokalisering överlämnats till utredning genom särskilda sakkunniga. Dessa tre utredningskomplex bilda i vissa avseenden en enhet, som bör bedömas i ett sammanhang.

De sakkunnigas arbete med det statliga stadsplaneväsendets uppgifter och lämpliga organisation har måst ske med beaktande av att ett flertal andra reformer på områden, som äga samband med planväsendet, förberedas. Sålunda har i år framlagts förslag till omorganisation av länsstyrelserna. 1946 års vatten- och avloppssakkunniga torde komma att föreslå en utbyggnad av organisationen för frågor om vattenförsörjning och avlopp. Ett centralt forskningsinstitut för byggnadsfrågor har föreslagits av 1947 års utredning för byggnadsfrågor. Proposition (nr 223) har framlagts för 1950 års riksdag rörande förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden. Denna långt ifrån fullständiga uppräkningsvisar att en administrativ reform av planväsendet är beroende av en komplicerad mångfald av problem, av vilka många icke äro så utredda att någon ledning kunnat erhållas vid utformandet av denna kommittés förslag. I enlighet med uttalandena i direktiven har kommittén icke heller velat göra sitt ställningstagande helt beroende av de utredningsresultat som kunna väntas, utan kommittén har sökt att med utgångspunkt från en analys av det statliga planväsendets arbetsuppgifter bilda sig en uppfattning om i vilka hänseenden förändringar i nuvarande planorganisation synts påkallade. Vid utformandet av sina förslag har kommittén sedan i den utsträckning som synts kommittén lämplig anknutit till uppslag och åsikter som framförts från myndigheter och utredningsorgan, med vilka kommittén varit i kontakt.

Kommittén vill slutligen särskilt framhålla två omständigheter som i hög grad inverkat på utformningen av de förorslag som framläggas i det följande. Byggnadslagstiftningen har aktualiserat ett högst avsevärt, förut latent behov av planläggning. Det antal planfackmän som nu äro verksamma på området, varere sig i enskild eller allmän tjänst eller som självständiga företagare, är emellertid så begränsat, att åtgärder för att öka tillgången på sådana fackmän framstå såsom påkallade. Med anledning härav har kommittén undersökt möjligheterna att genom ökad intagning vid utbildningsanstalterna, fortbildningskurser etc. skapa en förbättrad tillgång på kvalificerad personal. Det är likväl endast i mycket begränsad omfattning möjligt att nå sånär resultat. Därmed blir frågan om angelägenhetsgraden av olika planuppdrag aktuell. Kommittén har övervägt om det icke vore rationellt att under de närmaste åren använda en förhållandevis stor del av den tillgängliga personalen för översiktsplanering, då man därigenom bidrager till att väsentligt underlätta detaljplaneringen. Kommitténs förslag till organisation har utformats med utgångspunkt från lämpligheten av en dylik disposition av tillgängliga personalresurser.

Den andra omständigheten är det statsfinansiella läget, som tvingar till stor återhållsamhet både vid valet av lämplig organisationsform och bestämmandet av personalens omfattning och löneställning. Kommittén har i sitt förslag sökt taga hänsyn härtill men därjämte velat redovisa sin uppfattning om hur planväsendets ledning borde utformas vid en utbyggnad som mera fullständigt skulle svara mot arbetsuppgifternas vikt och omfång. Denna fullständiga utbyggnad anges i det följande som framtidsmål och riktpunkt för det successiva förstärkande

av organisationen som man bör kunna räkna med.

Kommittén vill framhålla att ett successivt utbyggande av planväsendets organisation även kan motiveras med den tid det kommer att taga innan förståelsen för principerna i 1947 års byggnadslagsstiftning blir mera allmän. Det kan erinras om att 1931 års stadsplanlagstiftning endast långsamt trängde igenom, och ännu gälla åtskilliga före år 1931 fastställda, föråldrade stadsplaner, trots att det förutsattes vid stadsplanlagens tillkomst att alla äldre stadsplaner skyndsamt skulle revideras. Likaså finnas på sina håll alltjämt kvar provisoriska byggnadssföreskrifter, vilka tillkommit i avaktan på dylika planrevisioner. Alltifrån tillkomsten av de första bestämmelserna om planläggning har det i allmänhet varit så att lagstiftningen representerat ett mera framskridet stadium än det praktiska arbetet. Lagstiftningen har fått fylla uppgiften som program och vägvisare för planläggningen. När denna hunnit passera sig efter lagstiftningen, har det ofta varit tid att på nytt revidera den senare. En sådan utveckling ligger i sakens natur. Planväsendets organisation får

därför avvägas med hänsyn till denna eftersläpning av den praktiska tillämpningen, samtidigt som det givetvis är en av planorganens viktigaste uppgifter att bidra till förverkligandet av lagstiftningens idéer.

Kommittén har i det följande använt termen *sambällsplanering* som en sammanfattande benämning på olika former av planering för skilda sidor av samhällsbyggandet, exempelvis jordbrukets utvecklingsplanering, vägväsendets planering av huvudvägnätet, vatten- och avloppsväsendets generalplanering och upprättandet av bostadsförsörjningsplaner, vartill kommer planering enligt byggnadslagen och den ifrågasatta planeringen till ledning för näringslivets lokalisering, andra planformer att förtiga.

För planering enligt byggnadslagen har kommittén genomgående begagnat termen *bebyggelseplanering*, vilken syns kommittén lämpligare som generell beteckning än stadsplanering.

De myndigheter, som syssla med tillämpningen av byggnadslagsstiftningen, och deras verksamhet ha sammanfattats under uttrycket *planväsendet*.

PLANVÄSENDETS UPPGIFTER

Kap. 1. Äldre byggnadslagstiftning

Planmässig reglering av samhällelig bebyggelse har gamla anor i Sverige. Först från och med mitten av 1800-talet fick dock den stadsmässiga bebyggelsen en sådan omfattning, att en generell lagstiftning om byggnadsverksamheten ansågs behövlig. Med anledning härav tillkom 1874 års byggnadsstadga, som gjorde upprättandet av stadsplan obligatoriskt i stad. Stadgan innehöll allmänna anvisningar om olika hänsyn som borde tagas vid planläggningen, såsom till de krav som ställdes av trafiken, brandskyddet, hygien, skönhetssinnet etc., men planerna som sådana fastställde endast gatunätets sträckning och byggnadskvarterens omfattning. Bebyggelsens art kunde icke regleras. Exempelvis kunde sålunda icke bostadsmark och industri-mark med laga verkan åtskiljas. Icke ens genomförandet av planernas bestämmelser om gator och kvarter kunde framtingas, då stadgan ägde karaktär av administrativ författning. Först 1907 års stadsplanelag undanröjde detta hinder. Med stöd av denna lag började städerna så småningom frivilligt i planerna införa "särskilda bestämmelser med avseende på sättet för byggnadstomternas användande". Dessa kunde dock icke reglera det ändamål vartill marken finge användas utan skulle avse endast själva byggandet.

1931 års lagstiftning, som föregicks av ett långvarigt utredningsarbete, in-

förde den nyheten att all mark, icke blott byggnadskvarter och gatumark, skulle inbegripas i planläggningen och där redovisas för avsett ändamål. Såväl ändamålet med markens användning som även bebyggelsen skulle alltid regleras genom planbestämmelser, som kompletterade plankartan. Större möjligheter gåvos för myndigheterna att belägga områden med byggnadsförbud i avsikt att underlätta planläggning. Städernas s. k. stadsplanemonopol bröts genom rätt för Kungl. Maj:t att framtinga stadsplan. För framtida ordnande av område utom stadsplan infördes institutet stomplan. Tätare bebyggelse på landsbygden skulle regleras genom en särskild plantyp, byggnadsplan, med mindre omfattande rättsverkningar än som tillkommo en stadsplan. Byggnadsplan ersatte 1907 års stadsplanelags stadsplan på landet. Vid planeringen skulle tillses att bebyggelsen inom kvarteren samordnades, och det betonades vid lagens tillkomst, att planproblemen skulle ses ur en vidare synvinkel än tidigare.

1931 års stadsplanelag representerade för sin tid en ganska framskriden ståndpunkt, men den kom endast långsamt att genomföras, delvis på grund av bristen på kvalificerade fackmän, men även delvis på grund av ett visst misstroende mot en mera ingående reglering av samhällenas byggnadsverksamhet. Förståelsen ökades emellertid så småningom, och allt fler samhällen skaffade sig egna rådgi-

vare i planfrågor. Flertalet stadssamhällen och många andra tätorter fingo under 1930-talets lopp och under början av 1940-talet nya bebyggelseplaner. En pådrivande faktor var härvidlag den snabba utvecklingen på samhällslivets olika områden under denna tid, vilken bland annat medförde en omfattande nybyggnadsverksamhet. Folkmängden i städer och andra tätorter växte kraftigt på landsortens bekostnad. Det stigande bostadsbehovet och de med levnadsstandardens höjning ökade fordringarna på bostädernas kvalitet, sanitära anläggningar, goda kommunikationer, kulturella och sociala institutioner etc. ställde planeringsmyndigheterna inför nya problem. Bil- och busstrafiken ökade i rask takt och ställde stora anspråk på vägförbättringar och trafiksäkerhetsanordningar. Lufttrafiken började spela en roll, och flygfälten medförde omfattande krav på inskränkningar i kringliggande bebyggelse. Alla dessa och flera andra omständigheter krävde emellertid betydligt mer vittgående ingripanden och dispositioner från det allmänna än som vid lagens tillkomst varit förutsett. Detta gällde särskilt tätorterna, men även landsbygden började få starkare kännning med bebyggelseproblem och planeringsspörsmål.

1931 års lagstiftning kom därför snart att visa sig otillräcklig. Följande brister blevo så småningom särskilt uppmärksammade. Lagstiftningen kunde icke förhindra att bebyggelse uppkom på platser, som saknade lämpliga förutsättningar för en sund samhällsbildning. Den kunde ej heller förhindra en alltför stor utspridning av bebyggelsen, som gjorde det dyrare för samhället att förse invånarna med trafikleder, skolor, socialvård, vattenledning, avlopp etc. Samma olägenheter följde med den så gott som okontrollerbara randbebyggelse som ofta uppstod utanför redan planlagda områden.

I den mån planerna utsträcktes till att omfatta olika tänkbara bebyggelseområden för att få dessa under tillsyn, riskerades att planområdena blevo så vidsträckta att de icke kunde färdigbyggas inom rimlig tid med påföljd att en gles, dyr och otrivsam bebyggelse uppstod. Lagen kände ej heller något sätt att i förväg planera bebyggelsen i stora drag till ledning för kommande detaljplanering fränsett genom stomplan, en utväg som sällan begagnades på grund av denna plantyps begränsade användbarhet och vittgående rättsverkningar, vilka voro likställda med en stadsplans. Visserligen gjordes utan stöd av lag på vissa håll upp dispositionsplaner av översiktlig karaktär, men i det övervägande antalet kommuner saknades motsvarighet härtill. Det må dock framhållas att de alltför stora stadsplanerna och byggnadsplanerna stundom kunde fullgöra en uppgift som översiktsplaner. Felet med dem var emellertid att de icke voro kombinerade med ett etappschema för utbyggandet. Slutligen kunde ej heller samordning av detaljplaner för skilda kommuner ske annat än på frivillig väg, trots att ofta, särskilt i närheten av större städer, planåtgärder i en kommun voro beroende av hur grannkommunerna disponerade sin mark för bebyggelse, fritidsområden, trafikleder, avloppsledningar etc.

Av dessa och andra skäl kom en ny omarbetning av byggnadslagstiftningen att anses behövlig. Särskilda sakkunniga tillkallades för att verkställa utredning om regionplanelagstiftning och översyn av gällande lagstiftning för byggnadsverksamheten jämte vad därmed ägde samband. De sakkunniga avgåvo år 1945 förslag till byggnadslag, byggnadsstadga och vissa andra författningar (SOU 1945:15). Förslaget ligger till grund för den lagstiftning för plan- och byggnadsväsendet som antogs 1947.

Kap. 2. 1947 års byggnadslagstiftning

1947 års byggnadslag och byggnadsstadga innefatta en genomgripande omgestaltning av den rättsliga regleringen av byggnadsverksamheten. Huvuddelen av bestämmelserna har visserligen motsvarigheter i 1931 års lagstiftning, men regleringssystemet har fått en ny inriktning. Den betydelsefullaste nyheten torde vara, att den förut fria rätten att utnyttja mark för bebyggelse, i den mån icke särskilda skäl förhindrade detta, har borttagits i vad gäller tätbebyggelse. Det tillkommer i stället det allmänna att bestämma var tätbebyggelse får komma till stånd. Med tätbebyggelse förstås i byggnadslagen sådan samlad bebyggelse som nödvändiggör särskilda anordningar för tillgodoseende av gemensamma behov. Annan bebyggelse benämnes glesbebyggelse.

Byggnadslagstiftningen syftar först och främst till en reglering av tätbebyggelsen. Medlet härför är planläggning samt ett system av förbuds- och övervakningsregler, vilka skola garantera, att tätbebyggelse icke uppkommer utanför de områden, som vid planläggning befunnits lämpliga härför. Det har lagts i det allmännas hand att bestämma icke blott bebyggelseområdenas förläggning och omfattning utan även tidpunkten för deras ianspråkstagande. Den nya lagstiftningen utgår nämligen från att en på översiktlig planläggning grundad detaljplan skall ha fastställts innan tillstånd till byggnadsföretag som innebär tätbebyggelse må medgivnas.

Glesbebyggelse kan även stundom förhindras, exempelvis för att skydda ett naturskönt område eller en ur kulturell synpunkt värdefull bebyggelse. I dylika fall kan förbud mot nybyggnad utan särskilt tillstånd utfärdas. Lagen innehåller

vidare förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret eller luftfarten.

Planeringen skall enligt byggnadslagen ske dels genom översiktlig planläggning, dels genom detaljplanläggning. Den översiktliga planläggningen representerar en huvudpunkt i det nya systemet. Den genom 1931 års lagstiftning införda formen av översiktlig planering genom stomplan fick, som förut sagts, aldrig någon större användning. Byggnadslagen har i anslutning till på vissa håll i landet gjorda experiment samt utländska erfarenheter i stället infört två andra typer av översiktsplaner, regionplan och generalplan.

Regionplan skall tillgodose behovet av gemensam planläggning för flera kommuner. Den bör avse markens användning för olika ändamål, i den mån det påkallas av intressegemenskapen, och skall tjäna till ledning vid framtida planläggning inom de olika kommunerna. Vid uppgörandet av regionplan måste hänsyn tagas till den ekonomiska och sociala utvecklingen inom vederbörande landsdelar. För bedömande härav och av olika regioners förhållande till varandra fordras även tillgång till riksundersökningar i vissa hänseenden. Byggnadslagen har dock icke upptagit regler om en sådan nationell planering.

För att underlätta en bedömning av utvecklingen inom de särskilda kommunerna skall upprättas generalplan. Detta är icke obligatoriskt, men en kommun kan om myndigheterna anse erforderligt åläggas att uppgöra sådan plan. Generalplanens huvudsyfte är att schematiskt ange hur utvecklingen bör gestaltas med avseende på trafikleder, bostadsbebyggelse, industriområden och andra faktorer, som äga betydelse för uppgörandet av stads- eller byggnadsplaner. Generalplan

kan vara av två slag, antingen fastställt generalplan eller annan generalplan. Fastställelse medför vissa rättsverkningar i form av rätt och skyldighet för kommunen till inlösen av mark m. m.

Detaljplaneringen skall såsom förut ske genom stadsplan eller byggnadsplan. För områden som ej ingå i detaljplan kan byggnadsverksamheten alltså regleras genom utomplansbestämmelser. Stadsplaneinstitutet är i princip oförändrat, men detaljreglerna därom ha jämkats i viktiga hänseenden. Rätten för kommun att lösa mark för enskild bebyggelse har sålunda vidgats, och markexploatörs skyldighet att i vissa fall avstå mark utan ersättning har skärpts. Bestämmelserna om gatumarkersättning och bidrag till gatubyggnadskostnad ha förenklats. Stadsplan kan numera uppgöras inom landskommun utan samband med municipalbildning. Byggnadsplan skall såsom förut upprättas antingen genom markägarnas eller länsstyrelsens försorg. Genomförandet kan numera beträffande vägar och allmänna platser åläggas markägarna sammanslutna till en s. k. vägförening. Byggnadsplanens rättsverkningar ha utvidgats, bland annat genom att nybyggnad numera kan förbjudas inom byggnadsplaneområde, innan vägar, vattenförsörjning och avlopp ordnats. Byggnadsplan kan numera upprättas även i stad. Nämnas må att avstyckningsplan ej längre kan upprättas. På landet, där sådana planer huvudsakligen förekommit, skall byggnadsplan av enkel beskaffenhet fylla samma uppgift. Vad slutligen angår utomplansbestämmelser kan framhållas att sådana icke, i motsats till vad som tidigare i stor utsträckning skett, må användas för att reglera tätbebyggelse.

Kontrollen över att lagstiftningens bestämmelser iakttagas sker såsom förut i samband med beviljande av byggnadslov. Inom område som saknar detaljplan

må byggnadslov icke meddelas för byggnad som innebär tätbebyggelse. Där skyldighet att söka byggnadslov icke förefinnes, sker övervakningen av lagens efterlevnad av byggnadsnämnd, som numera skall finnas i varje kommun. På denna nämnd ankommer att följa bebyggelsens utveckling inom kommunen. Detta underlättas genom att alla byggnadsföretag inom dylika områden, fränsett för jordbruksändamål e. dyl., numera måste anmälas hos nämnden. Finner byggnadsnämnden att risk förefinnes för att tätbebyggelse skall uppkomma, kan nämnden genom anmälan till länsstyrelsen utverka att särskilt förbud mot tätbebyggelse utfärdas. Detta innebär att nybyggnad icke får ske inom området utan byggnadsnämndens tillstånd. Vid tillståndsprövningen har nämnden endast att undersöka, om det ifrågasatta företaget skulle innefatta tätbebyggelse eller ej. Om företaget ej är att hänföra till tätbebyggelse skall ansökningen beviljas, i motsatt fall avslås. Dispens från förbudet får sökas hos länsstyrelsen.

Även i vissa andra fall kan länsstyrelse föreskriva att bebyggelse inom ett område icke må äga rum utan länsstyrelsens tillstånd.

Ansvar för planväsendet är enligt den nya byggnadslagstiftningen fortfarande delat mellan statliga och kommunala myndigheter. De statliga myndigheterna äro Kungl. Maj:t, byggnadsstyrelsen och länsstyrelserna. De kommunala organen utgöras i första hand av byggnadsnämnderna, som dock i viss mån ha karaktär av från den kommunala förvaltningen fristående organ med uppgift att svara för genomförandet av byggnadslagstiftningen även gentemot andra kommunala organ och representanter. Kommunernas fullmäktige ha därjämte, liksom enligt den äldre lagstiftningen, viktiga funktioner i planhänseende.

Fördelningen av uppgifterna inom bygghetsregleringen mellan statliga och kommunala myndigheter har i viss mån förändrats. De statliga myndigheternas uppgift har under byggnadslagstiftningens förberedande betonats vara icke blott att övervaka lagligheten av de kommunala organens beslut utan även att bevaka samhällets intresse av en rationell och ur social synpunkt önskvärd bebyggelse. De statliga myndigheterna måste därför ha möjlighet att inverka på avgörandet av planfrågor. Detta gäller både då motsättningar föreligga mellan olika kommuner, och då staten har intresse av att planerna utformas så, att statens kostnader icke ökas — direkt eller indirekt — och att allmänna sociala intressen befordras. Lagstiftningen har sökt att tillförsäkra de statliga myndigheterna ett sådant inflytande utan att kommunernas självbestämmanderätt trädas för nära.

Initiativet till planläggning ankommer i princip på kommunerna när det gäller generalplan och stadsplan samt närmast på länsstyrelsen i fråga om byggnadsplan. Beträffande regionplan tillkommer det Kungl. Maj:t att bestämma om sådan plans upprättande. Kungl. Maj:t bestämmer därvid för vilket område och i vilka hänseenden planläggning skall ske. Väskandets av fråga om upprättande av regionplan kan dock ske helt formlöst av kommuner, statliga myndigheter, sammanslutningar eller enskilda. Därest icke kommunen tager initiativ som tillkomma den, kunna statliga planmyndigheter ingripa. En stad eller landskommun kan sålunda åläggas upprätta generalplan och stadsplan om så befinnes nödvändigt ur allmänna synpunkter. Förberedandet av planläggning kan underlättas genom utfärdandet av förbud att utan tillstånd av länsstyrelsen uppföra nybyggnad och verkställa avstyckning under utredningstiden.

Antagandet av stadsplan skall ske av

fullmäktige; fullmäktige kunna dock uppdraga åt byggnadsnämnd att antaga vissa ändringar. Generalplan och utomplansbestämmelser i stad och stadsliknande samhälle skola likaså antagas av fullmäktige. Byggnadsplan och utomplansbestämmelser på landet ankomma däremot icke på kommun att antaga; de fastställas direkt av länsstyrelsen. Regionplan antages av regionplanedirektionen, som är det beslutande organet för det särskilda kommunalförbund, som skall bildas för regionplans uppgörande. Direktionen är sammansatt av representanter för de av planen berörda städerna, samhällena och landskommunerna samt en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande.

För att här ovan nämnda planer skola få rättsverkan fordras i samtliga fall fastställelse av statlig myndighet. Detta gäller även utomplansbestämmelser. Fördelningen av fastställelseprövningen mellan Kungl. Maj:t och länsstyrelserna har undergått viss förskjutning. Ny stadsplan skall alltså fastställas av Kungl. Maj:t fränsett enstaka fall, då Kungl. Maj:t kan uppdraga prövningen åt länsstyrelsen. Vad gäller stadsplaneändringar har däremot länsstyrelsernas rätt att fastställa sådana utsträckt väsentligt. Fastställelse-rätten i fråga om utomplansbestämmelser i stad och stadsliknande samhälle har helt överflyttats från Kungl. Maj:t till länsstyrelserna. På dessa skall vidare ankomma att som hittills fastställa byggnadsplaner och utomplansbestämmelser på landet, och detsamma gäller numera även byggnadsplaner i stad. Vad angår de nya planformerna har prövningen av regionplan samt generalplan i stad, i den mån den skall fastställas, förbehållits Kungl. Maj:t medan fastställelse och ändring av generalplan på landet samt vissa ändringar av fastställd generalplan i stad uppdragits åt länsstyrelserna.

Hittills ha berörts byggnadslagstiftningens bestämmelser om initiativrätt, ansvar för planarbetet, antagande och fastställelse av färdiga planer samt kontroll i olika avseenden. Byggnadsstadgan innehåller härutöver åtskilliga föreskrifter, som äro avsedda att ge olika parter, som ha intressen att tillvarata i planläggningen, tillfälle att framföra sina synpunkter under arbetets gång.

Vid upprättandet av regionplan bör sålunda det verkställande organet, regionplanenämnden, bereda tillfälle för av förslaget berörda kommuner och samhällen ävensom representanter för näringslivet samt sociala, kulturella och ekonomiska institutioner och sammanslutningar, vilka kunna antagas ha intresse av förslaget, att muntligen eller skriftligen yttra sig i ärendet. Förslaget skall utställas för granskning minst tre månader. Myndighet som förvaltar mark, vilken beröres av förslaget, skall särskilt underrättas. Kopia och avskrift av förslaget skall tillställas kommun och samhälle som förslaget angår samt chefen för försvarsstaben, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen. Upptager planförslaget trafikområde på mark som tillhör kronan eller trafikföretag, skall den som har att företräda kronan eller trafikföretaget granska förslaget i erforderliga delar. — När direktionen antagit förslaget skall det sändas till länsstyrelsen, som med eget utlåtande överlämnar det till Kungl. Maj:t.

Beträffande generalplaner skall under utarbetandet samråd ske med länsarkitekten och andra myndigheter, organ och sammanslutningar, som ha ett väsentligt intresse av förslaget. Förslaget skall utställas för granskning minst en månad och därefter jämte inkomna yttranden och anmärkningar insändas i stad till byggnadsstyrelsen och på landet till länsarkitekten för yttrande. När fråga väckts

om att generalplan skall fastställas, skola markägarna, drätselkammaren, angränsande kommun och vägförvaltningen i länet beredas tillfälle yttra sig härom. Det färdiga förslaget skall om viktiga vägintressen beröras, översändas till vägförvaltningen i länet, om anläggningar för försvaret eller den civila luftfarten ingå i planområdet, till den som företräder sådan anläggning samt om trafikområde upptages, till trafikföretagets ledning. Beträffande generalplan för stad föreskrives, att länsstyrelsen skall avgiva yttrande före fastställelseprövningen hos Kungl. Maj:t. I fråga om generalplan för landet, som ju fastställas av länsstyrelsen, skall yttrande inhämtas av överlantmätaren.

Vid handläggningen av frågor om uppgörande av stadsplan äga föreskrifterna om fastställd generalplan motsvarande tillämpning.

Vad byggnadsplan beträffar har länsstyrelsen en ledande uppgift både beträffande initiativ, bestämmande av planens område, uppgörande av nytt förslag, då av sökande markägare ingivet förslag icke kan godtagas, samt beslut om fastställelse. Vidare föreskrives, att till planområdet gränsande kommun och, då så föranledes av anläggning inom planområdet, jämväl företrädare för försvaret, luftfarten och vägintressena samt eventuella trafikföretag skola höras. Yttrande skall därjämte, då anledning finns att antaga förekomsten av fast fornlämning, inhämtas av riksantikvariern. Innan länsstyrelsen avgör frågan om fastställelse, skall överlantmätaren höras, vilket gäller för planer både på landet och i stad.

Att i samtliga fall då länsstyrelsen skall fatta beslut eller avgiva yttrande i planfrågor, även länsarkitekten skall höras har icke föreskrivits, emedan det ansetts självklart att så skall ske.

Kap. 3. Bebyggelseplaneringens förhållande till andra grenar av den allmänna samhällsplaneringen

Till den allmänna samhällsplaneringen vill kommittén i främsta rummet hänföra, förutom planering enligt byggnadslagen, planeringen av det allmänna vägnätet och av andra kommunikationsleder och anläggningar av större betydelse, såsom järnvägar, hamnar och luftfartsanläggningar, vidare jordbruksplaneringen samt planeringen för vattenförsörjning och avlopp, liksom för bostadsförsörjningen. Den åt särskilda sakkunniga anförtrödda utredningen om planmässiga åtgärder för att främja en rationell lokalisering av företag m. m. är i hög grad en fråga som angår den allmänna samhällsplaneringen. Kommunernas åtgärder för att säkerställa tillgång till mark för olika ändamål och att trygga näringslivets behov av arbetskraft kunna även hänföras till samhällsplanering.

I den mån nya former för planering undan för undan tillkommit har framväxt ett behov av att få till stånd något slag av samordning dem emellan. Intresset härför har emellertid först på senare tid fått en vidare omfattning. Numera torde det dock allmänt erkännas vara en angelägen uppgift att söka bringa sammanhang i arbetet och åstadkomma en rationell fördelning av uppgifterna, så att dubbelarbete undviks och konflikter icke i onödan uppstå. För närvarande saknas i stort sett lämpliga former härför. En enhetlig ledning finnes icke och det är svårt att få en samlad överblick över vad som göres på olika fält, ävensom att fullt utnyttja de resultat som vinnas. Ett rimligt önskemål synes vara att nya former för planläggning från början inriktas så, att kontakt sökes med planarbeten på angränsande områden.

I främsta rummet borde med fördel

det grundläggande inventeringsarbetet kunna ske i samverkan. De primäruppgifter som behövas och de bearbetningar av statistik som måste göras torde i stor utsträckning vara desamma för olika slag av samhällsplanering. Tanken ligger nära till hands att söka åstadkomma sammanställning inom olika regioner av förplanarbete av olika slag värdefulla upplysningar rörande geografiska, demografiska, ekonomiska, sociala och andra förhållanden. Detta har bland annat framhållits under förarbetena till den jordbruksplanering, som numera anförtröts lantbruksstyrelsen och de nya lantbruksnämnderna i länen. Till denna fråga återkommer kommittén i kapitlet om regionplanering.

Även uppgörandet av prognoser för utvecklingen av faktorer som inverka på samhällsbildning och bebyggelse bör ske i samråd, så att man på olika håll arbetar med samma grunduppfattning om problemens storleksordning och angelägenhetsgrad. Målsättningen måste likaså samordnas, så att man följer gemensamma riktlinjer och lättare kan åstadkomma en sammanjämkning av arbetsresultaten till konkreta bebyggelseplaner.

Den uppgift som enligt kommitténs mening bör åvila bebyggelseplaneringen i detta större sammanhang är i främsta rummet att bilda den ram, inom vilken de olika delresultaten böra inordnas. Region-, general- och detaljplaner böra i sig upptaga och sammanfatta de förslag rörande olika sidor av samhällsbyggnad som framläggas av specialmyndigheterna. Regionplanerna skola innehålla de stora dragen av markens användning för skilda ändamål inom grupper av kommuner som bilda en gemenskap i

vissa hänseenden. Generalplanerna skola angiva de allmänna riktlinjerna för de enskilda kommunernas och kommundelarnas utveckling. Detaljplanerna slutligen skola ge laga verkan åt de dispositioner i detalj beträffande markanvändning och bebyggelse som erfordras för skilda syften. Bebyggelseplaneringen blir härigenom det rättsliga instrumentet för ett genomförande av viktiga delar av den allmänna samhällsplaneringen.

Med denna uppfattning om bebyggelseplaneringens ställning blir frågan om åstadkommandet av bästa möjliga samverkan i planfrågor mellan stat och kommun samt mellan olika planläggande instanser av stor vikt. Enligt kommitténs åsikt böra de för bebyggelseplaneringen ansvariga myndigheterna ha särskilda förutsättningar att befordra en sådan samverkan mellan de organ som delta i samhällsplaneringen. Såsom ett framtidsmål bör kunna uppställas att bilda enhetliga planläggningsorgan, i vilka de nuvarande planmyndigheterna kunna helt eller delvis ingå. Möjligheterna härtill diskuteras senare. För närvarande torde emellertid något dylikt icke kunna realiseras. I stället får man söka genom överenskommelser mellan de skilda organen förhindra dubbelarbete, underlätta utbyte av arbetsresultat samt få till stånd diskussioner om arbetsmetoder, materialinsamling, bearbetning och målsättning etc. Den erforderliga sammanställningen till konkreta planer till ledning för byggnadsverksamhet och andra investeringar ankommer därefter på de för bebyggelseplaneringen ansvariga myndigheterna.

Med utgångspunkt från denna syn på bebyggelseplaneringens roll inom den allmänna samhällsplaneringen tar kommittén i det följande upp vissa särskilda grenar av denna till närmare granskning i fråga om deras förhållande till bebyggelseplaneringen.

Kommittén behandlar först frågan om sambandet mellan bebyggelseplaneringen och den planverksamhet som erfordras för åtgärder i syfte att påverka *näringslivets lokalisering*.

En samlad lokaliseringspolitik från statens sida har ännu icke kommit till stånd. Ej heller bedrivs systematiska samlade undersökningar på detta område i någon nämnvärd utsträckning genom statliga eller kommunala organ. Näringslivet utför visserligen egna utredningar och har inlett ett visst samarbete med de statliga arbetsmarknadsmyndigheterna rörande förläggningen av nya företag, men detta har närmast föranletts av krisförhållandena. Staten har måst göra undersökningar i anledning av olika större investeringsprojekt rörande kommunikationsanläggningar, industrier och andra företag i statlig regi. Kommunerna ha visat stort intresse för lokaliseringsspörsmål när det gällt att söka få nya företag förlagda till det egna området. Under senare tid ha emellertid uppkommit önskemål om en grundligare och mera systematisk belysning av de faktorer som inverka på förläggningen av företag och utvecklingen av näringar i olika landsdelar. Pådrivande orsak torde bland annat ha varit den starka uttunnningen av befolkningen på landsbygden, svårigheterna för nya företag att finna lämpliga orter med tillgång till arbetskraft, råvaror etc. samt den ökade förståelsen för ett differentierat näringsliv. Staten har även funnit särskild anledning att i högre grad än tidigare medverka till en undersökning av dessa frågor genom sitt ökade ansvar för den allmänna ekonomiska utvecklingen i landet.

Även för lösningen av bebyggelseproblemen äro undersökningar av olika lokaliseringsfaktorer av väsentlig betydelse. Befolkningens sysselsättningsmöjligheter måste anses vara en primär faktor i sam-

hällsbildningen. Näringsekonomiska och sociala förhållanden måste noggrant studeras, innan riktlinjer för bebyggelseutvecklingen kunna uppdragas. Detta har även framhållits i samband med antagandet av den nya byggnadslagstiftningen. I propositionen om byggnadslagen (nr 131/1947 sid. 76) uttalades, att det numera vore nödvändigt att skärskåda problemen ur en vidare synvinkel och i ett större sammanhang än dittills i regel skett. De måste ses mot bakgrunden av den ekonomiska och sociala utvecklingen i landet i dess helhet. Härigenom hade ett visst behov uppstått av en planering i nationell skala av industriens och befolkningens fördelning på olika orter. En dylik planering hade återverkningar även på den lokala bebyggelseplaneringen.

I synnerhet för den nya översiktsplaneringen måste behovet av kunskaper om samhällsekonomiska och sociala förhållanden bli mycket framträdande. Skall exempelvis tätbebyggelse förhindras inom vissa områden och tillåtas inom andra, böra myndigheterna ha material till förfogande som ger ledning vid avgörandet av dylika frågor. Därmed är man inne på rent lokaliseringsspolitiska frågeställningar. När det gäller att uppgöra planer för den bebyggelse, som skall få komma till stånd, är det önskvärt att kunna bygga på accepterade lokaliseringsspolitiska riktlinjer rörande utvecklingen av näringslivet i de berörda områdena.

Det kan invändas att vid bebyggelseplaneringen måste man söka i görligaste mån bevara visst utrymme för utveckling i olika tänkbara riktningar. Möjligheterna härtill äro emellertid i allmänhet icke särskilt stora, därest högre krav på planläggningen skola upprätthållas. En generalplan kan visserligen bygga på en antagen utveckling i etapper, men grundinriktningen av vederbö-

rande områdes framtida bebyggelse, dimensioneringen av olika anläggningar, industri- och bostadsområden etc. måste dock utgå från subjektiva antaganden om befolkningsutveckling och sysselsättning m. m. I varje översiktlig planläggning måste ingå ett visst mått av dylik subjektiv bedömning av framtiden. Olägenheter härav får man söka mildra genom att grunda arbetet på bästa möjliga informationer om lokaliseringstendenser och prognoser för näringslivets och befolkningens utveckling. Vid prövningen av planförslagen måste myndigheterna äga resurser att självständigt granska dessa antaganden, om icke kontrollen skall bli rent formell.

Sammanfattningsvis kan sålunda sägas att den översiktliga bebyggelseplanering som den nya byggnadslagstiftningen förutsätter måste vila på ett underlag av samma slag som erfordras för bedömandet av frågor om förläggningen av företag och andra liknande näringspolitiska angelägenheter. Det är av stor vikt att det kommunala planväsendet får tillgång till dylika upplysningar och att inom det statliga planväsendet möjligheter skapas att sakkunnigt bedöma dessa frågor och lämna de råd och upplysningar åt kommunerna som dessa för sitt planarbete behöva rörande allmänna ekonomiska och sociala förhållanden.

Inom lokaliseringsutredningen, med vilken denna kommitté varit i kontakt rörande gränsdragningen mellan lokaliseringsspolitik och bebyggelseplanering, har man starkt framhållit det nära sambandet mellan den planering, som bör ligga till grund för en statlig lokaliseringsspolitik, och byggnadslagens region- och generalplanering. Kommittén vill understryka, att om staten skulle engagera sig för att upptaga en lokaliseringsspolitisk verksamhet och inrätta särskilda organ härför, de undersökningar och det övriga arbete som en dylik organisation skulle

utföra komme att i hög grad underlätta uppgörandet av översiktsplaner enligt byggnadslagen.

Vad därefter angår *jordbruksplaneringen*, omfattar denna dels regionalplanering, dels individualplanering. Angående planeringens omfattning och innehåll får kommittén hänvisa till 1947 års centrala lantbrukskommittés betänkande med förslag rörande organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering (SOU 1948: 2 sid. 18 ff), som i denna del godtagits av statsmakterna.

Regionalplaneringen syftar till att skaffa en allmän uppfattning om föreliggande brister i jordbruket och de lämpligaste åtgärderna för att avhjälpa dessa. Genom regionalplaneringen avser man få svar på bl. a. vilka jordbrukstyper, som äro önskvärda inom planeringsområdet, i vilken utsträckning de ofullständiga jordbruken böra begränsas, möjligheterna att förbättra brukarnas inkomstförhållanden, behovet av större omarronderingsåtgärder samt möjligheterna att genom speciella åtgärder, exempelvis planering av nya industri-företag, åstadkomma balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft inom området.

Arbetet innebär att mot bakgrunden av en inventering av allmänna och jordbrukstekniska faktorer av betydelse samt prognos för utvecklingen under opåverkade förhållanden ange riktlinjerna för en sund utveckling av jordbruket. I planen bör bestämmas markens användning för olika ändamål, jordbrukets lämpliga lokalisering och driftsinriktning samt önskvärd fastighetsstruktur och bebyggelsegruppering.

Individualplaneringen avser åtgärder för yttre och inre rationalisering på enskilda fastigheter.

Lantbrukskommittén har ansett, att genom byggnadslagens definition på tätbebyggelse åtskillig ren jordbruksbebyggelse faller under byggnadslagens bestämmelser. Den har därför förutsatt, att ett

samarbete kommer till stånd mellan planmyndigheter och lantbruksorgan. Eftersom det i tätorternas region- och generalplaner och jordbrukets regionalplaner i de inledande planmomenten förekommer i stort sett samma problemställningar, måste samarbete medföra besparing av tid och arbetskraft.

Lantbrukskommittén har vidare förklarat, att om en regionplan enligt byggnadslagen kommer till stånd för en grupp av kommuner, en mycket betydande del av lantbruksnämndens regionalplaneuppgifter kunna lösas genom medverkan av nämnden vid utarbetandet av denna plan. I särskild framställning till chefen för jordbruksdepartementet, som remitterats till kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation, har lantbrukskommittén föreslagit, att en representant för lantbruksnämnden, lämpligen lantbruksdirektören, regelmässigt ges tillfälle medverka i regionplanenämnds arbete i de fall då i planområdet ingå områden av landsbygdskaraktär. Lantbruksnämnden föreslås böra få kopia av fastställd regionplan med avskrift av beskrivning och bilagor. Lantbrukskommittén föreslår därför erforderliga ändringar i 155 och 160 §§ byggnadsstadgan.

Vad generalplanerna beträffar anser lantbrukskommittén att lantbruksnämnds medverkan i planer som beröra jordbruket kan tryggas genom länsstyrelsernas försorg.

I fråga om insamlandet av primärmaterial för såväl jordbruksplaneringen som annan planering har lantbrukskommittén förutsatt, att olika länsorgan ställa sina undersökningar och utredningar till varandras förfogande.

Kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation kan i stort sett ansluta sig till det anförda. Regionplaner komma alltid och generalplaner ofta att omfatta även jordbruksområden. Riktlinjerna för

dessas områdens användning och bebyggelse böra då givetvis utformas av plan- och lantbruksorganen i samråd.

Vad gäller de av lantbrukskommittén framförda förslagen till ändringar i byggnadsstadgan, anser kommittén att lantbruksnämndens medverkan i regionplaneringen torde kunna komma till stånd, åtminstone tills vidare, utan ändring av 155 § byggnadsstadgan. Skall ändring vidtagas, måste i allt fall undersökas om icke även andra länstjänstemän än lantbruksdirektören borde jämföras med de i paragrafen angivna. I avvaktan härpå torde den föreslagna ändringen kunna anstå. Det bör dock framhållas som önskvärt att lantbruksnämnden av regionplanenämnden anmodas medverka i all den utsträckning som lantbrukets intressen kräva.

Däremot finner kommittén goda skäl tala för en stadgeändring som säkerställer att lantbruksnämnden får tillgång till en kopia av regionplanen med därtill hörande handlingar. Erforderlig ändring bör vid lämpligt tillfälle vidtagas i 160 § byggnadsstadgan.

Beträffande insamlandet av primärmaterial framgår av vad kommittén tidigare uttalat att den delar uppfattningen att länsorganen böra i största omfattning samordna sitt arbete och ställa undersökningar och utredningar till varandras förfogande. Dubbelarbete måste i görligaste mån undvikas och organen böra hålla varandra underrättade om planerade utredningar och vunna resultat.

Enligt vad kommittén erfarit ha i vissa län på försök företagits inventeringar av förhållanden som anses vara av betydelse för jordbruksplaneringen. Programmen för dessa försök täcka emellertid en stor del av sådana allmänna upplysningar som böra fordras för all samhällsplanering. Det förefaller då lämpligt att dylika utredningar, såsom även lär ha skett, göras

i respektive länsstyrelserns regi med biträde av alla berörda organ efter ett på förhand uppgjort gemensamt program. Det föreligger eljest fara för att arbetet kommer att tillrättaläggas för speciella ändamål, vilket kan göra resultaten mindre användbara för andra.

Utformningen av begreppet tätbebyggelse kommer att för jordbruksbygdernas del bjuda på svåra problem, som böra bli föremål för gemensam behandling av plan- och lantbruksmyndigheterna. Kommittén vill därför rekommendera, att lantbruksstyrelsen och det centrala organet för bebyggelseplanering gemensamt utreda detta spörsmål.

Bostadsorganen måste i vissa avseenden nära samarbeta med bebyggelseorganen, i främsta rummet beträffande planeringen av bostadsförsörjningen men i viss mån även i fråga om planeringen av enskilda byggnadsföretag.

Det bostadspolitiska programmet har av bostadssociala utredningen karakteriserats som en rörlig långtidsplan. Bostadsmyndigheterna måste följa utvecklingen på bostads- och byggnadsmarknaderna och klarlägga förskjutningar i de framtida förutsättningarna för en allmän förbättring av bostadsförsörjningen. Detta kräver belysande statistik och särskilda undersökningar av utvecklingen på nämnda områden samt beräkningar av framtida bostadsbehov och den framtida utvecklingen på bostadsmarknaden. Större kommuner skola numera upprätta planer över sin bostadsförsörjning. Mindre kommuner skola biträdas av bostadsmyndigheterna härmed.

Det material och de prognoser, som genom denna verksamhet tillkomma, ha stort värde för den översiktliga bebyggelseplaneringen. Inventeringarna och framtidsuppskattningarna måste infogas som ett led framförallt i kommunernas generalplanarbete men torde ha betydelse även för planeringen av bebyggelseområdenas förläggning och storlek vid uppgörandet av regionplaner.

Bostadsmyndigheternas uppgift att höja bostadsstandarden kräver deltagande även i detaljutformandet av bebyggelsen. Kontakten mellan plan- och bostadsorganen torde ha varit relativt begränsad hitills. Kommittén anser, att det skulle vara till gagn om den bostadssociala verksamheten kunde bedrivas i närmare avslutning till detaljplanearbetet, så att enighet om lämpliga bebyggelseformer i de enskilda fallen kunde nås redan på ett förberedande stadium av planarbetet.

Med det sagda har kommittén velat instämma med bostadssociala utredningen, när den har understrukit behovet av nära samarbete mellan bebyggelseplanering och bostadspolitik. Kommittén har dock ej funnit, att detta fordrar sammanförande av dessa verksamhetsgrenar till en och samma organisation. Var och en har sina viktiga uppgifter, som äro tillräckligt omfattande för att motivera egna organ. Diskussionen om de lämpliga formerna för samverkan upptages i avdelningen om den centrala organisationen för planfrågor.

Vatten- och avloppsanläggningar ha under senare år blivit alltmera aktuella för kommunerna. Betydande statsmedel ha ställts till förfogande som bidrag att utdelas efter behovsprövning. För att fördela bidragen och övervaka deras användning har tillskapats en byrå inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och en lokalorganisation i form av 12 distrikt med distriktsingenjörer, anknutna till vägförvaltningarna i vederbörande län.

En schematisk översikt över möjligheterna att förse befintliga tätorter med anläggningar för vattenförsörjning och avlopp har på statligt uppdrag verkställts eller håller på att utföras för varje län, i vissa fall delar av län, i form av s. k. generalplaner för vatten och avlopp, avsedda att läggas till grund för detaljerad

utredning om vattenförsörjning och avlopp för särskilda orter. Vidare skall enligt byggnadslagstiftningen alltid i samband med uppgörandet av stads- och byggnadsplaner göras en översiktlig utredning om möjligheterna att förse planområdets bebyggelse med avlopp.

Den egentliga projekteringen av vatten- och avloppsanläggningar utföres av kommunernas egna tekniska organ eller uppdrages åt konsulterande ingenjörer. Då bidrag lämnas av statsmedel, åligger det vederbörande distriktsingenjör för vatten och avlopp att granska utredningen samt lämna råd och anvisningar. Byggnadskontrollen sker huvudsakligen i kommunal regi eller genom entreprenörer. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har därjämte biträtt vissa kommuner med sådana arbeten.

Av denna redogörelse framgår att vatten- och avloppsplaneringen vilar på ett system av översiktsplaner, tillkomna i statlig regi, samt på kommunala eller privata detaljutredningar och projekt. För bebyggelseplaneringen äro dessa specialundersökningar av största betydelse. Användningen av marken är till stor del beroende av möjligheterna att ordna avloppsförhållandena, och tillgång till vatten är ett grundvillkor för bebyggelse. Vatten- och avloppsplaneringen måste därför nära samordnas med och delvis ingå i bebyggelseplaneringen.

Frågan om de organisatoriska formerna för vatten- och avloppsväsendet äro för närvarande under utredning av 1946 års vatten- och avloppssakkunniga. Kommittén har därför icke anledning att närmare uppehålla sig vid detta spörsmål. Kommittén hänvisar till vad den i kap. 12 anför om förhållandet mellan länsarkitekt och distriktsingenjör. Ur planväsendets synpunkt är det framför allt av vikt att varje län får en egen distriktsingenjör och att denne intimt samverkar med länsarkitekten i länet.

Vägmyndigheterna bedriva en planeringsverksamhet som utgör ett av de allra viktigaste momenten i samhällsplaneringen.

Huvuddelen av projekteringsarbetet utföres av vägförvaltningarna, vilka härför ha särskilda projekteringsingenjörer, och av sådana väghållare som ha egen teknisk organisation, d. v. s. större städer och stadslänkande samhällen. De frågor som äro av gemensamt intresse för bebyggelseplaneringen och vägväsendet utgöras främst av sträckningen av riks- och länshuvudvägar, antal och utformning av gatukorsningar, trafiksäkerhetsanordningar, krav på säkerhetszoner samt bebyggelsens ordnande i samband med förbud mot utfart till vissa vägar och gator.

Efter samråd med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har kommittén blivit över-

tygad om att, ehuru det kunde vara till viss fördel för planmyndigheterna att äga tillgång till egna vägexperter, många skäl tala för att fortfarande sammanhålla projektering, byggande och underhåll av väganläggningar inom en och samma organisation. Kommittén anser sig därför ej böra föreslå, att de projekterande vägexperterna överföras från vägmyndigheterna till en eventuellt fristående planorganisation eller till byggnadsstyrelsen och länsarkitektkontoren. Kommittén vill emellertid framhålla vikten av att vägfrågor av ovan angivet slag handläggas under nära kontakt i smidiga former mellan vägmyndigheten och planorganen, särskilt genom regelbundet återkommande överläggningar och vid behov gemensamma besök på platsen för aktuella projekt.

Kap. 4. Riksplanering

Byggnadslagstiftningen upptager icke några bestämmelser om en enhetligt ledd planering i nationell skala med syfte att reglera bebyggelsen, en s. k. riksplanering. Vissa uttalanden ha emellertid gjorts under förarbetena, som visa att frågan varit under debatt.

Stadsplaneutredningen 1942 angav som exempel på frågor av betydelse för bebyggelseplaneringen, som åtminstone i viss utsträckning behandlades gemensamt för hela riket, elkraftförsörjningen genom vattenfallsstyrelsen samt järnvägarna och de allmänna vägarna. Utredningen nämnde även vissa naturskyddsfrågor samt erinrade om att fritidsutredningen föreslagit inrättandet av nationella reservat för fritidsändamål. Utredningen ville dock ej förorda upptagandet av en riksplanering för bebyggelseändamål. Vid uppgörande av en regionplan måste vis-

serligen hänsyn tagas till förhållandena inom andra regioner, och detta skulle underlättas genom förekomsten av en riksplan. Frågan borde dock kunna klarläggas även genom särskilda undersökningar i samband med regionplanarbetet.

I ett till utredningens betänkande fogat särskilt yttrande av länsarkitekten S. Häggbom och arkitekten S. A. Lindström vände sig dessa mot utredningens negativa inställning till behovet av en riksplanering. De framhöllo, att upprättandet av region- och generalplaner måste föregås av ingående studier av ekonomisk, demografisk och sociologisk karaktär, vilka icke kunde baseras på rent lokala förhållanden. Förarbetena måste grundas på antaganden om näringspolitisk, befolkningspolitisk, social och teknisk utveckling inom landet i dess helhet. Arbetet med dessa primära antaganden och deras

första anpassning till de lokala förhållandena borde anförtros ett statligt centralt organ med representation för olika intresserade grupper.

I propositionen med förslag till byggnadslag (nr 131/1947) uttalade departementschefen (sid. 73), att all planläggning måste ske under hänsynstagande till viktiga intressen, som vore gemensamma för hela landet. Från allmän social synpunkt ävensom på kommunikationernas, bostadspolitikens, hälsovårdens, försvarets, friluftslivets och naturskyddets områden funnes sålunda starka riksintressen att bevaka vid planläggning av bebyggelsen. Det vore ett ekonomiskt intresse för staten att tätbebyggelsen förlades så, att kostnaderna för allmänna vägar och andra anläggningar, som helt eller delvis bekostades av staten, icke blevo större än behövt. Staten intresserade sig även för att allmänna trafikleder planlades med hänsyn till det allmänna vägnätet i övrigt och för att olämplig bebyggelse ej förlades vid sådana samfärdsleder. De statliga myndigheterna måste därför ha ett betydande inflytande på avgörandet av planlägningsfrågor.

Departementschefen anförde vidare (sid. 76) såsom tidigare citerats att det vore nödvändigt att se bebyggelseproblemen mot bakgrunden av den ekonomiska och sociala utvecklingen i landet i dess helhet. Härigenom hade ett visst behov uppkommit av en planering i nationell skala av industriens och befolkningens fördelning på olika orter. En planering av denna art hade återverkningar även på den lokala bebyggelseplaneringen. Den föreslagna byggnadslagstiftningen komme att i viss utsträckning underlätta en planering ur vidare synpunkter. Hänsyn hade emellertid vid utformning av förslaget måst tagas till att den för bebyggelseplaneringen grundläggande markfrågan icke fått sin lösning, och att stads-

planeväsendets resurser vore begränsade, liksom till att åtgärderna för att inom skilda områden möta de nya behoven av nationell planering överhuvud ännu befunne sig i ett inledande skede. Förslag om riksplanering framlades därför icke.

Riksdagen anslöt sig utan eget uttalande till departementschefens ståndpunkt.

Frågan om en enhetlig riksplanering till ledning för den lokala planläggningen är erforderlig har berörts i de för kommittén utfärdade direktiven. Enligt där gjorda uttalanden böra bebyggelseplaneringens uppgifter på det nationella planet väsentligen bestå i att den centrala planmyndigheten själv företager undersökningar och samordnar undersökningar som utförts av andra organ beträffande inverkan av olika åtgärder med nationell räckvidd på samhällsbildningen. Ett utbyte av synpunkter och kunskaper säges böra ske mellan planmyndigheten och företrädare för annan samhällsverksamhet, som avser landet i dess helhet.

Det är uppenbart, såsom också alla parter som yttrat sig i frågan varit eniga om, att ett stort antal frågor av betydelse för bebyggelseplaneringen röra hela riket och att vid uppgörandet av regionplaner hänsyn måste tagas till förhållandena inom andra regioner. Där emot råda olika meningar huruvida detta behöver leda till uppgörandet av en riksplan. Att byggnadslagen icke upptager en sådan planform behöver icke i och för sig vara avgörande, då de skäl mot införandet härav, som anfördes i propositionen om byggnadslagen, huvudsakligen avsågo tillfälliga faktorer och icke lågo på ett principiellt plan. Viktigast är invändningen att planväsendets resurser äro begränsade. En riksplan kan icke upprättas inom ramen för det nuvarande planväsendet. Kommittén skulle emellertid vid uppgörandet av förslag till utbyggnad kunna taga hänsyn även till en

sådan arbetsuppgift. Det antal experter av kvalificerat slag som skulle fordras för genomförandet av ett dylikt företag måste likväl vara högst betydande. Frånsett svårigheterna att över huvud taget förvärva sådana experter, skulle det hela draga sådana kostnader att kommittén icke är beredd att föreslå upptagandet av en mera omfattande bebyggelseplanering i nationell skala.

Åtskilliga faktorer som ligga till grund för översiktsplaneringen måste emellertid utredas för hela riket. I främsta rummet gäller detta befolkningsutvecklingen och den inre omflyttningen samt utvecklingen av näringslivets olika grenar i stort. Man skulle vidare kunna nämna sådana frågor som förläggningen av storhamnar, sträckningen av stambanor och rikshuvudvägar samt större kraftledning, ordnandet av vattenvägar och flottleder, anläggandet av flygfält av rikskaraktär, förläggningen av större industriföretag och statliga institutioner såsom undervisningsanstalter, sjukhus etc. Allt detta ligger till större delen utanför bebyggelseplaneringen men är ändå intimt förbundet med denna.

Resultaten av dylika utredningar böra sammanställas till ledning för bebyggelseplaneringen. Man har emellertid anledning att vänta att den samtidigt med denna kommitté arbetande utredningen om näringslivets lokalisering kommer att avgiva förslag till inrättandet av organ, som skulle kunna anförtros denna uppgift. Kommittéerna ha på denna punkt varit i förbindelse med varandra, och enighet har därvid uppnåtts om att en nära anknytning i organisatoriskt hänseende bör skapas mellan å ena sidan det organ för lokaliseringenspolitiska frågor, som kommer att föreslås av lokaliseringsutredningen och å andra sidan centralorganet för bebyggelseplanering. För den händelse statsmakterna icke skulle finna tiden vara mogen

för att inrätta ett lokaliseringspolitiskt organ, anser kommittén att vissa av de uppgifter som detta organ skulle handlagt beträffande insamling och sammanställning av fakta till ledning för planarbetet måste provisoriskt övertagas av centralorganet för planfrågor.

Det centrala planorganet bör dock under alla förhållanden äga resurser att utföra vissa undersökningar med egna tjänstemän rörande frågor av principiell betydelse för bebyggelseplaneringen i landet. Det kan gälla exempelvis bedömningen ur allmän synpunkt av nya experiment med bebyggelsegruppering och hustyper, med gemensamhetsanordningar och trafiklösningar etc. Då det gäller principutredningar på områden som företräddas av annan centralmyndighet, bör planorganet taga initiativ till sådana undersökningar, i den mån de erfordras för bebyggelseplaneringen. Det kan gälla exempelvis vägtekniska, geotekniska, hygieniska, sociala, kulturhistoriska eller andra specialfrågor. Planorganet bör även söka skaffa sig en överblick över vad som eljest framkommer av principiellt värde för planväsendet genom utredningar och undersökningar av myndigheter, sammanslutningar, vetenskapliga institutioner, kommuner m. fl.

Sammanfattningsvis vill kommittén framhålla att upprättandet av en riksplan icke kan anses vara aktuellt för närvarande, men att riksundersökningar rörande särskilda frågor äro av stor betydelse som underlag för region- och generalplaneringen. Särskilt viktigt bör det vara att statens egna åtgärder som påverka samhällsplaneringen vidtagas efter undersökningar om deras effekt och betydelse ur rikssynpunkt. Det väsentligaste arbetet med initiativ till sådana undersökningar, sammanställning av färdiga resultat och av annat material, uppgörandet av prognoser och angivandet av riktlinjer etc.

torde på detta område böra ske inom det organ för lokaliseringsfrågor, som utredningen för näringslivets lokalisering lär föreslå. Samtidigt bör det centrala planorganet ges möjlighet att utföra begränsade undersökningar i egen regi. Utarbetandet av primärstatistik bör dock överlåtas åt statistiska verk, som redan ha resurser härför. Planorganet bör emellertid göra sina synpunkter och önskemål gällande vid upplägandet av större statistiska undersökningar av rikskaraktär och deltaga i uppgörandet av program-

men för bearbetningen av det inkomna materialet. Resultaten böra delgivas planorganet, i den mån de äro av intresse för planväsendet. Planorganet bör även taga egna initiativ till utredningar genom andra statliga myndigheters försorg, och resultaten härav böra registreras hos organet. Detta kan härigenom bli den centrala för upplysningar om förhållanden som angå samhällsbildning och samhällsplanering, vilken har efterlysts från kommunalt håll och som även statsförvaltningen visat sig äga behov av.

Kap. 5. Regionplanering

Regionplaneinstitutets ändamål

I byggnadslagen har regionplan införts som ett nytt planinstitut. Reglerna ha utformats i viss överensstämmelse med de erfarenheter som gjorts under arbetet med de utan stöd av lag på försök uppgjorda regionplanerna för Stockholms förortskommuner och för Göteborg med omgivningar, men även med ledning av utländska förebilder. Den främsta olikheten mot regionplaneringen i utlandet, exempelvis England, Schweiz och Holland, är att en fullständig regionplanering för hela landet icke uppställts som direkt mål. Lagens ordalag skulle måhända kunna tydas så att regionplan huvudsakligen skulle användas för mindre områden. Detta har dock ingalunda varit avsett. Regionplaneinstitutet är emellertid så nytt för Sverige, att man ansett sig böra gå fram med en viss försiktighet och vinna ytterligare erfarenheter, innan mera sammanhängande nät av regionplaner uppgöras. Denna återhållsamhet betingas utom av bristen på erfarenhet, av svårigheten att få fackmän för en så betydande uppgift. Man kan räkna med att för de närmaste åren regionplanering kommer

till användning endast där interkommunala planfrågor äro särskilt trängande. På andra håll torde man till en tid, såsom hittills, få nöja sig med andra åtgärder för att samordna kommunernas planläggning.

Förhållandet mellan stat och kommun

Regionplaneringen har gjorts till en kommunal uppgift, på vilken dock staten kan utöva ett betydande inflytande. Avvägningen kritiserades under förarbetena varvid i stället yrkades på större kommunal självständighet. Vederbörande departementschef anförde emellertid i propositionen om byggnadslagen (131/1947 sid. 99) att det allmännas intresse av markens planläggning blivit så starkt, att det vore nödvändigt att även mot en kommuns vilja kunna hävda ett allmänt intresse av gemensam planläggning. Ett statligt inflytande betingades även av de starka intressesättningar som kunde uppkomma mellan skilda kommuner.

Kommittén har för sin del icke funnit anledning att innan man fått erfarenheter om hur de nya reglerna verka föreslå en ändring beträffande statens

inflytande på regionplanearbetet. Det är fråga om uppgifter som överstiga de enskilda kommunernas förmåga att handlägga. Man har då att välja mellan att anförtro dem åt statlig myndighet eller att skapa en regional organisation. I detta fall har man valt den senare utvägen. Det är då naturligt att man vid avgörandet av dessa i åtskilliga statliga intressen djupt ingripande planfrågor velat ge staten en inflytelserik ställning. Kommittén vill särskilt framhålla som önskvärt att länsstyrelsen deltagar i utformningen av arbetsprogrammet för regionplanearbetet inom länet.

Formerna för kommunal samverkan

Det har ifrågasatts om regionplaneförbundet är den lämpligaste formen för kommunal samverkan. Detta problem har undersökts av 1944 års kommitté för kommunal samverkan, som i sitt betänkande (SOU 1947:30) i första hand föreslagit att en ny specialkommun, benämnd regionkommun, måtte bildas för upprättande av regionplan och genomförande av den i vissa delar. I andra hand kunde landstingen övertaga denna uppgift. Den tredje utvägen skulle vara att kommunerna i fråga sammanslöte sig till ett regionplaneförbund. Regionkommunen skulle lämna sig för region, bestående av en stad utom landsting jämte visst kringliggande område. Alternativt diskuterades möjligheten att för städer utom landsting föreslå bildandet av storlandsting, omfattande staden jämte hela det kringliggande landstingsområdet.

1944 års kommittés förslag om bildande av regionkommun med egen representation, förvaltningsapparat, beskattningsrätt m. m. har mött stark kritik under remissbehandlingen. Det har i allmänhet föreslagits, att den blivande nya kommunindelningen avvaktas, innan nya

specialkommuner bildas. Linjen med upprättande av storlandsting har även avvisats av flertalet remissinstanser.

Kommittén har redan i remissutlåtande över 1944 års kommittés förslag framhållit, att det torde vara för tidigt att nu avlösa byggnadslagens bestämmelser om regionplaneförbund med något nytt, innan förbundslinjen visat sig ohållbar. Det kan visserligen möjligen göras gällande att man har behov av ett organ, som kan anförtros vissa funktioner i och för genomförandet av en regionplan, och att en regionkommun eller ett landsting kunde lämna sig för denna uppgift.

Båda dessa utvägar ha emellertid, såsom torde framgå av remissutlåtandena över 1944 års kommittés förslag, bestämda olägenheter. Kommittén är icke heller övertygad om nödvändigheten av en verkställande myndighet av denna art. Väg- och brobyggande, markförvärv, hamnförvaltning, drivande av trafikföretag, anläggande av avloppsledningar och reningsverk etc. torde kunna ske i former, som anpassas efter förhållandena i varje särskilt fall. Åt en av kommunerna, ett enskilt företag eller ett bolag, där kommunerna ingå som delägare, kan exempelvis uppdragas att sköta gemensamma verkställande och förvaltande uppgifter. Under sådana förhållanden saknas anledning att nu göra någon ändring av byggnadslagen på denna punkt. Möjligen kan särskild lagstiftning erfordras för att lösa Stockholmstraktens speciella regionala problem.

Statlig medverkan i regionplanearbetet

I första hand bör *länsarkitekten* kunna verka som allmän rådgivare i planarbetet och därvid tillvarata det allmännas intressen av goda bebyggelseförhållanden och ett lämpligt utnyttjande av området. Han bör därjämte kunna lämna upplysningar och material rörande

gällande planer och andra byggnadsreglerande bestämmelser. Även i fråga om bevarandet av strandområden och andra ur naturskyddssynpunkt ömtåliga områden bör länsarkitekten medverka.

Överlantmätaren och vederbörande distriktslantmätare böra tillhandahålla uppgifter om fastighets- och äganderättsförhållanden samt vissa andra dylika ämnen. Vad kartmaterialet beträffar ankommer det på lantmäteriorganisationen att medverka till åstadkommandet av de underlagskartor som behövas.

Vägförvaltningen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen böra medverka med undersökningar i fråga om behovet av trafikleder, broar, hamnar etc. Vägprojekteringen inom regionplaneområdet bör samordnas med regionplanens förslag till bebyggelseområden. Möjligheterna att anordna vattenförsörjning samt avlopp och andra anläggningar för bortförande eller oskadliggörande av spillvatten och annan orenlighet kunna angivas av distriktsingenjören för vatten och avlopp med ledning av de erfarenheter denne har om förhållandena i länet. De förut nämnda förberedande länsutredningarna för vatten och avlopp böra vara till nytta. I järnvägsfrågor bör samråd ske med järnvägsstyrelsen. Flygplatsanläggningar och därmed samhöriga frågor böra underställas luftfartsstyrelsen och behovet av områden för militära ändamål bör undersökas med biträde av vederbörande försvarsmyndigheter.

I 157 § byggnadsstadgan nämnes vidare hänsyn dels till historiskt, kulturhistoriskt eller estetiskt värdefulla byggnader eller områden, dels till fasta fornlämningar. Råd och anvisningar i dylika ärenden få sökas hos länsarkitekten respektive landsantikvarien eller direkt hos byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet.

Bland större frågor som icke angivas i nämnda lagrum men, såsom tidigare framhållits, måste utredas före planläggningen, och i vilka statliga organ böra medverka, märkas i första hand undersökningar rörande näringslivet. Härvidlag böra länsarbetsnämnden och lantbruksnämnden samt länsjägmästaren kunna biträda regionplaneorganen, vilka i dylika frågor även böra taga kontakt med vederbörande centrala myndigheter. Om en statlig organisation för lokaliseringsfrågor kommer till stand, böra regionplanemyndigheterna i första hand vända sig till denna organisation för att erhålla upplysningar och biträde med bearbetningen av material rörande näringslivet. Stor betydelse har det även att upplysningar inhämtas från näringslivets egna sammanställningar. De geografiska instituten vid universitet och högskolor torde även ha möjligheter att lämna ett värdefullt bidrag genom att såsom övnings- och arbetsuppgifter upptaga ekonomisk-geografiska frågor av intresse för regionplaneringen.

Vad gäller befolkningsfrågorna måste förutsättas att statistiska centralbyrån och de särskilda organ som syssla med materialet från senaste folkräkning lämna biträde. Bostadsstyrelsen har i ett stort antal fall på begäran av kommuner till hjälp för deras översiktsplanering gjort beräkningar av den framtida folkmängden. Det måste dock innebära en alltför stor arbetsbelastning för denna myndighet, om den skulle anlitas för regionala befolkningsundersökningar. Det torde vara lämpligare att regionplanenämnderna anlita egna experter för dylika uppgifter. Metoder, antaganden och förutsättningar böra dock diskuteras med sakkunniga inom vederbörande statliga myndigheter.

En förberedande inventering av bebyggelsens utbredning, saneringsbehovet, bostadsbehovet och boendetätheten torde

kunna göras redan i samband med regionplaneringen, även om dessa faktorer äro av intresse huvudsakligen vid uppgörandet av generalplaner. Samråd bör lämpligen ske med *bostadsstyrelsen* och vederbörande *länsbostadsnämnd*.

De hygieniska förutsättningarna för bebyggelse böra diskuteras med *förste provinsialläkaren* och *medicinalstyrelsen*.

Regionens geologiska och geotekniska beskaffenhet kan belysas av *Sveriges geologiska undersökning* samt av *statens geotekniska institut*. *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* torde böra anlitas för upplysningar om temperatur-, nederbörd- och vindförhållanden.

Vidare kan nämnas den kontakt som bör tagas med här tidigare icke nämnda statliga verk med riksomfattande verksamhet av planläggningskaraktär, såsom *vattenfallsstyrelsen*, *telegrafstyrelsen*, *generalpoststyrelsen*. *Statens biltrafiknämnd* bör kunna lämna upplysningar på sitt speciella område. Uppräkningen avser ingalunda att vara fullständig. Det är naturligt att regionplaneorganen söka upplysningar hos alla vederbörande statsmyndigheter i första hand, innan de igångsätta egna undersökningar.

Planarbetets bedrivande

När väl primärmaterial rörande olika relevanta faktorer införskaffats återstår för regionplanemyndigheten att taga ställning till vilka *prognoser* som rimligen kunna göras för den ekonomiska och befolkningsmässiga utvecklingen inom området samt på grundval härav uppdraga allmänna riktlinjer i form av ett *program* för samhällsbyggandet. Man får förutsätta att detta sker i samförstånd med berörda statliga myndigheter och representanter för näringslivet.

Planarbetet bör bedrivas i god kontakt med sammanslutningar av företagare,

arbetsmarknadens parter, konsumenter, markägare och andra särskilda befolkningsgrupper som ha intressen att bevaka.

Granskning

De statliga myndigheterna kunna genom fortlöpande kontakt med planarbetet samt den efterföljande granskningen göra sitt inflytande gällande. Det är av vikt att de på tidigast möjliga stadium framföra den *kritik* vartill anledning kan finnas. Även *slutgranskningen* före fastställelse är emellertid av stor betydelse. Hur den skall organiseras är icke i detalj reglerat. Det nämnes endast att länsstyrelsen skall yttra sig jämte väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, luftfartsstyrelsen samt, där regionplan berör mark, som står under allmän myndighets förvaltning, resp. förvaltande myndighet. Kommittén anser troligt att granskningen kan medföra krav på ganska omfattande undersökningar rörande eventuella ofullständigheter, mindre realistiska förutsättningar, planens genomförbarhet och dess effekt på den allmänna utvecklingen inom regionen och riket i dess helhet. Konferenser mellan företrädare för departement, ämbetsverk, sammanslutningar och vetenskapliga institutioner kunna tänkas bliva erforderliga.

Länsinventeringar

Kommittén vill även upptaga frågan vad man bör göra för att tillgodose kommunernas behov av vägledning i sin planering i de fall, då regionplan icke kan komma till stånd. Vissa frågor äro under alla förhållanden av sådan natur att de bäst kunna utredas för större områden, exempelvis näringslivets och befolkningens utveckling, större kommunikationsfrågor o. dyl. Detta utredningsarbete och uppdragandet av riktlinjer för företagslokalisering och bebyggelse-

planering torde kunna ske även i andra former än dem byggnadslagen anvisar för regionplanering. Kommittén finner lämpligt att länsstyrelserna sättas i stånd att hos sig samla och tillhandahålla kommunerna ett material vilket belyser länets förhållanden i olika hänseenden på sådant sätt att det är användbart för planeringsändamål. Riktlinjer för all samhällsplanering i länet böra uppdragas i samråd mellan å ena sidan länsstyrelsen med dess olika länsexperter och å andra sidan företrädare för kommuner och nä-

ringsliv. Till formerna för detta samråd återkommer kommittén i kap. 12. Kommittén vill endast med erinran om sitt uttalande i kap. 3 om lantbruksorganens försöksinventeringar framhålla att detta arbete icke synes böra utföras i ett specialorgans regi utan anförtros länsstyrelserna, som böra utrustas med erforderlig arbetskraft härför. Kommittén vill starkt understryka vikten av att en sådan för länet central angelägenhet icke undandragas det ledande planorganet inom länet, länsstyrelsen.

Kap. 6. Generalplanering

Generalplaneinstitutets ändamål

De tidigare utan stöd av lag utarbetade s. k. dispositionsplanerna visade sig ur olika synpunkter vara värdefulla för bebyggelseplaneringen. Genom att i byggnadslagstiftningen intaga regler om generalplan har man åsyftat att på ett mera effektivt sätt än genom det nu avskaffade stomplaneinstitutet främja en allmän tillämpning av sådan översiktlig planläggning inom kommunerna efter i huvudsak likartade linjer.

Ändamålet med generalplan är att den skall tjäna till ledning för närmare planläggning beträffande kommuns ordnande och bebyggande. För detta syfte bör planen belysa sådana faktorer som bestämma kommunens utveckling. Planen bör vidare innehålla ett program för markens successiva ianspråktagande för olika ändamål, byggandet av gemensamma anläggningar etc. Planen skall vara till upplysning i första hand för de kommunala myndigheterna, när de taga ställning till stadsplaneförslag och vidtaga markpolitiska åtgärder m. m. Den blir emellertid även till nytta för de statliga planmyndigheter vid deras prövning av detaljplaneför-

slag såväl inom ifrågavarande kommun som inom angränsande kommuner. Även vid bedömningen av interkommunala planfrågor är tillvaron av kommunala generalplaner av värde.

Utredningsarbetets organisation

Det för generalplanarbetet grundläggande studiet av näringsliv och befolkning kan för närvarande i flertalet fall icke på tillfredsställande sätt utföras inom vederbörande kommun. Endast de största städerna torde ha egna resurser för dylika arbeten. Övriga kommuner äro hänvisade till att utifrån hämta hjälp. Detta problem har berörts i en till Kungl. Maj:t ställd skrift som överlämnats av chefen för Göteborgs generalplanekontor på uppdrag av de svenska deltagarna i en av kontoret anordnad konferens om aktuella generalplanefrågor, vilken hölls i maj 1948 i Göteborg. Följande må anföras från denna skrift, som remitterats till kommittén att tagas i övervägande vid fullgörande av utredningsuppdraget.

"Byggnadslagen ålägger många kommuner att upprätta generalplaner. Emellertid saknas som regel för dessa kommuner möjligheter

att nu basera sina generalplaner på välgrundade förutsättningar rörande kommunernas framtida utveckling. I varje fall ställer det sig för de enskilda kommunerna synnerligen kostsamt att på egen hand söka införskaffa de uppgifter och det statistiska material av landsomfattande eller allmängiltig karaktär, som måste ligga till grund för ett framgångsrikt generalplanearbete. Det föreligger därför ett synnerligen stort behov av en sammanställning, dels av den statistik, som behövs för generalplanearbetet, dels av de uppgifter, som klarlägger lokaliseringstendensen och lokaliseringspolitikens syften, dels också av erfarenheter från planeringsarbetet i olika orter. Konferensen anser, att framgången i det omfattande generalplanearbete, vi står inför i Sverige, är beroende av att från statens sida ökat intresse ägnas en medveten lokaliseringspolitik och att staten snarast vidtager erforderliga åtgärder för att tillhandahålla kommunerna de informationer och det material, som de behöver i sitt generalplanearbete. Det är även påtagligt, att för många orter ett fullgott generalplanearbete inte kan utföras, utan att det föregås av regionplanering. Det synes därför även angeläget, att regionplanearbetet påbörjas i erforderlig omfattning och att åtgärder i detta syfte vidtagas."

I de synpunkter som anförs i skriften kan kommittén i stort sett instämma. En genomgång av de möjligheter som för närvarande stå till buds för andra kommuner än större städer att anskaffa erforderliga uppgifter visar att särskilda åtgärder måste vidtagas, om man skall få till stånd ett fullgott generalplanearbete i dessa kommuner. I det följande ger kommittén en kort överblick över tänkbara åtgärder.

Kommunerna behöva tillgång till uppgifter som röra hela riket eller stora delar därav. Det kan exempelvis vara fråga om en viss närings framtidsutsikter, befolkningsutvecklingen i dess helhet, den inre folkomflyttningen, kommunikationsproblem av rikskaraktär etc. Dylika frågor ha behandlats i ka-

pitlet om riksplanering. Kommittén förordar där att det skall ankomma på det centrala planorganet att utöva en aktiv verksamhet för att genom vederbörande fackmyndigheters försorg få erforderliga undersökningar utförda. Centralorganet bör vidare hos sig samla och för planändamål sammanställa resultaten därav samt i vissa hänseenden göra egna utredningar. Materialet bör tillhandahållas kommunerna, vilket lämpligen bör ske genom förmedling av planväsendets lokala organ i länen. Om ett organ för lokaliseringsfrågor inrättas bör detta ha särskilda förutsättningar att samla för planarbetet erforderliga ekonomiska och sociala upplysningar av det slag som anges i den ovan citerade skriften. Hela denna verksamhet är sålunda av naturliga skäl en angelägenhet som bör ankomma på statliga myndigheter.

Vad gäller kommunernas behov av regionvis gjorda undersökningar till ledning för generalplanarbetet, instämmer kommittén i att för många orter en fullgod generalplanering kräver tillgång till regionplan. Kommittén anser principen bör vara att där regionplan är önskvärd bör den upprättas före generalplan. I den mån det motsatta tillvägagångssättet av praktiska skäl måste tillgripas, få uppgjorda generalplaner i efterhand jämkas till överensstämmelse med regionplanen. Det är ett allmänt intresse att regionplanearbete utan uppskov kommer igång, så att generalplaneringen inom regionen kan grundas på ett säkrare underlag än eljest är möjligt. I den mån fastställelse kommer i fråga underlättas även granskning av generalplaneförslag, om en regionplan finnes uppgjord.

Om regionplan av olika skäl icke kommer till stånd för visst område — vilket kan bero på att arbetet därmed icke bedömes vara tillräckligt angeläget för att motivera att det går före andra

dylika projekt eller på att de regionala problemen icke äro mer komplicerade än att de kunna belysas i annan ordning — föreligger likväl behov av sammanställningar av material till ledning för kommunernas generalplanering. Dylika sammanställningar har kommittén i kap. 5 föreslagit böra göras genom länsstyrelsernas försorg. Det är av vikt att dylika inventeringar icke göras på olika håll, vilket kan innebära dubbelarbete och slöseri med arbetskraft. Kommittén förutsätter att omorganisationen av länsstyrelserna kommer att sätta dessa i stånd att utföra dylika arbeten till ledning såväl för olika slag av statlig planering, exempelvis för jordbruk, vägväsen etc., som för kommunala generalplaner.

Kommunerna behöva emellertid även annat underlag för generalplanarbetet, särskilt utredningar rörande den egna befolkningsutvecklingen. Det centrala planorganet har i brist på personal för ändamålet hittills icke kunnat biträda kommunerna med befolkningsundersökningar. Dylika undersökningar ha däremot, som förut nämnts, i betydande utsträckning verkställts för olika kommuner av statens byggnadslånebyrå, nuvarande bostadsstyrelsen, i samband med uppgörandet av bostadsförsörjningsplaner för dessa. Bostadsstyrelsen skall visserligen alltjämt underlätta kommunernas arbete med uppgörande av sådana planer, men styrelsen torde knappast kunna åtaga sig att utföra undersökningar av här avsett slag för alla de städer och kommuner som skola göra generalplaner.

I detta läge äro kommunerna nödsakade att antingen själva tillfälligt anställa fackmän för sådana undersökningar eller vända sig till någon statlig myndighet, som i så fall måste erhålla förstärkning av sina arbetskrafter. Kommittén har den uppfattningen att den förra utvägen är naturlig. Ett eventuellt loka-

liseringspolitiskt organ vilket för egna uppgifter måste ha tillgång till statistiker kan visserligen fungera som rådgivare för kommunerna vid igångsättandet av egna befolkningsutredningar, men kommittén anser det icke vara skäligt att detta eller andra statliga organ skola utan ersättning syssla med själva utförandet av dylikt tidsödande statistiskt arbete för kommuns räkning.

En fråga som kommittén i detta sammanhang vill något beröra är inventeringen av bostadsbeståndet. *1945 års allmänna bostadsräkning* innehåller ett värdefullt material för generalplanarbetet, särskilt för bedömningen av bostadsbeståndets sammansättning och standard samt möjligheterna att sanera områden med föråldrad bebyggelse. Det är därför angeläget att statistiska centralbyrån, till vilken numera de å hålkort införda primäruppgifterna överlämnats, genom sin maskincentral kan stå kommunerna till tjänst med specialbearbetningar och sammanställningar ur detta hålkortskartotek, i den mån icke föreliggande tabellmaterial, vilket överlämnats till bostadsstyrelsen, är tillfyllest för generalplanernas speciella behov.

Vidare efterlystes av förutnämnda generalplanekonferens upplysningar om lokaliseringstendenser och lokaliseringssynpunkter. Kommittén får i detta hänseende hänvisa till de särskilda sakkunniga som syssla med näringslivets lokalisering. Ur bebyggelseplaneringens synpunkt kan dock understrykas vikten av att lokaliseringspolitiska riktlinjer uppdragas i samråd mellan staten och kommunerna, varigenom generalplaneringen lättare kan anpassas till den utveckling av olika regioner i ekonomiskt hänseende som de statliga planmyndigheterna eftersträva.

Upplysningar om erfarenheter från planeringsarbete på olika orter böra kunna lämnas av det centrala planorganet.

Det är en mycket viktig arbetsuppgift för detta organ att följa planeringen i landet för att kunna bearbeta erfarenheterna och meddela råd och upplysningar på grundval härav. Den naturliga fördelningen av rådgivningsuppgifterna mellan centrala och lokala planorgan bör vara att centralorganet uppgör allmänna anvisningar och samlar meddelanden om in- och utländska erfarenheter samt delger dessa fortlöpande till de statliga lokalorganen i länen. Dessa lokalorgan bör vid behov taga initiativ till upprättandet av generalplaner, diskutera arbetets uppläggning med de kommunala myndigheterna, ge råd under arbetets gång, söka bevaka sambandet mellan olika kommuners generalplanering, ge anvisningar på lämpliga kompletteringar, förmedla uppgifter rörande länets förhållanden, i den mån de framgå ur material som samlats hos länsstyrelsen, stimulera till kontakt med statliga länsorgan med planuppgifter och över huvud taget söka befordra ett genomförande av den nya byggnadslagstiftningens intentioner om generalplanering.

För att fullgöra de angivna uppgifterna bör hos centralorganet finnas befattningshavare, som särskilt ägna sig åt rådgivning och information. Vid länsorganen bör det ankomma på länsarkitekten personligen att upprätthålla kontakten med de planläggande myndigheterna i kommunerna. Han bör därför frigöras från andra uppgifter i sådan utsträckning att han kan ägna riklig tid åt generalplanefrågor.

Statlig medverkan i det egentliga planarbetet. Kooperativa generalplanekontor

En fråga som fordrar uppmärksamhet är om och i så fall i vilken utsträckning länsarkitektkontoren bör själva åtaga sig att uppgöra generalplaner. Frågan be-

handlas även i kap. 12 (sid. 130). Kommittén vill dock förutskicka att den har den uppfattningen att kontoren icke böra åtaga sig att uppgöra generalplaner av större omfattning. Uppdrag av detta slag böra inskränka sig till landskommuner och mindre städer och böra särskilt avse sådana fall då en landskommun eller en mindre stad saknar möjlighet att erhålla kompetenta fackmän.

Större kommuner torde som regel uppsätta egna generalplanekontor, medan övriga kommuner i allmänhet anlita enskilt praktiserande eller andra fackmän. Kvalificerade sådana äro emellertid relativt fåtaliga. På kommunalt håll har därför diskuterats att inrätta kooperativa generalplanekontor för flera kommuner. Det bör ligga i det statliga planväsendets intresse att understödja tillkomsten av dylika kontor. I ett par städer har man åtagit sig eller åtminstone övervägt att på stadens generalplanekontor samtidigt med det egna planarbetet uppgöra generalplan även för vissa angränsande landskommuner. Dessa och andra möjligheter böra prövas i praktiken innan viss utväg kan anbefallas som den bästa. Förhållandena äro för övrigt så olika i skilda landsdelar att en enhetlig lösning troligen ej kan åstadkommas.

Granskning och fastställelse

Att upprätta generalplan är en kommunal uppgift. I det föregående har emellertid flera gånger framhållits att staten har ett stort intresse att bevaka vid generalplaneringen. Det gäller dels att tillse att allmänna riksintressen rörande kommunikationer, näringsliv, utrymme för statliga anläggningar etc. tillvaratas. Därjämte har emellertid staten ett allmänt intresse av uppkomsten av goda bebyggelseförhållanden. Olika kommuners ambitioner böra t. ex. icke få leda

därhän att generalplaner bygga på alltför optimistiska antaganden om kommunernas utveckling. Därför torde staten i många fall även få uppträda som skiljedomare mellan olika konkurrerande kommunala intressen.

Möjligheterna för en sådan statlig insats äro beroende av att planförslagen komma under vederbörlig myndighets granskning. Byggnadsstadgan föreskriver att under planarbetet samråd skall ske med länsarkitekten ävensom med övriga myndigheter, organ och sammanslutningar som ha ett väsentligt intresse av förslaget. Varje generalplan för stad skall före antagandet av stadsfullmäktige underställas byggnadsstyrelsen. Beträffande generalplan för landet skall på motsvarande sätt länsarkitekten höras. Däremot har icke kunnat föreskrivas skyldighet för fullmäktige att följa de påpekanden som granskningen kan föranleda. Viss möjlighet till korrigerings föreligger dock genom att detaljplaneförslag som grunda sig på en kritiserad generalplan kunna förkastas. Risker för att en kommun icke efterkommer välgrundade invändningar från de statliga planmyndigheternas sida bör därför vara ganska liten. Det är emellertid givet att planmyndigheterna i första hand söka på övertygelsens väg få vederbörande kommun att anpassa planen till de allmänna riktlinjer som kunna ha uppdragits för vederbörande region eller andra allmänna principer som staten upprätthåller i sin granskade verksamhet.

Upprättandet av generalplan har ej gjorts obligatoriskt. Det antogs att de flesta städer och samhällen skulle även utan tvingande föreskrift upprätta generalplan. En dylik skyldighet skulle för öfrigt ej kunna efterkommas under de närmaste åren på grund av brist på kompetenta fackmän. I de fall då generalplan anses böra komma till stånd kan dock sådan plan framtvingas, antingen

genom föreläggande eller genom att begärd fastställelse av detaljplan vägras. Vad gäller landskommun kan länsstyrelsen taga initiativ till upprättande av generalplan på kommunens bekostnad.

Kommunerna äro icke skyldiga att söka fastställelse av generalplan. Hur kommunerna i allmänhet komma att göra är ännu icke möjligt att uttala sig om. De ha visat ett stort intresse för generalplanering, och ett betydande antal generalplaner äro påbörjade eller förberedas. Ingen plan har dock ännu blivit fastställd.

Generalplan kan blott fastställas för område som ej ingår i gällande stadsplan eller byggnadsplan. Förefintligheten av avstyckningsplan eller utomplansbestämmelser hindrar däremot ej fastställelse. Fastställelse ankommer såvitt angår stad på Kungl. Maj:t och likaså ändring av sådan plan, om ändringen innefattar väsentlig avvikelse från vad förut gällt. Beträffande landet tillkommer det länsstyrelsen att fastställa såväl ny plan som ändring av gällande plan.

Rättsverkningarna av fastställelse utgöras främst av förbud mot nybebyggelse i strid mot planen. Möjlighet till dispens från förbudet står dock öppen.

Med fastställelse följer vidare rätt för kommunen att inlösa mark som är avsedd till trafikled eller annan allmän plats ävensom annan mark i den mån den ej är avsedd för enskilt bebyggande. Mark som skall användas för annat ändamål än enskilt bebyggande är kommunen skyldig lösa om ägaren till följd av fastställelse icke kan använda marken på annat sätt än som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde. I vissa fall kan skyldighet att utgiva skadeersättning inträda för kommunen.

Beträffande den egentliga landsbygden gäller alltså att länsstyrelsen såsom fastställelsemyndighet beträffande generalplaner prövar de allmänna riktlinjerna

för en bygds planering, under det att en stadsplan inom ett dylikt generalplaneområde skall fastställas av Kungl. Maj:t. Även om stadsplan på landet är en nyhet som ännu är oprövad och torde få ganska liten användning, vill kommittén ifrågasätta om den angivna konsekvensen beträffande fastställelse är rimlig. Fastställelsen av översiktsplanen (generalplanen) måste komma att i väsentliga avseenden binda utformningen av detaljplanen (stadsplanen). Kommittén anser likaväl även rent sakliga skäl tala för att den grundläggande planeringen i form av generalplan såväl på landet som i stad prövas av Kungl. Maj:t.

Det förefaller kommittén därför som om fastställelse även av generalplan på landet bör ankomma på Kungl. Maj:t. Även viktigare ändringar i en dylik plan böra prövas av Kungl. Maj:t. Därest en ändring av byggnadslagen kommer till stånd i sagda hänseende, torde kunna ifrågasättas att i viss utsträckning åt länsstyrelsen i stället uppdraga att fastställa stadsplan inom område med fastställd

generalplan. Frågan härom kommer att behandlas närmare under kap. 7. Det får förutsättas att länsstyrelse i dylikt fall komme att vid fastställelseprövningen lägga generalplanen till grund så att ingen motsättning mellan generalplan och stadsplan behöver uppkomma. För att undvika att byggnadsplan upprättas i strid mot fastställd generalplan för landskommun torde även böra följa som konsekvens av kommitténs förslag skyldighet att vid upprättande av byggnadsplan inom område för fastställd generalplan för landet följa i generalplanen givna anvisningar. Vad gäller det nya institutet byggnadsplan i stad behövs icke motsvarande ändring, emedan det ankommer på Kungl. Maj:t att pröva om dylik plan får upprättas, varvid det som villkor för upprättandet kan utsägas att eventuellt gällande generalplan för ifrågavarande område skall läggas till grund. Det nu sagda bör icke utesluta att smärre avvikelser få göras i respektive detaljplaner. Avvikelsena förutsättas då komma att vid lämpligt tillfälle införas i generalplanen.

Kap. 7. Stadsplanering m. m.

Detaljplanläggning och annan detaljreglering

Detaljreglering av bebyggelsen sker antingen genom planläggning eller genom särskilda föreskrifter av annat slag. Planläggning kan numera endast taga formen av stadsplan eller byggnadsplan. Avstyckningsplan kan icke längre upprättas. Vid sidan om planerna märkas de generella byggnadsföreskrifter som innehållas i byggnadsstadgan och till denna anslutande anvisningar. Därjämte kunna förekomma lokala byggnadsordningar, vilka skola uppgöras med ledning av normalförslag som upprättas av bygg-

nadsstyrelsen. För icke planlagda områden kunna uppgöras utomplansbestämmelser, som bl. a. reglera byggnads höjd, antal våningar, byggnads avstånd till fastighetsgräns etc. Utomplansbestämmelser ha därjämte den viktiga effekten att inom område där dessa bestämmelser gälla byggnadslov måste sökas. Slutligen kunna nämnas särskilda förbud mot nybyggnad och vissa andra åtgärder såsom schaktning, fyllning, trädfällning m. m.

De viktigaste lagändringarna rörande detaljregleringen ha i korthet angivits i kap. 2.

Stadsplan

Stadsplan bör användas för alla större tätortsbildningar, där kommunen måste ingripa för att befordra plans genomförande. Huvudsyftet är att närmare ange gränserna för byggnadskvarter, gatumark och annan allmän mark samt för specialområden. Genom särskilda stadsplanebestämmelser lämnas närmare föreskrifter angående bebyggandet. Huvudprinciperna för stadsplaneringen äro oförändrade. De jämkningar som företagits ha till syfte haft att tillvarata erfarenheterna från tillämpningen av förut gällande lag.

Det kan trots detta antagas att stadsplanearbetet kommer att förändra karaktär. Orsakerna härtill äro flera.

I den mån översiktsplanering kommer att mera allmänt genomföras och sålunda principfrågor och allmänna riktlinjer för bebyggelsen på förhand komma att vara utredda, måste stadsplanerna komma att bli enklare och kunna göras snabbare. Endast i de fall då översiktsplaner av ett eller annat skäl icke kunna avväktas, måste stadsplanen alltså i sig innefatta åtskilliga moment av generalplanekaraktär.

En annan viktig förändring kommer att bli följden av kravet på begränsning av stadsplaneområdets omfattning. Endast så stort område som under överskådlig tid kan väntas bli bebyggt eller eljest taget i anspråk skall hädanefter medtagas. Avsikten är att underlätta genomförandet av planerna inom rimlig tid och förhindra att områden förbli ofullständigt utnyttjade under längre perioder.

För att även beträffande områden med gällande planer, vilka tilltagits alltför stora, kunna genomföra denna princip, skola dessa för stora planer snarast nedskäras. I samband härmed torde i regel en revision av innehållet av planerna vara lämplig.

Vad gäller stadsplans innehåll har utvecklingen under senare tid gått i riktning mot en allt mera detaljerad reglering. Undantag ha dock utgjort områden med sådant byggnadssätt att riskerna för uppkomst av ur hygieniska, bostadssociala och arkitektoniska synpunkter olämpliga förhållanden varit mindre framträdande eller spela mindre roll, t. ex. bostadsområden med egnahemsbebyggelse samt kvarter för offentliga byggnader eller för speciell användning, såsom industri, handel, upplag etc. Där emot har beträffande hyreshusområden ansetts böra krävas att de särskilda byggnaderna skola till läge och omfattning bindas genom begränsningar på stadsplanekartan. Detta har nödvändiggjorts därav att byggnadsföretagarna vanligen bebyggt tomt efter tomt utan sammanhang mellan de olika företagen. I den mån byggandet övertagits av storföretagare, byggnadsföreningar och andra sammanslutningar, vilka bebygga hela kvarter i ett sammanhang, ha möjligheter öppnats att avstå från en dylik i detalj bindande planläggning. En mera schematisk reglering av bebyggelsen har befunnits möjlig redan före ikraftträdande av 1947 års lagstiftning och har i samband med antagandet av denna angivits vara lämplig under vissa förutsättningar. Då marken tillhör en ägare och bebyggelsen sker i ett sammanhang samt byggnadsnämnden har heltidsanställt biträde med stadsarkitekts kvalifikationer har sålunda undantagsvis medgivits att stadsplanen utom gränser för gator och kvarter endast upptar bestämmelser om exploateringstal, högsta våningsantal, hushöjd och avstånd mellan husen inom kvarteret samt till angränsande kvartersbebyggelse. Betydel sen härav är att prövningen av frågan om de särskilda byggnadernas konturer och gruppering hänskjutes till byggnads-

nämnden och får anstå till dess frågan om byggnadslov skall prövas.

Det fall från tiden före 1948 som åsyftas gällde ändring av stadsplanen för Yttre Västra Svartbäcken i Uppsala. Planförslaget avsåg två kvarter för bostadsbebyggelse i kommunens regi. Kvarteren skulle icke uppdelas i flera tomter. Planen upptog endast förgårdsmark samt därutöver bestämmelser rörande maximal byggnadshöjd, våningsantal och exploateringsstal. I Kungl. Maj:ts beslut återopades att hänsyn tagits till den omständigheten att staden hade heltidsanställd stadsarkitekt, vidare till områdets belägenhet och förhållandena inom angränsande stadsområden, ävensom till planförslagets utformning med avseende på bebyggelsens ändamål, förbud mot tomtuppdelning, hushöjd och våningsantal samt exploateringsstal. En spridd gruppering enligt illustrationskarta, som fogats till förslaget, gjordes till villkor, varjämte vissa föreskrifter lämnades om avstånd mellan byggnader och dessas maximibredd.

Kommittén anser att en dylik anordning kan medföra en i och för sig önskvärd anpassning av stadsplanen till aktuella byggnadsprojekt och sålunda ligger i linje med rådande tendens till samordning av detaljplanering och byggande. Otvivelaktigt ökar det genom stora företag bedrivna husbyggandet på bekostnad av andra former för husbyggande. Icke minst kommunerna själva äro intresserade av att övertaga viss del av byggnadsverksamheten i egen regi. Därmed skapas större möjligheter att uppfylla de villkor som måste ställas för en dylik fri stadsplanering.

I fråga om stadsplans antagande märkes att fullmäktige numera kunna delegera åt byggnadsnämnden att antaga sådana ändringar av stadsplanen som skola fastställas av länsstyrelsen. Sålunda kommer en utvidgning av länsstyrelsernas fastställelse rätt att automatiskt öka utrymmet för en delegation av detta slag till byggnadsnämnden.

I praxis har byggnadsnämnden även fått en viss möjlighet att självständigt

bestämna över detaljreglering genom att stadsplanebestämmelser fastställts som tillerkänt nämnden rätt att medge undantag i fråga om särskilda detaljer i planen. Dessutom har i byggnadsstadgan byggnadsnämndens allmänna rätt att medge mindre avvikelser från planens detaljreglering utvidgats.

Stadsplan är alltså en rent kommunal angelägenhet, vilket är rimligt med hänsyn till de ekonomiska förpliktelser som planen medför för staden. Om stad underlåter att vidtaga åtgärder för nödvändig planläggning kan dock, liksom enligt tidigare lag, Kungl. Maj:t förelägga fullmäktige viss tid inom vilken plan skall underställas Kungl. Maj:ts prövning, vid risk att plan eljest upprättas på stadens bekostnad. Detta har större betydelse än tidigare med hänsyn till att markägarna numera äro helt beroende av att detaljplan upprättas för att få bygga.

Granskningen av förslag till nya stadsplaner eller sådana ändrade stadsplaner som prövas av Kungl. Maj:t har hittills utgjort en huvuddel av den centrala planmyndighetens arbete. Länsarkitekterna ha beträffande sådana ärenden närmast anlitats för formell granskning och för att ombesörja ärendenas komplettering. Endast i vissa län har saklig granskning verkställts av länsarkitekten i dessa fall. Kommittén finner önskvärt att en ändring härvidlag kommer till stånd, så att samtliga länsstyrelser kunna avgiva utlåtanden i underställda stadsplaneärenden efter ingående granskning av länsarkitekt och, i vissa fall, andra länsexperter som beröras.

Såsom tidigare angivits (kap. 2), har fördelningen av fastställelseprövningen mellan Kungl. Maj:t och länsstyrelserna undergått viss förskjutning. Fortfarande skola dock alla nya stadsplaner prövas av Kungl. Maj:t, om icke Kungl. Maj:t,

då särskild jämkning finnes erforderlig, uppdrager åt länsstyrelserna att, sedan jämkningen vidtagits, fastställa förslaget. Kommittén vill ifrågasätta om icke motsvarande anordning bör genomföras i de fall då Kungl. Maj:t har att pröva stadsplaneförslag inom fastställd generalplan, som är så fullständig att stadsplanläggningen icke behöver granskas centralt. Kungl. Maj:t skulle i samband med fastställelse av sådan generalplan kunna på vissa villkor uppdraga åt länsstyrelsen att godkänna nya stadsplaner inom ramen för ifrågavarande generalplan.

Beträffande ändring av gällande plan ha som nämnts länsstyrelserna numera möjlighet att i betydligt större utsträckning än tidigare avgöra mindre omfattande ändringsförslag. När denna möjlighet fullt ut kommer att begagnas, vilket ännu icke är fallet, torde ett stort antal ärenden komma att avlyftas från Kungl. Maj:t.

Kommittén vill erinra om att vid byggnadslagens antagande en betydligt mer omfattande decentralisering av fastställelseprövningen diskuterades. Som skäl för en överflyttning anfördes att skärpningen av tillsynen över byggnadsverksamheten komme att öka arbetsbördan för planmyndigheterna. Det vore därför angeläget att handläggningen av fastställelseärenden ordnades på ett smidigt och rationellt sätt utan onödig omgång och tidsutdräkt. Länsstyrelserna hade vidare en bättre kännedom om lokala förhållanden. Det framhölls även, att stadsplan endast vore en utformning i detalj av generalplan och därför icke behövde underställas Kungl. Maj:t. Rätts säkerhetens krav kunde tillgodoses i tillräcklig omfattning genom rätten att genom besvär draga stadsplaneärenden under Kungl. Maj:ts prövning.

Emot en fullständig decentralisering

anfördes att länsstyrelsernas praxis visat sig vara mycket oenhetlig, vilket kunde leda till att besvär i stor utsträckning komme att anföras, om länsstyrelserna bleve fastställelsemyndighet, varigenom den åsyftade lättningen för de högsta planmyndigheterna icke skulle vinnas, och ärendena skulle fördröjas. Första lagutskottet framhöll emellertid att anledningen till denna oenhetliga praxis främst vore att länsstyrelserna icke hade tillräckligt antal sakkunniga biträden för planärendenas beredning. När länsarkitektorganisationen förstärkts och erfarenheter vunnits rörande tillämpningen av de nya regleringsformerna borde frågan om i vilken omfattning en sådan överflyttning av fastställelserätten till länsstyrelserna borde ske upptagas till förnyat övervägande. Beträffande argumentet att stadsplan endast utgjorde detaljutformning av generalplan invändes att generalplan icke vore obligatorisk och endast i begränsad omfattning kunde väntas bli föremål för fastställelse.

För att få en uppfattning om länsstyrelsernas och länsarkitekternas inställning till denna fråga har kommittén inhämtat deras mening i samband med en undersökning av vissa organisationsspörsmål. Samtliga länsstyrelser utom en och samtliga länsarkitekter utom två ha därvid uttalat, att det är önskvärt med en ökning av länsstyrelsernas fastställelserätt. De synpunkter som anläggas äro dock ganska skiftande.

De som avstyrkt en ökad decentralisering ha som skäl anført, att enhetligheten kräver, att länsstyrelserna inhämta yttranden från den centrala myndigheten, och därmed förloras den tidsvinst, som annars skulle kunnat uppstå. Den ene av de länsarkitekter som avstyrkt har anført, att de möjligheter att fastställa planändringar, som den nya lagstiftningen givit länsstyrelserna, äro tillräckliga.

Av de skäl för en ökad decentralisering som anförts må särskilt omnämnas följande. Om centralmyndigheten avlastas från en del arbete med granskning och fastställelse, kan den i större utsträckning ägna sig åt de ledande och samordnande funktioner på planområdet, som lagstiftningen numera förutsätter. Vidare komme handläggningen av ärendena att förenklas och förfarandet att bli smidigare. Länsstyrelsernas och länsarkitekternas mera intima kännedom om lokala förhållanden skulle bättre komma till sin rätt och kunna påverka inställningen till planförslagen. Centralorganet skulle kunna i tillräcklig grad sörja för enhetligheten genom att lämna länsorganen råd och anvisningar till ledning för deras fastställelseprövning.

I fråga om decentraliseringens omfattning nämnes i första rummet ärenden rörande ändring av gällande stadsplaner. En länsstyrelse anser, att alla ändringar borde fastställas av länsstyrelserna. Fler-talet nöja sig dock med att föreslå viss utvidgning av nuvarande regler, så att fastställelsen visserligen i princip tillkomme länsstyrelserna, men att enstaka större och mera betydelsefulla ändringsförslag underställdes Kungl. Maj:t.

I fråga om fastställelse av stadsplaner över förut icke stadsplanlagda områden hävda tre länsstyrelser att länsstyrelserna borde få fastställa även alla sådana planförslag. Blott på särskild önskan av markägare eller kommun eller då länsstyrelsen själv funne det erforderligt borde planförslaget underställas Kungl. Maj:ts prövning. Rätten att anföra besvär hos Kungl. Maj:t vore enligt denna mening ett tillräckligt skydd för den enskilde och kommunerna.

Fler-talet länsstyrelser och länsarkitekter gå emellertid mindre långt och föreslå, att länsstyrelserna erhålla befogenhet att fastställa vissa nya stadsplaner,

nämligen dels sådana som avse områden, för vilka det fastställts generalplan, dels sådana som ersätta förutvarande byggnadsplaner, dels ock slutligen sådana, som utläggas över förut bebyggda områden utan att medföra väsentlig förändring i bestående förhållanden. I vissa svar förordas att länsstyrelserna därutöver även skulle få fastställa alla planer som antagits av stadsfullmäktige utan att anmärkning gjorts från markägare eller länsarkitekten haft någon väsentlig invändning att göra.

Det har även framhållits, att kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t och länsstyrelserna lämpligen borde lösas i samband med den väntade omorganisationen av landskansliernas arbetsdetaljer. Upprättandet av en byrå för byggnads- och planfrågor eller fastighetsfrågor skulle underlätta möjligheterna att anförtro länsstyrelserna den slutliga prövningen av stadsplaneärendena.

I många svar påpekas, att decentralisering ej får ge anledning till uppkomst av en alltför oenhetlig praxis. En länsstyrelse föreslår därför skyldighet för länsstyrelserna att i fråga om nya stadsplaner eller mera betydelsefulla ändringar höra centralorganet för planfrågor. Om länsstyrelsen ville frångå centralorganets mening, borde frågan underställas Kungl. Maj:t.

Genomförandet av en decentralisering av planärendena förutsätter enligt fler-talet länsstyrelser mening en personalökning på länsarkitektkontoren och även i viss mån inom länsstyrelserna.

Kommittén har även i samband med en rundfråga till samtliga städer och vissa stadsliknande samhällen om deras planväsen erfarit att det övervägande antalet kommuner anse byggnadslagstiftningens avvägning av fastställelserätten lämplig. Endast tre städer anse att länsstyrelserna redan tidigare tillämpat en

sådan praxis beträffande underställning av stadsplaneförslag, att lagändringen icke kommer att innebära någon skillnad i deras län. Kommunerna anse i allmänhet att den decentralisering som lagen medger kommer att bli till gagn genom att medföra tidsvinst vid ärendenas behandling, och genom att länsstyrelsernas större lokalkännedom bättre kan utnyttjas, varjämte större möjligheter till kontakt mellan de kommunala myndigheterna och den fastställande myndigheten skapas.

Kommittén kan i princip ansluta sig till den meningen att en förkortning av fastställelseproceduren i och för sig är önskvärd, liksom att lokala synpunkter böra i full omfattning få göra sig gällande, där de icke komma i strid med viktiga regionala eller nationella intressen. En långt driven decentralisering medför dock icke obetydliga risker för en oenhetlig lagtillämpning gentemot enskilda fastighetsägare. I praktiken kan uppkomsten av dylika ojämnheter endast i viss mån rättas till genom fastighetsägarnas möjligheter att anföra besvär. Om det emellertid med fog kan befäras att besvär komme att anföras i ett så stort antal ärenden att de centrala planorganen i det närmaste bleve lika belastade som nu när de ha fastställelseprövningen om hand, försvinner en av anledningarna till att genomföra en omfattande överflyttning av fastställelserätten. Skulle därjämte en på 24 länsstyrelser uppdelad prövning komma att kräva avsevärt ökad personal, jämfört med vad som fordras för att bereda ärendena till prövning hos Kungl. Maj:t — varvid hänsyn toges till att sakprövning även vid central fastställelse alltid bör ske i länen — ter sig en ökad överflyttning mindre självklar. Frågan är då i vilken utsträckning fördelarna med en

lokal handläggning komma att överväga olägenheterna.

Tillvaron av en generalplan, som fastställts av Kungl. Maj:t, kan sålunda vara ett skäl att avstå från central granskning av på denna översiktsplan grundade stadsplaner. Med anledning härav anser kommittén, såsom redan antytts i kap. 6, att Kungl. Maj:t i samband med fastställelse av generalplan bör äga befogenhet att, där så med hänsyn till generalplanens karaktär och andra omständigheter kan anses lämpligt, uppdraga åt vederbörande länsstyrelse att inom generalplaneområdet fastställa stadsplan i enlighet med generalplanens anvisningar.

Att en stadsplan ersätter förutvarande byggnadsplan förefaller kommittén icke alltid vara en tillräcklig anledning att avstå från central granskning av stadsplanen. Kungl. Maj:t bör när så anses erforderligt kunna taga ställning till de allmänna planproblemen på orter där utvecklingen varit så omfattande att uppgörande av stadsplan är nödvändig. Detsamma gäller de fall, som också nämnts, då stadsplanen i stort sett bevarar befintlig bebyggelse. Det kan i dylika fall stundom vara skäl att närmare undersöka om icke ett radikalare grepp på planläggningen vore befogat. Den omständigheten slutligen att klagomål icke anförts över en plan vare sig från statliga eller kommunala organ eller av enskilda kan, enligt vad erfarenheten visat, icke alltid utgöra en garanti för att planen är alltigenom lämpligt utformad ur allmänna synpunkter.

För kommittén har det stått som en ledande princip att, när ett samhälle nått viss utveckling, dess stora planfrågor i regel böra bli föremål för central bedömning. Detta kan ske antingen genom att generalplan för området uppgöres och underställes centralorganet respektive Kungl. Maj:t eller genom att stads-

plan, när sådan första gången upprättas, granskas centralt. Ändringar som betingas av betydelsefulla nya omständigheter kunna i vissa fall jämföras med sådana förstagångsplaner.

Av det anförda framgår, att kommittén finner skäl tala för, att nya stadsplaner samt viktigare stadsplaneändringar fortfarande böra underställas Kungl. Maj:ts prövning. Undantag bör dock utan olägenhet kunna göras för smärre utvidgningar av gällande planer samt för stadsplan inom fastställd generalplan. I sistnämnda fall bör delegation till länsstyrelse göras beroende av generalplanens grad av fullständighet.

Denna principiella ståndpunkt torde förutsätta viss uppmjukning av anvisningarna i 33 § byggnadsstadgan. Som redan tidigare sagts kräver dock en utvidgad länsstyrelseprövning ökad tillgång till sakkunniga. Kommittén föreslår i det följande en viss förstärkning av länsarkitektorganisationen. Huruvida en ytterligare utbyggnad av denna organisation kan bli erforderlig vid en fortlöpande decentralisering får prövas av Kungl. Maj:t från fall till fall. Decentraliseringens omfattning och forceering bör göras beroende av möjligheterna för länsorganen att på ett fullt betryggande sätt kunna fylla de ökade arbetsuppgifter, som decentraliseringen kommer att medföra, utan att de sammanlagda kostnaderna för det allmänna nämnvärt komma att ökas.

Vad *planarbetets bedrivande* angår gäller här liksom för översiktsplaneringen att kommunerna böra få råd och anvisningar från det statliga planväsendet, varvid det bör ankomma på centralorganet att sammanställa upplysningar av generell natur och taga ställning till förfrågningar om mer invecklade planspörsmål, medan länsorganen skola svara för den löpande kontakten med kommunerna, förmedla upplysningar från central-

organet och tillse att det material och den specialkunskap som finnas samlade i länsadministrationen komma planarbetet i kommunerna till godo. Erforderligt samråd med centrala specialmyndigheter torde i allmänhet böra förmedlas av det centrala planorganet.

Detta rådgivnings- och upplysningsarbete förutsätter att planmyndigheterna kunna avdela tjänstemän för resor till kommunerna icke blott från länsarkitektkontoren utan även från centralorganet. En direkt och personlig kontakt samt på självsyn grundad erfarenhet om förhållandena på de olika orterna är i många fall ett villkor för en realistisk och positiv rådgivning.

Vid sidan härav bör dock även en skriftlig upplysningstjänst i form av regelbundna meddelanden om in- och utländska erfarenheter och nyheter på planområdet kunna vara till nytta.

Den allmänna opinionen i kommunerna bör även informeras om planproblemen, varvid planväsendets tjänstemän böra på lämpligt sätt, exempelvis genom föredrag samt tidnings- och tidskriftsartiklar, i mån av tid lämna sin medverkan. Förbindelsen med det enskilda näringslivet och dess sammanslutningar är likaså synnerligen viktig för att vinna dess förståelse och medverkan. Genom dessa olika åtgärder bör samling inom kommunerna kring lämpliga planlösningar kunna underlättas.

En viktig fråga är planförfattarnas kompetens. De skärpta fordringar som numera ställas på planläggningen aktualisera kravet på att kommunerna anlita fullt kvalificerade planförfattare, vilket hittills icke alltid varit fallet. Planorganen i länen böra medverka till att kommunerna i ökad utsträckning skaffa sig egna sakkunniga och böra även stimulera planfackmän att öppna praktik i landsorten. Organiserandet av arkitekt-

distrikt med rätt för vederbörande distriktsarkitekt att åtaga sig planuppdrag är ett led i en sådan verksamhet. Frågan härom behandlas närmare i kapitlet om kommunernas planväsen.

Byggnadsplan

En förenklad planform för reglering av bebyggelsen på mindre tätorter har ansetts alltfjämt vara behövlig. Förslag att låta kommunerna stå som huvudmän ha dock avvisats av riksdagen med motivering att detta icke kunde ske utan att kommunerna finge uttaga bidrag från markägarna till kostnaderna för genomförandet, varigenom byggnadsplanen endast bleve en förenklad stadsplan. I stället har genomförandet av byggnadsplan beträffande vägar, andra allmänna platser och avlopp anförtröts markägarna sammanslutna till en s. k. vägförening.

Kommittén har i samband med utredning rörande kostnaderna för byggnadsplan haft anledning taga ställning till kommunens befattning med dessa planer. Den lagändring som i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag antogs rörande fördelningen av plankostnaderna utgick från att kommunen regelmässigt bör taga en betydande del av ansvaret för tillkomsten och utformningen av byggnadsplaner, där sådana anses erforderliga. Det synes kommittén sannolikt att utvecklingen går i riktning mot en framtida kommunalisering av byggnadsplanerna. Först därmed kan frågan om genomförandet få en fullt rationell lösning.

Tills vidare är det emellertid länsstyrelsen som jämte markägarna och kommunen har ledningen i byggnadsplanarbetet. Reglerna för planläggningen äro i stort sett oförändrade, dock att vissa nya rättsverkningar tillagts för att främja en mera ändamålsenlig utformning av

planerna beträffande utrymme för allmänna byggnader, grönområden, avloppsnät etc. Förbud kan utfärdas mot nybyggnad icke blott för att framtinga avloppsanordningar utan även för att påskynda anläggande av vägar och vattenledning. Byggnadsplan skall upprättas icke blott där större byggnadsverksamhet är att vänta utan även där tätbebyggelse redan skett. Det ankommer främst på länsstyrelserna att tillse att byggnadsplan icke användes där stadsplan är motiverad. Folkmängden bör dock icke ensam vara utslagsgivande för valet av lämplig planform. Hänsyn måste tagas t. ex. till ortens utvecklingsmöjligheter och de rättsliga möjligheterna att genomföra planen.

Byggnadsplan kan som förut påpekats numera med Kungl. Maj:ts tillstånd upprättas i stad. Avsikten har varit att möjliggöra planläggning i enkla former på de stora landsbygdsområden som många städer numera omfatta. Det är däremot icke avsett att en stad skall kunna på markägarna övervältra kostnaderna för sådan planläggning som bör ske genom stadsplan.

Utomplansbestämmelser

Sådana bestämmelser kunna fastställas för områden avsedda för glesbebyggelse. Föreskrifter kunna därvid lämnas om bl. a. tomts storlek och beskaffenhet, byggnads läge och höjd, avstånd mellan byggnad och väg m. m.

Däremot bör ej genom utomplansbestämmelser fixeras en indelning av marken för olika ändamål, sträckningen av vägar el. dyl. För detta fordras plan. Bestämmelserna äro främst avsedda att vara ett skydd mot olämplig glesbebyggelse och få betraktas som ett värdefullt medel att komplettera annan reglering. Sålunda kunna de utfärdas för områden inom generalplan.

Byggnadsförbud

Genom byggnadslagstiftningen ha möjligheter öppnats att förhindra olämplig bebyggelse även utan samband med gällande eller ifrågasatt planläggning. Dels äro nybyggnader och vissa anordningar i närheten av befästning eller flygplats förbjudna, om icke dispens medges av länsstyrelsen. Dels kan länsstyrelsen förordna att nybyggnad icke utan länsstyrelsens tillstånd får ske inom icke detaljplanlagt område som bör särskilt skyddas på grund av naturskönhet, växtlighet eller

andra särskilda naturförhållanden eller med hänsyn till ur historisk eller konstnärlig synpunkt värdefull bebyggelse, fasta fornlämningar eller andra minnesmärken. Dels slutligen kan länsstyrelsen till förekommande av tätbebyggelse inom område utanför detaljplan meddela byggnadsförbud, som dock ej gäller bebyggelse för jordbrukets, fiskets, skogsskötselns eller därmed jämförligt behov. Från samtliga förbud kan undantag medges på särskilda skäl.

Kap. 8. Sambandet mellan planväsen och byggnadsväsen

Allmänna synpunkter

Värden om planväsendet är för närvarande förenad med den allmänna uppsikten över byggnadsväsendet. Detta samband föranleder kommittén att i viss utsträckning beröra även byggnadsväsendet, nämligen när det gäller att taga ställning till frågan om lämpligheten av en fortsatt organisatorisk hopkoppling av planläggnings- och byggnadsfrågor.

I denna fråga gå uppfattningarna bland fackmännen isär. Den allmännaste åsikten torde vara att planläggning står i ett oskiljaktigt samband med byggnadsverksamheten i så måtto att uppgörandet av planer fordrar full förtrogenhet med byggnadsväsendets problem och, motsatt, att projekteringen av byggnader måste ske med beaktande av plansynpunkter. Uppsikten över planläggningen och byggnadsväsendet bör enligt den förra meningens vara förenad hos samma myndigheter, då ingen skarp gräns kan dragas mellan plan- och byggnadsfrågor. Som ett representativt uttryck för denna uppfattning kan kommittén anföra ett uttalande av styrelsen för länsarkitekternas förening i en till kommittén ställd skrift.

Styrelsen hävdar att man genom att utforma detaljplanerna och de byggnader som skola inpassas i dessa planer i nära sammanhang med varandra bör kunna ge samhällsbyggandet som helhet en högre standard såväl från tekniskt-ekonomisk synpunkt som från trevnadssynpunkt. Planväsendet bör organisatoriskt uppbyggas med utgångspunkt från detta förhållande. Liknande åsikter ha även i skilda sammanhang framkommit från enskilda arkitekter och byggnadsföretagare. Dessa ha därvid särskilt understrukit behovet av största möjliga frihet för de projekterande och byggande att anpassa de särskilda byggnadernas läge och utformning efter terräng och avsedd användning, vilket skulle underlättas, om den slutliga utformningen av detaljplanerna och själva husprojekteringen kunde samordnas.

Från andra håll erkännes visserligen samhörigheten mellan detaljplanering och byggande, men man betonar att planeringen ändrat karaktär genom tillkomsten av planläggning i översiktlig form. Bebyggelseplaneringen för större områden har härigenom utvecklats till en fullt fristående arbetsuppgift, som fordrar en

hög grad av specialisering, och för vilken en fullgod behärskning av byggnadsväsendets detaljer icke är nödvändig och i varje fall icke möjlig för enskilda att i längden upprätthålla. Det går enligt denna mening icke att följa med utvecklingen på bägge dessa områden och vara fullt inne i bägge. Bebyggelseplaneringen har så många anknytningar åt olika håll och kräver en sådan överblick över samhällsliv och förvaltning att kontakten med byggnadsväsendet blott kan vara en detalj.

Kommittén har sökt väga dessa synpunkter mot varandra och har för detta ändamål genomgått olika anknytningsmoment, som föreligga mellan bebyggelseplanering och byggnadsverksamhet.

Skäl för ett organisatoriskt samband

En allmän kunskap om byggnadsverksamhetens förhållanden måste utan tvekan vara behövlig för all bebyggelseplanering, då denna syftar till reglering av framtida byggnadsverksamhet. Det föreligger emellertid här en skillnad mellan översiktsplanering och detaljplanering. Den förra kräver uppenbarligen mindre kunskaper om detaljer i husbyggnadsfacket, då den närmare utformningen av planen för att anpassa den till olika slag av bebyggelse sker först i samband med detaljplaneringen. Den senare däremot kan utan tvivel med stor fördel bedrivas i nära samband med projekteringen av enskilda byggnadsföretag. En sådan metod har tidigare varit svår att tillämpa, när bebyggandet skedde genom en mångfald fristående markägare. I den mån nu rådande tendens till bebyggande i stora enheter kommer att fortfara och ytterligare utvecklas, böra emellertid större förutsättningar föreligga att förena planläggning och husprojektering. Under vissa omständigheter bör (jfr kap. 7) den för fastställelse avsedda planen kunna

begränsas till viktigare fakta såsom gränser för gator och kvarter, medan bebyggelsens gruppering och närmare gestaltning får avgöras i samråd mellan byggnadsnämnden och vederbörande byggnadsföretagare. En betydande del av senare års stadsplanering har tillkommit under direkt samverkan mellan byggnadsnämnd och större byggnadsföretagare. Även i de fall då genomförandet av en plan beräknas ske genom att olika markägare bebygga var sin tomtplats, är det givetvis önskvärt, att planen uppgöres med hänsyn till föreliggande byggnadsprojekt, i den mån dessa icke strida mot de allmänna riktlinjerna för planområdets användning. Detta framgår även av bestämmelser i lagstiftningen, som ange att detaljplanering skall ske endast i den omfattning att respektive plan kan genomföras inom överskådlig tid, vilket förutsätter nära kontakt med byggnadsföretagarna.

Medan sambandet mellan översiktsplanering och byggnadsväsen är mindre framträdande, fordrar sålunda detaljplaneringen goda kunskaper om byggnadsförhållanden och nära samverkan med byggnadsverksamheten.

Ett naturligt samband mellan detaljplanering och byggnadsväsen föreligger även om man ser saken ur bostadssocial synpunkt. Planläggning i detalj bör föregås av undersökningar om planens ekonomiska konsekvenser. Man måste emellertid kunna utgå från konkreta byggnadsprojekt eller åtminstone detaljerade normer för bebyggelsens art och utformning för att kunna uppgöra byggnadsekonomiska kalkyler. Särskilt när det gäller sanering av äldre byggnadsområden är detta samband mellan plantekniska och byggnadsekonomiska synpunkter mycket framträdande. Värdet av en saneringsplan beror av möjligheterna att ekonomiskt genomföra planen, vilket kräver ingående över-

väganden ej blott av plantekniska utan även av byggnadstekniska och bostads-sociala förhållanden.

En synpunkt på sambandet mellan plan- och byggnadsväsen som kan förtjäna framhållas är att inseendet över byggnadsverksamheten och bebyggelsens fortgående utbredning underlättar en bedömning av behovet av planmässig reglering. De organ som syssla med byggnadskontroll ha därför särskilda förutsättningar att taga initiativ till byggnadsreglerande åtgärder i syfte att skapa goda bebyggelseförhållanden.

En omständighet som måste beaktas i detta sammanhang är det traditionella samband som sedan lång tid består mellan planväsendet och byggnadsväsendet i lagtekniskt hänseende. Denna tradition har bevarats i 1947 års lagstiftning. En uppdelning av lagkomplexet på en plandel och en byggnadsdel är visserligen teoretiskt tänkbar men måste bjuda på stora såväl sakliga som redaktionella svårigheter samt taga avsevärd tid. Förslag härom ha icke hittills varit aktuella. Även om byggnadslagstiftningen för närvarande är vidlyftig och rätt svåröverskådlig, skulle knappast en uppdelning betyda någon större praktisk vinst, då ett stort antal gränsfrågor även i fortsättningen komme att fordra kännedom om och tillämpning av båda komplexen av regler.

I administrativt hänseende består också sedan gammalt ett motsvarande samband. Från byggnadsnämnderna i kommunerna till byggnadsstyrelsen utgör plan- och byggnadsväsendet för närvarande en organisatorisk enhet. Det måste alltid medföra stora övergångssvårigheter att bryta sönder ett sådant samband, som allmänheten vant sig vid och administrationen i övrigt inrättat sig efter. Allmänheten skulle få att göra med ytterligare ett kommunalt kontrollorgan, om

en klyvning skedde, vilket skulle stå i strid mot nu rådande strävanden att för enkla byggnadskontrollen och minska de byggandes besvär. Sakligt sett är det en styrka att en och samma myndighet kan kontrollera byggnadsföretag ur såväl plan- som byggnadssynpunkt, d. v. s. med hänsyn såväl till förläggning och överensstämmelse med gällande planer och andra föreskrifter som till husets konstruktion och inredning i olika hänseenden. På länsplanet och det centrala planet föreligger visserligen icke det skälet för ett samband att allmänheten skulle besväras av en klyvning, men i ett land med Sveriges relativt ringa folkmängd kan det totala antalet plan- och byggnadsärenden som fordra statlig handläggning knappast anses vara större än att det är möjligt att bibehålla nuvarande ordning. En uppdelning skulle för övrigt icke stämma med den allmänna tendensen att samordna närliggande arbetsuppgifter inom förvaltningen och undvika upprättande av nya organ.

Man kan slutligen erinra om att det ojämförligt största antalet planfackmän fått sin grundläggande utbildning inom husbyggnadsfacket.

Skäl mot ett organisatoriskt samband

Åtskilliga omständigheter tala sålunda för att bibehålla ett organisatoriskt samband mellan planväsen och byggnadsväsen. Man kan dock även anföra många skäl för den motsatta uppfattningen.

Som redan angivits kommer planläggningsens förändrade karaktär att medföra konsekvenser för planväsendets organisation. I den mån översiktsplaneringen kommer att spela en viktigare roll, måste först och främst kommunerna skaffa sig lämpliga organ och fackmän för att sköta denna uppgift men även statens myndigheter sättas i stånd att hjälpa kommunerna i detta nya planarbete och bedöma

de färdiga förslagen. Planväsendets personal behöver därför få en annan sammansättning än för närvarande. Även arbetssättet torde komma att förändras. Arbetet måste i högre grad inriktas på ledande och sammanhållande funktioner. Kontakter måste knytas åt olika håll, och en bred överblick över näringslivets och samhällsbildningens förhållanden måste förvärfvas av planväsendets ledning. Bebyggelseplaneringens uppgift att vara en ram för all samhällsplanering (jfr kap. 3) måste leda till att byggnadsväsendets särskilda problem komma att träda i bakgrunden. Även om man erkänner, att detaljutformningen av bebyggelsen i planhänseende är en gemensam uppgift för planerare och husbyggare, kan det ifrågasättas om icke samarbete kan komma till stånd utan att man härför behöver en gemensam organisation.

Även detaljplaneringen kan väntas i någon mån förändra karaktär, om nuvarande tendens till mera schematisk planering fortsätter. Kommer bestämmandet av de olika byggnadernas gruppering och gestaltning att ske icke vid planläggningen utan i samband med projekteringen av husen, bör behovet av en gemensam organisation för detaljplanering och byggnadslovsprövning bli mindre.

Beträffande utbildningen av planfackmän har det uttalats önskemål om att denna måtte på ett tidigt stadium specialiseras på planuppgifter.

Det kan också göras gällande att om man för översiktsplanering och en framtida mera schematisk detaljplanering av ovan antytt slag bygger upp en särskild organisation, skild från byggnadsväsendet, denna får större möjligheter än en för plan- och byggnadsfrågor gemensam förvaltning att vara samordnande och ledande organ i samhällsplaneringen genom att den icke behöver ägna personal

och tid åt byggnadsväsendets många detaljproblem. Att behovet av en sådan centralpunkt är stort har redan framhållits i kap. 3. I den mån jordbrukets regionalplanering utvecklas och eventuellt en särskild regional planverksamhet kommer till stånd för statens lokaliseringspolitik, kommer behovet av samordning att bli ännu mera framträdande. Även sambandet mellan bebyggelseplanering och vissa andra speciella planformer, särskilt utformningen av riks- och länsvägnätet samt av olika avloppsanläggningar torde i en framtid komma att kräva organisatoriska åtgärder. Ett fristående planverk borde ha förutsättningar att erbjuda en grund för en samordning.

Argument för ett skiljande av planväsen och byggnadsväsen kunna även hämtas från byggnadsverksamheten. Man kan framhålla, att vissa utpräglat tekniska sidor av byggnadsverksamheten, såsom frågor rörande hållfasthet, ventilation, isolering, uppvärmning etc. icke äga närmare samband med planläggningen av bebyggelsen. Vissa faktorer äro visserligen gemensamma, såsom grundförhållanden och klimat, men de kunna icke ensamma motivera en för plan- och byggnadsfrågor gemensam organisation.

Man kan vidare erinra om att för närvarande ett livligt intresse råder för att sammanföra olika kontrolluppgifter rörande husbyggandet till så få organ som möjligt för att minska de byggandes besvär. Om nuvarande byggnadslovgivande organ anförtros även kontrollerande funktioner avseende sådana förhållanden som elektriska installationer, hissar, vatten- och gasledning, avlopp, skyddsanordningar för industrier, brandskydds- och luftskyddsåtgärder etc., kan det hända att organet blir så belastat med arbete att det icke samtidigt kan svara för ledningen och tillsynen av planväsendet.

De olika tekniska sidorna av byggnadskräva kontakt med andra organ än planuppgifterna. Det fordras god samverkan med olika forskningsinstitut och provningsanstalter på byggnadsområdet samt i synnerhet goda förbindelser med praktisk byggnadsverksamhet av alla slag. Det är då naturligt att tänka sig en särskild organisation för praktiska och teoretiska byggnadsfrågor, skild från planväsendet.

En särskild arbetsuppgift som måste beaktas i detta samband är utfärdandet av tekniska anvisningar till byggnadsstadgan. Denna uppgift ankommer för närvarande på byggnadsstyrelsen. Nu gällande anvisningar föregingos emellertid av överläggningar med utomstående experter, som representerade teoretiska och praktiska erfarenheter från olika områden. Detta bör uppenbarligen även i fortsättningen vara den lämpliga arbetsmetoden. Därmed reduceras vikten av vilket verk som formellt står för ledningen av arbetet. Befattningen med planväsendet är icke i och för sig ett skäl att erhålla detta uppdrag, då anvisningarna ha föga direkt samband med planväsendet.

Kommitténs uppfattning

Efter att ha genomgått skäl för och emot en uppdelning av planväsen och byggnadsväsen har kommittén kommit till den uppfattningen att de sakliga skälen för att bibehålla sambandet överväga. Översiktsplaneringen kan icke lämpligen skiljas från detaljplaneringen och denna i sin tur hör nära samman med behandlingen av byggnadsärenden. De rent byggnadstekniska spörsmålen ha visserligen en relativt fristående ställning men regleras dock av samma lagstiftning som övriga byggnadsförhållanden. Slutsatsen blir att de samtliga bilda en enhet som bör få ett uttryck även i organisatoriskt hänseende. Kommittén har i fortsättningen utgått från att tillämpningen av byggnadslagstiftningen i dess helhet skall handhas av en och samma organisation.

Kommittén utgår från att utfärdandet av anvisningar till byggnadsstadgan och kontrollen över tillämpningen av dessa bör anförtros det förenade plan- och byggnadsorganet. Utfärdandet av dessa anvisningar bör såsom hittills föregås av allsidiga utredningar i samverkan med fackmän från skilda byggnadsområden och forskningsinstitut.

PLANVÄSENDETS ORGANISATION

Kap. 9. Nuvarande organisation

Kommunernas planväsen

Planmyndigheter

Det närmaste inseedet över byggnadsverksamheten utövas av byggnadsnämnd. På dess lott kommer att övervaka tillämpningen av icke blott 1947 års byggnadslag och byggnadsstadga, lokala byggnadsordningar, översiktsplaner, stadsplaner, byggnadsplaner, utomplansbestämmelser m. fl. byggnadsföreskrifter, utan även andra författningar och bestämmelser, som reglera byggnadsväsendet. Byggnadsnämnd skall numera finnas i varje kommun, därest icke beträffande landskommun länsstyrelsen medger att kommunalnämnden skall utöva denna funktion. I stället för byggnadsnämnd kan länsstyrelsen för visst område förordna byggnadsinspektör. För landskommun kunna två eller flera byggnadsnämnder för olika delar utses. På särskilda skäl kan länsstyrelsen i avvaktan på genomförandet av den nya kommunindelningen medge undantag från kravet på byggnadsnämnd för område på landet, för vilket stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser ej fastställts.

Byggnadsnämnd i *stad*, *köping* och *municipalsambälle* skall bestå av fem ledamöter, såvida det icke i byggnadsordningen bestämts att antalet skall vara tre. Av ledamöterna utser magistraten en och stadsfullmäktige de övriga. I stad, där magistrat ej finnes, är kommunalborg-

mästaren ledamot av byggnadsnämnden. Till ledamöter böra utses personer, som kunna antagas vilja främja ett sunt byggnadsväsen och god byggnadskultur i övrigt. I nämnden bör även praktisk erfarenhet i byggnadsfrågor och därmed sammanhängande spörsmål vara företrädd. Den ledamot magistraten äger utse bör väljas bland dess ledamöter och så vitt möjligt vara lagfaren. Uppdraget att vara ledamot gäller i fyra år. Byggnadsnämnden utser inom sig ordförande och vice ordförande för ett år i sänder.

Till sitt biträde skall byggnadsnämnd ha stadsarkitekt, men Kungl. Maj:t kan medge befrielse från detta. Stadsfullmäktige besluta vilka tjänstebefattningar i övrigt som skola finnas hos nämnden. Byggnadsnämnden antager och entledigar befattningshavare hos nämnden.

På framställning av byggnadsnämnden kan länsstyrelsen förordna, att stadsarkitekten eller annan hos nämnden anställd tjänsteman, som länsstyrelsen godkänner, i nämndens ställe får besluta bifall till ansökningar i ärenden av uteslutande teknisk art eller av ringa vikt. Stadsarkitekt skall vara närvarande vid nämndens sammanträden med rätt att delta i överläggningarna men ej i besluten. Samma gäller i stadens tjänst anställd stadsingenjör, mättningsman eller förrättningsman för tomtmätning. Rätt att vara närvarande vid sammanträdena med rättighet att delta i överläggningarna men

ej i besluten tillkommer vidare länsarkitekten, förste provinsialläkaren, provinsial- eller stadsläkaren, civilförvarschefen och brandchefen.

I fråga om de uppgifter, som ankomma på byggnadsnämnderna i städerna och de stadsliknande samhällena, har den nya byggnadslagstiftningen icke medfört några andra förändringar än dem som föranledas av planväsendets utbyggande och av att byggnadsregleringen gjorts mera ingripande. Nämnden har sålunda först och främst att följa byggnadsverksamheten och den allmänna utvecklingen i staden och dess omgivning och tillse att gällande föreskrifter och planer efterlevas. I sådant hänseende har nämnden särskilt att vaka över att tätbebyggelse icke kommer till stånd utan föregående detaljplanering.

En ny uppgift för byggnadsnämnden är att ombesörja upprättande eller ändring av generalplan. Byggnadsnämnden har även att upptaga fråga om fastställelse av generalplan.

Nämnden har vidare att tillse att stadsplan upprättas för sådana områden, där tätbebyggelse skall få förekomma. Om tidigare fastställd detaljplan är alltför stor, bör byggnadsnämnden till prövning upptaga fråga om upphävande i vissa delar av sådan plan.

Om byggnadsnämnden skulle finna att byggnadsplan i något fall bör komma till användning vid reglering av tätbebyggelse inom stad eller samhälle, har nämnden att anmäla förhållandet till länsstyrelsen.

Nämnden har vidare liksom enligt förut gällande ordning att, då anledning förekommer därtill, upptaga fråga om antagande eller ändring av stadsplan, utomplansbestämmelser, byggnadsordning och tomtindelning samt att pröva ansökningar om byggnadslov m. m.

Nämnden har erhållit ökade befo-

heter att i samband med prövning av fråga om byggnadslov medgiva avvikelser från sådan reglering av bebyggandet som ägt rum i fastställd generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser.

Byggnadsnämnd i kommun *på landet* skall bestå av tre ledamöter såvida ej i byggnadsordning eller, om sådan ej finnes, genom särskilt beslut av länsstyrelsen bestämts att antalet skall vara fem. Av ledamöterna utses en av länsstyrelsen och de övriga av kommunalfullmäktige. Ledamöterna skola vara personer, som äro väl förtrogna med ortens förhållanden. Praktisk erfarenhet i byggnadsfrågor och därmed sammanhängande spörsmål bör vara i nämnden företrädd. Uppdraget att vara ledamot av byggnadsnämnden gäller liksom i stad för fyra år. Nämnden bör så vitt möjligt till sitt biträde ha en byggnadstekniskt utbildad, av länsstyrelsen godkänd person, byggnadskonsulent, som förordnas av nämnden. Om nämnden saknar biträde av byggnadskonsulent, "oaktat synnerligt behov därav måste anses föreligga med hänsyn till byggnadsverksamhetens omfattning och beskaffenhet eller av andra särskilda skäl", äger länsstyrelsen ålägga kommunalfullmäktige att tillse att byggnadskonsulent förordnas.

Vad beträffar byggnadsnämndens sammanträden samt personer, som ha skyldighet eller äga rätt att vara närvarande, gäller vad som i dessa delar stadgas för byggnadsnämnd i stad.

De uppgifter, som ankomma på byggnadsnämnd inom sådant område på landet, för vilket fastställes stadsplan, bli i huvudsak desamma, som tillkomma byggnadsnämnd i stad. För övriga byggnadsnämnder på landet bli uppgifterna mera begränsade. Byggnadsnämnd för område, där skyldighet att söka byggnadslov ej föreligger, har främst att öva

tillsyn över byggnadsverksamheten och att, med ledning av givna anvisningar, upplysa länsstyrelsen om tätbebyggelse, som uppkommit eller är att förvänta inom visst område. Om med anledning av sådan upplysning länsstyrelsen utfärdat särskilt förbud mot tätbebyggelse utan tillstånd, ankommer det på byggnadsnämnden att pröva huruvida byggnadsföretag äro att hänföra till tätbebyggelse eller ej. Om tätbebyggelse anses föreligga, får dispens sökas hos länsstyrelsen.

Planarbetets organisation

För att erhålla upplysningar dels om kommunernas planarbete, dels om förefintliga önskemål ur städernas och de stadsliknande samhällenas synpunkt vid en reformering av planorganisationen, verkställde kommittén på sommaren och hösten 1947 i samarbete med svenska stadsförbundet en enquête, som omfattade samtliga städer (127), 28 köpingar och 13 municipalsamhällen. Svar inkommo till kommittén från 111 städer, 24 köpingar och 9 municipalsamhällen. En kortfattad sammanställning av undersökningens resultat lämnas i det följande.

Av enquêten framgår att i ett mindre antal städer och några köpingar finnes särskild planfackman, benämnd stadsplanchef, stadsplanarkitekt eller liknande. Där så ej är fallet anlitas för planfrågor vederbörande stadsarkitekt, distriktssarkitekt eller byggnadskonsulent. I vissa fall anförtros planärenden åt andra tjänstemän såsom stads- eller kommunalingenjör, mätningsman, distriktslantmätare, byggnadschef m. fl. I några fall anlitas utomstående som sakkunnig.

Vad gäller utarbetandet av planer överlåta icke mindre än två tredjedelar av kommunerna helt eller delvis sådana uppdrag åt utomstående. Endast 44 av 144 kommuner göra således detta aldrig, medan 24 göra det i undantagsfall.

I regel anlitas länsarkitektkontoret eller privatkonsulterande och i enstaka fall mätningsman.

Samarbetsorgan för planfrågor finnes i 28 städer, 4 köpingar och 2 municipalsamhällen. Detta organ har olika namn såsom generalplaneberedning, generalplanekommitté, stadsplanedelegation, stadsplanekommitté, stadsplanekommission, stadsplanenämnd, stadsplaneberedning, stadsplaneråd och stadsbyggnadskommitté. Samarbetsorganet består vanligen av representanter för byggnadsnämnden och drätselkammaren samt kan i övrigt innehålla representanter för stadsfullmäktige, hälsovårdsnämnden och andra organ, varjämte vissa tjänstemän kunna ingå (t. ex. stadsarkitekt, stadsingenjör och stadsdirektör). Vissa kommuner utan permanent samarbetsorgan för planfrågor ha framhållit, att i viktigare planärenden gemensamma sammanträden bruka hållas med berörda myndigheter.

En fråga huruvida, om samarbetsorgan saknas, behov av ett sådant organ anses föreligga, och om det finnes något utarbetat förslag därom, har besvarats med "ja" av 13 av de 110 kommuner, som sakna samarbetsorgan. Dessutom ha 14 kommuner uppgivit, att behov föreligger, medan övriga 83 ej anse, att behov föreligger.

Kommittén har vidare inhämtat uppgifter om den ungefärliga tid kommunen under senare år brukat räkna med för utarbetandet av förslag till ny stadsplan eller till mera genomgripande ändring av gällande stadsplan för en stadsdel, omfattande ett flertal kvarter, från det fråga därom väckts eller aktualiserats hos byggnadsnämnden eller motsvarande organ till dess fullmäktige fattat beslut i ärendet. 44 av de 87 kommuner som närmare besvarat frågan ha uppgivit en tid som understiger 1 år, 19 en tid mellan 1 och 2 år samt 24 en tid

som överstiger 2 år, därav 4 en tid som överstiger 5 år.

Närmare två tredjedelar av kommunerna ha fått mottaga klagomål från de byggandes sida över att stadsplaneärendenas behandling hos kommunen tagit för lång tid i anspråk. Kommunerna ha i allmänhet som orsak till tidsutdräkten angivit brist på arbetskraft, svårigheter med erforderliga grundkartor eller båda dessa orsaker. Av övriga orsaker må nämnas att stadsarkitekten ej varit bosatt på orten eller att vederbörande arkitekt-distrikt varit för stort. Dröjsmål vid remitteringen olika kommunala myndigheter emellan har i flera fall anförts som en bidragande orsak. De divergerande uppfattningarna hos myndigheterna och markägarna anses stundom ha verkat försenande.

I vissa fall ha klagomål från de byggandes sida anförts även över långsam handläggning hos högre myndigheter.

Av de 144 kommunerna, som besvarat kommitténs enquête, ha 56 meddelat, att de haft svårigheter vid rekryteringen av befattningen som byggnadsnämndens sakkunnige rådgivare, medan detta ej varit fallet för 79 kommuner. För 5 kommuner har frågan ej varit aktuell, och 4 ha ej lämnat svar.

Endast ett fåtal kommuner har uppgivit att samarbete med angränsande kommuner eller samhällen brukat förekomma vid uppgörande av stadsplaneförslag.

Hälften av kommunerna (57 städer, 12 köpingar och 3 municipalsamhällen) säger sig ha uppgjort eller påbörjat viss översiktlig planläggning.

På en fråga huruvida behov yppats av vägledning och information från de statliga myndigheternas sida vid utarbetandet av planförslag ha närmare tre fjärdedelar svarat "ja". Hälften av kommunerna anser, att ifrågavarande myndigheter kunnat tillhandahålla sådan infor-

mation och vägledning i önskad omfattning, medan drygt en femtedel har motsatt uppfattning. Övriga ha ej tagit ställning till frågan.

Den kritik som framförts avser svårigheter att erhålla konkreta upplysningar om för stadsplan bestämmande faktorer, länsarkitektens och byggnadsstyrelsens stadsplanebyrås stora arbetsbörda, den långa tid det tar att få svar på framställda frågor samt de centrala myndigheternas bristande lokalkännedom.

En stad anser att den vägledning och information som hittills skett från statliga myndigheters sida inskränkt sig till detaljer. Anvisningar i frågor av riks- eller länskaraktär borde kunna lämnas. Ofta har myndigheternas inställning i primära frågor klarlagts först vid deras behandling av det färdiga stadsplaneförslaget, medan denna inställning bort medelas långt tidigare. Länsarkitektkontoren sägas ha alltför ringa kännedom om byggnadsstyrelsens principer i olika frågor. En annan stad framhåller att stora svårigheter förelegat att vinna gehör för förslag, som tillåta en större rörlighet och frihet vid stadsplanens genomförande, vilket i många hänseenden hade varit gynnsamt för en rationell byggnadsverksamhet. I ett svar hävdas, att myndigheternas inställning präglas av för stor formalism, medan i andra svar efterlyses större förståelse för de ekonomiska konsekvenserna av vissa principer som myndigheterna hålla på, t. ex. i fråga om bredden av skyddsbälten kring industrier etc.

En rad svar antyda att informationsverksamheten är bristfällig. Av de önskemål som framföras må nämnas upplysning om principerna för anordnandet av in-, ut- och förbifartsvägar, normer för parkarealens beräkning, kraven på solbelysning, vindskydd m. m. samt erfarenheter från andra städer och från ut-

landet vid lösandet av svårare planproblem. Informationstjänsten borde vara fortlöpande. Svar på särskilda frågor borde lämnas snabbare. Därvid borde myndigheternas principiella inställning angivas på ett tidigt stadium. Personliga besök av länsarkitekt och tjänstemän från centralorganet önskas, så att upplysning kan ges om förhållanden som ej kunna anges i handlingar. Detta vore av särskild vikt då vederbörande tänkt avstyrka ett planförslag.

Nära tre fjärdedelar av kommunerna ha uppgivit att de regelmässigt på ett förberedande stadium av planarbetet träda i kontakt med länsarkitekten i länet och flertalet av dem brukar även söka förbindelse med andra länsorgan eller lokala statliga organ, huvudsakligen vägförvaltningen samt i enstaka fall överlantmätaren, förste provinsialläkaren och civilförsvarsdirektören.

Närmare två tredjedelar av kommunerna bruka i allmänhet på ett tidigt stadium rådgöra med byggnadsstyrelsen. De övriga centrala organ, med vilka kommunerna i särskilda fall träda i kontakt utgöras huvudsakligen av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, nuvarande bostadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet.

Byggnadsnämndernas sakkunniga

Av den föregående redogörelsen för den nya lagstiftningens regler om byggnadsnämnderna framgår att det numera är obligatoriskt att byggnadsnämnd i *stad*, *köping* eller *municipalsambälle* skall ha stadsarkitekt. Även inom ort på landet, där stadsplan fastställts, skall finnas stadsarkitekt. Befrielse härifrån kan endast medges "när skäl därtill äro". Hinder möter ej mot att flera kommuner och samhällen anlita samma person som stadsarkitekt.

Medan kraven på stadsarkitekts kvali-

fikationer förr i regel upptogs i byggnadsordning, innehåller nu byggnadsstadgan generella behörighetsvillkor, omfattande krav på fullständig examen vid teknisk högskolas avdelning för arkitektur samt väl vitsordad verksamhet inom stadsbyggnadsväsendet. Sistnämnda fordran anses bland annat innebära att vederbörande själv upprättat eller såsom medarbetare till planförfattare medverkat vid upprättandet av planförslag.

Vid försummelse av stad som icke erhållit befrielse från skyldighet att anställa stadsarkitekt att utse sådan, åligger det länsstyrelsen och i sista hand Kungl. Maj:t att ingripa.

Byggnadsnämnd i ort på *landet*, där stadsplan icke finnes, skall såvitt möjligt ha byggnadskonsulent med byggnadsteknisk utbildning. Länsstyrelsen skall godkänna vederbörande. Av brist på lämpliga sakkunniga har icke ansetts kunna krävas att varje byggnadsnämnd skall ha byggnadskonsulent, oaktat detta vore sakligt motiverat. I kommuner med större byggnadsverksamhet av samhällsmässig karaktär är det dock rimligt att fordra konsulent. För dylika fall har länsstyrelsen tillagts befogenhet att ålägga kommunernas fullmäktige tillse att konsulent förordnas. Behörighetsvillkor kunna intagas i byggnadsordning.

Även andra befattningshavare kunna behövas hos byggnadsnämnd. Det tillkommer fullmäktige att besluta härom. Behovet torde endast bli aktuellt i stad. Närmare föreskrifter om sådana sakkunniga finnas ej i byggnadsstadgan. Det kan dock i många fall vara erforderligt att byggnadsnämnden har tillgång även till särskild fackman för handläggning av frågor av konstruktiv och byggnadsteknisk art. Byggnadsstadgan och anvisningarna till denna innehålla numera bestämmelser angående byggnads tekniska utförande, som medge att byggnadsmate-

rial utnyttjas med i många fall avsevärt högre påkänningar än tidigare varit brukligt. Konstruktionernas beräkning och utförande måste då tillförlitligt kontrolleras av sakkunnig person med härför erforderlig specialutbildning, lämpligen examen vid teknisk högskolas avdelning för väg- och vattenbyggnad eller arkitektur, samt med erfarenhet rörande utförande av byggnadskonstruktioner. Sådan person bör kunna gemensamt anställas av flera samhällen.

För byggnadsplane- eller utomplansområden på landet, där byggnadsverksamheten är av förhållandevis ringa omfattning kan tillsynen ofta med fördel anförtros en byggnadsinspektör i stället för byggnadsnämnd. Ibland kan t. ex. för områden med sportstugor byggnadsinspektör vara att föredraga.

Stadsarkitekts och byggnadskonsulents *arbetsuppgifter* framgå av de av byggnadsstyrelsen uppgjorda normalförlagen till instruktioner. Dessa uppgifter utgöras huvudsakligen av

- 1) initiativ till planläggning och annan bebyggelse reglering samt utredning om byggnadsmarkens lämpliga utnyttjande,
- 2) handläggning av frågor om byggnadslov, ritningsgranskning, besiktningar och allmän tillsyn över byggnadsföretags utförande,
- 3) rådgivning till byggnadsnämnden och andra kommunala organ samt allmänheten i plan- och byggnadsfrågor.

Instruktionsförslaget för stadsarkitekt förutsätter att denne får bedriva enskild arkitektverksamhet om icke annat stadgas.

I byggnadsstadgan föreskrives att om byggnadsnämnden har stadsarkitekt eller byggnadskonsulent, eller om i stället för byggnadsnämnd utsetts byggnadsinspektör, länsstyrelsen må utfärda taxa för avgifter som de byggande skola erlägga för att erhålla byggnadslov, för ritnings-

granskning, för besiktningar och för andra förrättningar som nämnden författningsenligt skall verkställa. Avgifterna tillfalla samhället eller gå direkt till tjänstemännen allt eftersom i avtal bestämmes mellan dessa och nämnden.

Utom genom upptagande av ersättning från de byggande kan ett samhälle minska kostnaderna för avlöning av sakkunnig åt byggnadsnämnden genom att förena sig med annat samhälle eller kommun om gemensam person för detta uppdrag. För att belysa i vilken omfattning gemensam sakkunnig anställts och formerna härför har kommittén med hjälp av byggnadsstyrelsen från länsarkitekterna införskaffat vissa upplysningar i ämnet.

Av de erhållna upplysningarna kan inhämtas att länsarkitekterna allmänt sökt befordra anskaffandet av sakkunniga åt byggnadsnämnderna, och att de därvid med få undantag förordat bildande av distrikt för anställande av gemensam arkitekt, distriktsarkitekt. Dessa försök ha emellertid haft ganska växlande framgång. Omstående tabell visar hur långt man hittills kommit i dessa försök att bygga upp en distriktsindelning.

Tablån bör kompletteras med en upplysning om att i de län där distriktsindelning saknas flertalet större byggnadsnämnder ha skaffat sig sakkunnig var för sig. Den distriktsindelning som införts i vissa län omfattar väsentligen endast byggnadsnämnderna i smärre städer, köpingar, municipalsamhällen och vissa byggnadsplane- samt utomplansområden. Då för områden på landsbygden utan plan eller byggnadsreglerande bestämmelser fordran på att byggnadsnämnd skall finnas eller att kommunalnämnden skall fungera som byggnadsnämnd ej uppkommit förrän genom 1947 års lagstiftning, återstår helt och hållet att lösa sakkunnigfrågan för sådana fall.

Tabell 1. Distriktsindelningen i länen.

Distr.-indeln. beslutad			Distr.-indeln. ej beslutad		
Indeln. helt genomförd	Indeln. delvis genomförd	Indeln. ej genomförd	Förslag till indelning uppgjort		Distrikt varken planerade eller inrättade
			Enstaka distr. inrättade	Distrikt saknas	
Jönköpings Kronobergs Värmlands Örebro Norrbottens	Kristianstads Kopparbergs Väster- norrlands	Jämtlands Västerbottens	Kalmar Malmöhus ¹⁾ Göteborgs o. Bohus Hallands	Stockholms Uppsala Söder- manlands Östergötlands Gotlands Blekinge Västmanlands Gävleborgs	Älvsborgs Skaraborgs

Över lag rapporteras ett stigande intresse hos byggnadsnämnderna för att skaffa sakkunnig. Frågan har dock hittills i flertalet län icke kunnat vinna en för nämnderna i allmänhet godtagbar ekonomisk lösning. Från vissa län meddelas även att åtskilliga nämnder hysa principiella betänkligheter mot att anställa en avlönad tjänsteman åt byggnadsnämnden, då man ej är övertygad om behovet härav.

De former som använts för distriktsorganisationens uppbyggnad i de län där försöken krönts med framgång växla avsevärt. I Jönköpings län ha vederbörande kommuner distriktsvis bildat kommunalförbund och detsamma har skett i Västernorrlands län med undantag för ett av de bestående distrikten.

I flertalet fall har man i stället träffat fria avtal mellan antingen kommunernas beslutande organ eller mellan byggnadsnämnderna om ett samgående. I Värmlands län ha sålunda de anslutna kommunernas fullmäktige prövat behovet av anslag, medan utseendet av arkitekt

skett av ombudskommittéer, bestående av ordförandena i respektive byggnadsnämnder. I Kristianstads län ha inrättats förtroenderåd av distriktens byggnadsnämnder med uppgift att utse för nämnderna gemensam stadsarkitekt och förmå vederbörande anslutna nämnder att var för sig till stadsarkitekt förordna den person som rådet utsett. Förtroenderåd av denna typ finnes även i ett för vissa byggnadsnämnder i Hallands samt Göteborgs och Bohus län gemensamt arkitekt-distrikt.

I några län ha bildats byggnadsnämndsföreningar med uppgift att dels främja god byggnadskultur genom upplysningsverksamhet och rådgivning och dels söka anskaffa sakkunnig åt byggnadsnämnderna. I Jämtlands län har sammanslutningen givits formen av ekonomisk förening, som skall anställa gemensam arkitekt för de anslutna köpingarnas och municipalsamhälle- nas byggnadsnämnder. I Västerbottens län avses föreningen skola anställa arkitekter i de tre distrikt som bildats. Icke i något av de två länen ha dock arki-

¹⁾ Indelning av hela länet ej planerad.

tektbefattningarna kunnat tillsättas. I Kopparbergs, Gävleborgs och Väster-
norrlands län finnas även byggnads-
nämndsöreningar, men deras uppgift
synes ej vara att direkt anställa arkitekt.

I Norrbottens län ha bildats fyra stads-

arkitektdistrikt genom avtal mellan fyra
i länet privatpraktiserande arkitekter samt
byggnadsnämnderna i länets stadsplane-
lagda orter utom Luleå. Åtskilliga andra
byggnadsnämnder ha senare anslutit sig
till dessa distrikt.

Tabell. 2. Uppgifter om vissa bestående och föreslagna distrikt.

Län	Antal bygg- nadsnämnder per distrikt	Folkmängd per distrikt	Skattekröner per distrikt
<i>Bestående distrikt.</i>			
Jönköpings (3 dt)	10—17	31—41.000	485—575.000 (46)
Kronobergs (5 dt) ¹⁾	6—9	14—21.000	—
Malmöhus (3 dt)	4—9	—	—
Hallands (1 dt genomfört, 4 föreslagna)	—	13—25.000	180—270.000 (46)
Värmlands (4 dt)	4—12	27—45.000	490—850.000 (46)
Örebro (3 dt) ²⁾	6—12	17—27.000	260—570.000 (46)
Kopparbergs (1 dt genomfört, 8 föreslagna)	—	8—39.000	170—740.000
Jämtlands (1 dt)	6	13.000	240.000
Västerbottens (3 dt)	8—12	8—16.000	65—150.000 (41)
Norrbottens (4 dt)	3—7	—	—
<i>Föreslagna distrikt.</i>			
Stockholms (21 dt)	—	14.500	290.000 (46)
Kalmar (5 dt)	—	33.900	430.000
Gotlands (1 dt)	12	—	—

¹⁾ Härtill komma Växjö stad samt delar av ett för Kronobergs och Kalmar län gemensamt distr.

²⁾ Härtill komma Örebro och Karlskoga med var sin stadsarkitekt.

I åtskilliga län, t. ex. Hallands och Gävleborgs län, anlitas i stor utsträckning stadsarkitekterna i vissa städer även av många byggnadsnämnder på andra orter. I Västernorrlands län har man inom ett distrikt funnit den lämpligaste formen för samverkan vara avtal mellan distriktets huvudort och övriga anslutna kommuner, varigenom huvudorten förbinder sig att genomföra och bekosta sådan omorganisation av sitt stadsarkitektkontor, att stadsarkitekten får möjlighet att biträda övriga anslutna kommuner, mot att dessa betala ersättning till huvudorten. I regel träffas dock i sådana fall då fast samorganisation saknas endast privata avtal mellan vederbörande arkitekt och de olika byggnadsnämnderna var för sig.

De distrikt som för närvarande bestå äro i regel ganska stora. Länsarkitekterna ha den uppfattningen att det är lämpligt med minskning, då distrikten ha en tendens att sönderfalla, om alltför många byggnadsnämnder skola dela samma sakkunnig. I tabell 2 har kommittén lämnat uppgifter om byggnadsnämndernas antal i vissa bestående och föreslagna distrikt, sammanlagd folkmängd i de anslutna orterna och dessas skatteunderlag.

I regel äro vederbörande arkitekter anställda med deltidstjänstgöring (170 dagar) och ha rätt till egen praktik. Endast stadsarkitekter i vissa distrikt, i vilka ingår en större stad, äro anställda på heltid. Arbetsuppgifterna äro regelmässigt fastslagna i instruktioner.

Svårigheter att erhålla lämpliga sökande till distriktstadsarkitektjänster föreligga i många län. Kostnadernas rättvisa fördelning på kommunerna har ofta varit en stötesten vid försök att bilda distrikt. Från några länsarkitekter har framkastats förslag om att ett mindre statsbidrag skulle utgå för att uppmuntra

de mindre kommunerna att skaffa sakkunnig och samtidigt ge länsstyrelsen större möjlighet än för närvarande att kontrollera personvalet.

Planväsendet i länen

Länsarkitektorganisationens tillkomst och utbyggnad

Tanken att inrätta regionala statsorgan på plan- och byggnadsväsendets område uppkom redan på 1860-talet. Den nuvarande länsarkitektorganisationen inrättades emellertid först genom beslut vid 1917 års riksdag samtidigt med ombildandet av dåvarande överintendentsämbetet till en byggnadsstyrelse. Införandet av länsarkitekter motiverades med att utvecklingen på byggnadsområdet och särskilt inom stadsplanväsendet påkallade ett sådant steg. Instruktionen för länsarkitekterna tillkom år 1919 och följande år inrättades de fem första distrikten. Institutionen kom sedan att utbyggas stegvis till att så småningom omfatta hela riket utom Stockholms stad. Många distrikt omfattade dock flera län. Ännu budgetåret 1933/34 bestod organisationen fortfarande av 12 länsarkitekter, av vilka blott en hade statsavlönat biträde. Länsarkitekterna erhöilo ett fast arvode av statsmedel, i Stockholms län 8.000 kronor och i övriga distrikt 5.000 kronor för år, vartill kom ersättning för resekostnader och traktamenten vid tjänsteresor. Utöver arvodet skulle länsarkitekt ha särskild gottgörelse för omfattande eller krävande uppdrag för statsmyndighets räkning. För kommunala uppdrag ägde länsarkitekt uppbära ersättning enligt av byggnadsstyrelsen fastställd taxa. I övrigt ägde länsarkitekt bedriva privatpraktik, i den mån den ej verkade hinderlig för hans tjänsteverksamhet.

Arbetsuppgifterna omfattade i första hand tillsyn av planväsendet och byggnadsväsendet i länen. Länsarkitekterna

skulle avge yttranden till byggnadsstyrelsen och länsstyrelserna över förslag till bebyggelseplaner och tomtindelningar liksom byggnadsärenden samt biträda vid övervakandet av byggnadsförfattningarnas efterlevnad. De skulle stå kommunerna till tjänst med råd och upplysningar i byggnadsfrågor. En speciell arbetsuppgift utgjorde tillsynen över kronans under byggnadsstyrelsens vård ställda byggnader i länen samt vidtagandet av olika förvaltningsåtgärder såsom syner, uppgörandet av reparationsförslag och kontrakt rörande arbeten etc.

Länsarkitektsinstitutionen visade sig snart vara till stor nytta både för byggnadsstyrelsen, som fick tillgång till lokala representanter vid sina överläggningar med länsstyrelser, kommuner och byggnadsföretagare samt för vårderna av kronans byggnader, och för länsstyrelserna, som erhöillo tillgång till sakkunniga vid behandlingen av plan- och byggnadsfrågor. Arbetsbördan kom snart att öka utöver vad som förutsetts, och tjänsternas karaktär av bisysslor blev allt mindre framträdande. Ytterligare arbetsuppgifter tillkommo även, särskilt viss kontroll över fastighetsbildningen. Den sammanlagda arbetsbelastningen kom så småningom att bli så stor att en förstärkning framstod som nödvändig. Detta blev ännu klarare efter tillkomsten av 1931 års stadsplanelagstiftning, som ställde nya krav på länsstyrelserna och därmed även på deras sakkunniga, länsarkitekterna.

Kritiken mot 1917 års organisation riktades mot såväl tjänsternas karaktär av både statliga uppdrag och privatsysslor som mot distriktens storlek och bristen på statligt avlönade medhjälpare och biträden. Med anledning av denna kritik och de nytillkomna arbetsuppgifter som väntades följa med stadsplanelagstiftningen igångsattes en utredning rörande länsarkitektsinstitutionens om-

bildning. Utredningen anförtroddes byggnadsstyrelsen med biträde av särskilda sakkunniga. I styrelsens utredningsförslag, som avlämnades år 1934, redogjordes för bristerna och olika möjligheter att övervinna dessa samt föreslogs att länsarkitekterna gjordes helt statsavlönade och att deras ämbetsverksamhet kombinerades med statlig arkitektverksamhet vid för ändamålet inrättade länsarkitektkontor, av vilkas avkastning merkostnaderna för den nya organisationen till största delen skulle bestridas.

Under remissbehandlingen av detta förslag framfördes åtskillig kritik mot tanken att inrätta statliga arkitektkontor som skulle konkurrera med de enskilda. Det ansågs olämpligt med hänsyn till länsarkitekternas möjligheter att medhina sina administrativa uppgifter att en så omfattande verksamhet av rent kommersiell art skulle bedrivas. Med anledning av kritiken verkställdes en överarbetning av förslaget, som resulterade i ett modifierat förslag, enligt vilket merkostnaderna för en utbyggnad av länsarkitektsinstitutionen skulle bestridas icke blott med inkomster av arkitektverksamhet, vilken endast skulle få taga en jämförelsevis måttlig omfattning, utan även och till lika stor del genom avgifter, som skulle uttagas vid granskning å tjänstens vägnar av vissa slag av ärenden.

I proposition till 1935 års riksdag (nr 190) framlade Kungl. Maj:t förslag till utbyggnad av länsarkitektsinstitutionen enligt sistnämnda förslag. Det nämndes i propositionen att förslaget syntes väl avvägt i fråga om finansieringen av den ofrånkomliga utvidgningen av organisationen. Den föreslagna arkitektverksamheten vore av så begränsat omfång att farhågor för intrång i arkitektyrket borde vara obefogade, samtidigt som länsarkitekterna genom praktiskt arkitektarbete

i tjänsten kunde bibehålla den nödvändiga kontakten med utvecklingen på området. Införandet av granskningsavgifter hade i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de hörda myndigheterna, även om betänkligheter, bland annat av principiell art, framförts från några håll. Organisationen borde genomföras på en gång i alla distrikt. I enstaka fall borde anstånd dock kunna medges, om rekryteringssvårigheter förelågo. Det framlagda förslaget antogs oförändrat av riksdagen. Instruktion för länsarkitektorganisationen utfärdades av Kungl. Maj:t den 15 juni 1935 (nr 354). Denna har sedermera undergått viss ändring den 22 juni 1944 (nr 399). Länsarkitektorganisationen trädde i verksamhet den 1 januari 1936.

1935 års organisation bestod av fjorton distrikt, varav, förutom Stockholms län, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län bildade vardera ett distrikt, Kronobergs, Kalmar och Blekinge län tillsammans ett distrikt och övriga län distrikt bestående vardera av två län.

Varje distrikt skulle förestås av en länsarkitekt. Denne hade till sitt närmaste biträde assistent, fränsett länsarkitekten i Jämtlands län. Stockholms län hade två assistenter. I distrikt, som bestod av mer än ett län, skulle biträdande länsarkitekt vara stationerad i det s. k. bilänet.

Länsarkitekt, biträdande länsarkitekt och assistent voro byggnadsstyrelsens tjänstemän men med placering hos vederbörande länsstyrelse för att biträda denna. Kontorens rit- och skrivbiträden voro befattningshavare hos länsstyrelserna.

Länsarkitekt skulle förordnas för högst sex år i sänder med ett årsarvode av 12.000 kronor. Innan organisationens detaljer definitivt fastställts förordnade Kungl. Maj:t dock länsarkitekt endast på tre år. Biträdande länsarkitekt var

anställd på extra stat i 24 lönegraden. Assistent var extra ordinarie tjänsteman i 21 lönegraden.

Länsarkitekt och övriga tjänstemän på länsarkitektkontor skulle icke utöva enskild arkitektverksamhet i annan mån än, beträffande länsarkitekt och biträdande länsarkitekt, tillstånd erhållits av Kungl. Maj:t, samt, beträffande assistent, byggnadsstyrelsen medgivit detta.

I den mån tjänsten medgav var länsarkitekt skyldig att för statsverkets räkning genom länsarkitektkontoret mottaga och utföra erbjudna arkitektuppdrag, företrädesvis sådana, som avsågo planarbeten eller eljest voro av statlig eller kommunal natur. Inkomsterna härav beräknades tillsammans med inkomster av granskningsavgifter i stort sett täcka merkostnaderna för organisationen.

Under de följande åren kom organisationen att successivt utbyggas. Antalet *distrikt* ökades med 3 år 1938, med ytterligare 4 år 1939, med 1 år 1944 samt slutligen med 2 år 1945, varmed det redan i 1934 års utredning angivna slutmålet, en länsarkitekt i varje län, var uppnått.

Antalet *fasta högre biträdestjänster* inom organisationen undergick samtidigt vissa förändringar. I samband med inrättandet av länsarkitekttjänster i de ursprungliga s. k. bilänen indrogos tjänsterna som biträdande länsarkitekt i dessa län. Arbetsbördans ökning i andra distrikt föranledde emellertid att dylika tjänster inrättades i dessa, ehuru länsarkitekt där var stationerad. Början gjordes år 1939 med kontoren i Stockholm och Göteborg. År 1944 placerades biträdande länsarkitekter även i Umeå, Luleå och Härnösand. Året därpå tillkommo ytterligare 5 befattningar, år 1946 10 befattningar, år 1947 2 befattningar samt år 1948 2 befattningar, varmed det totala antalet kom att uppgå till 24.

Assistenttjänsterna utökades likaså. Det ursprungliga antalet 14 höjdes redan år 1938 till 24. Ytterligare 2 tjänster inrättades åren 1939 och 1944, men då 2 andra tjänster indrogos år 1948, uppgår det totala antalet alltså till 24.

Den högre personalens *löneställning* undergick under organisationens uppbyggnadsperiod åtskilliga förändringar. Förslag om att överföra länsarkitekterna från arvodesstat till fast stat gjordes vid flera tillfällen av byggnadsstyrelsen och ledde år 1944 till att länsarkitektsbefattningarna gjordes till förordnandetjänster med inplacering i lönegraden C 5 i då gällande civila avlöningsreglemente (mot-svarar lönegraden Cp 9 i 1947 års allmänna lönereglemente), varmed följde rätt till pension.

Befattningarna som biträdande länsarkitekt överfördes år 1940 till extra ordinarie stat och höjdes från 24 till 26 lönegraden år 1947 med hänsyn till att lönen i alltför hög grad kommit att avvika från vad som tillämpades för arki-

tektpersonal i den allmänna marknaden. Assistenttjänsterna uppflyttades av samma skäl till lönegraden Eo 24. Båda slagen av tjänster skulle tillsättas efter ansökningsförfarande. De angivna lönegraderna motsvaras av Ce 29 och Ce 27 i gällande löneplan.

För att ge organisationen större smidighet, särskilt med hänsyn till önskemålet att kontoren skulle lättare kunna åta sig uppdrag som tillförde statsverket inkomster, har riksdagen alltifrån år 1937 beviljat ett förslagsanslag till *tillfälliga biträden*. Beloppet har höjts i flera omgångar och uppgår för budgetåret 1950/51 till 658.000 kronor. Det har främst kommit till användning för avlönande av extra arkitekter och ingenjörer.

Utvecklingen av organisationen belyses av följande tablå över beviljade anslag och nettoutgifter till avlöningar och omkostnader budgetåren 1935/36, 1940/41 samt 1945/46—1948/49 ävensom anslag för budgetåren 1949/50 och 1950/51.

Tabell 3. Utvecklingen av länsarkitektorganisationens kostnader 1935/36—1950/51.

Budgetår	Anslag		Nettoutgift	
	Avlöningar	Omkostnader	Avlöningar	Omkostnader
1935/36	394.000	58.200	216.000	50.100
1940/41	710.200	85.000	677.100	81.900
1945/46	964.000	110.000	1.200.300	178.300
1946/47	1.138.500	136.000	1.369.100	243.100
1947/48	1.826.200	177.000	1.926.800	268.600
1948/49	2.167.000	247.000	2.082.900	298.000
1949/50	2.170.500	254.000		
1950/51	2.212.100	284.000		

En stor del av kostnaderna för organisationen ha täckts genom *inkomster* av uppdrag samt avgifter för gransk-

ning. Dessa inkomster uppgingo för budgetåren 1935/36, 1940/41 samt 1945/46—1948/49 till följande belopp (se tabell 4).

Tabell 4. Utvecklingen av länsarkitektorganisationens intäkter 1935/36—1948/49.

Budgetår	Behållen nettoinkomst, kr.		
	Uppdrag	Granskn. avg.	Summa
1935/36	7.400	95.500	102.900
1940/41	343.800	100.500	444.300
1945/46	517.200	251.200	768.400
1946/47	489.300	291.100	780.400
1947/48	618.500	272.600	891.100
1948/49	615.700	173.800	789.500

Dessa inkomster avräknas icke mot utgifterna utan flyta direkt in till statskassan.

Nuvarande personalorganisation

Nuvarande organisation kan sammanfattas på följande sätt. Varje län utgör ett länsarkitektdistrikt med en länsarkitekt i varje residensstad. För varje län förordnar Kungl. Maj:t efter gemensamt förslag av byggnadsstyrelsen och vederbörande länsstyrelse länsarkitekt för viss tid, högst sex år. Länsarkitekt tillhör lönegraden Cp 9 (årslön jämte 12 % förhöjning 18.528 kronor). Biträdande länsarkitekter, som tillsätts av Kungl. Maj:t på förslag av byggnadsstyrelsen efter hörande av vederbörande länsarkitekt, tillhöra lönegraden Ce 29 (årslön i ortsgrupp 3 med 12 % förhöjning 13.896 kronor). Dylika befattningar finnas i samtliga län utom Gotlands län, varjämte Stockholms län har två befattningar. Assistenten och övriga icke-ordinarie befattningshavare tillsätts av byggnadsstyrelsen eller, i den mån styrelsen medger, av vederbörande länsarkitekt. Assistent tillhör lönegraden Ce 27 (årslön i ortsgrupp 3 med 12 % förhöjning 12.516 kronor).

Vid kontoren äro för närvarande anställda ett antal extra arkitekter och

ingenjörer, vilka avlönas från ett anslag till tillfälliga biträden. Arkitekterna äro som regel anställda på heltid med avlöning enligt Cg-skalan, varierande mellan lönegraderna Cg 20 och Cg 27. Stundom förekommer arvodesanställning med arvode beräknat per månad eller per timme. Ingenjörspersonalen, som regelmässigt har genomgått utbildning vid tekniskt läroverk eller tekniskt institut, åtnjuter lön enligt någon av lönegraderna Cg 15—Cg 24. I vissa län finnas ritare med lön enligt någon av lönegraderna Cg 6—Cg 13.

Personalen för rit- och skrivgöromål var tidigare anställd hos länsstyrelserna men har sedermera överförts till länsarkitektorganisationen. Varje kontor har numera ett kanslibitråde i lönegraden Ce 11 och i regel minst ett kontors- eller skrivbiträde. De sistnämnda följa den för statlig personal för skriv- och kontorsgöromål fastställda befodringsgången, i den mån icke särskilda kvalifikation, såsom utbildning i kartritning, motivera högre löneförmåner. Viss biträdespersonal är anställd på extra stat.

Fördelningen av personalen på distrikt och lönegrader framgår av tabellerna 5—8.

Den 1 april 1950 voro 2 länsarkitekt-tjänster, 4 tjänster som biträdande läns-

Tabell 5. Länsarkitektorganisationens personal den 1 april 1950.

Län	Fasta högre tjänster			Teknisk personal på extra stat		Biträdespersonal		S:a
	Läns- ark. Cp 9	Bitr. länsark. Ce 29	Assis- tenter Ce 27	Ark. Cg 20 —27 ¹⁾	Ing. Cg 15 —24	Ritare Cg 6 —13 ²⁾	Övrig bi- träd.pers. Cf 4 —Ce 11 ²⁾	
Stockholms	1	2	2 ³⁾	2	1	—	5	13
Uppsala	1	1	1	2	2	—	2	9
Södermanlands	1	1	1	1	—	—	2	6
Östergötlands	1	1	1	1	2	—	2	8
Jönköpings	1	1	1	1	1	2	2	9
Kronobergs	1	1	1	—	4	—	3	10
Kalmar	1	1	1 ⁴⁾	3	2	1	2	11
Gotlands	1	—	1 ⁴⁾	—	1	—	1	4
Blekinge	1	1 ⁴⁾	—	1	1	1	2	7
Kristianstads	1	1 ⁴⁾	1	1	2	—	5	11
Malmöhus	1	1 ⁴⁾	1	1 ⁵⁾	4	1	5	14
Hallands	1	1	1 ⁴⁾	1	3	—	3	10
Göteborgs o. Bohus	1	1	1	2	4	—	4	13
Älvsborgs	1 ⁴⁾	1	1	—	5	—	4	12
Skaraborgs	1	1	1	—	1	—	1	5
Värmlands	1	1	1 ⁴⁾	1	1	—	3	8
Örebro	1 ⁴⁾	1	1	2	2	—	6	13
Västmanlands	1	1 ⁴⁾	—	—	—	—	2	4
Kopparbergs	1	1	1	1	2	—	3	9
Gävleborgs	1	1	1	1	4	—	3	11
Västernorrlands ..	1	1	2	1 ⁵⁾	3	—	3	11
Jämtlands	1	1	1	1	1	2	1	8
Västerbottens	1	1	1	2	3	—	5	13
Norrbottens	1	1	1	1	2	—	4	10
Summa	24	24	24	26	51	7	73	229

arkitekt och 5 assistenttjänster vakanta. De tidvis kännbara rekryteringssvårigheterna, vilka bl. a. föranledde löneförbättringarna år 1947, ha numera minskats. Personal med långvarig stadsplanepraktik kan dock endast sällan erhållas,

utan rekryteringen får ske genom anställande av mindre rutinerad arbetskraft, som får förvärva nödig erfarenhet inom organisationen.

Länsarkitektorganisationens nuvarande uppgifter

Enligt 7 § byggnadslagen tillkommer det länsstyrelserna att öva tillsyn över planläggningen och byggnadsväsendet i länen. Deras åligganden härutinnan ut-

¹⁾ 3 tjänster med arvode ingå.

²⁾ En arvodestjänst ingår.

³⁾ En tjänst vakant.

⁴⁾ Vakant.

⁵⁾ Deltidstjänst.

Tabell 6. Läsarkitektkontorens extra arkitektpersonal den 1 april 1950.

Län	Lönegrad Cg								Arvode		S:a
	20	21	22	23	24	25	26	27	6 kr/tim.	900 kr/mån.	
Stockholms				2							2
Uppsala			I	I							2
Södermanlands . .							I				I
Östergötlands . .			I								I
Jönköpings					I						I
Kronobergs											—
Kalmar				I				2			3
Gotlands											—
Blekinge			I								I
Kristianstads . . .				I							I
Malmöhus									11)		11)
Hallands			I								I
Göteb. o. Bohus . .				2							2
Älvsborgs											—
Skaraborgs											—
Värmlands										I (900)	I
Örebro			2								2
Västmanlands . . .											—
Kopparbergs			I								I
Gävleborgs I											I
Västernorr.										I (500) ¹	11)
Jämtlands					I						I
Västerbottens . . .								2			2
Norrbottens I											I
Summa	2	—	7	7	2	—	I	4	I	2	26

vecklas närmare i 172 § 2 mom. byggnadsstadgan, vari föreskrives, att länsstyrelsen har

1) att tillse, att stad eller annat samhälle i mån av behov förses med generalplan, stadsplan, utomplansbestämmelser och byggnadsordning av för samhället lämplig beskaffenhet;

¹) Deltidstjänst

2) att besörja, att område på landet, som är i behov därav, erhåller generalplan, stadsplan, byggnadsplan, utomplansbestämmelser och byggnadsordning av för området lämplig beskaffenhet;

3) att, när regionplan finnes erforderlig för visst område, vidtaga åtgärder för att sådan plan där kommer till stånd och vidmakthålles;

Tabell 7. Länsarkitektkontorens extra ingenjörer och ritare den 1 april 1950.

Lönegrad Cg	Ritare					Ingenjörer										S:a
	6	8	13	300/mån	S:a	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Län																
Stockholms					—	I										I
Uppsala					—							I		I		2
Södermanlands					—											—
Östergötlands					—						I				I	2
Jönköpings		2			2										I	I
Kronobergs					—					I		2			I	4
Kalmar			I		I	2 ¹⁾										2
Gotlands					—						I					I
Blekinge				I	I										I	I
Kristianstads					—						I	I				2
Malmöhus	I				I					I			2		I	4
Hallands					—						I		2			3
Göteb. o. Bohus					—			I		I				2		4
Älvsborgs					—					I		I	I	I	I	5
Skaraborgs					—						I					I
Värmlands					—							I				I
Örebro					—			I				I				2
Västmanlands					—											—
Kopparbergs					—					I					I	2
Gävleborgs					—	I					3					4
Västernorr.					—			2			I					3
Jämtlands			2		2										I	I
Västerbottens					—				I			I		I		3
Norrbottens					—					I					I	2
Summa	I	2	3	I	7	3	I	4	I	7	8	10	3	5	9	51

4) att, i den mån så erfordras, meddela förordnande enligt 122 eller 123 § byggnadslagen;

5) att, då plan, utomplansbestämmelser eller förordnande enligt 122 eller 123 § byggnadslagen prövas böra ändras eller upphävas, vidtaga de åtgärder som av sådan anledning finnas erforderliga;

6) att övervaka, att byggnadslagen, bygg-

nadsstadgan, byggnadsordningarna i länet, fastställda generalplaner, stadsplaner, byggnadsplaner, utomplansbestämmelser och regionplaner samt övriga föreskrifter angående planläggningen och byggnadsväsendet vederbörligen iakttagas;

7) att tillse, att byggnadsnämnd har erforderlig tillgång till sakkunnigt biträde;

8) att tillse, att byggnadsnämnder och andra lokala myndigheter, som hava befattning med planläggningen och byggnadsväsen-

¹⁾ I saknar ing.-examen.

Tabell 8. Biträdespersonalen för skriv- och rituppgifter på länsarkitektkontoren
den 1 april 1950.
(Kartutbildning utmärkes med k)

Län	Lönegrader									Arvode	S:a
	Ce 11	Cg 11	Ca 8	Ce 8	Cg 8	Ce 6	Cg 6	Cg 4	Cf 4	kr/mån.	
Stockholms	1 k	1		2		1 k					5
Uppsala	1 k	1 k									2
Södermanlands . .	1 k			1 k							2
Östergötlands . . .	1 k			1							2
Jönköpings	1 k								1		2
Kronobergs	1				1 k	1					3
Kalmar	1			1							2
Gotlands	1										1
Blekinge	1			1							2
Kristianstads	1 k		1	1 + 1 k					1 k		5
Malmöhus	1 k			2 + 2 k							5
Hallands	1 k			1						1 (200)	3
Göteb. o. Bohus . .	1 k			1 k		1		1			4
Älvsborgs	1 k			1			1 k		1		4
Skaraborgs	1										1
Värmlands	1 k				1		1 k				3
Örebro	1 k	1 k	1	1 k					1 + 1 k		6
Västmanlands . . .	1						1 k				2
Kopparbergs	1 k								2 k		3
Gävleborgs	1 k			1 k					1		3
Västernorr.	1 k			2 k							3
Jämtlands	1 k										1
Västerbottens . . .	1 k			1 + 1 k		2 k					5
Norrbottnens	1	1 k		2							4
Summa	24	4	2	23	2	5	3	1	8	1	73
därav med kartut- bildning	17	3	—	10	1	3	3	—	4	—	41

det, med nit och omsorg fullgöra sina ålig-
ganden; samt

9) att göra de framställningar och förslag
till föreskrifter eller åtgärder, vartill förhål-
landena giva anledning.

Vid utövandet av denna verksamhet
biträdas länsstyrelserna av *länsarkitekterna*
och deras medhjälpare.

Angående de uppgifter, som för när-
varande åvila länsarkitektorganisationen

enligt 1935 års ännu icke reviderade in-
struktion må följande anföras.

Det åligger länsarkitekt att i fråga om
byggnads- och stadsplaneväsendet till-
varataga det allmännas bästa inom distrik-
tet. Länsarkitekten skall därvid vaka över
att gällande bestämmelser efterlevas och
en sund utveckling av byggnadsväsendet
befordras samt biträda byggnadsstyrelsen

och länsstyrelsen i deras motsvarande åligganden enligt byggnadsstadgan ävensom biträda länsstyrelsen med granskning av ärenden rörande byggnads- och stadsplaneväsendet. Det ankommer vidare på länsarkitekt att närmast handha tillsynen över kronans under byggnadsstyrelsens förvaltning ställda byggnader, att biträda byggnadsstyrelsen i ärenden rörande byggnadsminnesvården, att för statsverkets räkning utöva arkitektverksamhet samt att i övrigt fullgöra de uppdrag som byggnadsstyrelsen eller länsstyrelsen anförtrot honom.

Med avseende å *byggnads- och stadsplaneväsendet* åligger det länsarkitekt såsom biträde åt länsstyrelse särskilt

att, om så finnes nödigt efter iakttagelser på platsen, avgiva yttranden i ärenden angående tillämpningen å nya områden av stadsplanlagen, angående förslag till stadsplan, stomplan, utomplansbestämmelser, byggnadsplan, avstyckningsplan, gatukostnadsbestämmelser, byggnadsordning, allmän väg inom dylika plan- och bestämmelseområden, tomtindelning och avstyckning, angående nybyggnad, förbud mot nybyggnad och undantag från sådant förbud samt i besvärsmål rörande byggnadsföretag m. m.;

att verka för nödiga förbättringar av gällande planer, bestämmelser och ordningar av nyss nämnt slag;

att biträda vid handläggning av arkitektoniska och byggnadstekniska frågor i allmänhet; samt

att, i den mån anledning därtill förekommer, hos vederbörande länsstyrelse anmäla behovet av åtgärder i fråga om byggnads- och stadsplaneväsendet i länet samt avgiva förslag härom.

Vid granskning av ärende rörande stadsplan, stomplan, utomplansbestämmelser, byggnadsplan eller avstyckningsplan skall länsarkitekt, därest i ärendet samråd icke ägt rum med vägförvaltningen i vederbörande län, inhämta vägförvaltningens yttrande.

Med avseende å *kronans under byggnadsstyrelsens förvaltning ställda byggnader* åligger det länsarkitekt

att förrätta eller eljest närvara vid de årliga synerna å dessa byggnader samt upprätta och inom bestämd tid till byggnadsstyrelsen avlämna förslag rörande nästkommande års reparationsarbeten å sådan byggnader ävensom att förrätta av- och tillträdessyner å boställen inom nämnda byggnader och därvid uppgöra kostnadsberäkningar;

att upprätta förslag till entreprenadkontrakt samt arbets- och leveransavtal beträffande förrekommade arbeten å ifrågavarande byggnader, leda och övervaka utförandet av dessa arbeten ävensom granska och attestera hithörande räkningar; samt

att jämväl i övrigt hos byggnadsstyrelsen eller annan vederbörlig myndighet i avseende å ifrågavarande byggnaders vård göra de framställningar, som kunna av omständigheterna påkallas.

I den mån tjänsten i övrigt medgiver skall länsarkitekt vara skyldig att för statsverkets räkning åtaga sig *uppdrag* av statliga, kommunala eller andra myndigheter eller enskilda, att uppgöra *förslag till planer* för skilda slag av samhällelig bebyggelse, utomplansbestämmelser, byggnadsordningar och begravningsplatser, att verkställa utredningar ur planläggningssynpunkt angående ifrågasatta vägar inom områden, där hänsyn skall tagas till markens ändamålsenliga bebyggande, samt att utföra *arkitektuppdrag* till statliga, kommunala eller med allmänna medel understödda byggnadsföretag ävensom att företaga undersökningar, utöva kontroll samt verkställa besiktningar beträffande sådana byggnadsföretag eller därmed sammanhängande anläggningar.

Uppdrag, som sålunda mottagits, skall omedelbart anmälas till länsstyrelsen.

Länsarkitekt skall dessutom tillhandaga myndigheter och enskilda med *råd och upplysningar* i alla frågor rörande stadsplane- och byggnadsväsendet.

Om den ersättning eller avgift, som i nu omförmälda fall skall uttagas för att tillfalla statsverket, utfärdar Kungl. Maj:t särskilda bestämmelser.

Det må tilläggas, att fastighetsbildningslagstiftningen åligger länsarkitekt vissa skyldigheter att samverka med jord-

delningsmyndigheterna i fastighetsbildningsfrågor som beröra planväsendet.

Arvodena för uppdrag och förrättningar utgå jämlikt taxa fastställd av Kungl. Maj:t den 20 december 1935 (SFS nr 631) med tillägg av 40 % för flertalet ärenden enligt Kungl. Maj:ts beslut den 28 februari 1947 (SFS nr 56).

För granskning av ärenden uppbära länsarkitektkontoren avgifter, vilka tillfalla statsverket och som uttagas enligt taxa fastställd av Kungl. Maj:t den 15 juni 1935 (SFS nr 392).

Biträdande länsarkitekt åligger att biträda länsarkitekt i dennes tjänstearbete, ävensom, i den mån han därmed betros, självständigt fullgöra länsarkitekts tjänsteåligganden. Närmare föreskrifter om biträdande länsarkitekts ävensom *assistents* arbetsuppgifter återfinnas i arbetsordningen för länsarkitektkontoren.

Länsarkitektorganisationen tillhörande personal är skyldig att, efter byggnadsstyrelsens bestämmande i samråd med vederbörande länsstyrelse, fullgöra till tjänsten hörande åligganden jämväl med avseende å län utanför det egna distriktet.

Sammanfattningsvis kunna länsarkitektkontorens arbetsuppgifter angivas under följande huvudrubriker:

Granskning av remitterade plan- och byggnadsärenden,

allmän översyn över efterlevnaden av gällande författningar på området samt över byggnadsväsendets utveckling,

initiativ till byggnadsreglerande åtgärder såsom upprättande av planer, vidtagande av administrativa åtgärder m. m.,

råd och upplysningar åt statliga och kommunala organ samt enskilda i plan- och byggnadsfrågor,

planuppdrag och husrättningsuppdrag,

förvaltning av kronans byggnader samt besiktningar och värderingar av statliga och statsunderstödda byggnadsföretag.

Därtill komma olika kontorets skötsel berörande frågor såsom arkivvård, kartarbete och löpande expeditionella göromål. Åtskillig tid upptages vidare av sammanträden av olika slag, exempelvis inför länsstyrelsen i ärenden rörande byggnadsreglering, vägföretag, bildande av vägförening, samhällsbildning etc.

Planväsendets centrala organisation

Förhållandena intill 1917

Den centrala ledningen av planväsendet tillkommer byggnadsstyrelsen. I sin nuvarande organisationsform trädde styrelsen i verksamhet år 1918. Före denna tid benämndes ämbetsverket överintendentsämbetet. Befattningen som överintendent inrättades så tidigt som år 1697, närmast för handläggning av frågor rörande kronans byggnader. Så småningom synes även tillsynen över det privata och kommunala byggnadsväsendet ha tillagts ämbetet. Stadsplaneväsendet spelade i äldre tid en mycket underordnad roll ur administrativ synpunkt och torde ha inbegripits under byggnadsväsendet. Stadsplaner som underställdes Kungl. Maj:t för fastställelse remitterades till ämbetet för granskning. Antalet sådana ärenden synes länge ha varit ytterst litet. Ännu år 1876 redovisas blott 12 inkomna remissärenden av detta slag. Efter tillkomsten av 1874 års byggnadsstadga inträdde en viss ökning. År 1905 erhöll ämbetet sålunda 55 remissärenden rörande stadsplaner. 1907 års stadsplanelag medförde ytterligare ökning av planärendena. År 1909 belöpte sig dessa till 93 och 1912 till 120.

Under denna tid handlades stadsplaneärendena tillsammans med de egentliga byggnadsärendena och kyrkobyggnadsärendena av överintendentsämbetets tekniska avdelning. Den stigande arbetsbelastningen för chefen för denna avdel-

ning nödvändiggjorde emellertid inrättandet av en särskild befattning som föredragande i stadsplanefrågor år 1915.

1917 års omorganisation

År 1917 undergick överintendentsämbetet en grundlig omorganisation och utbyggnad, närmast föranledd av behovet av att erhålla en mera samlad handläggning av den dittills på ett stort antal myndigheter splittrade byggnadsverksamheten för statsverkets räkning. Därjämte motiverade emellertid även stadsplaneärendenas tillväxt en starkare organisation för dessa frågor, som ökade verkets möjligheter både att ägna planärendena en mera omsorgsfull och allsidig granskning och att befordra planväsendets allmänna utveckling. Det omorganiserade verket benämndes byggnadsstyrelsen och erhöll fem byråer, byggnadsbyrå, intendentsbyrå, kulturhistoriska byrå, stadsplanebyrå samt administrativa byrå. År 1925 uppdelades byggnadsbyrå i en byggnadsbyrå och en utredningsbyrå. År 1934 tillkom en värmeteknisk avdelning.

Stadsplanebyrå erhöll enligt byggnadsstyrelsens första instruktion år 1917 (nr 986) i uppgift att utöva den på styrelsen ankommande tillsynen över stadsplaneväsendet med vad därmed sammanhänge. Byråns personal bestod vid denna tid av en chef, benämnd byggnadsråd, en fast anställd tjänsteman samt tillfälligt anlitade arkitekter utom stat jämte rit- och skrivbiträden.

Stadsplanebyråns utveckling intill 1935

Under perioden 1917—1935 växte stadsplanebyråns arbetsbelastning långsamt men stadigt, så att antalet till styrelsen remitterade planärenden år 1935 var tre à fyra gånger så stort som vid periodens början. I stället för att anlita de arkitekter utom stat, vilka voro en

för den äldre organisationen karakteristisk institution, erhöll stadsplanebyrå tre extra ordinarie befattningar som biträdande arkitekter jämte en amanuensbefattning med deltidstjänstgöring. Personalen uppgick år 1935 till följande antal:

1 byggnadsråd, 1 intendent, 3 biträdande arkitekter och en amanuens med deltidstjänstgöring.

Stadsplanebyråns utveckling

åren 1935—1949

Den allt livligare byggnadsverksamheten och det stigande intresset för en god planering av samhällenas utbyggnad åstadkommo en ökning av det statliga planväsendets arbetsuppgifter, särskilt efter tillkomsten av 1931 års lagstiftning. Stadsplanebyråns arbetsbörda kom att få sådana dimensioner att frågan om en förstärkning av personalen blev en så gott som årligen återkommande företeelse. Arbetsbelastningen belyses i nedanstående tablå över antalet till byggnadsstyrelsen åren 1935—1949 inkomna remissärenden rörande planfrågor av olika slag.

Tabell 9. Till byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå åren 1935—1949 inkomna remissärenden rörande planfrågor.

1935	469	1943	661
1936	527	1944	792
1937	607	1945	970
1938	720	1946	1.127
1939	857	1947	1.072
1940	724	1948	887
1941	658	1949	923
1942	734		

Personalorganisationen kom under denna tid att successivt förstärkas med sju nya befattningar, nämligen 1 ordinarie intendent (1937), 2 ordinarie byråarki-

tekter (1944 och 1945), 1 e. o. intendent (1946), 2 ordinarie intendenter (1947) och 1 e. o. byrådirektör (1948). Den ursprungliga intendentstjänsten höjdes till byrådirektör (1939) och amanu-
 enstjänsten på deltid uppflyttades i flera etapper till en förste byråsekreterartjänst på heltid. För byråarkitektbe-
 fattningarna infördes 1946 den alterna-
 tiva tjänstebenanämningen byråingenjör. En
 av de biträdande arkitekttjänsterna har
 slutligen utbytts mot en byråsekreterar-
 tjänst.

Å stadsplanebyrån finnas för budget-
 året 1950/51 följande fasta tjänster näm-
 ligen:

*Personal med stadsplaneteknisk
 utbildning:*

1 byggnadsråd	(Ca 33)
1 byrådirektör	(Ca 31)
1 „	(Ce 31)
3 intendenter	(Ca 29)
1 intendent	(Ce 29)
1 byråarkitekt	(Ce 27)
1 byråingenjör	(Ce 27)
2 biträdande arkitekter	(Ce 24)

Personal med juridisk utbildning:

1 förste byråsekreterare	(Ca 27)
1 byråsekreterare	(Ce 24)

Expeditions-, rit- och skrivpersonal:

1 kanslibiträde	(Ca 11)
2 kanslibiträden	(Ce 11)
3 kontorsbiträden	(Ce 8)

Byrån disponerar dessutom över ett
 arvodesanslag å ursprungligen 9.600, nu-
 mera 20.000 kronor till avlönning av extra
 arkitekter.

*Byggnadsstyrelsens nuvarande organisation
 och allmänna uppgifter*

För byggnadsstyrelsen gäller instruk-
 tion av den 13 september 1928 (nr 358)
 med däri vidtagna ändringar den 20

december 1935 (nr 625), den 22 juni
 1939 (nr 505) och den 28 juni 1946
 (nr 357).

Styrelsen är centralmyndighet på hus-
 byggnadsväsendets, däri inbegripet stads-
 planeväsendets område och det åligger
 styrelsen att verka för en sund utveck-
 ling på dessa områden. I den mån icke
 särskilda grenar av det offentliga hus-
 byggnadsväsendet anförtratts andra or-
 gan, tillkommer det styrelsen att öva
 högsta inseeendet över detta. Styrelsen
 skall vidare förvalta kronans för civilt
 ändamål anslagna hus och byggnader,
 som icke ställts under annan myndighets
 inseeende. Styrelsen skall även bedriva
 viss rådgivande och upplysande verk-
 samhet. I huvudsak skall styrelsen ägna
 sig åt följande uppgifter:

- utredning av byggnadsfrågor för stats-
 verkets räkning,
 - utförande av byggnadsarbeten för stats-
 verkets behov,
 - initiativ till undersökningar av bygg-
 nadsmaterialier och konstruktioner,
 samt insamling, bearbetande och
 publicerande av kunskapsmaterial på
 husbyggnadsväsendets område,
 - förvaltning av viss staten tillhörig
 egendom med därav föranledda be-
 siktningar, underhållsarbeten, lokal-
 dispositioner, försäljningar och in-
 köp m. m.,
 - bränslekontroll vid flertalet statliga an-
 lägningar,
 - förhyrning av lokaler för offentliga
 behov,
 - kultur- och konsthistorisk byggnads-
 vård samt
 - tillsyn och ledning av stadsplaneväsen-
 det, innefattande särskilt granskning
 av planförslag samt avgivandet av
 utlåtanden i ärenden rörande till-
 lämpning av byggnadslagstiftningen.
- Byggnadsstyrelsen utgöres enligt in-
 struktionen av en generaldirektör och

chef samt såsom ledamöter sju byråchefer. Generaldirektören äger ensam beslutanderätt i de ärenden, i vilkas prövning han deltagit, med undantag för ärenden rörande fel och försummelse i tjänsten, föreläggande eller utdömande av vite eller återkallande av behörighet att utöva verksamhet som står under byggnadsstyrelsens inseende. Vederbörande byråchef må i mindre ärenden fatta beslut utan föregående föredragning i styrelsen. Cheferna för utrednings-, intendents-, kulturhistoriska- och stadsplanebyråerna benämnas byggnadsråd, chefen för byggnadsbyrån byggnadschef och cheferna för administrativa byrån och för värmetekniska avdelningen byråchefer. Ett av byggnadsråden förordnas att vara generaldirektörens ställföreträdare.

Styrelsens personal, omfattande högre och lägre befattningar samt arbetsledningarna på byggnadsplatserna, uppgår till sammanlagt omkring 350 personer. Medräknas även de styrelsens tjänstemän, som äro stationerade hos länsstyrelserna, nämligen länsarkitekterna samt övrig till länsarkitektorganisationen hörande personal, stiger antalet till omkring 575 personer.

Inom byggnadsstyrelsen handläggas ärenden rörande planväsendet å stadsplanebyrån.

Stadsplanebyråns arbetsuppgifter intill 1947

Enligt den för byggnadsstyrelsen alltjämt gällande instruktionen av år 1928, vilken icke reviderats med hänsyn till 1947 års byggnadslagstiftning, omfatta styrelsens åligganden på planväsendets område följande uppgifter, nämligen

att till Kungl. Maj:t avgiva utlåtande eller på anmodan av annan myndighet yttra sig i ärenden angående stadsplaner, gatukostnadsbestämmelser, stomplaner och utomplansbestämmelser samt i övrigt angående tillämp-

ningen av stadsplanelagen, byggnadsstadgan och övriga byggnadsväsendet berörande författningar ävensom i besvärsmål rörande ärenden av nyss nämnt slag;

att härvid verkställa granskning såväl ur formell synpunkt som med hänsyn till arkitektoniska, trafiktekniska, hygieniska, sociala och ekonomiska fordringar;

att, där vid sådan granskning felaktigheter yppa sig, anvisa sätt för deras avhjälpan och därom förhandla med vederbörande;

att handhåva och utveckla arkiv för kartor med beskrivningar samt förvara till styrelsen insända kungörelser om fastställda byggnadsordningar och dit hörande föreskrifter ävensom utomplans- och gatukostnadsbestämmelser;

att förvara till byggnadsstyrelsen inkomna kopior av fastighetsregisterkartor och å desamma införa timade förändringar;

att föra förteckning över till styrelsen anmälda mätningmän; samt

att efter särskilt uppdrag uppgöra förslag till planläggning eller annan anstalt för byggnadsverksamhetens ordnande inom kronan tillhörigt område.

Stadsplanebyråns viktigaste uppgift har hittills varit handläggningen av *remissärenden* angående planfrågor. De talrikast förekommande ha rört stadsplaner och stadsplaneändringar. Därefter i antal ha kommit dispensärenden avseende byggnadsföretag samt besvärsmål avseende bl. a. byggnadsplaner, utomplansbestämmelser på landet, avstyckningsplaner, avstyckningar, tomtindelningar, byggnadsföretag, förbudsfrågor och kostnadsfördelningsfrågor. Bland övriga förekommande remissärenden ha märkts ärenden rörande fastställelse av utomplansbestämmelser i stad samt av gatukostnadsbestämmelser, nybyggnadsförbud, stadsplaneavtal ävensom ärenden rörande sammansättning av byggnadsnämnd, samhällsbildningar, expropriation, förskott av kostnader för byggnadsplaner samt behörighet som stadsarkitekt.

En annan av byråns huvuduppgifter har varit den allmänna uppsikten över planläggningen i riket, vilket bl. a. innefattat *meddelande av föreskrifter, formulär, råd och anvisningar*. I viss utsträckning har denna verksamhet utövats i samband med handläggning av ovan nämnda slag av remissärenden. Där vid granskning av ärenden felaktigheter yppat sig, har byrån, i enlighet med instruktionen, *anvisat sätt för felaktigheternas avhjälpan* och därom förhandlat med vederbörande. Detta har vanligen ägt rum endera i samband med besök hos styrelsen av ortsmyndighets representanter, vederbörande planförfattare eller annan intressent eller ock vid av tjänsteman på byrån företagen resa till orten för ärendets granskning på platsen.

Byrån har från år 1944 tillgång till

en särskild informationstjänsteman, numera i byrådirektörs ställning, som har till uppgift att lämna länsarkitektorganisationen råd och anvisningar. Han har även svarat för redigering och utsändande av regelbundna stencilerade meddelanden till länsarkitekterna.

Byrån har även till uppgift att handha och utveckla *arkiv* för kartor med beskrivningar samt förvara fastställda byggnadsordningar och dit hörande föreskrifter, ävensom utomplans- och gatukostnadsbestämmelser.

Stadsplanebyrån har vidare i medverkan med fackmän från olika områden bl. a. från övriga byråer inom styrelsen uppgjort och redigerat vissa *normalföreslag* och *anvisningar* berörande plan- och byggnadsväsendet.

Kap. 10. Allmänna riktlinjer för en omorganisation av planväsendet

Behove av en omorganisation

Av den i det föregående lämnade redogörelsen för den nya byggnadslagstiftningen och bebyggelseplaneringens utveckling framgår, att en betydande förändring skett under senare år i planväsendets uppgifter och allmänna ställning. Medan tidigare lokala problem dominerat, har bebyggelseplaneringen numera tillagts uppgifter av vidsträckt omfattning och kommit att intaga en central plats i samhällsbyggandet. Insikten om att framväxandet av trivsamma, ekonomiskt uppbyggda och rationellt ordnade samhällen förutsätter en omsorgsfull planläggning med hänsynstagande till en mångfald intressen har fått ett klart uttryck i den nya lagstiftningen, särskilt i den grundläggande principen om plan-

läggning som villkor för tätbebyggelse och anvisandet av former för en förbättrande översiktlig planläggning som underlag för detaljplaneringen.

En följd av de nya principer som införts måste bli både en kvalitativ ändring och en utökning av planläggningsverksamheten. Arbetet kommer att ske med delvis förändrade metoder, framför allt betingade av tillkomsten av översiktsplaner. Vidgade synpunkter böra läggas på planeringsfrågorna och bebyggelseutvecklingen får ställas in i ett större sammanhang. Till de kvalitativa förändringarna har även bidragit kravet på en närmare anknytning av detaljplaneringen till det aktuella behovet av byggnadsmark och till föreliggande byggnadsprojekt. Sistnämnda strävanden ha bl. a. tagit sig ut-

tryck i de redan före byggnadslagens ikraftträdande påbörjade och sedan flerstädes fullföljda experimenten med en elastisk stadsplanering, för vilka redogjorts i kap. 7. Kvantitativa förändringar kunna väntas bl. a. på grund av det ökade behov av planläggning som uppstår på landsbygden och i tätorternas utkanter, sedan numera all tätbebyggelse fordrar plan. Gränsdragningen mellan tätbebyggelse och glesbebyggelse kommer därvid att kräva stor uppmärksamhet från myndigheternas sida. Man kan även vänta en intensifiering av arbetet i stadssamhällena med ersättande av otidsenliga stadsplaner med nya samt strävanden att bedriva planarbetet i etapper som avpassats så, att nytillkomna områden om möjligt utgöra naturligt avgränsade enheter.

Alla dessa förändringar måste påverka organisationen av planväsendet. Kommunerna behöva vägledning och upplysningar vid tillämpningen av de nya reglerna, och det statliga planväsendet bör bedriva sin verksamhet under närmare kontakt med kommunerna än hittills. Detta fordrar större personalresurser och en omläggning av arbetssättet. Både för rådgivningen och bedömningen av upprättade planförslag kommer att behövas ett närmare samarbete mellan planväsendets myndigheter och andra organ som ha att ta ställning till frågor av betydelse för planeringen. Fråga uppkommer därvid om planväsendets organ böra utrustas med experter av annat slag än de hittills haft i sin tjänst. Utbyte av erfarenheter bör komma till stånd mellan centralorgan och lokala organ, så att ett ensidigt utfärdande av direktiv och anvisningar från centralorganets sida kan undvikas. Granskningen bör i ökad omfattning ske i länen. Centralorganet bör främst ägna sig åt att draga upp de allmänna riktlinjerna för verksamheten och hålla i hop det hela.

Behovet av en omläggning av planväsendets arbetssätt och organisation torde sålunda vara uppenbart. Hur omorganisationen bör ske utvecklar kommittén närmare i följande tre kapitel beträffande planväsendet i kommunerna, i länen och i den centrala förvaltningen. Innan kommittén går över härtill, har den emellertid velat något beröra vissa gemensamma spörsmål, nämligen avgränsningen av planväsendets uppgifter, dessa uppgifters huvudsakliga innehåll samt deras sannolika omfattning under de närmaste åren ävensom fördelningen av arbetet mellan statliga och kommunala organ samt mellan länsorgan och centralorgan. Avslutningsvis diskuteras principerna för det statliga planväsendets finansiering.

Avgränsningen av planväsendets uppgifter

Bebyggelseplaneringen förutsätter samverkan mellan fackmän av olika slag. Hittills ha emellertid bebyggelseplaneringens företrädare i statlig och kommunal förvaltning endast representerat vissa sidor av den sakkunskap som måste engageras i planeringen. En del av det utredningsarbete som måste föregå den egentliga projekteringen har brukat utföras av specialister utanför planväsendets organisation. För granskning av planförslag ha likaså experter utifrån anlitats beträffande flertalet specialfrågor. Fråga är om en ändring bör ske i detta förhållande eller om nuvarande gränsdragning bör bibehållas.

Vad först gäller forsknings- och utredningsverksamheten på samhällsplaneringens område är denna ännu alldeles otillräcklig. Ett stigande intresse för hörande arbetsuppgifter kan dock iakttagas. Bland annat har statens kommitté för byggnadsforskning på senare tid fått flera ansökningar om anslag för uppgifter på detta område. För att kunna

överblicka arbetsfältet pågår nu, med hjälp av anslag från kommittén en "kartläggning" av olika forsknings- och utredningsuppgifter som ha betydelse för samhällsbyggandet. Även statens samhällsvetenskapliga forskningsråd beröres härav, då ofta arbetsuppgifter av detta slag icke blott äro av teknisk-ekonomisk karaktär utan även innehålla sociologiska, geografiska, statistiska, nationalekonomiska m. fl. problem. En samverkan mellan dessa bägge statliga stipendiekommittéer torde därför vara ändamålsenlig i många fall. Ifrågavarande forsknings- och utredningsarbete torde böra tagas om hand såväl av de motsvarande institutionerna vid universitet och högskolor som av kommunala organ eller av enskilda, såsom redan sker, om än i otillräcklig omfattning.

Vad gäller utredningar för konkreta planprojekt torde de för närvarande i allmänhet ske genom kommunala tjänstemän, genom särskilt tillkallade specialister och i någon mån även av statliga fackmyndigheter, i den mån de hinna åtaga sig dylikt arbete för kommunernas räkning. Vad som kan göras för att öka tillgången på utredningspersonal för kommunernas räkning diskuteras i kap. 11. I detta sammanhang skall endast beröras frågan om dylik specialistpersonal bör inordnas som ett ordinarie element i planväsendets organisation eller om det är bättre att begränsa denna organisation till de rent plantekniska och administrativa uppgifterna.

Något generellt svar på denna fråga torde vara svårt att avge, innan man hunnit få större erfarenhet om översiktsplaneringen, som torde komma att kräva den ojämförligt största delen av expertutredningarna. Även om sådan planering icke är en engångsuppgift måste behovet av utredningspersonal för specialfrågor

vara mycket växlande för de enskilda kommunerna och regionplaneförbunden.

I fråga om regionplaneringen torde med fördel viss samverkan mellan statliga fackmyndigheter med utredningsresurser och regionplaneorganen kunna upprättas. Icke sällan torde vederbörande statliga organ kunna utföra undersökningar för ett regionplaneförbunds räkning som ett led i sin ordinarie verksamhet, kanske endast med viss tidsförskjutning i arbetsprogrammet. Övriga utredningar få regionplaneförbunden själva utföra genom egna experter.

För generalplaneringens del föreligga större svårigheter att bilda sig en uppfattning om den lämpliga arbetsfördelningen. Hittills torde de kommuner som satt igång generalplanearbete ha engagerat utomstående fackmän för utredningar i specialfrågor i den mån de icke kunnat få arbetet utfört med tillhjälp av sina egna tjänstemän. Delvis ha de fått biträde av statliga myndigheter. De önskemål som föreligga om statlig hjälp med specialutredningar torde främst avse undersökningar om befolkningsförhållanden, näringsliv och större trafikfrågor.

Det bör för kommunerna vara av stort värde att få vissa riktlinjer rörande näringslivets och befolkningens sannolika utveckling klarlagda av statliga experter. I kap. 6 har kommittén uttalat att denna uppgift bör ankomma på det centrala planorganet samt den lokaliseringsnämnd som lär komma att föreslås av särskilda sakkunniga. Själva detaljarbetet med dylika förberedande utredningar om befolkning och näringsliv torde dock alltjämt böra ankomma på vederbörande kommunala planmyndighet att organisera. Denna bör därvid kunna räkna med hjälp av olika statliga fackmyndigheter.

För detaljplaneringens del erfordras även ett omfattande utredningsarbete på skiftande områden från kulturhistoriska

inventeringar till bostads- och markundersökningar. Gränsen mellan generalplaneutredningar och detaljplaneutredningar torde vara tämligen flytande. Planarbetets kontinuerliga karaktär bör i vad gäller de större kommunerna utgöra ett skäl för att vederbörande kommun själv anställer erforderliga sakkunniga för utredningar. För övriga kommuner återstår möjligheten att, i den mån icke erforderliga utredningar kunna verkställas av tjänstemän inom olika tekniska organ i deras förvaltningsapparat, gemensamt anställa lämpliga experter. Frågan diskuteras närmare i kap. 11. I viss utsträckning böra även de statliga experterna i länet kunna lämna biträde. Man kan förutsätta att sådana tjänstemän som vägdirektören, överlantmätaren, landsantikvarien, förste provinsialläkaren, länsveterinären m. fl. i den mån deras tid det medger åtaga sig visst utredningsarbete för en kommuns räkning, om det kan sägas utgöra ett led i vederbörandes ordinarie arbete. Exempelvis bör en landsantikvarie vara intresserad av att få en inventering verkställd av värdefull bebyggelse och skyddsvärda områden.

I viss mån bör något motsvarande vara fallet även beträffande centrala statliga organ, dock att större utredningsuppdrag knappast kunna komma i fråga. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen torde sålunda icke vägra att lämna viss medverkan vid lösandet av besvärliga trafikproblem, och bostadsstyrelsen kan antagas vara intresserad av att genom sin medverkan underlätta uppgörandet av en saneringsplan, för att taga några exempel.

Det skulle kunna övervägas att till det centrala planorganet knyta experter på vissa specialområden som i allmänhet aktualiseras vid bedömningen av planförslag. Som exempel på dylika områden skulle särskilt kunna nämnas grund-

undersökningar, trafikfrågor och brandskydd. Med ett sådant arrangemang skulle man vinna att centralorganet snabbare kunde taga ställning i ärenden där dylik expertis måste höras, varjämte dessa specialister skulle förvärva vana vid att bedöma problem på sina fackområden med särskild hänsyn till planväsendets förhållanden.

Emot en dylik utvidgning av det centrala planorganets personal kan emellertid anföras, att det erbjuder vissa olägenheter att inplacera specialister i en organisation, där de komme att sakna beföringsmöjligheter och tillfälle till värdefull kontakt med kolleger på samma specialgebit.

Kommittén har ansett att sistnämnda skäl är beaktansvärt och föreslår att det centrala planorganet när det gäller dylika eller liknande specialfrågor söker kontakt i första hand med experter i andra ämbetsverk. Endast i den mån full sysselsättning kan beredas, böra sådana specialfackmän stadigvarande knytas till centralorganet. Så har redan skett i fråga om en expert på vatten- och avloppsanläggningar. I dylika fall skulle det troligen underlätta rekryteringen om vederbörande kunde behålla kontakten med sitt ursprungliga verk och eventuellt få räkna beföringstur i detta. Tidsbegränsade förordnanden till tjänstgöring inom det centrala planorganet kunde även tänkas.

Som i tidigare sammanhang antytts anser kommittén det önskvärt med en vidgad upplysningsverksamhet om planfrågor, som riktas till kommunerna och allmänheten, särskilt till markägare, byggnadsföretagare och kommunala förtroende- män. För den stora allmänheten så djupt ingripande frågor som generalplaner och detaljplaner, vilka avse att reglera den miljö, i vilken invånarna skola leva och verka, böra på ett intresseväckande sätt

klargöras. Därmed kan grundläggas en vaken opinion i planfrågor, vilket är av stor vikt i ett demokratiskt samhälle. Lösningar som vinna allmän tillslutning bland lekmännen torde även ha större förutsättningar att snabbt genomföras. En sådan allmän upplysningsverksamhet kan begagna sig av broschyrer, artiklar, föredrag och diskussioner, utställningar, bildmaterial, kortfilmer m. m. Bostads- och planeringsfrågor ha under senare tid ägnats ett ökat spaltutrymme i dags- och fackpress. Behovet av vidgad upplysning torde likväl vara mycket betydande. Kommittén finner det vara angeläget att det statliga planväsendet främjar åtgärder som bidra till att öka kunskapen om bebyggelseplanering och därmed skapa ett stöd åt strävandena att höja byggnadskulturen.

Att direkt medverka i en dylik upplysningsverksamhet torde likväl mindre väl lämpa sig för planmyndigheterna utan en kostsam utbyggnad av deras organisation. Det aktiva arbetet torde enligt kommitténs mening böra överlåtas åt olika facksammanslutningar och privata fackmän. De statliga myndigheternas medverkan bör i stället taga formen av anslag samt upplysningar och utlåning av specialister för att leda eller på annat sätt medverka i arbetet. Exempelvis böra tjänstemän i skälig utsträckning som ett led i sitt arbete på uppdrag av respektive förmän få författa broschyrer och artiklar samt hålla föredrag i hithörande ämnen.

Översikt över planväsendets uppgifter

I första hand fordras av planorganen i kommunerna och länen *initiativ* till byggnadsreglering av olika slag. Bebyggelsens utbredning måste noga följas och lämpliga åtgärder vidtagas såsom byggnadsförbud, utfärdandet av utomplansbestämmelser eller förberedelser för planläggning.

Uppkommer fråga om *planläggning* torde det regelmässigt vara fråga om uppgörandet av en detaljplan såsom det omedelbara medlet att vinna viss kontroll över byggnadsverksamheten. Vid närmare analys av planproblemen uppkomma emellertid säkerligen i flertalet fall åtskilliga spörsmål som kräva utredning i ett större sammanhang för att ge nödig vägledning. Man kommer härigenom över till att pröva behovet av översiktlig planläggning. I regel blir det förmodligen fråga om uppgörandet av generalplan eller åtminstone vissa undersökningar av generalplanekaraktär för en hel kommun eller en del av en sådan. För flera kommuner i naturlig intressegemenskap kan föreligga behov av planläggning med begagnande av regionplaneinstitutet. När det gäller jordbrukets utvecklingsfrågor, vatten- och avloppsförsörjningen, vägsystemets utformning etc., kan många gånger erforderlig regional överblick vinnas genom det ordinarie planarbete som utföres av vederbörande fackorgan i länen.

Det egentliga planarbetet måste föregås av *inventeringar* rörande bestående förhållanden inom planområdet samt en närmare bearbetning av därvid vunna resultat i avsikt att klarlägga rådande utvecklingstendenser. Det grundläggande inventeringsarbetet torde i allmänhet böra gå ut på att klarlägga befintliga förhållanden rörande befolkning, näringsliv, bebyggelse och andra anläggningar, fastighetsförhållanden, geografiska faktorer såsom markbeskaffenhet, dräneringsmöjligheter och klimat samt förekomsten av skyddsobjekt såsom natur- och kulturminnen. Vidare erfordras undersökningar om kommunikationsleder och trafikbelastning, vattenförsörjning och avloppsanordningar samt kraft- och belysningsförsörjning. Uppräkningen avser endast att exemplifiera arbetets huvudsakliga karaktär. Inventerings-

arbetet för över till en *prognos* för den sannolika utvecklingen av vissa för samhällsbyggandet viktiga faktorer. I den mån brister påträffas, är det självfallet angeläget att undersöka olika utvägar att råda bot på dessa. Dessa överväganden böra leda till ett urval av åtgärder som anses lämpliga för ändamålet. Man uppställer följaktligen ett visst *mål*, som blir normgivande för planernas utformning.

Inventeringsarbetet är väsentligen en uppgift för specialister av olika slag som tillfälligt kunna anlitas av planorganen. Själva målsättningen måste däremot betraktas som en angelägenhet för de bestämmande kommunala och statliga myndigheterna.

Det egentliga planarbetet är kärnan i planväsendets uppgifter. Ansvar för planeringen var tidigare delat mellan markägarna, kommunerna och länsstyrelserna. De enskilda markägarna ha emellertid i stort sett berövats sina möjligheter att framtvinga planläggning. Kommunernas inflytande har i stället ökat i motsvarande mån. Förslag ha väckts att till kommunerna överföra även länsstyrelsernas befogenheter i fråga om byggnadsplanearbetet, men dessa förslag ha icke lett till någon ändring. Granskning och fastställelse av upprättade planförslag har hittills utgjort de statliga planorganens främsta uppgift. Vid sidan om denna funktion har, såsom tidigare framhållits, emellertid framträtt ett behov av att ge statsorganens verksamhet en ny inriktning, så att de genom positiva åtgärder kunna höja kvaliteten av det kommunala planarbetet.

Omfattningen av planväsendets uppgifter

Det är av vikt att söka bilda sig en uppfattning om den sannolika omfattningen av planväsendets arbetsuppgifter under de närmaste åren som ett underlag

för beräkningen av organisationens storlek och personalbehov. Det har likväl visat sig förenat med mycket stora svårigheter att i nuvarande läge få ett grepp om denna fråga. Orsakerna härtill äro ganska naturliga. Tillkomsten av en ny lagstiftning med nya planformer och arbetsmetoder samt andra normer för planarbetets bedrivande måste till en början orsaka stor ovisshet om i vilken omfattning de närmast berörda parterna, kommunerna, komma att begagna de utvägar till en effektivare bebyggelsereglering som numera stå till buds. Innan de nya storkommunerna hunnit organisera sin förvaltning är det troligt att många av de hittillsvarande landskommunerna vänta med att vidtaga åtgärder för en rationell planering. Landsbygdens planering är därför särskilt svår att få klarhet om för närvarande. Det är dock icke mycket lättare att bilda sig någon säker uppfattning om vare sig regionplaneringen eller generalplaneringen och detaljplaneringen i de stadsliknande samhällena. Statistiken över behandlade planärenden ger föga ledning, då planförslagen äro av ytterst växlande omfattning — från delar av kvarter till hela samhällen och bygder.

I fråga om *regionplaneringen* föreligga för närvarande beslut om upprättande av sådan plan beträffande sex områden, nämligen trakterna kring Sundsvall, Borås, Stockholm, Göteborg, Karlskrona och Kalmar. Blott beträffande förstnämnda region har arbetet hunnit utöver det inledande stadiet. Framställning har gjorts till Kungl. Maj:t om regionplanering för ytterligare två områden nämligen Örebro län och Umeåtrakten.

Om man söker bilda sig en föreställning om i vilken omfattning regionplanering kan komma att bedrivas under de närmaste åren, kan man utgå från att en viss återhållsamhet torde komma att

föreligga under denna tid i avvaktan på verkan av kommunindelningsreformen, statsmakternas ställningstagande till länsförvaltningens framtida organisation och till frågan om upptagande av en nationell lokaliseringsspolitik, frågor som alla måste komma att påverka behovet av regional planering. Kommittén har för sin del icke ansett sig kunna göra något uttalande om i vilken riktning regionplaneringen kan eller bör utveckla sig. Det är rimligt att den närmaste framtiden får utgöra en experimenttid, under vilken erfarenheter hinna samlas om möjligheterna att vinna resultat med de av byggnadslagstiftningen anvisade arbetsformerna. Det sammanlagda regionplanearbetet i landet under nämnda tid kan möjligtvis uppskattas komma att röra sig om något tiotal planer.

Generalplaneringen är redan av stor omfattning. I svaren på kommitténs rundfråga till kommunerna år 1947 uppgavs från ett femtiotal städer, att de höllo på med förberedelse till generalplan.

Vid en undersökning, som byggnadsstyrelsen för kommitténs räkning gjort år 1950, har det visat sig att av samtliga 132 städer icke mindre än omkring 80 nu äro sysselsatta med uppgörande av generalplan. Av städer över 10.000 invånare återstå blott ett fåtal som icke påbörjat sådant arbete. Flertalet av dem som igångsatt generalplanering ha upprättat egna generalplanekontor eller ha genom egna tjänstemän utfört vissa undersökningar för generalplaneändamål. Åtskilliga, huvudsakligen mindre städer och samhällen, ha överlåtit hela eller så gott som hela arbetet på utomstående fackmän. Det kan anses sannolikt att åtminstone 100 städer äro i behov av generalplan. Härtill får läggas kanske hälften av landets c:a 80 köpingar.

Någon klar överblick över arbetet med generalplaner på *landsbygden* är svårare

att få. En rundfråga av byggnadsstyrelsen till länsarkitekterna hösten 1948 om behovet av generalplaner på landet gav så starkt varierande svar för de olika länen, att resultatet icke torde kunna användas som underlag för en siffermässig beräkning av arbetsuppgifternas storlek. Emellertid kan viss ledning hämtas av uppgifter som länsarkitekterna och byggnadsstyrelsen lämnat rörande generalplanearbetet i såväl städer som landskommuner. Enligt dessa uppgifter, som avse läget den 1 januari 1950, skulle funnits färdiga 30 generalplaner och 146 generalplaner varit under arbete. Då alla kommuner som påbörjat generalplanering icke torde, som önskvärt varit, tagit kontakt med länsarkitekterna är sistnämnda siffra troligen icke helt exakt. Siffrorna ha offentliggjorts i tidskriften *Plan* (nr 1—2 1950).

Tillkomsten av storkommuner den 1 januari 1952 kommer att underlätta överblicken över landsbygdens generalplanebehov, då man efter nämnda dag kommer att få endast omkring 880 landskommuner. Av dessa kan man antaga, att främst de industrialiserade kommunerna komma att under de närmaste åren företaga en fullständig generalplanering. Även kommuner med exempelvis omfattande sommarstugebebyggelse, med svårlosta trafikfrågor eller med större förortsbebyggelse i anslutning till en angränsande stad böra ha mera påtagligt behov av en generalplan. Generalplanemässiga undersökningar av begränsade specialfrågor såsom en förberedelse till detaljplanering enligt byggnadslagen samt till planering för jordbruket kunna likaså väntas förekomma i många kommuner. Sammanlagt bör det finnas behov av ett ganska omfattande planarbete av översiktlig karaktär på landsbygden.

Detta arbete kan icke utföras på en gång över hela landet. Eftersom till-

gången på fackmän med nödiga kvalifikationer är starkt begränsad, får arbetet sträckas ut över rätt lång tidrymd, även om olika åtgärder vidtagas för att underlätta uppgiften, exempelvis genom att kommunerna sammansluta sig länsvis för inrättande av kooperativa generalplane-kontor.

Sammanfattningsvis skulle man sålunda komma fram till att generalplaner behövas för ett högst betydande antal städer och stadsliknande samhällen samt landskommuner. Denna arbetsuppgift är icke att anse som en engångssak, då en generalplan måste undergå fortlöpande justeringar för att anpassa den till den faktiska utvecklingen. Annars mister den snart sitt praktiska värde.

Vad *detaljplaneringen* angår har man viss ledning av det antal stadsplaner och byggnadsplaner som behandlats under senare år. Länsstyrelserna handlade under år 1946 940 stadsplaneärenden, under år 1947 855 samt under år 1948 697. Av dessa underställdes år 1946 670 Kungl. Maj:ts prövning, år 1947 736 och år 1948 504. Man finner sålunda att under dessa år länsstyrelserna slutligt avgjorde 270, 119 och 193 stadsplaneärenden. Antalet byggnadsplaneärenden som redovisas för länsstyrelsernas del nämnda år uppgick till 364, 333 och 437. Antalet avstyckningsplaner som länsstyrelserna behandlade utgjorde 520, 665 och 172. Inom båda kategorierna förekommo i viss utsträckning besvär till Kungl. Maj:t. Det exakta antalet redovisas ej i statistiken, som blott upp- tar det totala antalet besvärärenden. Detta belöpte sig till 142, 151 och 165.

Den sjunkande tendensen beträffande särskilt 1948 års siffror torde bero på dels att städerna och landskommunerna under detta år voro sysselsatta med att studera byggnadslagstiftningens möjligheter och nya bestämmelser samt förbe-

redde översiktsplanering, dels på läget på byggnadsmarknaden. Det kan väntas att, när generalplaneringen hunnit längre, antalet ärenden angående ändring av stadsplaner för att bringa den äldre planeringen i överensstämmelse med generalplanernas riktlinjer kommer att bli ganska betydande. Även nyplaneringen bör komma att uppvisa ökande siffror, i synnerhet när byggnadsregleringen lättar, även om det kan väntas att med anledning av de nya principer som kommit till uttryck i byggnadslagstiftningen planförslagen komma att vara genomsnittligt mindre till omfattningen. Det sistnämnda torde särskilt komma att gälla byggnadsplanerna. Det är även anledning tro att inom en icke alltför avlägsen framtid saneringen i stor skala av äldre undermålig bebyggelse måste komma att aktualiseras, i varje fall när bostadsbristen hävts. För byggnadsplanernas del kan man framhålla, att de numera skola ersätta avstyckningsplanerna, vilket redan hunnit sätta spår i ovan angivna siffror för 1948.

Det kan vara skäl att även beröra antalet ärenden angående *utomplansbestämmelser*. Länsstyrelserna hade att avgöra 188, 154 och 147 sådana ärenden under åren 1946—48. Utomplansbestämmelser skola numera icke, i motsats till vad i praktiken varit fallet tidigare, reglera tätbebyggelse. Det kunde då väntas att antalet dylika ärenden skulle minska. Detta torde dock knappast blivit fallet, då behovet av övervakning av glesbebyggelsen vuxit med hänsyn till vikten av att kunna ingripa där tendenser visa sig till uppkomst av ny tätbebyggelse. Kommittén har därför räknat med ett stigande antal sådana ärenden.

Genomförandet av fastställda planer fordrar fastighetsbildning antingen i form av tomtindelning eller avstyckning. Antalet *tomtindelningsärenden* har under

åren 1946—48 uppgått till 2.689, 2.424 och 2.078. Den fallande tendensen torde bero på motsvarande utveckling av stadsplaneringen samt på åtstramningen på byggnadsområdet. Det kan erinras om att tomtindelning ej längre kan förekomma inom byggnadsplan. Antalet tomtindelningsärenden kan antagas i stort sett variera på samma sätt som stadsplaneringen. Ett av fastighetsbildningssakkunniga diskuterat förslag att frånhända planmyndigheterna kontrollen över tomtindelningarna har kommittén i yttrande över sagda förslag för sin del kraftigt avstyrkt. Dessa ärenden äro av största betydelse för bebyggelsens slutliga utformning och måste stå under planorganens tillsyn, om icke planerna i många fall skola få ett annat innehåll än som varit avsett.

Inom planlagda områden ha planorganen hittills haft rätt att fastställa *avstyckningar* och därmed möjlighet att främja en ur plansynpunkt riktig tomtplatsbildning. Genom beslut vid 1950 års riksdag har denna befogenhet överförs på lantmäteriorganen. Samråd bör dock alltiämt regelmässigt ske från dessas sida med planmyndigheterna, då planintresset i dessa ärenden är lika framträdande som fastighetsbildningsintresset.

År 1947 berövades länsstyrelserna rätten att fastställa avstyckningar inom utomplansområden under motivering att utomplansbestämmelser icke skola reglera tätbebyggelse, varför planmyndigheterna icke hade anledning att utöva kontroll över fastighetsbildningen inom dylika områden. Från och med år 1948 har därför antalet avstyckningsärenden som redovisas av länsarkitektkontoren sjunkit avsevärt. Kommittén har likväl den uppfattningen att det är nödvändigt att länsstyrelserna åter beredas möjlighet att fortlöpande följa och därvid öva ett avgörande inflytande på avstyckningsverk-

samheten inom utomplansområden, då denna oftast är inledningen till blivande tätbebyggelse. Bestämmelser i denna riktning borde helst återinföras i jorddelningslagstiftningen. En ur plansynpunkt olämplig avstyckning kan komma att på ett avgörande sätt föregripa och binda kommande planläggning. Ett icke ringa antal avstyckningsärenden inom utomplansområden kommer därför under alla förhållanden även framgent att bli föremål för gemensam handläggning av lantmäterimyndigheter och planmyndigheter.

I mindre omfattning bör detsamma gälla även avstyckningar i övrigt, beträffande vilka lantmäteriorganen sedan gammalt äro fastställelsemyndighet.

Under åren 1946—48 handlades av länsarkitektkontoren 21.265, 20.950 och 15.651 avstyckningsärenden. Det är rimligt att räkna med att antalet under de närmaste åren kommer att nedgå till kanske hälften, då planmyndigheterna endast i form av samråd få deltaga i behandlingen av avstyckningsärendena.

I dessa siffror ingå även ärenden rörande tillstånd till avstyckning inom områden för vilka utfärdats förbud mot avstyckning i avbidan på upprättande av plan. Även denna möjlighet till kontroll över att fastighetsbildningen icke på ett olämpligt sätt föregriper en framtida planläggning har av fastighetsbildnings-sakkunniga ifrågasatts skola försvinna, ehuru formligt förslag härom icke framlagts. Kommittén har redan i sitt förenämnda remissyttrande uttalat, att det vore synnerligen oöyckligt, om planmyndigheterna skulle stå utan varje möjlighet att förhindra en ur plansynpunkt olämplig fastighetsbildning. Kommittén vidhåller denna åsikt och har i sitt organisationsförslag räknat med att denna befogenhet fortfarande skall tillkomma länsstyrelserna.

Av andra slag av ärenden som tillkomma planmyndigheterna märkas främst utfärdande av *förbud mot nybyggnad* och vissa andra åtgärder i avvaktan på erforderlig planläggning. Dylika förbud äro icke avsedda att förhindra all byggnadsverksamhet utan att bereda planmyndigheterna möjlighet att pröva förekommande ansökningar om byggnadslov ur synpunkten om de försvåra områdets lämpliga planläggning för bebyggelse.

En annan grupp utgör ärendena rörande *dispens* från byggnadsförbud och byggnadsföreskrifter av olika slag. Antalet uppgick under åren 1946—48 till 7.653, 6.312 och 4.100. Det kan väntas att antalet dispensärenden stiger när friare former för byggnadstillståndgivning införs.

Under den senaste tiden ha vissa nya uppgifter tillkommit. Sålunda ha länsarkitekterna i flertalet län på försök åtagit sig att biträda länsbostadsnämnderna med granskning av ritningar i byggnads-låneärenden. Av statistik som anföres i kap. 12 framgår att detta är en mycket arbetskrävande uppgift. Kommittén föreslår i kap. 12 att denna uppgift att biträda vid behandlingen av bostadslåneärenden bör åläggas länsarkitekterna som ett ordinarie tjänsteåliggande.

Den av 1949 års riksdag antagna ändringen av expropriationslagstiftningen i syfte att underlätta för kommunerna att säkerställa tillgång på lämplig mark för bostadsbebyggelse kommer likaså att medföra ökat arbete för planmyndigheterna.

Under innevarande års riksdag har framlagts proposition (nr 223) med förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden. Tillämpningen av en sådan lag komme att åvila länsstyrelserna såsom planmyndighet.

Fördelningen av planuppgifter mellan det kommunala och det statliga planväsendet

Kommittén har i sitt förslag till omorganisation i princip utgått från den fördelning mellan kommunala och statliga organ av uppgifter på planväsendets område som innefattas i 1947 års byggnadslagstiftning. På några punkter har visserligen under kommitténs arbete diskuterats lämpligheten av vissa lagändringar som skulle kunna rationalisera arbetet. Då emellertid en översyn av 1947 års reform med ledning av erfarenheterna under de första åren efter reformens ikraftträdande torde kunna påräknas inom icke alltför avlägsen framtid, har kommittén ansett lämpligast att dylika frågor, berörande bl. a. fördelningen av arbetsuppgifter mellan statliga och kommunala planmyndigheter, få anstå till detta tillfälle.

I åtskilliga hänseenden regleras emellertid förfarandet icke i lag. Detta gäller planarbetets utförande i praktiken och samverkan mellan statliga och kommunala myndigheter. Kommittén har velat beröra vissa härmed sammanhängande problem, innan kommittén går in på sitt organisationsförslag.

I föregående avsnitt av detta kapitel har kommittén upptagit frågan om biträde i olika former från statens sida med utredningar och förarbeten till det egentliga planarbetet. Även vid utförandet av själva projekteringen föreligger emellertid ett avsevärt behov av statlig medverkan. För närvarande förekomma i viss utsträckning överläggningar mellan statliga och kommunala planmyndigheter på förberedande stadier av planarbetet. Från kommunernas sida har emellertid framhållits under den rundfråga kommittén riktat till städer och vissa stadsliknande samhällen att de önska utökad *rådgivning* om principer och allmänna normer

för planernas utformning. Som exempel på frågor, i vilka vägledning vore önskvärd, ha bl. a. nämnts parkarealen och omfattningen av mark för andra allmänna ändamål, gatubredder, de lämpliga proportionerna mellan bostadsbyggelse av olika slag (t. ex. hyreshus och egna hem), utnyttjandet av kvartersmarken i bostadsområden, lämpligheten av vissa nya hustyper etc. Meddelanden om utländska erfarenheter av intresse för svenska förhållanden borde i många fall kunna ge uppslag till lösning av svårare problem. Framför allt vore det dock önskvärt att erhålla löpande underrättelse om uppslag som prövats i olika delar av Sverige och myndigheternas inställning till dessa. Redan förekommer en viss informationsverksamhet härom, men den borde ökas. Genom samverkan mellan stat och kommun redan från början skulle riskerna för bakslag på ett sent stadium minskas och dyrbar tid ofta kunna sparas.

Kommittén har för sin del redan i avd. I berört behovet av en dylik fortlöpande kontakt. Vid utformningen av särskilt länsarkitektkontorens organisation har kommittén sökt att beakta det ökade personalbehov som uppkommer, om en intensifierad rådgivning skall kunna ske.

Det må framhållas att denna ökade rådgivningsverksamhet självfallet tar sikte på de mindre och medelstora samhällenas förhållanden i första hand. De större städerna ha i regel resurser att själva bedriva sin planering utan sådant biträde.

I den mån mindre samhällen anlita välutrustade privata planläggningsfirmor, gäller detsamma om dessa.

Kommunerna böra enligt kommitténs åsikt fortfarande äga möjlighet att anlita länsarkitektkontoren för utförande av *planuppdrag*. Kommuner som sakna möjlighet att inom rimlig tid få angelägna planföretag utförda vare sig genom egna

tjänstemän eller genom konsulterande fackmän böra kunna vända sig till vederbörande länsarkitektkontor.

Kommunerna anlita för närvarande länsarkitektkontoren i betydande utsträckning även för projektering av kommunala eller med statsbidrag uppförda byggnader. Denna verksamhet har kommittén, såsom närmare utvecklas i det följande, ansett böra upphöra. En viss övergångstid bör medges, under vilken avveckling av länsarkitektkontorens kommunala husbyggnadsuppdrag kan genomföras.

Fördelningen av planuppgifter mellan centrala och lokala statsmyndigheter

Innan kommittén går in på detaljförslag rörande planorganisationen på olika stadier, har den ansett lämpligt att diskutera, huruvida den nuvarande fördelningen av uppgifter mellan centrala och lokala statsorgan på området är väl avvägd. Frågan gäller huvudsakligen om länsstyrelserna böra erhålla ökad rätt att fastställa planförslag och huruvida deras sakkunniga på planområdet, länsarkitekterna, böra verkställa sakgranskning även i sådana planärenden, som underställas Kungl. Maj:ts prövning. Det kan även ifrågasättas att länsarkitekterna erhålla viss självständig beslutanderätt.

I avd. I har kommittén behandlat frågan huruvida rätten att fastställa planförslag i vissa hänseenden bör överflyttas från Kungl. Maj:t till länsstyrelserna. I fråga om regionplaner är det otänkbart att förlägga denna rätt till länsinstansen. Beträffande generalplaner innehåller gällande lagstiftning föreskrift om att fastställelse av generalplan på landet ankommer på länsstyrelse. Denna anordning innebär att de allmänna riktlinjerna för planeringen på landsbygden endast besvärsvägen komma under Kungl. Maj:ts

prövning. Riktigheten av denna princip torde kunna ifrågasättas. Det kan för tjäna framhållas att om stadsplan uppgöres för generalplanlagt område på landet, Kungl. Maj:t i verkligheten skulle bli bunden av länsstyrelsens beslut i generalplanefrågan. Kommittén har därför föreslagit, att vid en kommande översyn av byggnadslagstiftningen denna fråga upptages till omprövning.

Vad härefter stadsplan angår, har gällande lagstiftning medfört en icke oväsentlig utvidgning av länsstyrelsernas befogenhet att fastställa ändringar av gällande stadsplaner. Huvudprincipen uttalas i 25 § byggnadslagen, som stadgar, att ändring, som ej avser planens grunddrag och ej heller eljest innefattar väsentlig avvikelse från vad som förut gällt, må fastställas av länsstyrelse. Ifråga om ny stadsplan har vidare införts föreskriften att länsstyrelse äger på Kungl. Maj:ts uppdrag fastställa sådan plan i de fall då förslag prövats men av Kungl. Maj:t ansetts böra omarbetas.

Vid antagandet av byggnadslagen behandlades med anledning av vissa motioner (1947 FK nr 249 och AK nr 376 samt FK nr 250 och AK nr 374) frågan om en mera omfattande decentralisering av beslutanderätten i planärenden. Första lagutskottet uttalade i utlåtande över motionerna (nr 45, sid. 12 ff) att, ehuru starka skäl talade för att alla andra planer än regionplaner fastställdes av länsstyrelsen, en sådan reform under nuvarande förhållanden vore ägnad att inge allvarliga betänkligheter. Utskottet nämnde särskilt risken för oenhetlig praxis, vilken främst berodde på att länsstyrelserna icke hade tillräckligt antal sakkunniga biträden för planärendenas behandling. Utskottet hänvisade till den utredning som anförtratts denna kommitté och ansåg att Kungl. Maj:t borde till övervägande upptaga frågan om en

överflyttning av fastställelseprövningen av planer från Kungl. Maj:t till länsstyrelserna, sedan länsarkitektorganisationen förstärkts och sedan viss praxis utbildats rörande tillämpningen av de nya regleringsformerna. Utskottets uttalande godkändes av riksdagen.

Under de år, som den nya lagstiftningen varit i kraft, har en viss ökning av länsstyrelsernas fastställelseprövning av ändringsförslag kunnat iakttagas. Det är att vänta, att länsstyrelserna så småningom själva komma att fastställa flertalet mindre planändringar, vilket innebär en ganska betydande överflyttning av ärenden från central till lokal handläggning.

Frågan är om en ytterligare utvidgning av möjligheterna till decentraliserad behandling av planförslag bör ske. Kommittén delar i detta hänseende den uppfattning som kommit till uttryck i första lagutskottets ovan citerade uttalande. Först när en mera fast praxis hunnit utbildas om tillämpningen av de nya lagbestämmelserna, kan man — med större säkerhet för att icke alltför stora olikheter skola uppstå mellan de olika länen i planhänseende — överlåta nya stadsplaner och större ändringsförslag åt länsstyrelserna. Den förstärkning av länsstyrelsernas tillgång till sakkunniga på planområdet, som kommittén i det följande föreslår, bör ge länsstyrelserna möjlighet att så småningom övertaga ett större ansvar på detta område. Kommittén föreslår att sakgranskning alltid skall ske i länen, även i ärenden som underställas Kungl. Maj:ts prövning. Länsstyrelserna komma härigenom att förvärva ökad vana att taga ställning till större och mera komplicerade planförslag. Så småningom bör en allt större del av länets detaljplaner kunna granskas och fastställas av vederbörande länsstyrelse. Upprättande av generalplaner i större utsträckning

kommer att underlätta en sådan utveckling. Kommittén finner den på längre sikt riktiga principen för fördelningen mellan Kungl. Maj:t och länsstyrelserna av rätten att fastställa bebyggelseplaner vara, att de stora riktlinjerna för bebyggelsen och genomgripande ändringar av dessa granskas centralt, medan detaljbestämmelserna endast på särskild anledning underställas Kungl. Maj:t. Detta är det mål, mot vilket man bör sträva. Genomförandet av denna princip bör ske i takt med planväsendets organisatoriska förstärkning. Under de närmaste åren har kommittén räknat med att en avsevärd förskjutning av nuvarande gräns kan ske utan någon lagändring, då gällande lag medger en successiv decentralisering beträffande stadsplaneändringar. Frågan om lagändring bör kunna anstå till den allmänna översyn över byggnadslagstiftningen som torde bli erforderlig inom de närmaste åren.

En decentraliseringsfråga av viss betydelse är även rätten för länsarkitekterna att självständigt meddela beslut i vissa frågor. Enligt jorddelningslagstiftningen äga länsstyrelserna befogenhet att på vissa villkor delegera rätten att meddela dispens från avstyckningsförbud till länsarkitekterna. Det skulle medföra en förenkling, om motsvarande befogenhet tillades länsarkitekterna ifråga om tillstånd att verkställa byggnadsföretag inom område, där länsstyrelserna utfärdat nybyggnadsförbud. Som villkor borde uppställas, att vederbörande byggnadsnämnd skulle ha tillstyrkt ansökningen. Länsarkitekten skulle endast i de fall han icke ville bifalla ansökningen hänskjuta densamma till länsstyrelsens prövning. En dylik lagändring synes kunna genomföras utan att avvakta en allmän revision av byggnadslagstiftningen.

I föregående avsnitt av detta kapitel har kommittén redan uttalat, att central-

organet bör ifråga om rådgivning till kommuner endast verka indirekt i det stora flertalet fall, på så sätt att organet skall förse länsarkitekten med upplysningar och anvisningar till stöd för dennes direkta rådgivning till kommunerna. Undantag får dock göras för större ärenden, där det är lämpligt, att centralorganet redan från början kan deltaga och lämna upplysningar om sin inställning, varigenom den kommande fastställelseprövningen underlättas.

Beträffande utredningsverksamheten böra av naturliga skäl länsorganen ha till uppgift att för sina områden göra de regionala undersökningar som kunna verkställas med de resurser som stå dem till buds. Centralorganet bör svara för de riksundersökningar, som bli nödvändiga och icke ankomma på särskilda fackmyndigheter. Det får förutsättas ske en livlig kontakt med ömsesidigt utbyte av erfarenheter och uppslag till undersökningar mellan centralorganet och dess representanter i länen. Centralorganet bör såsom hittills utarbeta allmänna anvisningar för verksamheten och upprätta normalföreslag och andra tillämpningsföreskrifter i anslutning till byggnadslagstiftningen.

Finansieringen av det statliga planväsendet

Den centrala organisationen för planfrågor bör grundas på samma princip ifråga om finansieringen som gäller huvuddelen av statlig förvaltning, d. v. s. att staten svarar för samtliga kostnader, såväl för rådgivning som för fastställelseprövning. Kommittén anser sålunda att den utvidgade hjälp, som det statliga centralorganet för planfrågor bör lämna kommunerna, icke skall täckas med avgifter.

Sådana specialutredningar, som enligt vad kommittén ovan förutsatt, kunde komma

att utföras av andra centrala myndigheter för viss kommuns räkning skulle möjligen kunna behandlas annorlunda. Det vore knappast oskäligt att låta exempelvis ett nyinrättat lokaliseringsorgan debitera vederbörande kommun för utförda utredningar. Kommittén vill likväl icke föreslå detta, då det måste anses vara ett betydande statligt intresse att kommunernas bebyggelseplanering vilar på godtagbara förarbeten och prognoser. Statlig utredningsverksamhet av centrala organ till förmån för olika kommuners planarbete bör därför icke beläggas med avgift.

Vad gäller planorganisationen i länen är läget i viss mån annorlunda. Vid omorganisationen av länsarkitektbefattningarna år 1935 och inrättandet av statliga arkitektkontor i länen beslöts att täcka kostnaderna för denna utvidgning med avgifter från dem som togo den nya organisationens tjänster i anspråk. En förebild härtill hade man inom det kommunala byggnadsväsendet, där granskningen av ritningar var belagd med avgift. Med anledning härav infördes särskilda *granskningsavgifter* för sådana ärenden, som underställes länsarkitekterna för kontroll i ett eller annat hänseende, enligt taxa som fastställdes i kungörelse den 15 juni 1935 (SFS nr 392). Sådan avgift utgår alltså jämt. De belopp som inflyta uppgå numera till omkring 250.000 kronor per år i genomsnitt. Se härom kap. 9 sid. 67.

Stadsplaneutredningen 1942 föreslog i sitt slutbetänkande, att dessa granskningsavgifter skulle borttagas. Den granskning länsarkitekterna verkställde vore ett led i det inom statsförvaltningen sedvanliga remissförfarandet. Det syntes stötande, att allmänheten skulle nödgas betala särskild avgift härför utöver den stämpelavgift, som erlades för länsstyrelsens eller Kungl. Maj:ts resolution i ärendet.

I propositionen om byggnadslagen till 1947 års riksdag (nr 131) upptogs icke denna fråga till behandling.

Kommittén har tillfrågat samtliga länsstyrelser om deras mening i denna fråga och fått enhälliga uttalanden innebärande att avgifterna vore stridande mot sedvanliga förvaltningsprinciper och medförde ett tidsödande och improduktivt arbete att uppbära, redovisa och kontrollera. Även ett stort antal kommuner ha tillfrågats, om de anse avgifterna böra bibehållas, varvid flertalet uppgivit, att avgifterna visserligen icke spelade någon större ekonomisk roll för kommunerna men likväl borde borttagas av det skälet att dylika avgifter icke utkrävdes för annan administrativ granskning.

Kommittén finner, att visserligen det influtna beloppet av dylika granskningsavgifter är relativt betydande, men att sakliga skäl tala för att avgifterna borttagas. Läget är numera ett annat än då avgifterna infördes, i det att statens intresse av en god bebyggelseplanering numera blivit mera allmänt erkänt, och att det därför är rimligt, att staten påtager sig större bördor för att genomföra en god planering i kommunerna. Avgifterna strida dessutom uppenbarligen mot vad som tillämpas i övrigt inom statsförvaltningen. Det synes föga rimligt att utkräva särskild avgift för en granskning, som vederbörande är skyldig att underkasta sig. Dessutom bör beaktas, att avgifterna icke på något sätt avspeglar olikheten i arbetsbelastning, som de skilda granskningsärendena medföra. Ur ekonomisk synpunkt kan vidare framhållas, att nettobehållningen ingalunda blir så stor som den redovisade summan anger, emedan arbetet med debitering, uppbörd, bokföring och kontroll vållar kostnader, som visserligen icke äro möjliga att närmare beräkna men måste antagas uppgå till avsevärda belopp.

Kommittén får därför föreslå, att dessa granskningsavgifter borttagas.

Länsarkitektorganisationens utbyggnad år 1935 avsågs, utom med dessa granskningsavgifter, skola bekostas med inkomster av *arkitektverksamhet* för statsverkets räkning. Denna verksamhet har så småningom kommit att avsevärt utbyggas, och de sammanlagda intäkter som inlevereras till statskassan, uppgå numera till betydande belopp, för budgetåret 1948/49 över 600.000 kronor. Det bör dock anmärkas att detta är ett bruttobelopp, från vilket icke avräknats utgifterna för den personal som sysselsättes med dylikt arbete. I själva verket torde, som senare utvecklas, skäl tala för att verksamheten långt ifrån att lämna överskott troligen endast går nätt och jämnt ihop eller rent av går med förlust. Beräkningar över lönsamheten äro vanskliga att göra, då verksamheten icke bedrivs skild från övriga arbetsuppgifter på kontoren.

Denna fråga, som är av väsentlig betydelse för organisationen av länsarkitektkontoren, har kommittén ansett sig böra närmare belysa genom att från länsstyrelser och länsarkitekter inhämta deras åsikt om uppdragsverksamhetens fortsatta bedrivande. Länsarkitekterna ha samstämmigt svarat, att det måste vara ett betydande allmänt intresse att länsarkitektkontoren kunna åtaga sig planuppdrag och husbyggnadsuppdrag. Fullgoda krafter skulle icke kunna rekryteras till banan, om icke tillfälle gäves att i tjänsten syssla med praktiskt utövande av arkitektyrket. Avstängning från det praktiska arbetet komme lätt att medföra ett stelnande i formerna och svårigheter att följa utvecklingen inom yrket. Kåren skulle därigenom få svårt att hävda sig mot de utövande fackmännen.

Länsstyrelserna ha som regel haft förståelse för behovet av en viss projekte-

rande verksamhet för att upprätthålla kontakten med yrket. De ha emellertid på vissa håll anført, att uppdragsverksamheten fått för stora dimensioner till nackdel för granskningsarbetet. Många länsstyrelser ha gjort gällande, att länsarkitekterna i första hand borde övervaka bebyggelseplaneringen samt lämna råd och anvisningar för kommunernas planarbete, och att uppdragsverksamheten finge komma i andra hand. Under en övergångstid, då knappheten på fackmän med privatpraktik hindrade kommuner att få nödvändiga byggnads- och stadsplaner uppgjorda, borde visserligen länsarkitektkontoren åtaga sig vissa planuppdrag, men målet borde vara, att kommunerna så småningom skaffade sig egna fackmän. En länsstyrelse har påpekat olägenheterna med att länsarkitekten granskar sådana planer som han själv utför på uppdrag av en kommun. Enligt flertalet länsstyrelsers mening borde husbyggnadsuppdragen helt upphöra.

I den rundfråga som kommittén år 1947 riktade till vissa kommuner berördes även uppdragsverksamhetens vara eller icke vara. Det visade sig därvid, att något över hälften av de städer och stadsliknande samhällen som tillfrågades ansågo att länsarkitekternas planproducerande verksamhet vore ett kommunalt och allmänt intresse. För några av de tillfrågade hade behovet av länsarkitektens biträde för utförande av kommunala planeringsprojekt endast vid enstaka tillfällen varit aktuellt. En tredjedel av kommunerna upplyste att de aldrig anlitate länsarkitekten för planuppdrag. Övriga tillfrågade städer och stadsliknande samhällen ha icke besvarat frågan.

Kommunernas inställning till länsarkitekternas rätt att åtaga sig arkitektuppdrag avseende byggnadsföretag uppvisar ett procentuellt sett mindre intresse för denna form av uppdragsverksamhet än

för planuppdragen. Blott en tredjedel av de tillfrågade ansågo att länsarkitekterna även fortsättningsvis borde få mottaga sådana uppdrag beträffande byggnader, medan nära hälften ansågo denna sida av länsarkitektens arbete sakna intresse för dem. Återstoden av de tillfrågade ha icke redovisat sin inställning till frågan.

Det må framhållas, att de angivna svaren endast representera opinionen bland städer och stadsliknande samhällen, medan landskommunerna, vilka i högre grad än stadssamhällena äro beroende av biträde av utomstående fackmän, troligen ha en mera positiv inställning till länsarkitekternas rätt att mottaga såväl planuppdrag som byggnadsuppdrag.

Länsarkitekternas förening har till kommittén framfört, att projektering av planer och husbyggnader fortfarande borde tillåtas i mån av tillgänglig arbetskraft. Kommunerna hade behov av att kunna vända sig till kontoren för att få dylika uppdrag utförda, om de saknade möjlighet att erhålla annan kvalificerad sakkunskap på nära håll. Genom sin uppdragsverksamhet hade kontoren utfört en pionjärgärning och väsentligt bidragit till att öka förståelsen för att plan- och byggnadsuppgifter borde bliva sakkunnigt omhändertagna. Projektering i lämplig omfattning vore även av betydelse för rekryteringen av kontorens personal samt befrämjade dennas arbetslust och höjde kvaliteten på kontorens övriga arbete.

Kommittén har tagit de anförda synpunkterna under övervägande och har för sin del funnit att ett upphörande av kontorens uppdragsverksamhet beträffande planer och byggnader skulle medföra åtskilliga svårigheter. I fråga om planer anser kommittén det vara nödvändigt att taga hänsyn till bristen på kunniga planfackmän hos kommunerna och i privat

verksamhet. Då föreliggande stora planbehov måste på något sätt tillgodoses under de närmaste åren, under vilka åtgärder för att öka tillgången på fackmän icke hinna få nämnvärd effekt, anser kommittén icke lämpligt att uppdragsverksamheten beträffande planer inskränkes för närvarande. I vissa fall torde det vara erforderligt att kontoren beredas ökad möjlighet att biträda smärre stadsplanesamhällen och landskommuner med planläggning, förutsatt att detta kan ske utan att kontoren eftersätta sina andra uppgifter. Detta har betydelse även ur den synpunkten att personalen genom praktiskt planarbete bör äga möjlighet att följa utvecklingen inom yrket. I princip anser kommittén likväl att länsarkitektens främsta uppgift skall vara att lämna råd och anvisningar samt att taga initiativ och granska uppgjorda planer. Han bör vara den pådrivande kraften inom planväsendet i sitt län och stimulera myndigheter och kommuner till erforderliga åtgärder.

Husbyggnadsuppdragen anser kommittén ligga på sidan om länsarkitekternas egentliga verksamhet. Då bristen på arkitekter för husprojektering såsom förut sagts är mindre än bristen på planfackmän, böra kommunerna för kommunala eller statsunderstödda byggnadsföretag kunna förvärva kunniga arkitekter utan att anlita länsarkitekterna. Kommittén vill instämma med de länsstyrelser som anse att husbyggnadsuppdragen betyda en inskränkning i länsarkitekternas möjligheter att fylla sina huvudsakliga uppgifter, vilka ligga på planväsendets område. Kommittén förbiser därvid icke att länsarkitekterna även skola vara länsstyrelsernas sakkunniga på byggnadsväsendets område och i denna egenskap skola yttra sig över ansökningar rörande byggnadsföretag. Det torde dock icke vara erforderligt att länsarkitektkontoren åtaga sig större byggnadsuppdrag, vilka

för längre tid binda en stor del av vederbörande kontors personal vid uppgiften i fråga.

I enlighet med denna inställning anser kommittén, att uppdragen beträffande byggnadsföretag i princip böra nedbringas till ett minimum till förmån för planuppdragen. För att i någon mån bereda personalen tillfälle till praktik på området, ävensom för att statliga myndigheter skola kunna få byggnadsuppdrag utförda genom länsarkitekternas försorg böra likväl statliga uppdrag av begränsad omfattning få mottagas. Även enstaka kommunala uppdrag böra på särskilda skäl kunna utföras (jfr sid. 130). Avvecklingen av nuvarande byggnadsuppdrag bör kunna ske successivt.

Om länsarkitekterna sålunda alltså skulle få bedriva viss planeringsverksamhet, uppstår frågan hur den av en länsstyrelse påpekade olämpliga konsekvensen skall kunna undvikas, som består däri att länsarkitekten granskar planförslag som han själv uppgjort. Där dylik granskning nu förekommer av kontorets egna planförslag, avser denna huvudsakligen den administrativa handläggningen hos vederbörande kommun och vissa formella reglers iakttagande.

För att i erforderlig mån ge tillfälle till objektiv granskning vill kommittén föreslå att sådana planförslag, som uppgjorts av ett länsarkitektkontor och äro av beskaffenhet att kunna fastställas av länsstyrelse, av denna antingen underställas Kungl. Maj:ts prövning eller översändas till byggnadsstyrelsen för yttrande, så snart vägnade invändningar riktats mot förslagen i fråga.

Det bör framhållas att markägarnas möjligheter att framföra kritik mot ett planförslag, som fastställts av länsstyrelsen, torde vara tillräckligt tillgodosedda genom rätten att anföra besvär hos Kungl. Maj:t.

Om de av kommittén föreslagna riktlinjerna i fråga om länsarkitekternas uppdragsverksamhet godtagas, skulle statsverkets inkomster av denna verksamhet sjunka, därest nuvarande taxa (SFS 1935: 651) bibehålles. Denna är dock enligt allmän uppfattning mycket föråldrad och ligger, trots medgivande år 1947 till höjning med 40 %, avsevärt under den allmänna prisnivån inom privat verksamhet på området. Det måste anses oriktigt att staten genom en låg taxesättning lämnar subventioner till kommunerna, vilka ha till effekt att minska dessas intresse för att anställa egna planfackmän eller anlita konsulterande fackmän. Kommittén föreslår därför, att gällande taxa undergår en revision på grundval av principen om affärsnärlig beräkning av uppdragsverksamhetens kostnader. Länsarkitektkontoren böra åläggas att redovisa den tid, som personalen använder för betalda uppdrag.

Uppdragstaxan innehåller även i kap. III föreskrifter om särskild ersättning för uppdrag och förrättningar, genom vilka tjänsteman vid länsarkitektorganisationen tillhandagår myndighet eller enskilda med utredningar, råd och upplysningar av annat slag än planuppdrag och byggnadsuppdrag, och vilka ej heller direkt sammanhånga med sådant arbete i tjänsten, där byggnadsstyrelsen eller länsstyrelse är uppdragsgivare. Ersättning av detta slag skall bestämmas huvudsakligen med hänsyn till den tid som åtgår.

Med den uppfattning kommittén har redovisat ovan om länsarkitektkontorens skyldighet att lämna råd, upplysningar och anvisningar till myndigheter, kommuner och allmänhet i plan- och byggnadsfrågor framstår det som mindre väl motiverat att särskild ersättning skall utgå för detta arbete. I och med att en dylik konsultationsverksamhet fastslås vara ett tjänsteåliggande för länsarkitektorganisationen bör därmed anses

följa att dessa tjänster skola utföras utan särskild ersättning. Den mest omfattande uppgiften för vilken f. n. ersättning utgår enligt kap. III i uppdragstaxan utgör granskning åt länsbostadsnämnderna. Denna uppgift föreslås i kap. 12 övergå till en ordinarie arbetsuppgift för länsarkitektkontoren, för vilken därför ingen ersättning bör utgå.

Kommittén får med anledning av det anförda föreslå att föreskrifterna om ersättning för uppdrag och förrättningar som avses i kap. III i nu gällande uppdragstaxa jämkas med hänsyn till vad sålunda sagts. Ändringen torde endast medföra en jämförelsevis obetydlig minskning av organisationens intäkter.

Kommitténs förslag till viss begränsning av uppdragsverksamheten samt höjning av gällande taxa kan antagas medföra en önskvärd stimulans för enskilda planfackmän att öppna praktik ute i länen, ävensom för kommunerna att förstärka sitt eget planväsen. Det kan antagas att taxehöjningen leder till icke blott en förbättrad relation mellan kostnader och intäkter för de särskilda planuppdragen utan även till en sammanlagd inkomstökning som motsvarar de bortfallna granskningsavgifterna och minskningen på grund av uppdragsverksamhetens begränsning.

Kap. 11. Den kommunala planorganisationen

Inledning

Enhuru kommitténs uppdrag främst avser att utreda det statliga planväsendets uppgifter och organisation, har kommittén ansett det nödvändigt att först undersöka vissa frågor rörande det kommunala planväsendet, med vilket de statliga planmyndigheterna skola samverka. På vissa punkter, som regleras av allmänna författningar, har kommittén ansett sig böra framlägga förslag till ändring av gällande regler för att vinna en enligt kommitténs mening mera rationell organisation. Beträffande sådana inre angelägenheter som exempelvis samarbetsformer och anställandet av tjänstemän har kommittén endast ansett sig böra lämna vissa uppslag och rekommendationer.

Under riksdagsbehandlingen av den allmänna bostadspolitikens organisation år 1948 angavs i propositionen härom (nr 218/1948 sid. 106), att förhållandet mellan de kommunala förmedlingsorganen för bostadssociala stödåtgärder

å ena sidan och andra kommunala organ å den andra borde omprövas, när stadsplanekommitténs förslag skulle upptagas till behandling. Därmed torde ha avsetts samordningen av den byggnadstekniska och bostadssociala kontrollen över byggnadsföretag. Detta utgör en fråga som ligger på sidan om denna kommittés arbetsuppgifter. De för bostadsväsendet och planväsendet gemensamma spörsmål, som kommittén har till uppgift att taga ställning till, röra förhållandet mellan bostadsförsörjningsplaner och bebyggelseplaner samt hänsyn till bostadssociala synpunkter vid utformningen av de senare. Dessa spörsmål ha berörts i kap. 3, men de ha även vissa konsekvenser för kommunernas planväsen, varför kommittén i det följande får anledning att återkomma härtill.

Utredningsorgan

Kommunernas behov av att erhålla klarhet om de allmänna förutsättningar

arna för sin bebyggelseutveckling har redan i kap. 10 behandlats ur principiell synpunkt. I enlighet med där uppdragna allmänna riktlinjer för fördelningen mellan stat och kommun av planväsendets uppgifter bör detta utredningsbehov tillgodoses på i huvudsak följande sätt.

Utredningar som avse principiella spörsmål och frågor av betydelse för hela landet eller stora delar därav bör utföras av statliga myndigheter. Kommunernas önskemål och synpunkter på dessa frågor bör av det statliga planväsendets organ förmedlas till respektive fackmyndigheter. Resultaten av utredningarna bör samlas och bearbetas för planväsendets behov av det centrala planorganet och upplysningar härom tillhandahållas kommunerna genom förmedling av länsorganen eller direkt.

Undersökningar av planeringsförutsättningarna inom områden omfattande ett större antal kommuner äro av värde icke blott för kommunerna utan även för länsmyndigheterna. Såsom framhållits i kap. 3 och 5 bör det vara önskvärt att länsinventeringar av frågor rörande näringsliv och befolkning företagas och att allmänna riktlinjer för länets utveckling om möjligt uppgöras med anvisande av lämpliga åtgärder.

För delar av ett eller flera län bör i mån av behov regionplanering i kommunal regi men under viss statlig insyn och medverkan ske beträffande kommuner som bilda en intressegemenskap. Till regionplanearbetet bör utgå statsbidrag, motsvarande statens intresse i planens tillkomst, varjämte åtskilliga utredningar av värde för arbetet torde kunna utföras av de statliga länsorganen som ett led i deras ordinarie arbete.

Vad gäller utredningar om de särskilda kommunernas egna förhållanden kan det ifrågasättas om staten bör tillhandahålla fackmän härför eller om kom-

munerna själva böra skapa en samarbetsorganisation för detta ändamål. Formerna för en statlig rådgivning ha berörts i kap. 10. Ett exempel på ett kommunalt organ finnes i Örebro län, där landstinget bekostar ett kontor för regionplane- och generalplaneutredningar för länets kommuner. Ett dylikt organ skulle kunna för kommunernas räkning utföra åtskilliga tekniska, samhällsvetenskapliga, ekonomiska, geografiska och andra förarbeten till bebyggelseplanering, särskilt generalplanering. Intresserade kommuner kunde eventuellt länsvis bilda ekonomiska föreningar som stode som huvudmän för verksamheten, vilken borde bedrivas affärsmässigt. Rörelsekapital finge tillskjutas av föreningens medlemmar. Eventuellt kunde kommunernas egna samman slutningar, svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund, intresseras för att ställa sig som huvudmän för liknande organ på andra håll.

Samverkan i planfrågor

Inom kommuner och samhällen med egen byggnadsnämnd tillkommer det denna nämnd att utöva ledningen av planväsendet. Hur arbetet med uppgörande av planförslag reglerats i byggnadsstadgan har angivits under respektive kapitel i avdelning I. Av dessa redogörelser framgår, att byggnadsnämnden bör höra eller på annat sätt samverka med icke blott statliga myndigheter och markägarna utan även med kommunala organ som ha intressen att bevaka i planläggningen, främst drätselkammaren (kommunalnämnden, municipalnämnden). Hur denna samverkan närmare skall organiseras har däremot icke reglerats enhetligt, utan här har varje kommun frihet att ordna förhållandena som den finner lämpligt.

Av de svar som kommittén erhållit på sin förut omnämnda rundfråga till städer och köpingar samt vissa municipalsam-

hällen kan inhämtas, att något slag av samverkan regelmässigt brukar förekomma men att formerna växla i hög grad. Utom med drätselkammaren (kommunalnämnden, municipalnämnden) ha kommunernas byggnadsnämnder uppgivit sig samråda med dessa organs fastighetsförvaltande, byggande, tekniska och affärsdrivande underavdelningar, verk och styrelser, med hälsovårdsnämnd och läkare, med brandstyrelse och brandchef och i förekommande fall med bostadsnämnd och skolstyrelse.

I många städer har man emellertid funnit att byggnadsnämnden bör vara skyldig att samverka med en fast organiserad krets av representanter för såväl beslutande kommunala myndigheter som verkställighetsorgan. Man har känt behov av att få större planfrågor bättre förberedda, innan de framläggas i fullmäktige för antagande och dessutom ansett, att det icke bör ankomma enbart på byggnadsnämnden att avgöra vilka organ som skola höras. Planarbetets kvalitet har man menat befordras av regelbundna diskussioner om större planproblem mellan kommunens förvaltningsorgan och deras chefstjänstemän. Man kan härigenom undvika ändringar och vinner att arbetet går fortare.

Kommittén har för sin del kommit till den uppfattningen, att en mera allsidig förberedelse av planförslagen på ett tidigt stadium, än som i flertalet kommuner brukar ske, bör vara nyttig och även påskynda antagande och fastställelse. Byggnadsnämnden och dess tjänstemän representera en alltför begränsad intressesfär för att ensamma svara för planförslagens förberedande. På något sätt bör det därför säkerställas att byggnadsnämnden under planarbetets gång står i fortlöpande kontakt med övriga för planfrågan intresserade kommunala instanser. Detta gäller vare sig

nämnden själv genom sina tjänstemän uppgör förslagen eller den anlitar utomstående experter.

Särskilt angeläget är det att byggnadsnämnden samverkar med kommunens eller samhällets finansvårdande organ (drätselkammaren, kommunalnämnden eller municipalnämnden). Byggnadsnämnden intar en dubbelställning genom att den å ena sidan är ett kommunalt organ, vars ledamöter med undantag för en utses av fullmäktige och har att fullgöra åtskilliga rent kommunala uppgifter, och den å andra sidan enligt byggnadslagstiftningen skall utöva vissa allmänna funktioner och tillvarataga lagstiftningens principer även gentemot kommunen själv. Denna dubbelställning kan medföra vissa svårigheter när det gäller samarbetet mellan nämnden och drätselkammaren (kommunalnämnden, municipalnämnden). Enligt kommitténs uppfattning är det av stor vikt att byggnadsnämndens ställning är stark. Den skall hävda allmänna plansynpunkter gentemot finansorganets ofta mera ensidigt ekonomiska intressen.

I detta sammanhang bör nämnas det förslag, som framfördes av de sakkunniga för den allmänna bostadspolitikens organisation i deras den 22 januari 1948 avgivna betänkande.

De sakkunniga ifrågasatte i detta betänkande införandet av en gemensam ledning för bebyggelseplanering och bostadspolitik. Denna tanke ansågo de likväl icke kunna förverkligas med hänsyn till dessa uppgifters delvis olikartade natur. De finansiella och sociala problemen i samband med de bostadssociala åtgärderna tillhörde av naturliga skäl kommunernas centrala organ eller ett organ som särskilt bildats med tanke på dessa speciella funktioner. De sakkunniga ansågo likväl att man skulle kunna vinna åtskilliga fördelar genom att skilja ut de allmänna riktlinjerna beträffande bo-

stadspolitiken, som kunde benämnas bostadsplanering, och låta denna uppgift handhas av samma organ som skötte samhällets generalplanering. De sakkunniga föreställde sig att helst även utarbetandet av detaljplaner borde anförtros detta organ, som i varje fall måste äga befogenhet att yttra sig över dylika planer. Den myndighet inom kommunen som kunde ifrågakomma för denna kombinerade uppgift att svara för bebyggelseplanering och bostadsplanering kunde antingen vara byggnadsnämnden, det bostadssociala förmedlingsorganet eller annat kommunalt organ. Ett villkor måste vara att organet innehöll förtredare för båda dessa områden.

Även kommittén anser, i likhet med de sakkunniga, att den allmänna planeringen för samhällsbyggnadsändamål helst bör sammanhållas av ett enda organ. Det är likväl olämpligt att göra drätselkammaren (kommunalnämnden) till detta centrala planorgan, då samhällsbyggnadsfrågorna måste ses på mycket lång sikt, vilket lättare sker om ansvaret tillhör ett organ som icke har att syssla med löpande ekonomiska ärenden. Ett särskilt bildat centralorgan för planfrågor kan visserligen tänkas men skulle innebära en komplicering av förvaltningen och erbjuda svårigheter att samordna med byggnadsnämnden beträffande detaljplaneringen, vilken under alla förhållanden måste förbehållas denna nämnd, som har att utöva inseedet över byggnadsverksamheten. Som framgår av kap. 8 anser kommittén icke lämpligt att skilja översiktsplanering från detaljplanering. Då byggnadsnämnden icke gärna bör anförtros ledningen av förmedlingsverksamheten återstår blott att behålla nuvarande ansvarsfördelning men ordna ett smidigt samarbete mellan byggnadsnämnd och drätselkammare (kommunalnämnd).

Problemet att samordna byggnadsnäm-

den med den övriga kommunalförvaltningen i planärenden kan angripas på flera sätt. Man kan tänka sig en skärpning av föreskrifterna för nämnden att höra andra organ. Man kan söka inom byggnadsnämndens ram få utrymme för skilda intressen i kommunalförvaltningen. Man kan slutligen organisera särskilda samarbetsorgan för planfrågor. Dessa utvägar undersökas nedan.

En skärpning av lagbestämmelserna om skyldighet för byggnadsnämnden att höra olika organ måste vara svår att formulera på ett allmängiltigt sätt, då de kommunala förvaltningsformerna växla starkt. Man vinner icke heller någon säkerhet för att byggnadsnämnden låter påverka sig av erhållna yttranden. Slutligen måste denna metod leda till en förstärkning av nu rådande och påtalade olägenheter med lång remisstid och ett "bollande" mellan olika organ av de uppgjorda förslagen. Kommittén vill därför icke rekommendera en sådan utväg.

Den åsyftade utvägen att inom byggnadsnämndens ram få till stånd en samverkan kan endast innebära att antingen nämnden tillfälligt adjungerar ledamöter från andra organ vid behandling av planfrågor eller att nämndens ledamotsantal ökas, så att utrymme permanent kan beredas för mera allsidiga synpunkter på planproblemen än byggnadsnämnderna i allmänhet nu äro i stånd att lägga.

En regelbunden användning av utvägen att tillfälligt adjungera representanter för andra kommunala myndigheter med byggnadsnämnden anser kommittén visserligen medföra vissa fördelar av åsyftat slag men ger icke samma garanti för att inom byggnadsnämnden städe finnas representanter för vissa viktiga organ och intressegrupper som kan uppnås genom en ökning av det fasta ledamotsantalet i nämnden. I sak kommer det blott att bli

ett samrådsorgan av särskild typ och bör därför behandlas i samband med andra former av sådana i det följande.

En ökning av de permanenta ledamöternas antal är därför att föredraga. De nya storkommunerna komma ofta att bestå av flera olikartade delar, som böra ha egen representation. Bland ledamöterna i en utvidgad byggnadsnämnd skulle även lättare kunna insättas ledamöter av andra organ, särskilt drätselkammare (kommunalnämnd).

Kommittén föreslår därför, att byggnadsnämnden i stad och stadsliknande samhälle skall bestå av sju ledamöter i stället för fem, såvida icke i byggnadsordning antalet bestämmes till fem eller tre. De nya ledamöterna böra utses av fullmäktige. Kommittén har därmed icke avsett att avstå från kravet att en av ledamöterna såvitt möjligt bör vara lagfaren. Ordförande bör städse utses bland de av fullmäktige valda ledamöterna. Det bör tillses att om möjligt någon eller några av byggnadsnämndens valda ledamöter samtidigt är ledamot av drätselkammaren resp. kommunalnämnden eller municipalnämnden. Byggnadsnämnd på landet bör obligatoriskt bestå av fem ledamöter, om icke i byggnadsordning antalet begränsas till tre. Man skulle kunna överväga att även på landet bereda möjlighet till att i nämnden insätta sju ledamöter, där så anses önskvärt. Ett skäl härtill skulle vara att genom den blivande nya kommunindelningen kommunerna bli relativt stora och folkrika och särskilda delar, exempelvis tätorter, kunna vilja ha särskild representant i nämnden.

Av större vikt för samarbetsfrågans lösning än utökning av ledamotsantalet i byggnadsnämnden är enligt kommitténs uppfattning den ovan angivna utvägen att inom kommunerna skapa ett effektivt samarbetsorgan för bebyggelseplaneringen. Detta blir särskilt aktuellt med hänsyn

till det i tidigare avsnitt berörda intima samband, som existerar mellan översiktsplanering och lokaliseringspolitik. Om ett särskilt organ inom kommunerna får till uppgift att handlägga frågor om företagslokalisering bör det söka samarbete med byggnadsnämnden. I ännu högre grad är generalplaneringen ett skäl till inrättande av ett samarbetsorgan. En generalplan spänner över många samhällsområden och har fler aspekter än dem som sammanhånga med bebyggelseplaneringen. Genom att den skall vara en plan för kommunens framtida utveckling och måste bygga på en realistisk bedömning av kommunens ekonomiska möjligheter, är det angeläget att även kommunens finansförvaltande organ — drätselkammare eller kommunalnämnd — redan på ett tidigt stadium sätts i tillfälle att till byggnadsnämnden framföra sina speciella synpunkter på planarbetet samt på planens målsättning och genomförbarhet. Det är emellertid av stor betydelse att få till stånd en fast samverkan även i detaljplanefrågor av allmänt intresse. Alla nya planer och viktigare ändringar böra tillkomma under sådan samverkan.

Denna samverkan torde med fördel kunna etableras mellan olika berörda kommunala myndigheter och tjänstemän med tillhjälp av en särskild beredningsinstans som får fungera som forum för diskussion och som kan tillse att alla större planärenden äro allsidigt belysta innan de behandlas av fullmäktige. I de städer, där man redan inrättat dylika organ för planärenden, ha byggnadsnämnderna svarat för uppgörandet av planerna, medan vederbörande samarbetsorgan hela tiden deltagit och upprätthållit kontakten åt olika håll.

Kommittén vill därför rekommendera, att kommunerna allmänt inrätta ett permanent samarbetsorgan för planärenden.

I detta samarbetsorgan böra finnas representanter för det organ, som handlägger ärenden rörande kommunens ekonomi (drätselkammare eller kommunalnämnd) samt representanter för byggnadsnämnden och dessutom för hälso- och socialvården. Kommittén rekommenderar vidare att detta planorgan söker kontakt med näringslivet och arbetsmarknadens parter, från vilka representanter böra kallas att delta i mera betydelsefulla överläggningar, och att det även söker intressera kommunens invånare i övrigt för sådana delar av planarbetet som ha principiell betydelse.

Vid organets sammanträden böra kommunens chefstjänstemän närvara, när deras områden beröras, exempelvis stadsarkitekten, stadsingenjören, drätseldirektören, byggnadschefen, stadsombudsmanen och representanter för socialvården.

Det är icke fråga om att härigenom tillskapa nya byråkratiska organ inom kommunerna utan blott permanenta centralpunkter för planarbetet, där avvägning av de synpunkter, som redan existerande organ och experter var för sig anlägga på kommunplaneringen, kan ske. På så sätt böra deltagarna kunna under diskussion nå fram till god förståelse för varandras synpunkter och önskemål. Detta organ skulle kunna få på sin lott även andra uppgifter än planfrågor, t. ex. frågor om säsongutjämning och tidsplanering av byggnadsverksamheten inom kommunen. Framför allt skulle det dock syssla med lokaliseringsfrågor, generalplaneproblem samt stadsplanefrågor av större vikt.

Ett fast samarbetsorgan av denna karaktär är närmast tänkt för städer med minst 10.000 invånare, men vad här sagts bör även kunna ge mindre städer och stadsliknande samhällen samt landskommuner viss vägledning vid åstadkomman-

de av fast samordning av planeringsuppgifter.

Kommittén ifrågasätter vidare om det icke vore lämpligt att i större kommuner inrätta en *gemensam expedition till allmänhetens tjänst i plan- och byggnadsfrågor*. Därmed skulle man undanröja en berättigad anledning till klagomål. Det är onekligen förenat med stora olägenheter för markägare och byggnadsföretagare att i dylika frågor uppsöka varje organ för sig. Denna för olika kommunala nämnder och kontor gemensamma expedition kunde måhända sortera under samarbetsorganet. Den kunde även få till uppgift att på olika sätt väcka och vidmakthålla allmänhetens och de byggnadsintresse för kommunens planfrågor.

Byggnadsnämndernas sakkunniga

I stor utsträckning avgörande för hela det kommunala planeringsarbetet i framtiden blir möjligheten att förse byggnadsnämnderna med sakkunniga biträden för upprättande av planer samt för granskning och kontroll beträffande byggnadsföretagen. Den nya byggnadslagstiftningen har beaktat denna angelägenhet och gjort stadsarkitekt obligatorisk i städer och stadsliknande samhällen. Kommittén förordar, att större och medelstora städer inrätta stadsarkitektbefattning med heltidstjänstgöring, så snart arbetsuppgifterna äro av mera avsevärd omfattning. Åtskilliga större städer i stark utveckling torde utöver stadsarkitekt erfordra planfackman (jfr kap. 14 sid. 166).

Därjämte vill kommittén framhålla vikten av att stadsplanesamhällen anlita tekniskt-ekonomisk sakkunskap för bedömning av planförslagens ekonomiska konsekvenser. Sådana frågor som markpriser, grundläggningskostnader, gatu- byggnadskostnader, ledningskostnader etc. äro i regel otillräckligt undersökta, när förslagen framläggas. I följande kapitel

behandlar kommittén de statliga planorganens behov av sådan expertis. Det är emellertid ännu nödvändigare att kommunerna mera allmänt låta utföra sådana undersökningar. Detta borde kunna utan större svårighet ske i större och medelstora kommuner som ha stadsingenjörer, fastighetschefer m. fl., vilka kunna utföra arbeten av det slag som här avses, ehuru de för närvarande endast i mindre utsträckning anlitas härför. Mindre kommuner som sakna tjänstemän med lämpliga kvalifikationer för dylika tekniskt-ekonomiska beräkningar borde anlita de kooperativa planeringsbyråer, vilka kommittén i det föregående rekommenderat, eller privatkonsulterande fackmän.

För landsbygden, där planproblemen äro mindre till omfattning och svårighetsgrad, föreligger ingen obligatorisk fordran på sakkunnigt biträde åt byggnadsnämnd, men länsstyrelsen kan, där särskilda skäl så kräva, ålägga viss byggnadsnämnd att anställa sakkunnigt biträde, byggnadskonsulent. Byggnadskonsulents kvalifikationer skola vara sådana att länsstyrelsen kan godkänna dem.

Behovet av planteknisk sakkunskap på landsbygden är olika för olika kommuner. Av planlagda orter och områden med utomplansbestämmelser äga blott ett mindre antal sakkunnigt biträde åt byggnadsnämnden. Övriga plan- och bestämmelseområden skulle samtliga behöva byggnadskonsulent. I landsbygdsområden utan planlagd tätbebyggelse eller utomplansbestämmelser torde regelmässigt byggnadsnämnderna sakna egen expert. Här föreligga emellertid de största riskerna för uppkomsten av okontrollerad och fellokaliserad tätbebyggelse. Ur allmänna plansynpunkter är det därför önskvärt att även dessa byggnadsnämnder i möjligaste mån beredas tillfälle att konsultera kvalificerade fackmän.

Målet bör sålunda vara att byggnads-

nämnderna allmänt skaffa sig möjlighet att i erforderlig utsträckning rådfråga fackmän på plan- och byggnadsområdet. Därmed skulle man göra samtliga byggnadsnämnder betydligt mera effektiva som planorgan med uppgift att förbättra bebyggelseförhållandena och främja en ur allmänna synpunkter lämplig markanvändning och samhällsbildning.

För att nå detta mål är det nödvändigt att alla tillgängliga arbetskrafter som äga lämplig utbildning för uppgiften tagas i anspråk. Antalet arkitekter är så begränsat att det är uteslutet att förse ens de största stadsliknande samhällena på landsbygden med var sin arkitekt. Arbetsuppgifterna torde icke heller vara så omfattande inom varje samhälle eller kommun att full sysselsättning skulle kunna beredas. Därför blir den naturliga utvägen att söka sammanföra olika kommuner till distrikt med gemensam arkitekt. Denna lösning av landsbygdens sakkunnigfråga måste betecknas som den ur kvalitativ synpunkt bästa. Frågan om genomförandet av en *distriktsindelning* i alla län och därmed sammanhängande problem upptagas nedan. Dessförinnan vill kommittén erinra om andra möjligheter att skaffa byggnadsnämnderna biträden.

I första hand föreligger möjligheten att *anställa personer med mindre omfattande utbildning*. Den kategori som främst kommer i fråga äro ingenjörer med examen från tekniskt läroverk eller tekniskt institut på byggnadslinjen. En sådan byggnadsingenjör med erforderlig praktik kan anförtros byggnadstekniska och åtskilliga administrativa göromål. Fler-talet byggnadsingenjörer äga icke någon direkt utbildning för bedömning av planfrågor. Efter viss specialutbildning och med praktik från länsarkitektkontor, stadsarkitektkontor eller liknande skulle en dylik byggnadsingenjör i vissa fall kunna

accepteras som rådgivare åt byggnadsnämnd även i planfrågor.

I avlägset belägna kommuner eller rena jordbruks- och skogsbruksområden, skärgårdsområden och liknande, där byggnadsverksamheten är ringa, kan det, i den mån icke byggnadsnämnd ersättes med byggnadsinspektör, tänkas att en person, som genom praktisk erfarenhet äger förtrogenhet med byggnadsfrågor, exempelvis en byggmästare, kan göra viss nytta som rådgivare i vanliga byggnadslovs- och dispensärenden.

För att flertalet byggnadsnämnder skola erhålla den hjälp av fackmän som fordras för en riktig handläggning av nämndens uppgifter, anser dock kommittén, såsom framhållits, att ett system med *distriktsarkitekter* bör genomföras i största möjliga omfattning. Denna utväg bör emellertid kunna kombineras med metoden att anlita rådgivare med mindre kompetens. En lämplig form, som betingas av både kostnadsskäl och knappheten på personer som äro lämpliga att vara fullt kvalificerade rådgivare, skulle vara att organisera tämligen stora distrikt med en heltidsanställd arkitekt som chefs-tjänsteman och under honom ett antal ingenjörer och andra medhjälpare, vilka skulle ha till uppgift att ute i kommunerna regelbundet följa byggnadsverksamheten, rapportera behov av ingripanden, lämna de råd som deras utbildning och erfarenhet medger och i övrigt biträda distriktsarkitekten med tekniska och praktiska uppgifter.

Med utgångspunkt från ovan angivna förutsättningar torde distrikten kunna göras tämligen stora. Vid avgränsningen av distriktens storlek måste givetvis hänsyn tagas till en hel mängd omständigheter såsom exempelvis avstånd och kommunikationsmöjligheter, bebyggelsens huvudsakliga art samt normala omfattning, planfrågornas läge m. m. För att ange en

ungefärlig storleksordning bör man kunna utgå från folkmängdens storlek. Distriktens folkmängd synes endast undantagsvis böra överstiga 50.000 invånare.

Kommittén utgår från att den i princip lämpligaste anordningen bör vara en fullständig indelning av hela länen i sammanhängande distrikt. En dylik organisation torde dock ha små utsikter att bli genomförd inom överskådlig tid både av ekonomiska skäl och med hänsyn till den ringa tillgången på fackmän. Det kan även betvivlas att det är möjligt att komma därhän utan stöd av lagbestämmelser.

Frågan om man bör införa skyldighet för alla byggnadsnämnder att anställa sakkunnig med stadsarkitekts kvalifikationer har diskuterats inom länsarkitektkåren och åtskilliga förespråkare härför torde finnas inom denna. En dylik skyldighet kunde dock endast genomföras successivt. Tillgången på arkitekter medger för närvarande icke besättande av samtliga möjliga distriktsarkitektjänster, även om distrikten gjordes mycket stora. Det är därför värt att överväga om icke länsstyrelserna hellre borde i långt större utsträckning än för närvarande begagna sin rätt att vid behov ålägga byggnadsnämnder att anställa sakkunnigt biträde, om distriktbildning visar sig svår att genomföra. Därmed skulle man möjliggöra en mera smidig anpassning både till behovet av fullgoda biträden och tillgången på sådana. Man skulle även kunna taga hänsyn till att i vissa län det går lättare att förmå ett flertal privatpraktiserande arkitekter att som bisyssla åtaga sig sakkunniguppdrag åt kommuner än att få sökande till distriktsarkitektjänster.

I fråga om distriktens organisation kan viss ledning hämtas av de erfarenheter som man gjort i län där arkitektdistrikt inrättats. Beträffande sammanslutningsformen ha olika metoder prövats, dels kommunalförbund, dels sammanslutning

av byggnadsnämnderna till ett s. k. företröenderåd, dels frivilliga överenskommelser mellan kommunerna med bundenhet för vissa år, dels rent tillfälliga "personalunioner", innebärande att flera kommuner utan inbördes kontakt sluta avtal med samma arkitekt. I de fall då avtal mellan kommunerna eller byggnadsnämnderna träffats, kan detta ha gått ut på fördelning av arkitektens tjänstgöringstid mellan de avtalande parterna i förhållande till någon faktor, såsom folkmängd, byggnadsföretag per år eller dylikt. Oftast uppgår tjänstgöringstiden till 170 dagar per år, och arkitekten har tillförsäkrats möjlighet att bedriva konsulentverksamhet för egen räkning vid sidan om. En annan avtalsform som prövats innebär att en viss större ort åtagit sig att upprätta ett arkitektkontor och anställa arkitekt, vilken får anlitas av kringliggande kommuner enligt överenskommelse och mot ersättning till huvudkommunen.

En form för organisation som ännu icke prövats men som lär ha diskuterats mellan landskommunernas förbund och vissa länsarkitekter och länsstyrelser går ut på att landskommunernas förbund skulle genom sina länsavdelningar upprätta konsulenttjänster till hjälp åt medlemskommunerna. Detaljerade förslag härom ha icke varit tillgängliga för kommittén. Uppslaget förefaller vara mycket beaktansvärt.

I detta sammanhang må nämnas att svenska stadsförbundet nyligen anställt en särskild konsulent för bland annat planfrågor, till tjänst för medlemmarna i förbundet.

Slutligen vill kommittén erinra om en form av samverkan som hittills endast i Jämtlands län fått en fastare utformning, nämligen bildandet av en ekonomisk förening med byggnadsnämnderna i intresserade kommuner som medlemmar.

Den synpunkt kommittén i det föregående redovisat beträffande organisations storlek har även betydelse för organisationsformen. Ju större kontor som uppsättes desto nödvändigare är det med fasta former. Kommittén vill likväl icke lämna någon bestämd rekommendation för någon viss organisation av distrikten. Erfarenheter av olika system böra under åtskilliga år inhämtas, och fördelar och nackdelar med olika utvägar noggrant prövas. Det bör ankomma på länsstyrelserna att med uppmärksamhet följa denna fråga. Det centrala organet bör i samråd med länsarkitekterna vinnlägga sig om att på allt sätt främja genomförandet så snart som möjligt av en effektiv distriktsorganisation.

Det må erinras om att man på sina håll framkastat tanken på *statsbidrag* såsom ett medel att underlätta bildandet av distrikt och avlönande av arkitekt. Man har som en fördel med statsbidrag framhållit att länsstyrelsen därigenom kunde få bättre kontroll över valet av fackmän och överhuvudtaget större möjligheter att påverka distriktens förhållanden. Bidrag skulle kunna utgå till mindre bärkraftiga kommuner och därmed bereda dem möjligheter till en i jämförelse med ekonomiskt bättre ställda kommuner likvärdig rådgivning i plan- och byggnadsfrågor. En annan fördel skulle vara att den sakkunnige bleve mera självständig gentemot kommunerna.

Kommittén har icke velat förorda att statsbidrag lämnas för detta ändamål. De villkor som måste uppställas i fråga om viss kontrollrätt skulle sannolikt föranleda att vederbörande kommuner skulle betrakta den sakkunnige som en representant för staten, vilket kunde försvåra möjligheterna att på frivillig väg få kommunerna med på att inrätta sakkunnsbefattningar.

I en den 24 mars 1950 dagtecknad

framställning till Kungl. Maj:t som överlämnats till kommittén har länsstyrelsen i Skaraborgs län föreslagit särskild utredning rörande inrättande av *statliga arkitektidistrikt*, närmast omfattande landskommuner samt köpingar och municipalsamhällen.

Länsstyrelsen erinrar om att tidigare försök i länet att genom frivilliga sammanlutningar eller kommunalförbund mellan vissa kommuner lösa konsulentfrågan ej haft framgång. Även om något större möjligheter till en lösning på angivet sätt skulle finnas efter det den nya kommunindelningen genomförts och kommunerna alltså blivit bärkraftigare, kommer det likväl sannolikt att alltjämt stöta på svårigheter. Länsstyrelsen lutade för sin del åt den uppfattningen att frågan i huvudsak borde lösas så att i varje län ett lämpligt antal statliga arkitektidistrikt inrättades. I Skaraborgs län torde arkitektidistriktet kunna sammanfalla med lantmåteridistriktet och stationsorten bli densamma som för lantmätaren. Samordningen kunde måhända drivas längre (gemensamt arkiv, rit- och skrivbiträden etc.). Distriktsarkitekten som närmast borde sortera under länsarkitekten, borde — vid sidan om honom i instruktion angivna tjänsteåligganden — vara rådgivande åt kommunernas byggnadsnämnder och bostadsförmedlingsorgan. Ett önskemål torde också vara att distriktsarkitekterna kunde anlitas av såväl kommuner som enskilda för upprättande och granskning av ritningar m. m. Det planmässiga uppodrandet av bebyggelsen borde bli en mycket viktig del av distriktsarkitektens åligganden. Vid anlitan av distriktsarkitekten av annan än statlig myndighet borde utgå avgift enligt särskild fastställd taxa.

En statlig fast distriktsorganisation av denna art skulle enligt länsstyrelsens mening skapa reda och planmässighet i organisatoriskt hänseende, underlätta statliga

och kommunala myndigheters arbete inom byggnadsväsendet och bli till gagn för de enskilda samt för den statliga investeringsverksamheten på byggnadsområdet. Med hänsyn till det starka statliga inflytandet på hithörande område av samhällsmaskineriet syntes det länsstyrelsen riktigt att staten påtog sig huvudmannaskapet för organisationen, även om kostnader jämväl borde falla på kommuner och de byggande.

Enär denna framställning överlämnats till kommittén när dess arbete var i huvudsak avslutat har kommittén icke kunnat verkställa någon mera ingående undersökning rörande konsekvenserna av och möjligheterna att genomföra detta förslag. Åtskilliga invändningar synas dock kunna riktas mot detsamma. En dylik lösning av problemet skulle för det första medföra högst avsevärda kostnader även om viss intäkt skulle kunna påräknas genom med avgifter belagt arkitektarbete åt kommuner och enskilda. Om man skulle räkna med lika många arkitektidistrikt som lantmåteridistrikt eller i runt tal 150 och varje distriktsarkitekt skulle tillförsäkras en årslön av c:a 15.000 kronor, skulle enbart lönekostnaderna uppgå till 2,25 milj. kronor. Därtill komme kostnaderna för biträden, lokalér, resor och expenser. Bristen på kvalificerade fackmän omöjliggör under lång tid upprättandet av en dylik organisation. Endast mycket långsamt skulle man kunna tänka sig att en fullständig statlig distriktsorganisation skulle kunna skapas.

Kommittén vill även ifrågasätta om man icke för en ringa del av den antydda kostnaden, ävensom med mindre personalåtgång och mindre organisatoriska svårigheter skulle genom en viss förstärkning av länsarkitektorganisationen utöver vad kommittén i följande kapitel föreslår kunna åstadkomma samma resul-

tat som med uppbyggandet av statliga arkitektdistrikt.

Den mest vägande invändningen ur saklig synpunkt är dock enligt kommitténs mening den som ovan anförts gentemot tanken på statsbidrag till distriktsarkitekterna. Plan- och byggnadsväsendet är enligt gällande lagstiftning i främsta rummet en kommunal angelägenhet. Kommunerna skulle icke betrakta statsanställda fackmän som sina tjänstemän utan snarare som statliga kontrollanter. Det må erinras om att de statliga lantmätnarna huvudsakligen utnyttjas av enskilda sökande. Distriktsarkitekterna skulle däremot främst stå kommunerna till tjänst.

Det kan även hållas för sannolikt att

distriktsarkitekter, som vore statliga tjänstemän, av länsstyrelserna och andra statliga myndigheter skulle komma att i hög grad belastas med åtskilliga rent statliga uppgifter, varigenom kommunernas möjligheter att utnyttja dem för sina ändamål skulle förminskas, varigenom ett huvudsyfte med organisationen skulle förfelas.

Slutligen kan anföras att inrättandet av dylika statliga befattningar säkerligen komme att motverka en önskvärd utflyttning av konsulterande arkitekter och andra planfackmän från de största städerna till andra orter i landet.

Kommittén har därför icke velat ansluta sig till tanken på inrättandet av statliga arkitektdistrikt.

Kap. 12. Planväsendet i länen

Tidigare uttalanden om länsarkitektsorganisationen

I sitt år 1945 avgivna slutbetänkande (SOU 1945: 15) föreslog *stadsplaneutredningen 1942*, att det borde undersökas huruvida länsarkitekternas verksamhet blivit organiserad på ett i allo lyckligt sätt. Utredningen anförde därvid i huvudsak följande (sid. 265 ff).

Länsarkitekternas uppgifter borde liksom byggnadsstyrelsens främst ligga på det granskande och övervakande området. Det vore icke tillfredsställande att de i denna granskningsverksamhet i praktiken helt avkopplats från sakgranskning av stadsplaneförslag, som skulle fastställas av Kungl. Maj:t. Vid sidan av granskning och övervakning hade rådgivning och projekteringsarbete väl i och för sig sin stora betydelse, men därmed följde risk för att granskningsarbetet eftersattes.

Genom ändring år 1945 av stadsplane-lagen hade åsyftats att vinna snabbare

handläggning av planärendena. Granskningen och den konsulterande verksamheten borde avvägas så, att avsikten med berörda lagändring främjades. Åtagandet av uppdrag för enskildas räkning, varmed följde inkomster för statsverket, torde i ej oväsentlig grad ha påverkats av önskan att tillföra staten så stora inkomster som möjligt. Denna strävan borde dock vika för andra, mera viktiga intressen, nämligen att åstadkomma ett ur planläggningssynpunkt tillfredsställande arbetsresultat. Utredningen pekade särskilt på vikten av att staten icke anlidade länsarkitekterna för husbyggnadsuppdrag i sådan omfattning, att deras övriga och ur allmän synpunkt mera betydelsefulla tjänsteåligganden komme i fara att efter sättas.

Riksdagens år 1946 församlade revisorer lämnade under § 29 i sin berättelse en redogörelse för vissa med den då rådande arbetsbalansen på länsarkitektkon-

toren sammanhörande förhållanden och framlade förslag till lättande av kontorens arbetsbörda.

Med stöd av en tablå över antalet handlagda och balanserade granskningsärenden gjorde revisorerna gällande, att arbetsmängden undergått en så stark ökning, att ärendena ofta icke kunde bli behandlade inom rimlig tid. Den då under förberedelse varande nya byggnadslagstiftningen beräknades medföra en ytterligare avsevärd arbetsbelastning för länsarkitekterna. Innan en förstärkning av organisationen komme till stånd borde enligt revisorernas mening utredas, om och i vad mån en lättnad i länsarkitekternas arbetsbörda kunde vinnas genom inskränkning av deras befattning med vissa arbetsuppgifter, exempelvis granskning av vissa tomtindelningar och avstyckningsförrättningar samt uppgörande av mindre byggnadsplaner.

I remissutlåtande den 20 januari 1947 över denna punkt i revisorernas berättelse vitsordade *byggnadsstyrelsen* ökningen i arbetsbördan och arbetsbalansen.

Förhållandet hade föranlett styrelsen att vid upprepade tillfällen hos statsmakterna hemställa om utökning av institutionens personal. Dessa framställningar hade även i huvudsak beaktats, men den i landet rådande allmänna bristen på arkitekter med erforderliga kvalifikationer samt skillnaden i lönenivå i fråga om statlig och enskild tjänst hade i hög grad försvårat behövlig personalanskaffning. Att minska arbetsbördan genom att från länsarkitektkontoren borttaga vissa slag av ärenden hade styrelsen dittills icke ansett tillräddligt. En sådan åtgärd skulle för övrigt i vad avsåge granskningsärenden erfordra författningsändringar. I fråga om uppdragen hade dock styrelsen, som revisorerna påpekat, ansett sig böra inom instruktionens ram tillråda en viss restriktivitet på grund av personalbristen, även

om en sådan åtgärd, med hänsyn till den ringa tillgången på praktiserande arkitekter i landsorten, vore ägnad att medföra olägenhet för kommuner och andra, som önskade länsarkitektkontorens medverkan vid uppgörande av bebyggelseplaner samt förslag till skolhus och andra byggnader. Styrelsen instämde likväl i att det borde övervägas, om icke några av de nuvarande arbetsuppgifterna kunde borttagas utan men för det allmänna samhällsplanerandet. Ett förslag i sådan riktning måste emellertid föregås av utredning i samband med en allsidig undersökning rörande länsarkitektkontorens arbetsorganisation.

Även i ett av *landssekreteraren Olof Åkesson* den 9 mars 1946 avgivet betänkande med förslag till rationalisering i vissa hänseenden av länsstyrelsernas arbetssätt m. m. (otryckt) ha länsarkitekternas arbetsuppgifter berörts.

I betänkandet framhåller han att till länsstyrelserna kommit att knytas en rad experter, bland annat länsarkitekter, vilka vore att betrakta som ett tekniskt skolat komplement till länsstyrelsernas befattningshavare i chefs- eller föredragandeställning. Då tillgången till experter innebure en stor förmån för länsstyrelserna, vore det angeläget att dessa på bästa sätt utnyttjades. Så vore på åtskilliga länsstyrelser fallet, men på andra håll kunde förhållandena avsevärt förbättras. Detta kunde främst ske genom införande av smidigare former för samarbetet mellan länsstyrelserna och experterna samt genom utvinande av ökad nyttig effekt av detta samarbete.

Beträffande samarbetets effektivitet påtalades att självständiga initiativ i många län icke toges av experterna i önskvärd utsträckning. Detta kunde återföras både på vissa länsstyrelserns underlåtenhet att i full utsträckning utnyttja tillgänglig expertis och på vissa experters bristande

initiativkraft och måhända även begränsade administrativa förmåga överhuvudtaget. Beträffande plan- och byggnadsväsendet erinrade utredningsmannen om att, såsom stadsplaneutredningen 1942 framhållit, länsarkitekterna i stor utsträckning belastades med uppdrag till stort men för deras granskande och övervakande verksamhet. Det vore angeläget att snarast möjligt åstadkomma en organisationsform, som gäve ett ur planläggningssynpunkter tillfredsställande arbetsresultat. Det framstode såsom oegentligt och beklagligt, att vad som borde vara länsarkitekternas primära arbetsuppgifter, nämligen granskning av planförslag och överhuvud sysslande med planfrågor, på grund av snäva, ekonomiska hänsyn faktiskt ofta måste sättas i andra rummet. Antingen borde arbetsuppgifterna på rationellt sätt begränsas eller organisationen icke obetydligt förstärkas.

Kommitténs undersökningar

För att erhålla kännedom om länsstyrelsernas och länsarkitekternas syn på länsarkitektsorganisationens sätt att fungera och eventuella av dem förmärkta brister i densamma har kommittén genom rundskrivelse år 1947 till samtliga länsstyrelser och länsarkitekter införskaffat vissa upplysningar. Kommittén har kompletterat det härigenom erhållna materialet genom överläggningar med styrelsen för länsarkitekternas förening och enskilda länsarkitekter samt genom studiebesök vid vissa länsstyrelser och länsarkitektkontor. Länsarkitektföreningens styrelse har i en skrivelse till kommittén närmare angivit föreningens allmänna syn på planväsendets organisation i länen.

Kommittén har i svaren på rundskrivelsen upplysts om att en utökad *rätt för länsstyrelserna att fastställa förslag till bebyggelseplaner* utöver den vidgning som skedde genom 1947 års lagstiftning

allmänt anses önskvärd av både länsstyrelser och länsarkitekter. Denna fråga om förhållandet mellan central och lokal granskning har kommittén närmare behandlat i kap. 10. Utöver vad som sagts må tilläggas att en decentralisering enligt flertalet länsstyrelser och länsarkitekters mening kräver en personalökning på länsarkitektkontoren och i viss utsträckning även inom länsstyrelserna.

På en fråga av kommittén om inställningen till ett uppslag att inrätta *särskilda organ för samhällsplanering* i länen vid sidan om eller i anknytning till länsstyrelserna ha de tillfrågade i allmänhet icke ansett sig kunna uttala sig närmare i brist på upplysningar om länsstyrelsernas blivande nya organisation och om de uppgifter som upptagandet av en systematisk statlig lokaliseringspolitik och en mera genomförd regionplanering kan komma att ge de statliga länsorganen. Allmänt betonas dock i svaren behovet av ett mera intimt samråd mellan alla organ som för närvarande syssla med samhällsplanering i länen.

Några länsarkitekter ha dock gått närmare in på hur ett sådant samråd mellan länsorgan med planuppgifter skulle kunna åvägbringas. Särskilt intresse erbjuder den redogörelse som länsarkitekten i Göteborgs och Bohus län lämnat för det s. k. *länsråd för byggnadsfrågor*, som i augusti 1947 inrättats i länet. Detta länsråd består av landshövdingen som självskriven ordförande och följande länsexperten nämligen civilförsvarsdirektören, distriktsingenjören för vatten och avlopp, förste provinsialläkaren, ingenjören för hamnbyggnadsarbeten, länsarbetsdirektören, länsarkitekten, länsbrandinspektören, länsveterinären, vägdirektören, yrkesinspektören och överlantmätaren.

Rådet skall samordna och effektivisera behandlingen av hus- och samhällsbyggnadsfrågor, som beröra två eller flera

statliga länsorgan, uppdraga riktlinjer för sådana ärendens behandling samt i plenum eller gruppvis handlägga principiella frågor och mera komplicerade ärenden. Länsarkitektkontoret fungerar som rådets beredande och verkställande organ samt gemensam upplysningscentral gentemot allmänheten. Rådet har sedermera utbyggt till att omfatta även de senare tillkomna länsexperterna, länsbostadsdirektören och lantbruksdirektören.

Detta länsråd i Göteborgs och Bohus län har sin motsvarighet i flera andra län även om formerna äro ganska olika. I Malmöhus län är sålunda kretsen av de ständigt deltagande experterna avsevärt mindre och utvidgning sker allenast i mån av behov från fall till fall. Upplysningar om länsrådet i Göteborg synas ha spelat en viss roll vid upptagandet av denna samarbetsform till prövning i vissa andra län. Sålunda ha länsråd med ungefär samma omfattning som i Göteborg bildats i Värmlands län, Stockholms län, Blekinge län och Kristianstads län. Formerna för arbetet växla dock något. I Blekinge län har man experimenterat med att låta lekmanrepresentanter närvara. I Uppsala län sammanträda vissa länsexperter mera informellt till överläggningar på kallelse av länsarkitekten.

Dessa olika slag av expertsammankomster inom länsförvaltningen ha till huvudsakligt syfte att lämna ömsesidiga informationer om pågående arbeten och aktuella projekt samt att uppdraga enhetliga riktlinjer för behandling av ärenden som angå flera länsorgan. Erfarenheterna av denna form av samverkan synas vara goda. Den regelbundna kontakt som vunnits mellan olika grenar av länsförvaltningen har främjat samhällsplaneringen inom länen, särskilt genom att länsstyrelserna erhållit en bättre överblick över pågående eller föreslagna undersökningar och planåtgärder.

I flertalet län har man emellertid ställt sig avvaktande med hänvisning till det väntade förslaget om länsstyrelsernas arbetsformer. I åtskilliga fall har framhållits att tillräcklig överblick har kunnat vinnas med hittillsvarande metoder.

Angående lämpligheten av att bilda från länsstyrelserna fristående nya länsplaneringsorgan har länsarkitekternas förening uttalat, att befintlig arbetsapparat på planerings- och byggnadsväsendets område bör bibehållas och utbyggas i stället för att nya organ skulle inrättas. Länsarkitektkontoren, som vunnit en fast ställning i kommunernas och allmänhetens medvetande, borde icke ingå i nya länsplaneringsorgan. Däremot borde deras ställning till och samordning med den statliga förvaltningsapparat som redan finnes i länsstyrelserna, närmare övervägas. Detta borde dock lämpligast ske i samband med utredningen om länsstyrelsernas omorganisation.

Kommittén har även frågat om länsarkitekterna borde i likhet med t. ex. vägdirektören erhålla ställning som *föredragande* inom länsstyrelsen.

Länsstyrelserna anse allmänt att detta vore en olämplig anordning. Planfrågornas natur vore sådan att föredragning av juridiskt-administrativt skolad ämbetsman vore bättre.

Dessa ärenden, sägs det i länsstyrelsernas svar, ingripa bl. a. ofta djupt i den enskildes rättssfär och medföra för samhällena icke sällan ersättningsskyldighet till markägarna. De rättsliga synpunkterna måste därför beaktas vid sidan av de sociala och samhällsekonomiska. En föredragande som är obunden av rent tekniska synpunkter, äger utan tvekan en friare ställning vid bedömandet av de olika problemen än den tekniske experten. Länsarkitektens arbetsuppgifter skulle genom åläggandet av föredragningsskyldighet ytterligare öka och hans arbetstid

splittras. Planärendena kunna icke jämföras med vägärendena, som äro mera tekniskt betonade. Den mest rationella arbetsformen vore att organisera en byrå för bland annat plan- och byggnadsärenden, vars chef tillika vore föredragande inom ämnesgruppen.

De länsarkitekter, som besvarat denna fråga, hysa stor tveksamhet om vad som är lämpligast. Det åberopas av vissa länsarkitekter att om länsarkitekten är föredragande den beslutande bör kunna av honom få ett mera levande intryck av ärendena, då han är inne i ärendenas tekniska detaljer och lättare kan anvisa olika utvägar till lösning av tvistefrågor. Bruket av skriftliga former kunde härigenom inskränkas. Andra länsarkitekter hävda emellertid, att det går snabbare att avfatta ett skriftligt yttrande än att passa lämplig tid för föredragning, då både landshövding och landssekreterare i regel äro synnerligen upptagna. Ett skriftligt yttrande komme dessutom att ligga kvar i akten till ledning för den granskning som kunde förekomma i högre instans. Länsarkitekten kunde vid behov tillkallas vid föredragningen och utveckla sin synpunkt muntligt utan att behöva taga på sig det formella ansvar som följde med föredragandeställning.

Inom länsarkitekternas förening har likväl majoritet vunnits för åsikten att länsarkitekten bör vid sidan av sin ställning som chef för länsarkitektkontoret göras till föredragande i länsstyrelsen i ärenden rörande planerings- och byggnadsväsendet.

En särskild sektion för handläggning av dylika ärenden borde enligt föreningens mening inrättas, vilken även kunde handha sådana frågor i den framtida lokaliseringspolitiken, som skulle samordnas med den allmänna samhällsplaneringen. För planerings- och byggnadsväsen-

dets anknytning till länsstyrelserna tågade bland annat det förhållandet att länsstyrelserna hade god kontakt med praktiskt taget alla sidor av samhällslivet. Genom att länsarkitekten gjordes till föredragande skulle ärendenas behandling ske snabbare, större garanti vinnas för att de tekniska synpunkterna finge tillbörlig vikt och ökad kontinuitet i ett ärendes handläggning från initiativ till det slutliga avgörandet uppnås. Allmänheten kunde vid hänvändelse till den beslutande myndigheten erhålla klarare besked och säkrare rådgivning. För sitt arbete inom länsstyrelsen måste länsarkitekten få lämplig, till länsstyrelsen knuten juridisk personal såväl för den juridiska behandlingen av ärendena som för expeditionsgöromålen. Föredragningsskyldighet för länsarkitekten borde kunna genomföras utan att avvakta länsstyrelsernas eventuella omorganisation.

Föreningen ansåg vidare att med föredragningsskyldigheten kunde lämpligen förenas ensam beslutanderätt för länsarkitekten i enklare ärenden.

Både från länsstyrelser och länsarkitekter ha i svaren framförts önskemål om viss *förstärkning av länsarkitektkontorens nuvarande personal*, särskilt med hänsyn till den viktiga initiativverksamheten. Då de nya planformerna generalplan och regionplan komme att kräva tillgång till personal med sådana kvalifikationer som de nuvarande befattningshavarna på länsarkitektkontoren saknade, exempelvis kännedom om näringslivets förhållanden, statistik och sociologi, borde specialister på dylika frågor tillhandahållas av centralorganet för planärenden eller från andra verk.

Det framhålles i flera svar från länsstyrelser och länsarkitekter att planärendena skulle handläggas snabbare vid länsstyrelserna, om de icke försenades genom kompletteringar av olika slag, vilka för-

orsakades av *kommunernas brist på tekniskt skolad och administrativt kunnig personal*. Det vore därför mycket önskvärt för att nå en lättnad av länsarkitektkontorens arbetsbörda att kommunerna löste sin sakkunnigfråga, exempelvis genom en uppbyggnad av en fast distriktssarkitektorganisation. Det framhålls även vara av stor betydelse om privatpraktiserande arkitekter kunde slå sig ner i mindre orter, då behovet av arkitekter i landsorten vore trängande.

Frågan om länsarkitektkontorens *uppdragsverksamhet* har behandlats i kap. 10. Såsom där påpekas synas länsstyrelserna önska en minskning av denna verksamhets omfattning till förmån för gransknings- och rådgivningsarbetet, medan länsarkitekterna själva anse det nödvändigt av flera skäl att kontoren fortfarande få åtaga sig både plan- och husritningsuppdrag, även om kommunernas planorganisation förbättras. Länsarkitekternas förening anser detta vara av betydelse icke blott för att tillgodose kommunernas behov av sakkunnig hjälp för dessa uppdrag utan även för att säkerställa en god rekrytering av kontorens personal samt för att främja arbetslusten och kvaliteten på det övriga arbetet.

Kommittén har även i samband med sin i kap. 9 omnämnda rundfråga till *kommunerna* sökt få upplysning om dessas åsikter om behovet av en utbyggnad av det statliga planväsendets organisation med anledning av den nya byggnadslagstiftningen. Därvid har framkommit bland annat följande. Kommunerna anse allmänt att den möjlighet till decentralisering av fastställelsen av planförslag som möjliggjorts av byggnadslagen är värdefull och bör utnyttjas. Därmed bör man kunna vinna tid vid ärendenas behandling. Detta är önskvärt, då enligt en utbredd åsikt bland kommunerna pröv-

ning och fastställelse tagit för lång tid under senare år. 1943 och 1945 års lagändringar som hade till syfte att förkorta tidsåtgången för planförslagets behandling sägas av hälften av de tillfrågade endast ha haft obetydlig eller ingen effekt alls. Två tredjedelar av kommunerna anse att den statliga rådgivningen i planärenden bör utvidgas. Beträffande frågan om denna utvidgade rådgivning bör ankomma på länsorganen, på centralorganet eller bör fördelas mellan dessa äro meningarna ganska skiftande. Enighet råder dock om att rådgivningen bör bland annat omfatta upplysningar om befolkningsförhållanden, näringsliv, kommunikationsfrågor och andra faktorer av särskild betydelse för översiktsplaneringen. Många kommuner önska vidare vägledning rörande lämpliga normer för det tekniska planarbetet, behovet av mark för olika ändamål och uttrycka även önskemål om standardisering av olika plantypers formella uttrycksmedel. Allmänt framhålls att de statliga myndigheterna i länen, vilka taga befattning med planfrågor, borde samverka närmare sinsemellan. Fasta sammanträden mellan länsexperterna borde enligt vissa städers mening därvid visa sig vara en lämplig metod för samverkan.

Stadsplanesamhällenas inställning till frågan om länsarkitekternas uppdragsverksamhet har redovisats i samband med diskussionen om finansieringen av det statliga planväsendet i länen (sid. 93). Såsom där framhålls synes flertalet av de tillfrågade samhällena anse önskvärt, att länsarkitekterna alltjämt åtaga sig uppdrag att uppgöra planer, medan intresset för att anlita dem för uppgörande av ritningar till byggnadsföretag förefaller mindre. Det bör dock beaktas att landsbygdskommunerna torde ha större intresse härför på grund av bristen på arkitekter på landsbygden.

Länsarkitektorganisationens arbetsbörda

Antalet gransknings- och uppdragsärenden å länsarkitektkontoren under åren 1940—1949, ävensom antalet balanserade sådana ärenden vid utgången av samma år angivas i nedanstående tabell.

Siffrorna visa att antalet granskningsärenden mer än fördubblades under åren 1940—47, varefter viss tillbakagång skett under åren 1948 och 1949. En markant ökning av antalet balanserade ärenden har inträtt från och med år 1945.

Även uppdragsärendena ha ökat fram till och med år 1946, varefter viss återgång skett. Antalet balanserade uppdragsärenden vid slutet av respektive år har under perioden fördubblats.

Utvecklingen fram till 1946—47 förklaras främst av den växande byggnadsverksamheten och den därmed sammanhängande ökade planläggningen. Att byggnadslagstiftningens tillkomst i stället för att medföra en ökning sammanfaller med en nedgång i siffrorna torde bero på flera

orsaker. Dels har en viss åtstramning skett på byggnadsmarknaden och dels förekomma icke längre vissa slag av ärenden i samma antal eller icke alls, exempelvis fastställelse av avstyckningar eller granskning av stomplaner och avstyckningsplaner. Samtidigt har översiktsplaneringen ännu icke hunnit sätta spår i statistiken för länsarkitektkontoren. Mycket arbete torde även ha nedlagts på annat utredningsarbete med anledning av den nya lagstiftningen, något som ej heller kommer till synes i tabellen.

Fördelningen av det sammanlagda antalet granskningsärenden år 1949 på olika län med angivande av antalet vid årets början ineliggande ärenden, under året inkomna och handlagda ärenden samt balans vid årets slut återfinnes i tabell 11. Granskningsärendenas närmare sammansättning framgår av tabell 13.

I tabell 14 återges på motsvarande sätt antalet uppdragsärenden inom länsarkitektorganisationen år 1949, fördelat på planuppdrag, byggnadsuppdrag och andra

Tabell 10. Gransknings- och uppdragsärenden inom länsarkitektorganisationen åren 1940—1949.

År	Granskningsärenden		Uppdragsärenden	
	handlagda under året	balans vid årets slut	handlagda under året	balans vid årets slut
1940	16.240	381	600	472
1941	15.730	412	620	478
1942	18.590	383	660	504
1943	21.810	376	760	608
1944	25.580	633	860	668
1945	29.897	1.025	880	839
1946	36.545	1.402	1.149	921
1947	35.549	1.519	853	847
1948	26.694	1.509 ²⁾	666	901
1949	24.207	1.630	817 ¹⁾	941 ¹⁾

¹⁾ Härtill komma 5.202 handlagda ärenden och 1.130 balanserade ärenden avseende granskning åt länsbostadsnämnderna.

²⁾ Skillnaden mellan denna siffra och siffran över balans vid 1949 års början i tab. 11 beror på att vissa ärenden vid 1949 års ingång avskrivits från handläggning.

Tabell 11. Granskningsverksamheten vid länsarkitektkontoren under år 1949.

Länsarkitektkontoret i följande län	1	2	3	4	5
	Balans vid årets början	Under året inkomna ären- den	Hela antalet ärenden (kol. 1+2)	Under året handlagda ärenden	Balans vid årets slut
Stockholms	210	3.667	3.877	3.618	259
Uppsala	10	312	322	308	14
Södermanlands	18	741	759	737	22
Östergötlands	82	892	974	897	77
Jönköpings	84	1.212	1.296	1.187	109
Kronobergs	58	905	963 ¹⁾	921	38
Kalmar	47	966	1.013	949	64
Gotlands	3	136	139	130	9
Blekinge	46	688	734	673	61
Kristianstads	49	1.361	1.410	1.381	29
Malmöhus	123	799	922	875	47
Hallands	161	1.511	1.672	1.611	61
Göteborgs o. Bohus	135	2.286	2.421	2.250	171
Älvsborgs	76	1.379	1.455	1.344	111
Skaraborgs	34	727	761	693	68
Värmlands	116	1.044	1.160	946	214
Örebro	33	852	885	852	33
Västmanlands	—	645	645	645	—
Kopparbergs	13	699	712	665	47
Gävleborgs	9	571	580	567	13
Västernorrlands	22	969	991	939	52
Jämtlands	5	405	410	410	—
Västerbottens	96	791	887	803	84
Norrbottens	26	827	853	806	47
Summa	1.456	24.385	25.841 ¹⁾	24.207	1.630

uppdrag, de sistnämnda huvudsakligen bestående av inspektioner av kommunala byggnader. Man finner av kol. 4, att antalet planuppdrag och byggnadsuppdrag som avslutats under året väger ganska jämnt. Detta framgår även av tabell 12, som visar antalet under år 1949 handlagda och vid årets slut balanserade planuppdrag och byggnadsuppdrag.

Under år 1949 har överenskommelse träffats mellan bostadsstyrelsen och samtliga länsarkitektkontor utom tre att läns-

arkitektkontoren skola åtaga sig ritningsgranskning åt länsbostadsnämnderna i läneärenden. Detta uppdrag har visat sig få en mycket betydande omfattning, såsom framgår av tabell 15.

Tabellen uppvisar stora olikheter mellan kontoren, vilket delvis beror på att dessa påbörjat denna verksamhet vid olika tidpunkter efter den 1 juli 1949. För helt år komma siffrorna att bli avsevärt större. Från vissa länsarkitekter har uppgivits att arbetet hittills kräver i genomsnitt hälften av en fullt kvalificerad befattningshavares tid.

¹⁾ Härav har 4 ärenden avskrivits utan att föranleda åtgärd.

Tabell 12. Planuppdrag och byggnadsuppdrag år 1949.

Länsarkitektkontoret i följande län	Planuppdrag		Byggnadsuppdrag	
	avslutade året	under balans vid årets slut	avslutade året	under balans vid årets slut
Stockholms	13	15	1	—
Uppsala	4	10	13	17
Södermanlands	20	17	5	12
Östergötlands	9	35	1	9
Jönköpings	10	4	—	19
Kronobergs	8	40	6	37
Kalmar	10	12	6	21
Gotlands	—	5	5	9
Blekinge	7	9	22	12
Kristianstads	26	29	9	33
Malmöhus	13	16	5	12
Hallands	6	29	2	7
Göteborgs o. Bohus	2	1	14	5
Älvsborgs	11	35	3	23
Skaraborgs	2	19	2	9
Värmlands	1	4	1	10
Örebro	6	39	7	15
Västmanlands	2	9	4	4
Kopparbergs	4	18	2	19
Gävleborgs	8	23	9	46
Västernorrlands ...	1	17	5	10
Jämtlands	9	8	20	11
Västerbottens	3	15	5	10
Norrbottens	8	7	4	13
Summa	183	416	151	363

Vid sidan om granskningsärenden och uppdragsärenden handlägga länsarkitektkontoren ett flertal andra grupper av ärenden, exempelvis förvaltningsärenden, inspektioner, initiativärenden, ärenden rörande byggnadsminnesvärden etc. Antalet dylika ärenden är svårare att ange, men åtskilliga av dessa äro mycket tidsödande. Därtill komma alla sådana arbetsuppgifter som icke kunna hänföras till visst ärende, såsom konferenser med myndigheter och markägare samt andra organisationsfrågor, inspektionsresor i distrikt m. m.

Arbetets fördelning på olika befattningshavare

Från länsarkitekterna i några län har kommittén erhållit uppgifter angående fördelningen av personalens arbetstid på olika uppgifter och befattningshavare, dock endast för personal med andra uppgifter än skriv- och ritgöromål. Materialet grundar sig på dagböcker, vilka emellertid icke äro förda enligt alldeles likartade principer och ej heller avse sammanfallande tidsperioder. Det går därför knappast att draga mera bestämda generella slutsatser, men kommittén har

Tabell 13. Olika slag av granskningsärenden, handlagda år 1949 på länsarkitektkontoren.

Ärendens olika art numreras så: 1 = generalplaner, 2 = stadsplaner, 3 = byggnadsplaner, 4 = utomplansbestämmelser, 5 = tomtindelningar, 6 = fastställelse av avstyckningar, 7 = tillstånd till avstyckningar inom förbudsområden, 8 = byggnadsordningar, 9 = byggnadstillstånd, 10 = avstyckningsförbud, 11 = byggnadsförbud, 12 = besvär, 13 = andra slag.

Länsarkitektkontoret i		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Summa
Stockholms län		1	62	130	3	142	2,454	84	10	511	5	42	51	123	3,618
Uppsala		—	12	5	—	26	120	5	—	80	—	2	4	54	308
Södermanlands		—	23	37	3	80	299	6	11	51	4	19	10	194	737
Östergötlands		—	42	13	1	101	236	6	12	106	—	8	10	362	897
Jönköpings		1	43	13	3	109	524	15	—	393	—	12	23	51	1,187
Kronobergs		—	21	14	2	64	383	22	16	243	2	2	27	125	921
Kalmar		—	20	7	7	56	520	26	18	146	6	16	12	115	949
Gotlands		—	5	1	—	12	43	—	—	3	—	25	—	41	130
Blekinge		1	35	6	5	32	157	174	5	172	2	3	7	74	673
Kristianstads		—	36	13	7	99	671	67	32	215	—	7	19	215	1,381
Malmöhus		1	54	19	11	183	289	5	—	166	—	—	34	113	875
Hallands		2	29	39	13	76	614	406	4	176	1	10	30	211	1,611
Göteborgs-Bohus,,		6	42	52	6	148	1,055	257	17	504	4	41	14	104	2,250
Älvsborgs		1	26	58	11	118	491	87	3	306	1	13	37	192	1,344
Skaraborgs		4	25	12	1	82	245	36	11	85	—	3	18	171	693
Värmlands		3	23	26	9	50	473	7	6	229	—	22	13	85	946
Örebro		1	15	13	21	57	310	20	14	267	1	5	11	117	852
Västmanlands		1	50	14	—	73	115	12	8	81	10	29	3	249	645
Kopparbergs		—	26	17	1	90	296	40	14	132	—	6	9	34	665
Gävleborgs		1	25	14	—	64	297	—	5	85	—	7	16	53	567
Västernorrlands		—	21	15	1	55	386	87	4	268	—	6	13	83	939
Jämtlands		—	12	3	4	28	181	23	3	79	—	3	6	68	410
Västerbottens		—	25	16	39	73	272	—	2	232	—	6	13	125	803
Norrbottnens		—	14	17	2	69	209	122	—	160	—	9	26	178	806
Summa		23	686	554	150	1,887	10,640	1,507	195	4,690	36	296	406	3,137	24,207

Tabell. 14. Uppdragsverksamheten vid länsarkitektkontoren under år 1949.
(Ej granskning åt länsbostadsnämnderna; asl. = andra slag av uppdrag.)

Länsarkitektkontoret i följande län	I				2				3				4				5			
	Uppdrag vid årets början				Under året mottagna uppdrag				Hela antalet uppdrag (kol. 1+2)				Avslutade under året				Vid årets slut kvarstående uppdrag			
	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d
	planer	byggn.	asl.	s:a	planer	byggn.	asl.	s:a	planer	byggn.	asl.	s:a	planer	byggn.	asl.	s:a	planer	byggn.	asl.	s:a
Stockholms	19	—	9	28	9	1	6	16	28	1	15	44	13	1	10	24	15	—	5	20
Uppsala	11	16	—	27	3	14	11	28	14	30	11	55	4	13	8	25	10	17	3	30
Södermanl.	24	11	14	49	13	6	23	42	37	17	37	91	20	5	27	52	17	12	10	39
Östergödl.	21	5	18	44	23	5	48	76	44	10	66	120	9	1	46	56	35	9	20	64
Jönköpings	13	18	6	37	1	1	49	51	14	19	55	88	10	—	39	49	4	19	16	39
Kronobergs	43	35	3	81	5	8	64	77	48	43	67	158	8	6	53	67	40	37	14	91
Kalmar	14	27	1	42	8	—	31	39	22	27	32	81	10	6	26	42	12	21	6	39
Gotlands	3	6	—	9	2	8	—	10	5	14	—	19	—	5	—	5	5	9	—	14
Blekinge	10	12	1	23	6	22	38	66	16	34	39	89	7	22	38	67	9	12	1	22
Kristianstads	39	34	2	75	18	7	8	33	57	41	10	108	26	9	10	45	29	33	1	63
Malmöhus	24	17	1	42	5	—	1	6	29	17	2	48	13	5	1	19	16	12	1	29
Hallands	24	9	5	38	12	—	5	17	36	9	10	55	6	2	6	14	29	7	5	41
Göteb. o Boh.	3	7	—	10	—	12	4	16	3	19	4	26	2	14	1	17	1	5	3	9
Älvsborgs	31	24	5	60	15	2	13	30	46	26	18	90	11	3	12	26	35	23	6	64
Skaraborgs	17	9	—	26	4	2	—	6	21	11	—	32	2	2	—	4	19	9	—	28
Värmlands	3	10	11	24	2	1	21	24	5	11	32	48	1	1	15	17	4	10	17	31
Örebro	34	13	9	56	11	9	13	33	45	22	22	89	6	7	7	20	39	15	15	69
Västmanlands	7	7	1	15	4	1	10	15	11	8	11	30	2	4	8	14	9	4	3	16
Kopparbergs	14	15	9	38	8	6	24	38	22	21	33	76	4	2	27	33	18	19	6	43
Gävleborgs	14	39	2	55	17	16	24	57	31	55	26	112	8	9	24	41	23	46	2	71
Västernorr.	15	8	5	28	3	7	35	45	18	15	40	73	1	5	36	42	17	10	4	31
Jämtlands	11	18	1	30	6	13	23	42	17	31	24	72	9	20	21	50	8	11	3	22
Västerbottens	14	12	—	26	4	3	23	30	18	15	23	56	3	5	23	31	15	10	—	25
Norrbottnens	11	13	5	29	4	4	61	69	15	17	66	98	8	4	45	57	7	13	21	41
Summa	419	365	108	892	183	148	535	866	602	513	643	1758	183	151	483	817	416	363	162	941

Tabell 15. Ritningsgranskning åt länsbostadsnämnderna år 1949.

Länsarkitektkontoret i följande län	Ärenden		
	Under året inkomna	Under året expederade	Balans vid årets slut
Stockholms	—	—	—
Uppsala	196	196	—
Södermanlands . .	167	167	—
Östergötlands . . .	532	502	30
Jönköpings	438	408	30
Kronobergs	384	210	174
Kalmar	160	160	—
Gotlands	—	—	—
Blekinge	236	235	1
Kristianstads	172	172	—
Malmöhus	496	458	38
Hallands	190	190	—
Göteborgs o. Boh.	397	210	187
Älvsborgs	350	350	—
Skaraborgs	161	131	30
Värmlands	622	310	312
Örebro	488	452	36
Västmanlands . .	198	198	—
Kopparbergs	221	221	—
Gävleborgs	101	89	12
Västernorrlands . .	39	39	—
Jämtlands	88	88	—
Västerbottens . . .	696	416	280
Norrbottnens	—	—	—
Summa	6.332	5.202	1.130

dock ansett uppgifterna vara av intresse för att ge en ungefärlig bild av arbetsfördelningen på några medelstora länsarkitektkontor i olika delar av landet och vill därför återge vissa iakttagelser från studiet av detta material.

Om man söker sammanföra uppgifterna till följande fem grupper av ärenden, nämligen granskning, rådgivning, uppdrag, kronans byggnader jämte besiktningar och värderingar samt slutligen

expeditionsgöromål, finner man att personalen genomsnittligt använt mellan en tredjedel och hälften av kontorets sammanlagda arbetstid till uppdrag, med varierande fördelning på planering och husprojektering. 10—30 % av tiden har använts till granskning, 5—15 % till rådgivning, 5—10 % till kronans byggnader samt 15—25 % till expeditionsgöromål.

Går man över till fördelningen av de särskilda befattningshavarnas tid på olika göromål finner man att länsarkitekten i regel sysslar med granskning en tredjedel av arbetstiden och med rådgivning mellan en tredjedel och hälften av tiden, medan övrig tid fördelas i huvudsak på uppdrag och expeditionsgöromål.

Biträdande länsarkitekten och assistenten användas båda i ungefär lika mån till granskning och uppdrag samt i någon utsträckning även till rådgivning.

Den extra arkitektpersonalen biträder huvudsakligen med uppdragsärenden, medan den extra ingenjörspersonalen sysslar med kronans byggnader, besiktningar och värderingar, och får, där det finns flera ingenjörer, även biträda med granskning och uppdrag.

Arbetsuppgifter för planväsendet i länen

Innan kommittén går närmare in på hur det statliga planväsendet i länen bör vara organiserat för att kunna fullgöra sin uppgift, vill den i anslutning till redogörelsen i avdelning I om bebyggelseplaneringen söka ange länsorganens huvudsakliga uppgifter på planområdet. Kommittén kommer även in på de övriga uppgifter som planorganen i länen för närvarande ha och möjligheterna att avlyfta dessa för att bereda dem lindring i arbetsbördan.

Länsarkitektkontorens uppdragsverksamhet har behandlats i kap. 10 (sid. 91) till vilket hänvisas. I det följande upptar

kommittén endast övriga uppgifter för planväsendet i länen.

Egentliga planuppgifter

Denna grupp av uppgifter utgör huvudföremålet för kommitténs undersökning. Uppgifterna kunna anses omfatta följande huvudtyper av göromål och åligganden, nämligen initiativtagande verksamhet, rådgivning, granskning och fastställelse av planer, tillståndsärenden, kontroll, granskning och fastställelse av tomtindelningar, administrativa frågor, länsutredningar samt upplysningsverksamhet.

Den *initiativtagande* verksamheten är långtifrån ny men har genom 1947 års lagstiftning fått en betydligt större omfattning. Av byggnadsstadgan framgår att länsstyrelsen skall tillse, att stad och annat samhälle i mån av behov förses med generalplan, stadsplan, utomplansbestämmelser och byggnadsordning av för samhället lämplig beskaffenhet. Den skall ombesörja, att område på landet, som är i behov därav, får generalplan, stadsplan, byggnadsplan, utomplansbestämmelser och byggnadsordning i mån av behov och av lämpligt slag. När regionplan erfordras, skall länsstyrelsen vidtaga lämpliga åtgärder härför. Den skall meddela förbud enligt 122 och 123 §§ byggnadslagen till förekommande av tätbebyggelse, där så anses nödvändigt. Då plan, utomplansbestämmelser eller förordnande av nämnt slag böra ändras eller upphävas, skall den vidtaga erforderliga åtgärder härför. Länsstyrelsen skall vidare tillse att gällande författningar, planer och andra föreskrifter angående planläggningen och byggnadsväsendet iakttagas. En viktig uppgift är att tillse, att byggnadsnämnd har erforderlig tillgång till sakkunnigt biträde. De lokala plan- och byggnadsorganens verksamhet skall övervakas.

Det räcker emellertid icke med denna verksamhet. På åtskilliga andra ställen i byggnadslagstiftningen föreskrives att länsstyrelsen och länsarkitekten skola medverka, vilket i regel förutsätter att de noga följa länets bebyggelseutveckling och i god tid taga kontakt med de lokala myndigheterna angående erforderliga åtgärder för att främja en god planläggning och annan byggnadsreglering. Jorddelningslagstiftningen innehåller många föreskrifter om samråd mellan planmyndigheter och jorddelningsmyndigheter i fråga om fastighetsbildningen. Den nyligen antagna ändringen av expropriationslagstiftningen torde komma att ställa planmyndigheterna i länen inför många gånger svårbedömbara frågor om inlösen av mark för bebyggelseändamål. Den omfattande verksamhet som igångsatts med planläggning av jordbrukets rationalisering inbegriper många frågor, som falla inom bebyggelseplaneringens område, och därför böra dryftas i samråd med planmyndigheterna. Kommunernas bostadspolitiska åtgärder hänga nära samman med bebyggelseplaneringen och böra likaså ske i samverkan med planmyndigheterna.

Till initiativverksamheten bör även räknas samverkan med vägmyndigheterna i fråga om sträckningen av vägar samt med distriktsingenjörerna för vatten och avlopp i fråga om lokaliseringen av bebyggelse.

Det bör påpekas att ytterligare uppgifter kunna komma att tillföras planmyndigheterna, om den ifrågasatta strandlagstiftningen antages. Om vidare statsmakterna godkänna det förslag till riktlinjer för en statlig lokaliseringspolitik som kommer att framläggas av lokaliseringsutredningen, innebär även detta en ökning av planmyndigheternas initiativverksamhet, då det här blir fråga att uppdraga riktlinjer för förläggning av

företag och samhällsbildningar med hänsyn såväl till ekonomiska som sociala och plantekniska synpunkter.

Den *rådgivande* verksamheten kommer likaså att få ett betydligt ökat omfång jämfört med hitintills.

Såsom i avdelning I närmare utvecklats under kapitlen om de olika planformerna böra planmyndigheterna på allt sätt underlätta kommunernas general- och detaljplanering. Det är framför allt de mindre kommunerna, som härvid äro i behov av hjälp. För översiktsplaneringen äro upplysningar om utredningsresultat och riktlinjer från statliga organ samt om statliga planåtgärder önskvärda. Planmyndigheterna böra i detta hänseende fungera som förmedlare mellan kommunerna och den statliga förvaltningen och även i viss utsträckning själva verkställa utredningar, i första rummet för hela länet men i mån av tid och personella resurser även för enstaka kommuner. Flertalet utredningsuppgifter torde dock av kommunerna få anförtrös antingen andra statliga organ eller konsulterande experter, som länsorganet kan ge anvisning på. Kommunerna ha behov av upplysningar om befintliga förhållanden och rådande tendenser samt prognoser om utvecklingen av viktiga planeringsföresättningar ävensom mellan länets olika statliga organ gemensamt överenskomna riktlinjer för deras planering och verksamhet i övrigt.

Motsvarande rådgivande verksamhet bör i skäligen omfattning äga rum även i fråga om detaljplaneringen. Anvisningar om lämpliga normer för planförslagens utformning i olika avseenden böra lämnas och fortlöpande kontakt hållas under planarbetet med vederbörande kommuner. Rådgivningen kommer härigenom att dels underlätta byggnadsnämndernas arbete, dels minska behovet av komplet-

teringar i efterhand och därmed förkorta granskningsproceduren.

Granskningen av detaljplaner har hittills utgjort en väsentlig del av länsarkitektkontorens arbete. Denna granskning har växlat till omfattningen beroende på olika inställning till granskningsarbetets bedrivande från byggnadsstyrelsens sida vid olika tidpunkter. Under länsarkitektorganisationens tidigare tillvaro torde granskningen som regel ha avsett både förslagets formella och reella sidor. På grund av klagomål över den tidsutdräkt som det sammanlagda granskningsarbetet hos lokala och centrala statliga myndigheter vållade, utfärdade byggnadsstyrelsen i samband med ikraftträdandet av 1936 års omorganisation av länsarkitektkontoren nya direktiv, som inneburo att realgranskningen förbehölls centralmyndigheten. Länsarkitekterna skulle endast söka få ärendena kompletterade i formellt hänseende, och det uttalades önskemål om att länsstyrelserna icke måtte fördröja ärendena genom att fordra realgranskning av länsarkitekterna.

I praktiken kom denna nya metod att genomföras i flertalet län. I enstaka län ingingo dock länsstyrelserna fortfarande i bedömning av planförslagen i deras helhet, och fullständig granskning av länsarkitekterna blev därmed nödvändig.

Under senare år ha åtskilliga andra länsstyrelser likaså funnit det vara önskvärt att taga ställning även till sakfrågorna med ledning av den speciella kännedom om de lokala förhållanden, som länsstyrelserna och länsexperterna äga. Då man i andra länsstyrelser vidhåller tidigare praxis, har uppstått en mindre lämplig olikhet i behandlingen av planfrågor mellan olika län.

Såsom tidigare angivits har stadsplaneutredningen 1942 kritiserat detta förhållande och föreslagit att fullständig sakgranskning av planförslag som skola un-

derställas Kungl. Maj:t alltid sker i länen.

Kommittén har i denna fråga förut uttalat, att en ändring av rådande granskningspraxis är önskvärd. (Jfr kap. 7.) Förslagen måste alltid kontrolleras ur formell synpunkt i fråga om det administrativa förfarandet vid planförslagets tillkomst, utställande och antagande. Man kan emellertid även tala om formell granskning ur en annan synpunkt, nämligen i fråga om förslagets tekniska detaljer. Det kan gälla plankartans utförande, fastighetsredovisningen, gränslinjer och beteckningar, byggnadsavstånd, gatuhöjder, planbestämmelsernas avfattning etc.

Den administrativa kontrollen bör såsom hittills ske i länen, då därigenom snabbast och smidigast rättelse bör kunna åstadkommas. Den tekniska plangranskningen torde däremot kunna ske snabbare och säkrare inom centralorganet som i sin granskning kan använda specialtränad personal och i arbetet kan främja uppkomsten av enhetliga normer. Det är av stor betydelse att en sådan utjämnande verksamhet bedrives, då man annars riskerar uppkomsten av en starkt växlande praxis i olika län.

Då kommittén här förordar enhetliga normer, anser den givetvis ingalunda att hänsyn icke skulle tagas till olika landsdelars och orters speciella förhållanden vid utformandet av olika plantyper.

Den viktigaste granskningen avser emellertid icke dessa formella detaljer utan planförslagets sakliga innehåll. Denna sida av myndigheternas prövning är ytterst mångskiftande och kan icke uttömmande anges utan omfattande exemplifiering. Det må räcka att här erinra om behovet av kontroll i fråga om det underliggande utredningsmaterialet, de allmänna planförutsättningarna, planförslagets inplacerande i ett större sam-

manhang, hänsynen i förslaget till olika allmänna intressen, förslagets allmänna disposition av planområdet, byggnadstyper, kommunikationsleder, hänsyn till markägarnas intressen och icke minst förslagets ekonomiska genomförbarhet.

I fråga om sakgranskningen av planförslag som underställas Kungl. Maj:ts prövning är det enligt kommitténs mening önskvärt att länsarkitekterna, som ha kännedom om de lokala förhållandena, exempelvis kommunernas översiktsplanering och bebyggelseutveckling etc., mot bakgrunden av denna kännedom avge ett omdöme om planförslagets lämplighet. Ett sådant omdöme är en förutsättning för att länsstyrelserna skola kunna avge ett sakligt utlåtande i dessa ärenden. Ett sådant sakutlåtande underlättar avsevärt prövningen hos Kungl. Maj:t men kan icke ersätta granskningen hos det tekniska centralorganet. Sistnämnda granskning bör dock bli mindre tidskrävande än för närvarande, om kommitténs förslag till ändrad granskningspraxis genomföres. Självfallet bör centralorganet undvika att medverka till uppkomsten av dubbelgranskning.

Granskningen av översiktsplaner är en helt ny uppgift, som kommer att erbjuda åtskilliga problem. Regionplanerna torde komma att omfatta så betydande förarbeten och utredningar samt innehålla ställningstaganden till så många olika och sannolikt svårbedömbara frågor, att planmyndigheterna i länen endast genom att från början och sedan fortlöpande följa regionplanarbetet kunna ha möjlighet att inom rimlig tid sätta sig in i det slutliga förslaget och avge ett omdöme om detta. De rent tekniska och på andra sätt specialbetonade utredningar och förarbeten som en regionplan bygger på kunna antingen kontrolleras genom efterföljande granskning av statsmyndigheter med erforderliga resurser eller också genom kon-

troll av vederbörande expert. En på förhand godkänd expert skulle kunna tänkas få sitt arbetsresultat accepterat utan efterföljande prövning. Dylika granskningsproblem nämnas här endast för att antyda arten av de svårigheter som uppkomma. De få lösas i praxis under medverkan av berörda statliga instanser.

Beträffande generalplaneförslag gäller något liknande. Åtminstone för större städer torde planerna bli så vidlyftiga att länsmyndigheterna böra deltaga i förarbetet och därigenom få kännedom om arbetets uppläggning och beskaffenheten av gjorda utredningar och värderingar. Det är därför angeläget att kommunerna söka samråd med planmyndigheterna i länet på ett tidigt stadium, vilket bör vara till nytta icke minst för kommunerna själva.

Generalplanen kommer att bli vägledande för kommunala investeringar av olika slag och kommunens fortsatta utbyggnad, varigenom den givetvis i främsta rummet har värde för kommunen själv. Det är emellertid av stort värde även för staten att kunna med hjälp av en generalplan bedöma lämpligheten av statliga investeringar i t. ex. vägar, broar, vatten- och avloppsanläggningar m.m. Ur nationalekonomisk synpunkt och allmän social synpunkt är det därför önskvärt att generalplaner bygga på verklighetsbetonade antaganden och målsättningar även om de icke underställas för fastställelse eller ens formellt antagas av vederbörande fullmäktige. De böra därför lämpligen uppgöras i enlighet med principer som de statliga planmyndigheterna kunna godkänna. Detta förutsätter att dessa myndigheter kunna följa generalplanarbetet i länet. I viss grad tillgodoses detta önskemål redan genom den kontakt som byggnadslagstiftningen påbjuder vid planförslagens utarbetande. Innan förslag till generalplan i stad antages skall ju nämligen bygg-

nadsstyrelsens yttrande inhämtas, och beträffande generalplan på landet skall sådant yttrande avges av länsarkitekten. Enligt kommitténs uppfattning bör emellertid i båda fallen ovillkorligen tillses att det centrala planorganet i länet, länsstyrelsen, icke lämnas utanför. Det organ för samverkan inom länsadministrationen i planfrågor som behandlas i det följande bör härvid kunna fylla en viktig uppgift. Instruktionsföreskrifter härom böra kunna utfärdas.

Fastställelse av översiktsplaner och detaljplaner ankommer enligt gällande regler endast i begränsad utsträckning på länsstyrelserna. Frågan om utvidgning av dessas befogenheter har behandlats i kap. 10. Såsom där uttalats anser kommittén ytterligare decentralisering beträffande detaljplaner vara lämplig på längre sikt. Lagändring torde dock kunna anstå med hänsyn till att den utvidgning av länsstyrelsernas fastställelserätt, som skedde år 1947, ännu icke mer än till en mindre del utnyttjats, och att en omfattande överflyttning redan nu skulle kräva stora personalförstärkningar. När nuvarande möjligheter i lagstiftningen fullt utnyttjats och de nya planformerna vunnit stadga i praxis, bör frågan om en vidgad decentralisering upptagas till förnyad prövning.

I ett hänseende har kommittén föreslagit att överflytta fastställelserätten från länsstyrelserna till Kungl. Maj:t, nämligen ifråga om generalplan på landet. Kungl. Maj:t bör vidare i samband med fastställelse av generalplan både i stad och på landet kunna medge länsstyrelsen rätt att inom generalplanens område fastställa förslag till stadsplan. Betydelsen av en sådan ändring beror på i vilken omfattning generalplaner komma att underställas för fastställelse och institutet stadsplan kommer till användning på landet.

Tillståndsärenden av olika slag repre-

sentera en tämligen omfattande arbetsuppgift för planmyndigheterna i länen. Därmed avses ansökningar om rätt att utföra nybyggnad samt tillstånd till schaktning, trädfällning och andra åtgärder i strid mot rådande förbud. Dylika förbud innebära en överflyttning av prövningsrätten från kommunal till statlig myndighet. I den mån den nya möjligheten att utfärda förbud mot tätbebyggelse inom vissa områden kommer att utnyttjas i större utsträckning, måste länsstyrelserna i ökad utsträckning taga ställning till dylika ansökningar. En annan typ av dispensärenden utgör medgivande till avstyckning inom område där avstyckningsförbud råder.

Länsstyrelserna skola *kontrollera* att gällande planer och därmed jämförliga bestämmelser efterlevas. Den primära kontrollen utövas av byggnadsnämnderna, men dessas verksamhet bör följas av planmyndigheterna. Detta torde bli särskilt viktigt i sådana kommuner, där byggnadsnämnd hittills icke funnits. De statliga planmyndigheternas hjälp åt byggnadsnämnderna är ofrånkomlig så länge dessa ännu sakna kvalificerade biträden.

Länsstyrelserna ha även att taga ställning till åtgärder som syfta till att genomföra fastställda planer. *Tomtindelningar* skola efter granskning av länsarkitekten fastställas av länsstyrelsen. Åtskilliga andra lokala frågor av stor betydelse ur allmän plansynpunkt komma i olika sammanhang under länsstyrelsens bedömande. Det sätt på vilket en plan genomföres i praktiken måste beröra de myndigheter som ha att övervaka planläggningens effektivitet.

Länsorganen ha att fatta beslut om eller avgiva yttranden i åtskilliga ärenden, som röra tillämpningen av administrativa bestämmelser i byggnadslagstiftningen. Det kan gälla antalet ledamöter i en byggnadsnämnd, dispens från skyldighe-

ten att inrätta byggnadsnämnd, utseende av ledamot i sådan nämnd i köping, municipalsamhälle eller landskommun, spörsmål som sammanhånga med reglerna om sakkunnigt biträde åt dessa nämnder, varvid särskilt må framhållas ordnandet av arkitektdistrikt. Dessa administrativa göromål äro redan rätt tidskrävande och man bör räkna med, att antalet dylika ärenden ökar, särskilt med anledning av kravet på byggnadsnämnd i alla kommuner och önskemålen om att förse alla eller åtminstone flertalet med sakkunnig hjälp.

Planmyndigheterna i länen böra även deltaga i arbetet med s. k. *länsutredningar*.

Därmed åsyftar kommittén förberedande undersökningar och utredningsåtgärder till ledning för olika slag av samhällsplanering inom länet. Dylika länsutredningar ha på försök igångsatts i vissa län. Det är i hög grad önskvärt att en närmare samordning av de skilda insatser inom samhällsplaneringen som nu göras av från varandra oberoende organ kommer till stånd. Förekommande motsättningar rörande lämpligheten av olika åtgärder och den rätta tidpunkten att företaga dessa kunna ofta föras tillbaka till olikheter i uppfattningen om länets utvecklingsmöjligheter samt bristen på allmänt godkända riktlinjer för planarbetet på olika håll.

Även kommunerna ha i samband med planarbete, såsom bl. a. framgår av framställningen från generalplanekonferensen i Göteborg (se kap. 6), känt behov av vägledning rörande de statliga planorganens arbete och de antaganden som ligga till grund för detta. Upplýsningar om den allmänna politik som länsorganen följa och visshet om att olika statliga planer äro sinsemellan samordnade, skulle underlätta kommunernas arbete och öka deras möjligheter att komma

fram till verklighetsbetonade antaganden rörande sin egen utveckling.

Till planmyndigheternas uppgifter hör även *upplysningsverksamhet* av mera allmänt slag, som riktar sig till kommunernas förtroendemen och allmänheten. Den nya byggnadslagstiftningen torde ännu vara otillräckligt känd ute i bygderna. Det gäller icke minst att göra de många nya byggnadsnämnderna förtrogna med sina uppgifter och de medel som stå till förfogande, när det gäller att ingripa mot olämplig eller olaglig bebyggelse. En förlöpande informationsverksamhet till byggnadsnämnderna i form av koncentrerade översikter över viktigare delar av byggnadslagstiftningen samt om bebyggelseplaneringens allmänna principer torde göra avsevärd nytta för att höja planväsendets standard och därmed den allmänna byggnadskulturen. Materialet för en sådan informationsverksamhet bör sammanställas centralt och distribueras av länsarkitekterna. Dessa böra anpassa upplysningsverksamheten efter lokala förhållanden och anknyta till lokala problem. Informationer kunna exempelvis lämnas i form av föredrag eller i samband med diskussioner om planfrågor. Centralorganet bör kunna ställa belysande material till förfogande för demonstrationer, t. ex. planförslag, illustrationer, modeller, diagram.

Uppgifter som sammanhånga med byggnadsväsendet.

Planmyndigheterna i länen ha som nämnts även *tillsynen över byggnadsväsendet* i den begränsade mening som byggnadslagstiftningen inlägger i detta begrepp. Detta innebär att planmyndigheterna skola utöva tillsyn över de lokala byggnadsnämndernas verksamhet på byggnadsområdet, upptaga till prövning besvär över deras beslut i byggnadsfrågor

samt handlägga ansökningar om dispens från gällande föreskrifter rörande byggnadstekniska förhållanden, i den mån beslutanderätten i dylika ärenden icke tillhör Kungl. Maj:t, då ansökningarna med utlåtande överlämnas till Kungl. Maj:t för avgörande. Både byggnadslovsfrågor och dispensärenden hänga ofta nära samman med planfrågor. Prövning måste därför i många fall äga rum samtidigt ur byggnadsteknisk och planteknisk synpunkt. Byggnadsärendena kräva därutöver ofta bedömning av experter på sådana områden som brandskydd, civilförsvär, hygien, byggnadskonstruktioner etc.

I kap. 8 har kommittén redovisat olika skäl för och emot en fortsatt sammankoppling i organisatoriskt hänseende av planfrågor och byggnadsfrågor, varvid kommittén för sin del funnit att övervägande skäl tala för att bibehålla detta samband både på grund av frågornas nära beroende av varandra och av hänsyn till den byggande allmänhetens och kommunernas bekvämlighet. En uppdelning innebure att de byggande finge att göra med två skilda organ, vare sig uppdelningen blott omfattade experterna, eller även beslutanderätten skulle uppdelas. Skälen för ett fortsatt samband äro starkare på länsplanet än på centralplanet på grund av länsmyndigheternas närmare kontakt med kommuner och allmänhet. Även om en utbrytning av enbart planfrågor från byggnadsstyrelsen skulle äga rum, borde därför plan- och byggnadsfrågor fortfarande lyda under ett organ i länen. Eftersom kommittén i kap. 13 rekommenderar att vid en eventuell utbrytning av planärendena från byggnadsstyrelsen även byggnadsärendena böra följa med, har kommittén dock icke anledning att gå in på de organisatoriska problem som skulle uppstå om ett och samma länsorgan skulle lyda under två skilda centrala myndigheter. Med kommitténs

huvudalternativ i fråga om den centrala organisationen, bildande av en fristående planavdelning inom byggnadsstyrelsen, uppstå inga svårigheter av detta slag.

I nära samband med denna fråga om byggnadsärendenas handläggning i länen står länsbostadsnämndernas behov av arkitektutbildad personal för *granskning av ritningar till bostadsbyggnader*, för vilka sökes lån eller bidrag av statsmedel.

Eftersom sådan personal för närvarande finnes på länsarkitektkontoren men icke inom länsbostadsnämnderna, har i 21 av 24 län samarbete försöksvis upprättats mellan dessa båda länsorgan. Genom att länsarkitektkontoren nu ha till uppgift att bevaka både plansynpunkter och husbyggnadstekniska synpunkter, leder ett sådant samarbete till det i och för sig mycket önskvärda resultatet, att granskningen blir allsidig. Kommittén finner det önskvärt att det uppdrages som ordinarie arbetsuppgift åt länsarkitekten att biträda länsbostadsnämnden med granskning av ritningar ur plan- och byggnadstekniska synpunkter.

Utanför nämnda ärendegrupper falla vissa göromål rörande *förvaltning av kronans byggnader*, i den mån dessa äro ställda under byggnadsstyrelsens vård, samt därmed förenade åligganden att för-rätta syner, avge förslag till reparationer, upprätta förslag till entreprenadkontrakt och till arbets- och leveransavtal beträffande arbeten på byggnaderna samt tillsyn över dessa arbeten. Denna uppgift tillkommer nu länsarkitekten såsom byggnadsstyrelsens lokala representant. (Angående visst undantag för Stockholms län, se nedan.)

Detsamma gäller *byggnadsminnesvården*. En icke obetydlig grupp hithörande ärenden avser kyrkor, kyrkogårdar och bårhus. Ärenden rörande prästgårdar underställas också länsarkitekten, när det gäller byggnadsarbeten.

Vid sidan härav föreligga åtskilliga göromål, som kunna hänföras under den punkt i länsarkitekternas instruktion som talar om *uppdrag i övrigt*, som byggnadsstyrelsen eller länsstyrelsen anförtror honom. Av dessa kunna nämnas ärenden rörande förhyrning av lokaler för statliga myndigheters behov, möblering och annan utrustning av statliga byggnader, fastighetsbildning, expropriationer och inkorporeringar, fastighetsförvärfv enligt jordförvärfslagen, hotell och pensionat m. m.

Denna tämligen oenhetliga grupp av ärenden består av vissa frågor, som anförtrors länsarkitekten i dennes egenskap av byggnadsteknisk expert i länet, samt vissa andra ärenden, vilka synas lika väl kunna anförtrors andra länsorgan. Det sammanlagda antalet ärenden i denna grupp är emellertid knappast så stort, att det skulle vara av större betydelse för arbetsbelastningen, om en omfördelning mellan länsstyrelsens olika experter företogs, så att länsarkitekten uteslutande fick syssla med frågor, beträffande vilka han äger särskild sakkunskap.

Kommittén har ansett sig av ovan-nämnda tre ärendegrupper endast behöva beröra det med vården av kronans byggnader förbundna arbetet. Den närmare behandlingen av denna fråga torde tillkomma 1947 års byggnadsstyrelseutredning. Omfattningen av ifrågavarande arbetsuppgift är beroende av förekomsten av statliga byggnader, som stå under byggnadsstyrelsens tillsyn inom länet. Länen uppvisa stora olikheter i detta hänseende. Länsarkitektkontoret i Stockholms län är helt befriat från befattning med kronans byggnader i länet, då dessa skötas direkt av byggnadsstyrelsens intendantsbyrå.

Ansaret för länsarkitektkontorens arbete härmed faller på länsarkitekten men för rutinarbetet anlitas regelmässigt ingen-

jörer med läroverks- eller institutsexamen. Länsarkitekterna själva betungas därför föga med denna uppgift. Förvaltningsgöromålen kunna närmast karaktäriseras som ett vice värdskap för dessa kronans byggnader, vilket innefattar ekonomiska och praktiska göromål, exempelvis uppbärande av hyror, ordnande med reparationer, anskaffning av förnödenheter i form av bränsle m. m., lokalernas inredning och användning etc.

Länsarkitektkontoren lyda under byggnadsstyrelsen (intendentsbyrån), när det gäller dylika göromål. Om bebyggelseplaneringen kommer att ligga kvar inom byggnadsstyrelsen, uppstå inga organisatoriska svårigheter beträffande länsarkitektkontorens sysslande med vården av kronans byggnader. Vid en uppdelning av byggnadsstyrelsen på ett nytt organ för plan- och byggnadsväsendet samt ett byggande och förvaltande verk borde däremot otvivelaktigt överinseendet över nu omtalade sysslor tillkomma sistnämnda verk. Konsekvenserna härav för länsarkitektkontorens del bleve då att de finge fungera som verkställande lokalorgan såväl åt planmyndigheten beträffande vissa uppgifter som åt den byggande och förvaltande myndigheten beträffande sysslandet med kronans byggnader.

Kommittén har ej funnit att några större olägenheter skulle uppstå med ett sådant arrangemang. Det är en icke okänd anordning på flera förvaltningsområden att olika centralorgan begagna ett och samma lokalorgan för sina uppgifter. Det borde icke vara omöjligt för de båda verken att träffa överenskommelse om gemensamt utnyttjande av länsarkitektkontoren. Den naturliga ordningen vore att länsarkitektorganisationen fördes över till det nya verket för planfrågor, som borde taga den befattning med personalärenden, budgetfrågor, lokalärenden etc. som för närvarande tillhör byggnadssty-

relsen. Endast beträffande ärenden rörande kronans byggnader skulle kontoren lyda direkt under det byggande och förvaltande verket.

Huvudlinjer för planväsendets organisation i länen

Behovet av samverkan

Det ligger i samhällsbyggnadsfrågornas natur att de i regel angå ett flertal myndigheter. Det är då önskvärt att dessa myndigheter i sitt ställningstagande kunna utgå från vissa gemensamt accepterade principer, så att en någotsånär enhetlig praxis kan uppkomma på närliggande områden. Det är givetvis föga lämpligt att exempelvis fastigheter tillskapas, som sedan icke få bebyggas, att lån ställas i utsikt för byggnadsföretag, som icke vinna andra myndigheters gillande, att bostadsbebyggelse planeras på ett område som senare visar sig erforderligt för vägändamål etc. Möjligheterna till konflikter och motsättningar äro stora och det är angeläget att riskerna härför i möjligaste mån undanröjas. Detta underlättas genom ett nära samarbete och en enhetlig ledning. I första hand är det önskvärt att företrädarna för olika länsorgan kunna enas om gemensamma principer för behandlingen av ofta återkommande ärenden samt i andra hand att större och mera invecklade ärenden kunna bli föremål för gemensamt ställningstagande. Även om detta icke ersätter prövning inom vart organ för sig, underlättas möjligheterna att uppnå enighet. Självfallet är det icke lämpligt att tynga arbetet med samråd i ärenden som icke kräva detta, exempelvis då man kan nöja sig med att på förhand komma överens om vissa gemensamma normer för behandling av likartade ärenden av vissa slag.

Försök att ordna ett fast samarbete av detta slag ha som tidigare omnämnts

gjorts i många län med gott resultat. I vissa fall kanske någon förlängning av handläggningstiden har inträtt i motsats till vad man kan ha väntat sig. En bidragande orsak här till kan vara ovana vid denna arbetsmetod men även det faktum att planfrågorna numera börjat bli föremål för ett mera allsidigt bedömande än tidigare. Med remiss till myndighet efter myndighet i en lång kedja måste ärendenas handläggning gå långsammare än genom direkta överläggningar i lämpliga former.

I stort sett torde man i praktiken ha funnit lämpligt att skilja på sådana grupper av ärenden som fordra en mera oständlig behandling och sådana som kunna avgöras efter tämligen formlösa kontakter. Till de förra torde höra sådana frågor som ärenden i samband med regionplaner, generalplaner, inkorporeringar och samhällsbildningar, uppdragandet av allmänna riktlinjer för behandlingen av en större grupp av ärenden etc. Flertalet stadsplaneärenden synas i län, där man prövat samrådsförfarandet, ha kunnat behandlas inom en relativt begränsad krets av länsexperter, till vilka i allmänhet synas ha hört länsarkitekten, överlantmätaren, vägdirektören, distriktsingenjören för vatten och avlopp, lantbruksdirektören och länsbostadsdirektören. Speciella synpunkter kunna stundom anläggas av civilförsvarsdirektören, länsbrandinspektören, förste provinsialläkaren, hamningenjören (där sådan finnes), landsantikvarien, länsarbetsdirektören, länsjägmästaren m. fl. länstjänstemän.

Av det sagda följer att man inom länsförvaltningen synes ha behov av vissa fastslagna regler för samråd och en enhetlig ledning, som garanterar att samrådet leder till åsyftat resultat, och som kan utjämna uppkomna motsättningar. Kommittén har övervägt om icke dessa syften bäst skulle uppnås genom att bilda

särskilda länsplaneringsorgan genom sammanslagning av vissa länsorgan med planeringsuppgifter. Chefen för en sådan institution skulle erhålla en ledande ställning inom länets planväsen och kunna bidra till uppkomsten av större enhetlighet inom samhällsplaneringen i länet. Ett så radikalt steg skulle likväl medföra åtskilliga vanskligheter, icke minst i fråga om förhållandet till länsstyrelsen. Vidare handha i regel de organ, som kunde komma i fråga för sammanslagning, vissa uppgifter som icke äga samband med planväsendet och därför antingen måste överföras till annan myndighet eller skulle fordra bildandet av nya organ här för. Kommittén har därför icke ansett sig kunna förorda en sådan organisation.

En annan närmare till hands liggande utväg att säkerställa samverkan inom länsförvaltningen beträffande planfrågor vore att *förstärka länsstyrelsens ställning* genom att i denna inflytta vissa av de verksamhetsgrenar som under senare år uppdragits åt fristående organ. Förslag av sådan innebörd har framlagts av länsstyrelseutredningen i dess nyligen avgivna betänkande (SOU 1950:28).

I betänkandet föreslås att i länsstyrelsen skola inordnas vissa av nu fristående länsorgan, av vilka länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden och länsvägnämnden ha intresse i detta sammanhang. I fråga om lantbruksnämnden föreslås endast att jordbruksplaneringen skall bedrivas i samråd med länsstyrelsen. Den inre organisationen skall enligt förslaget se ut på följande sätt.

Landshövdingen föreslås i princip fortfarande vara ensam beslutande. I vissa ärenden, bl. a. större planfrågor, skall dock jämte honom i beslutet deltaga ett antal lekmannarepresentanter. Cheferna för de båda huvudavdelningarna, landsekreteraren och landskamreraren, avses erhålla viss självständig beslutanderätt.

De skola regelmässigt närvara vid föredragning inför landshövdingen av andra befattningshavare och övervaka samordningen mellan länsstyrelsens olika avdelningar och sektioner samt mellan länsstyrelsen och utomstående länsorgan.

Landskansliet föreslås indelat i fem sektioner, därav en planeringssektion. Planeringssektionen skall handlägga frågor rörande bl. a. administrativ, judiciell eller ecklesiastik indelning, bebyggelseplanering, byggnadsväsende och fastighetsbildning, bostadsförsörjning, vägväsende, motorfordons- och trafikväsende samt ekonomisk försvarsberedskap. Varje sektion skall enligt förslaget förestås av en sektionschef, i regel tillhörande lönegraden Ca 31.

Planeringssektionen föreslås i betänkandet uppdelad i tre arbetsdetaljer, en avdelning för bebyggelseplanering m. m. direkt under sektionschefen, en avdelning för bostadsförsörjningsfrågor under länsbostadsdirektören samt en avdelning för motorfordons- och trafikväsen under en trafikföredragande. Vägdirektören skall fortfarande förestå en fristående vägförvaltning men samtidigt såsom föredragande vara knuten till planeringssektionen, dock utan att vara underställd sektionschefen. Distriktsingenjören för vattenförsörjning och avlopp anses, så länge ej varje län kan förses med dylik ingenjör, böra bibehålla sin nuvarande anknytning till väg- och vattenbyggnadsverket utan föredragandeställning i länsstyrelsen. När det angivna hindret bortfallit bör han däremot inordnas i länsstyrelsen som föredragande på planeringssektionen.

Vid behandlingen av större planeringsfrågor m. m. anser utredningen att, förutom nu nämnda befattningshavare, såsom föredragande eller eljest skola närvara länsarkitekt, överlantmätare, lantbruksdirektör samt förste provinsialläkare. Länsstyrelsen anses böra avgöra i vilken

utsträckning länsarkitekten skall närvara och även i vilka fall han skall vara föredragande. Vidare föreslås att länsstyrelsen skall kunna beordra annan länsstyrelsens befattningshavare, t. ex. länsarbetsdirektör eller civilförsvarsdirektör, att närvara. Härmed kan enligt utredningens mening skapas en elastisk beredningsinstans, som har den fördelen framför det i vissa län förekommande länsrådet, att beslut också formellt kan träffas omedelbart i ärenden tillhörande länsstyrelsens befogenhetsområde, utan att remisser till de fristående länsmyndigheterna behövas. Landshövdingen förutsättes regelmässigt fungera som ordförande vid dessa sammankomster, vid vilka även landssekreteraren skall närvara och därvid representera de juridiska synpunkterna samt sörja för samordningen. Samtliga föredragande eller eljest närvarande befattningshavare föreslås ha rätt och plikt att reservera sig vid avvikande mening.

Redogörelsen visar att länsstyrelseutredningen icke anser att man kan gå så långt att man i länsstyrelsen inordnar flertalet av de organ som äro av intresse ur plansynpunkt. Den väsentliga vinsten ur samordningssynpunkt synes bestå däri att länsbostadsnämnden inflyttas samt att det förutsättes att jordbruksplaneringen skall bedrivas i samråd med länsstyrelsen, ävensom att distriktsingenjören för vatten och avlopp så småningom bör överföras till länsstyrelsen. Överlantmätaren och hans kontor vill länsstyrelseutredningen icke sammanföra med länsstyrelsen, ej heller länsarkitekten och länsarkitektkontoret. Vägförvaltningen skall likaså uppenbarligen bestå som fristående organ. Under sådana förhållanden kommer fortfarande ett stort behov av samråd mellan länsstyrelsen och de fristående länsexperterna att bestå i planeringsärenden. Detta synes länsstyrelseutredningen vilja beakta genom

att föreslå att länsstyrelsen skall kunna kalla samtliga experter till överläggning om större planeringsfrågor m. m. i mån av behov. Förslaget ansluter till de experiment med s. k. länsråd som bedrivits i vissa län i något skiftande former för vilka redogjorts i det föregående. Skillnaden synes väsentligen vara den att enligt länsstyrelseutredningens mening dessa överläggningar böra kunna utmyнна i omedelbart beslut i sådana frågor, som ligga inom länsstyrelsens förvaltningsområde.

Kommittén finner principiellt anordningen med sammankomster under landshövdingens ledning av en fast kärna av experter med möjlighet att utvidga kretsen allt efter behov vara en form av samverkan, som bör kunna tillgodose även bebyggelseplaneringens behov.

Därest statsmakterna skulle upptaga en lokaliseringspolitisk verksamhet, torde länsstyrelserna komma att få en viktig funktion att fylla genom att ange de lokaliseringspolitiska riktlinjer som bebyggelseplaneringen inom respektive län bör följa. Detta bleve ett ytterligare skäl att låta samrådet inom länen i planfrågor ske under länsstyrelsens ledning.

Kommittén vill emellertid framhålla, att länsarkitektens särställning i planfrågor icke synes tillräckligt beaktad. Kommittén hänvisar till vad den har att anföra härom i det följande.

Kommittén vill vidare påpeka att en nära kontakt mellan länsmyndigheterna inom planväsendet är en nödvändighet, oavsett efter vilka linjer länsstyrelsens allmänna omorganisation kan komma att ske. Om införandet av ett organiserat samråd av detta slag hittills stött på motstånd och svårigheter i vissa län, vilket är kommittén bekant, torde detta ha sin grund i förhållanden, som icke ha med den principiella sidan av saken att göra, och som otvivelaktigt äro av den

natur att de icke böra få hindra vidtagande av åtgärder för att få till stånd erforderlig samverkan i planeringsärenden. Kommittén anser att, intill dess en ännu effektivare metod för samarbete framkommit, regelbundna *expertkonferenser*, kombinerade med samverkan under hand mellan mindre grupper av fackmän, kunna rekommenderas till införande i samtliga län.

Konferensernas främsta syfte bör vara att lämna länsstyrelsen och de deltagande representanterna för de tekniska organen upplysning om aktuella större frågor, som måste komma att beröra flera organ, och att få till stånd en diskussion om de principiella aspekterna. Eventuellt kan överenskommelse träffas om viss tidtabell för de olika organens behandling av delfrågor som ofta äro beroende av varandra, t. ex. en vägfråga och en planlägningsfråga. Förutom den rådgivande uppgiften böra konferenserna ha till syfte att diskutera uppkomna meningsskiljaktigheter mellan olika organ om tillämpningen av gällande författningar. Vid sidan om de större plenisammanträdena böra, såsom i praktiken visat sig lämpligt, åtskilliga expertorgan ha nytta av regelbundna överläggningar under fria former och med tätare mellanrum.

Sammansättningen av den krets av experter som bör deltaga kan lämpligen avgöras från fall till fall. Vid plenisammankomsterna bör ordförandeskapet tillkomma landshövdingen och landssekreteraren bör närvara för att tillvarata de juridiska synpunkterna. I praktiken torde det visa sig att flertalet planärenden huvudsakligen angår en mindre krets av experter, men i den mån det är tydligt att andra länstjänstemän ha synpunkter av betydelse att framföra böra givetvis dessa adjungeras. Kretsen bör kunna utvidgas till att omfatta, utom de verkställande tjänstemännen i vederbörande nämnder,

även ordförandena i dessa. Såsom i vissa län redan prövats i praktiken bör det även vara möjligt att till dessa konferenser i planfrågor kalla utomstående, exempelvis företrädare för industri, jordbruk och skogsbruk och för vissa sammanslutningar, för kommuner etc. Formerna för arbetet böra utformas av vederbörande länsstyrelser efter prövning av det lämpliga i varje särskilt fall.

Länsarkitektens förhållande till länsstyrelsen

Av redogörelsen för länsstyrelseutredningens reformförslag framgår, att utredningen icke ansett tillräckliga skäl föreligga att inordna jämväl länsarkitekten under länsstyrelsen. Kommittén vill för sin del understryka riktigheten av denna uppfattning. Redan med nuvarande ordning står länsarkitekten helt till länsstyrelsens förfogande såsom expert i plan- och byggnadsfrågor. Den formella anknytningen till byggnadsstyrelsen synes icke ha utgjort och får givetvis ej heller föranleda någon olägenhet för samarbetet mellan länsarkitekt och länsstyrelse. I sitt förslag till organisation av planväsendet i länen har kommittén utgått från att länsarkitektorganisationen fortfarande skall lyda under det centrala planorganet men stå till de olika länsstyrelsernas förfogande.

Länsstyrelseutredningen synes anse, att det bör tillkomma länsstyrelsen att avgöra om länsarkitekten skall kallas till beredningssammanskomster och diskussioner inom länsstyrelsen rörande frågor som äga samband med plan- och byggnadsväsendet. Kommittén finner en sådan anordning otillfredsställande. Genom den vidsträckt överblick över samhällsbildning och byggnadsverksamhet i länet som länsarkitekten genom sitt arbete förvärvar bör han vara självskriven som rådgivare åt länsstyrelsen på dessa områden. Knappast någon annan

länsexpert har samma mångsidiga kontakt med samhällsbyggandet. Kommittén anser därför att länsarkitekten obligatoriskt bör kallas till alla sammankomster av det slag som här berörts. I den mån så icke för närvarande är fallet, bör en ändring komma till stånd.

Mera tveksam är frågan om länsarkitektens föredragningskyldighet. För närvarande tillkommer skyldigheten att föredraga plan- och byggnadsärenden icke länsarkitekten utan tjänstemän i länsstyrelsen. Såsom framgår av vad tidigare sagts i detta kapitel har det rätt viss tvekan inom länsarkitektkåren om länsarkitekterna böra eftersträva att erhålla befogenhet och skyldighet att föredraga de ärenden som nu remitteras till dem för yttrande. Majoriteten torde emellertid numera ha kommit till den uppfattningen att en sådan ändring är önskvärd. Kommittén har för sin del ansett det viktigaste vara att länsarkitekten alltid är närvarande vid behandlingen av icke blott ärenden som han berett utan även vid andra ärenden, som kunna beröra samhällsbyggandet. Det kan dock knappast bestridas, att länsarkitekten genom att erhålla ställning som föredragande bör kunna mera effektivt tillvarata plan- och byggnadsväsendets intressen i länsstyrelsen än om föredragningen anförtros någon annan. Det är vidare uppenbart att man undviker ett visst dubbelarbete genom att den som bereder ärendena även föredrager dem för den inom länsstyrelsen beslutande. En parallell kan vidare dragas med vägdirektören, som är föredragande i sina ärenden, vilket anses vara till fördel.

Den av länsstyrelseutredningen föreslagna anordningen med en sektionschef inom länsstyrelsen som föredragande i, efter vad det vill synas, flertalet plan- och byggnadsfrågor, måste betecknas som olämplig. Denne sektionschef, vilken tydligen förutsättes skola ha teknisk eller

ekonomisk utbildning, komme nämligen därigenom att framstå som den egentlige företrädaren för plan- och byggnadsväsendet, medan länsarkitekten skulle få en relativt ineffektiv ställning. En sådan utveckling av länsarkitektens förhållande till länsstyrelsen kan kommittén för sin del icke godtaga.

Kommittén har därför funnit övervägande skäl tala för att länsarkitekten med hjälp av sin ställföreträdare regelmässigt tager ansvaret för såväl beredning som föredragning inom länsstyrelsen av ärenden som angå plan- och byggnadsväsendet med undantag blott för sådana som äro mera juridiskt betonade. Behöver han biträde med juridiska och expeditionella frågor bör det, såsom länsstyrelserna själva uttalat i svaren till kommittén, ankomma på vederbörande länsstyrelse att ställa personal till förfogande.

Kommittén utgår i detta sammanhang från att landssekreteraren skall vara närvarande vid föredragningen, vilket är en ytterligare garanti för att de juridiska synpunkterna icke komma att eftersättas.

Kommittén har velat utöver det sagda understryka en detalj som är av betydelse för planärendenas vidare behandling. Länsstyrelseutredningen synes sträva efter att skriftliga yttranden avskaffas i så stor utsträckning som möjligt. Detta är i och för sig riktigt med hänsyn till den alltför stora omfattning som remissförfarandet har fått. Det är likväl av vikt att i ärenden, som komma under central myndighets handläggning, kännedom kan erhållas om den tekniske expertens åsikt i ärendet i fråga. Länsstyrelsens beslut eller yttrande kan icke förutsättas innehålla de tekniska detaljer, upplysningar och omdömen som legat till grund för den tekniske expertens, i detta fallet länsarkitektens, ställningstagande. Kommittén anser därför nödvändigt, för att den överordnade myndigheten icke skall behöva taga ställning

i överklagade eller underställda ärenden med stöd av ett mindre omfattande material än länsstyrelsen, att länsarkitekten sammanfattar sina synpunkter i korta skriftliga promemorior beträffande större eller eljest principiellt viktiga ärenden. Dessa yttranden skola biläggas akten. I ärenden som underställas länsarkitekten för samråd bör han kunna bestyrka att samråd skett genom en kort anteckning på akten. Frågan om hur långt man kan gå i avskaffandet av skriftliga yttranden bör närmare studeras i praktiken, innan fasta regler utformas.

Länsarkitekt och distriktsingenjör

Enligt länsstyrelseutredningens ovanberörda förslag skall distriktsingenjören för vatten och avlopp överföras till den nya plansektionen i landskansliet, när vatten- och avloppsorganisationen blivit fullt utbyggd. Intill dess skulle han fortfarande tillhöra väg- och vattenbyggnadsverket. Kommittén har övervägt att föreslå att distriktsingenjören placeras på länsarkitektkontoret, varigenom samarbetet mellan länsarkitekt och distriktsingenjör i de många frågor som de ha gemensamma skulle kunna underlättas. I flertalet län lär visserligen distriktsingenjörens biträde åt länsbostadsnämnden med bedömning av enskilda byggnadsföretag vara av större omfattning än hans medverkan i samhällsplaneringsfrågor, men man torde kunna antaga att på längre sikt hans befattning med planfrågor torde komma att bli den viktigaste av dessa båda arbetsuppgifter.

Kommittén har emellertid erfarit, att 1946 års vatten- och avloppssakkunniga lära komma att i likhet med länsstyrelseutredningen föreslå inplacering av distriktsingenjören som tjänsteman i länsstyrelsen med motivering att han därigenom bäst kan betjäna samtliga länsexperter. Då här-

igenom en effektiv samverkan mellan länsarkitekt och distriktsingenjör får föresättas komma till stånd, har kommittén icke något att invända mot detta förslag.

Lekmannainflytande

Bebyggelseplaneringen utgör en verksamhet som bör vila på allmän anslutning till de principer efter vilka den arbetar. Det är därför önskvärt att planmyndigheterna söka anknytning till kretsar utanför planväsendet före avgörandet i större frågor. Inom kommunerna erhålles dylik kontakt med lekmannaopinionen genom att planförslagen behandlas av byggnadsnämnden och antagas av fullmäktige. Inom länsstyrelserna saknas motsvarande möjlighet att erhålla anslutning från en lekmannaopinion vid avgörandet av större planärenden.

Länsstyrelseutredningen föreslår nu en nämndinstitution i länsstyrelserna för behandlingen av bl. a. planfrågor. Förslaget synes tillgodose även bebyggelseplaneringens intressen. Eftersom frågan om införandet av en dylik nyhet inom länsförvaltningen måste bedömas i samband med ställningstagande till detta uppslag i dess helhet, således icke blott på planområdet, anser kommittén sig likväl icke böra taga ställning till förslaget. Kommittén erinrar om sitt förslag i det föregående att till konferenserna i planfrågor (länsråden) vid behov adjungera även lekmän, representerande bl. a. näringsliv och kommunalförvaltning.

Kronans byggnader

En ytterligare omständighet beträffande förhållandet mellan länsarkitekter och centralorgan som bör beaktas är behovet av lokalorgan för byggnadsstyrelsens förvaltande verksamhet i fråga om kronans byggnader. Såsom nämnts behandlas denna fråga av byggnadsstyrelseutredningen,

vilken lär anse att en effektiv byggnadsförvaltning kräver mera kvalificerad arbetskraft än som för närvarande inom länsarkitektkontoren kan avdelas för denna uppgift. En möjlighet att rationellt utnyttja sådan högre utbildad arbetskraft skulle vara att sammanföra flera län till särskilda förvaltningsområden. Om en sådan tanke skulle vinna gehör, böra uppgifterna avlyftas från länsarkitektkontoren. I avvaktan på byggnadsstyrelseutredningens förslag har dock kommittén ansett sig böra utgå från att uppgiften tills vidare måste tillhöra kontoren.

Sammanfattning av arbetsuppgifterna

Kommittén har i det föregående uttalat att den räknar med att länsarkitektkontoren böra bestå vid sidan om länsstyrelserna men tilldelas i viss mån nya uppgifter varjämte man får räkna med en väsentlig ökning av vissa redan bestående uppgifter. I korthet torde arbetsuppgifterna kunna sammanfattas sålunda.

Länsarkitekten skall biträda länsstyrelsen med tillsynen över *planväsendet* i länet och därvid

a) taga initiativ till erforderliga åtgärder för att främja en lämplig markanvändning och bebyggelse,

b) biträda kommuner och markägare med råd och upplysningar i planfrågor,

c) samverka med andra statliga myndigheter och tjänstemän i ärenden som angå länets planering och bebyggelse,

d) granska förslag till planer för samhällelig bebyggelse, utomplansbestämmelser, avvikelser från utfärdade normalförslag till byggnadsordning och byggnadsföreskrifter, förslag till tomtindelning, tillstånd till avstyckning inom områden med avstyckningsförbud, ansökningar om dispens från gällande planer och nybyggnadsförbud, förslag till byggnadsförbud av olika slag, besvär över beslut i plan-

ärenden samt behandla andra ärenden rörande bebyggelsefrågor som överlämnas till honom av länsstyrelsen för yttrande,

e) fatta beslut i ärenden om undantag från gällande planbestämmelser och om tillstånd till avstyckning, i den mån länsstyrelsen till honom överlämnar sådan beslutanderätt, ävensom

f) följa tillämpningen av gällande föreskrifter om bebyggelse samt till länsstyrelsen meddela därvid gjorda iakttagelser.

Länsarkitekten skall vara skyldig att i den omfattning länsstyrelsen anser lämpligt med hänsyn till hans andra arbetsuppgifter och eventuella svårigheter att anskaffa annan plankunnig personal åta sig uppdrag att upprätta planer av skilda slag för samhällelig bebyggelse, dock icke regionplaner och endast i undantagsfall större generalplaner.

Länsarkitekten skall vidare biträda vid tillsynen över *byggnadsväsendet* i länet och därvid

a) lämna byggnadsnämnderna och andra kommunala myndigheter råd, anvisningar och upplysningar i byggnadsfrågor,

b) främja byggnadsnämndernas förseende med sakkunniga rådgivare,

c) biträda länsstyrelsen och olika länsorgan med råd och anvisningar i byggnadstekniska frågor, särskilt i fråga om den statsunderstödda bostadsbyggnadsverksamheten,

d) granska ansökningar om undantag från gällande byggnadsföreskrifter och besvär över beslut av byggnadsnämnd eller länsstyrelse i sådana ärenden samt behandla andra dylika ärenden som till honom överlämnas,

e) fatta beslut i dispensärenden rörande byggnadsfrågor, i den mån länsstyrelsen till honom överlämnar sådan beslutanderätt, ävensom

f) följa tillämpningen av gällande byggnadstekniska föreskrifter samt till länsstyrelsen meddela därvid gjorda iakttagelser.

Länsarkitekten skall vara skyldig att i den omfattning länsstyrelsen anser lämpligt med hänsyn till hans övriga arbetsuppgifter åta sig arkitektuppdrag rörande kronans byggnader samt undantagsvis även uppdrag avseende kommunala eller med statsmedel understödda byggnadsföretag av större allmän betydelse, dock endast i sådana fall då annan lämplig fackman icke kan erhållas inom rimligt avstånd från respektive ort (jfr sid. 93).

Länsarkitekten skall även biträda byggnadsstyrelsen med tillsynen över kronans under byggnadsstyrelsens förvaltning ställda byggnader i länet samt med byggnadsminnesvården.

Kommittén förutsätter att instruktionen för länsarkitektorganisationen underkastas revidering i anslutning till vad kommittén här anför om organisationens arbetsuppgifter.

Länsarkitektens ställning

Enligt kommitténs förslag kommer länsarkitekten i betydligt större omfattning än tidigare att ägna sig åt informations- och rådgivningsverksamhet. Han skall uppehålla god kontakt med de kommunala myndigheterna och följa deras planeringsverksamhet samt söka väcka deras intresse för åtgärder som äro önskvärda med hänsyn till vikten av goda bebyggelseförhållanden. Han bör särskilt vinnlägga sig om att skaffa sig kännedom om behovet av översiktlig planläggning och samverkan mellan kommuner i planfrågor samt över huvud vara den sammanhållande i länsförvaltningen i fråga om allt som rör länets bebyggelseplane-

ring. Han skall därvid samverka med övriga länsexperter i alla planfrågor av gemensamt intresse. Han bör medverka i det allmänna upplysningsarbete i plan- och byggnadsfrågor som den nya lagstiftningen aktualiserat. Läsarkitekten skall i länet företräda det centrala plan- och byggnadsorganet och till detta framföra iakttagelser och förslag som böra föranleda åtgärder från centralorganets sida.

På grund av dessa många delvis nya uppgifter av positivt slag kommer den tid som läsarkitekten kan ägna åt löpande administrativa göromål att väsentligt minskas.

Arbetsbelastningens sannolika utveckling

Kommittén har ovan föreslagit, att sakgranskning av samtliga detaljplaner skall utföras på läsarkitektkontoren. Detta granskningsarbete utföres för närvarande i fråga om förslag som underställas Kungl. Maj:t, huvudsakligen på stadsplanebyrån inom byggnadsstyrelsen. Förslaget medför att läsarkitektkontoren få ägna mera tid åt granskningsarbete än vad nu är fallet. Rådgivningsarbetet kommer även att bli mera tidsödande.

Samtidigt har emellertid kommittén förordat, att den del av uppdragsverksamheten som avser byggnadsföretag i väsentlig utsträckning skall nedsäckas. Denna del torde ha krävt i genomsnitt hälften av den arbetstid som läsarkitektkontoren ägnat åt uppdrag av olika slag.

Med hänsyn till denna minskning av uppdragsverksamheten i fråga om byggnader, som kommittén föreslår, böra enligt kommitténs uppfattning läsarkitektkontoren — trots det merarbete som ett genomförande av kommitténs förslag kommer att medföra — i samma omfattning som under de senare åren kunna utföra planarbete åt kommunala myndig-

heter med en personalstyrka av den omfattning som kommittén föreslår i det följande för de olika kontoren, detta under förutsättning att arbetet organiseras på ett rationellt sätt.

På grund av att ett flertal kommuner inom varje län knappast kommer att under de närmaste åren kunna anställa egna planfackmän i erforderlig omfattning och icke heller tillgången på konsulterande experter kan väntas öka mera avsevärt, kan det likväl vara befogat att läsarkitektkontoren kunna i nuvarande läge icke blott bibehålla en planprojekterande verksamhet av samma omfattning som hittills utan även utöka densamma. I den mån så sker, böra läsarkitektkontoren därför, efter centralorganets medgivande, få rätt att anställa extra personal, såväl planfackmän som stadsplanetekniker och biträden, i erforderlig omfattning. Till frågan om storleken av det härför nödvändiga anslaget återkommer kommittén i det följande.

Förstärkning av läsarkitektkontoren

Förslag till gruppindelning.

På grundval av den undersökning av läsarkitektorganisationens arbetsuppgifter som kommittén utfört har den kommit till den uppfattningen att en ökning av läsarkitektkontorens personal är nödvändig. En sådan förstärkning kan ske på olika sätt. En utväg är att i huvudsak bibehålla nuvarande organisationsform med ett relativt litet antal fasta tjänster och öka anslaget till extra personal, vilket fortfarande skulle stå till det centrala planorganets förfogande att fördelas på kontoren i mån av behov. Detta system möjliggör en långt driven differentiering av de olika kontorens personaluppsättning och en smidig anpassning till växlingarna i arbetsbelastning.

Kommittén har likväl icke velat gå på

denna linje. En sådan organisationsform leder nämligen lätt till stor omsättning av personal på grund av svårigheterna att behålla dugliga medhjälpare, när fast anställning endast i ringa utsträckning kan erbjudas. I fråga om utbildningen av planfackmän kan en sådan omsättning vara till fördel, men ur kontorens och länens synpunkt är den en given olägenhet, då tjänstemän, som endast stanna en kortare tid, i regel ej hinna skaffa sig en så grundlig kännedom om de lokala förhållandena, att de kunna göra några större självständiga insatser. Beträffande en grupp av befattningshavare vid kontoren, nämligen ingenjörer med utbildning vid tekniskt läroverk eller tekniskt institut, har för övrigt byggnadsstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 juni 1948, vilken överlämnats till kommittén, hemställt om bemyndigande att bereda ett antal av dessa extra ordinarie anställning. Kommittén återkommer senare till denna fråga.

Enligt kommitténs uppfattning bör för att organisationen skall få nödig stadga förstärkningen avse både kontorens fasta personal och den extra arbetskraft som erfordras för planuppdrag och för att möjliggöra en smidig anpassning efter de ofta ganska betydande växlingarna i arbetsbördan.

För att få en utgångspunkt för beräkningen av det totala personalbehovet har kommittén närmare granskat tillgänglig statistik över länsarkitektorganisationens arbetsbelastning under de senaste 10 åren och jämfört denna med kontorens personaluppsättning. Ett sammandrag över totalsiffrorna för gransknings- och uppdragsärenden under åren 1940—1949 återfinnes ovan (sid. 110) liksom även uppgifter om gransknings- och uppdragsärendenas fördelning på de olika länen med angivande av olika slag av uppdrag (sid. 111 ff). Redan av dessa tabeller

framgår vilka avsevärda olikheter i arbetsbelastning som förekomma mellan kontoren. Detta belyses ännu klarare av följande schematiska sammanställning över länsarkitektkontorens befattning med granskningsärenden år 1949 (jfr tab. 11 kol 4).

Antal ärenden	Länsarkitektkontor i följ. län
Under 500	Uppsala, Gotlands, Jämtlands
500—700	Blekinge, Skaraborgs, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs
700—900	Södermanlands, Östergötlands, Malmöhus, Örebro, Västerbottens, Norrbottens
900—1100	Kronobergs, Kalmar, Värmlands, Västernorrlands
1100—1500	Jönköpings, Kristianstads, Älvsborgs
1500—1900	Hallands
1900—2300	Göteborgs och Bohus
2300—3500 —	
över 3500	Stockholms

Granskningsarbetet utgör endast en del av arbetsbördan. Det är icke möjligt att på motsvarande sätt för hela organisationen siffermässigt belysa den del av verksamheten som består i initiativåtgärder, rådgivning till länsorgan, kommuner och byggnadsföretagare, konferenser med statliga och kommunala myndigheter, resor m. m. Kommittén hänvisar dock till vissa ovan intagna uppgifter härom, som kunnat erhållas beträffande några län.

I fråga om uppdragen föreligger för år 1949 uppgifter som visa uppdragsärendenas fördelning på planer, byggnader och uppdrag av annat slag. (Jfr tabell 14 sid. 114). Uppdragsverksamhetens omfattning kan även studeras med hjälp av den redovisning som årligen lämnas för inkomsterna av denna verksamhet. Då inkomsterna inflyta ojämnt, är det lämp-

ligt att ange ett medeltal för flera räkningsår. Nedan upptages en översikt över intäkterna från uppdragsverksamheten vid samtliga kontor under budgetåren 1945/46—1948/49 (i jämna tusental kronor).

Medelintäkt per år, kr.	Länsarkitektkontor i följ. län
Över 50.000	Västernorrlands
40—50.000	Kalmar, Kristianstads
30—40.000	Kronobergs, Malmöhus, Gävleborgs, Norrbottens
20—30.000	Södermanlands, Blekinge, Älvsborgs, Kopparbergs, Jämtlands
10—20.000	Stockholms ¹), Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Hallands, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Västerbottens
Under 10.000	Gotlands, Göteborgs och Bohus

Vid en jämförelse mellan uppgifterna angående granskningsverksamhetens omfattning och intäkterna av uppdrag faller i ögonen att många län som redovisa ett stort antal granskningsärenden uppvisa en låg intäkt av uppdrag. Detta torde sammanhånga bl. a. med att i län, där planverksamheten är livlig och granskningsärendena som en följd härav relativt talrika, tillgången på planfackmän och arkitekter för husbyggnadsuppdrag ofta är större än i län där byggnadsverksamhet och planläggning ha en mindre omfattning. Kontoren i sistnämnda län, där granskningsärendena äro fåtaliga, ha därför i större omfattning åtagit sig att hjälpa kommuner och samhällen med plan- och byggnadsuppdrag.

Om man sedan undersöker hur stor personal som finnes på de olika kontoren, får man följande uppställning.

Antal anställda	Länsarkitektkontor i följ. län
Högst 4	Gotlands, Västmanlands
5—7	Södermanlands, Blekinge, Skaraborgs
8—10	Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Hallands, Värmlands, Kopparbergs, Jämtlands, Norrbottens
11—13	Stockholms, Kalmar, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro, Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens
14	Malmöhus

Det inbördes förhållande mellan de olika kontoren i fråga om personalstorlek som framgår av förestående tabell stämmer mindre väl överens med den bild man får av arbetsstatistiken. Denna bristande överensstämmelse mellan arbetsstatistik och personaltilldelning torde delvis kunna förklaras av att statistiken endast belyser en del av arbetet och att den upptager stora och små ärenden utan åtskillnad. Man har icke rätt att antaga att relationen mellan ärenden av olika storlek och svårighetsgrad är densamma i alla län. Trots detta kunna likväl de nuvarande inbördes relationerna mellan kontoren i personalhänseende knappast antagas vara lämpligt och riktigt avvägda efter planväsendets behov i de olika länen. Som exempel på svårförklarliga skillnader i personalhänseende mellan kontor i olika län, som torde vara rätt likartade, skulle kunna pekas på kontoren i Västmanlands och Örebro län eller kontoren i Värmlands och Gävleborgs län.

Kommittén har av denna anledning sökt att finna en utväg att på ett mera objektivt sätt jämföra de olika kontoren med varandra. I detta syfte har kommittén undersökt vilket resultat man kommer till om man till utgångspunkt icke blott tager arbetsstatistiken utan även vissa fakta, som

¹ medeltal för 3 år

kunna anses i viss mån belysa de olika länens behov av planeringsåtgärder och de svårigheter som stora avstånd medföra för länsarkitektkontorens personal. Som lämpliga uppgifter har kommittén utvalt länens tätortsbefolkning, byggnadsverksamhet och storlek.

De uppgifter som sammanställts avse folkmängden den 31 december 1945 i tätorter med minst 200 invånare, arbetsmarknadsstyrelsens uppgifter om byggnadskostnaderna för under år 1947 beviljade byggnadstillstånd samt länens landareal. Av arbetsstatistikens siffror har valts att taga summan av granskningsärendena åren 1947 och 1948 med undantag för avstyckningsärendena.

Jämförelsen mellan kontoren har tillgått så, att varje länsarkitektkontor åsatts en poängsiffra, motsvarande summan av kontorens respektive länens platssiffror i de sifferserier som använts, varvid den lägsta siffran i serien åsatts nr 1 och den högsta nr 24.

Ordningsföljden mellan länsarkitektkontoren enligt denna beräkningsmetod blir följande:

Kontor i följ. län	Poäng
Stockholms	79
Älvsborgs	75
Göteborgs o. Bohus	74
Östergötlands	68
Norrbottnens	67
Malmöhus	66
Jönköpings	66
Värmlands	63
Västernorrlands	63
Örebro	57
Kopparbergs	55
Västerbottens	55
Västmanlands	53
Gävleborgs	53
Kristianstads	48
Kalmar	41
Skaraborgs	38

Södermanlands	37
Kronobergs	33
Jämtlands	32
Uppsala	22
Hallands	21
Blekinge	13
Gotlands	5

Kommittén vill icke göra gällande att denna poängskala kan utan vidare läggas till grund för ett förslag till personaltilldelning, men den torde enligt kommitténs allmänna kännedom om länsarkitektorganisationen kunna tjäna till viss ledning. Detta innebär icke att kommittén vill föreslå en från kontor till kontor varierande personaltilldelning, som nära ansluter sig till poängantalet. Kontorens storlek kommer även efter en utökning av den omfattning som kommittén anser motiverad att vara så relativt begränsad att en långt driven differentiering är olämplig. Det kan blott vara tal om att söka indela kontoren i ett fåtal grupper med likartat behov av fast personal, medan deras behov av extra arbetskraft för ökad uppdragsverksamhet och andra tillfälliga ökningar i arbetsbördan får bedömas från fall till fall. Det får ankomma på centralorganet att pröva de olika kontorens extra personalbehov ur enhetliga synpunkter.

Vid uppgörande av förslag till gruppindelning har kommittén utgått från att antalet grupper bör vara litet, och att det stora flertalet kontor med normal arbetsbörda bör tillhöra samma grupp. Kontoren i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län måste, med hänsyn till de särskilda problem, som föranledas av belägenheten inom dessa län av storstäderna Göteborg och Malmö samt förortsbebyggelsen kring Stockholm, stå i en grupp för sig med krav på rikligare personaltilldelning. Detta innebär en uppflyttning av Malmökontoret från den plats detta intar i poängförteckningen. I

slutet av förteckningen upptagas kontor i län, där samhällsbildningsfrågorna och planeringsärendena torde ha mindre omfattning än i det stora flertalet län. Kontor av denna typ behöva rimligtvis mindre personal och böra placeras i en grupp för sig. Till denna grupp har kommittén räknat kontoren i Uppsala, Södermanlands, Blekinge, Hallands och Jämtlands län. Däremot anser kommittén att förhållandena ur plansynpunkt i Kronobergs län motivera att kontoret hänförs till normalgruppen. Gotlands län torde icke erbjuda samma arbetsuppgifter som de nämnda kontoren i den mindre gruppen, varför kontoret i detta län bör behandlas för sig.

I enlighet med det anförda skulle indelningen komma att omfatta fyra grupper, mellan vilka kontoren skulle fördela sig på följande sätt:

<i>Grupp I</i>			<i>Grupp III</i>		
Kontoren i:	Västmanlands län		Kontoren i:		
Stockholms län	Kopparbergs „		Östergötlands län	Uppsala län	
Göteborgs	Gävleborgs „		Jönköpings „	Södermanlands „	
o. Bohus „	Västernorrlands „		Kronobergs „	Blekinge „	
Malmöhus „	Västerbottens „		Kalmar „	Halalnds „	
	Norrbottens „		Kristianstads „	Jämtlands „	
			Älvsborgs „		
			Skaraborgs „		
			Värmlands „	<i>Grupp IV</i>	
			Örebro „	Kontoret i:	
				Gotlands län	

Kommittén har icke funnit skäl att föreslå differentiering i länsarkitekternas löneställning i anslutning till gruppindelningen. Kvalitativt torde skillnaden i arbetsuppgifter mellan olika kontor icke vara så stor, att en inplacering av länsar-

kitekterna i olika lönegrader är sakligt befogad. Att kommittén i fortsättningen föreslår inrättandet av befattningar som vice länsarkitekt i de tre storstadslänen har endast sin grund i att arbetsbördans storlek i dessa kräver en dubblering av chefsbefattningen.

Personalorganisation

Med ledning av de överväganden som gjorts i det föregående om kontorens framtida arbetsuppgifter anser kommittén följande personaluppsättning normalt böra finnas vid kontoren i de olika grupperna.

Grupp I.

Länsarkitektkontoren i: Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län.

Ordinarie och extra ordinarie personal.

Länsarkitekt	Cp	9	1
Vice länsarkitekt	Ca	31	1
Bitr. länsarkitekt	Ca	29	1
Assistent	Ce	27	1
Ingenjörer (stadsplane- tekniker)	högst Ce	24	2
Kanslibiträde	Ca	11	1
Kartritäre	högst Ce	11	2
Biträde för skriv- o. kontorsgöromål (i be- fordr.gången)			2 11

Extra personal.

Assistent	Cg	27	1
Planfackman	högst Cg	24	1
			2 S:a 13

Grupp II.

Länsarkitektkontoren i: Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Kristianstads, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Ordinarie och extra ordinarie personal.

Länsarkitekt	Cp	9	1
Bitr. länsarkitekt	Ca	29	1
Assistent	Ce	27	1
Ingenjör (stadsplane- tekniker)	högst Ce	24	1
Kanslibiträde	Ca	11	1
Kartritäre	högst Ce	11	1
Biträde för skriv- o. kontorsgöromål (i be- fordr.gången)			1
			7

Extra personal.

Assistent	Cg	27	1
Planfackman	högst Cg	24	1
			2 S:a 9

Grupp III.

Länsarkitektkontoren i: Uppsala, Södermanlands, Blekinge, Hallands och Jämtlands län.

Ordinarie och extra ordinarie personal.

Länsarkitekt	Cp	9	1
Bitr. länsarkitekt	Ca	29	1
Assistent	Ce	27	1
Ingenjör (stadsplane- tekniker)	högst Ce	24	1
Kartritäre	högst Ce	11	1
Biträde för skriv- o. kontorsgöromål (i be- fordr.gången)			1
			6

Extra personal

Planfackman	högst Cg	24	1 S:a 7
-------------	----------	----	---------

Grupp IV.

Länsarkitektkontoret i Gotlands län.

Ordinarie och extra ordinarie personal.

Länsarkitekt	Cp	9	1
Assistent	Ce	27	1
Ingenjör (stadsplane- tekniker)	högst Ce	24	1
Kartritäre	högst Ce	11	1

4 S:a 4

Hela länsarkitektorganisationen:

Ordinarie personal:

Länsarkitekter	Cp	9	24
Vice länsarkitekter	Ca	31	3
Bitr. länsarkitekter	Ca	29	23
Kanslibiträden	Ca	11	18
			68

Extra ordinarie personal:

Assistenter	Ce	27	24
Ingenjörer (stadsplane- tekniker)	högst Ce	24	27
Kartritäre	högst Ce	11	27
Biträden för skriv- och kontorsgöromål (i be- fordr.gången)			26
			104

Extra personal:

Assistenter	Cg	27	18
Planfackmän	högst Cg	24	23
			41

Sammanlagd personal

213

Jämförelse mellan nuvarande och föreslagen personal

	F. n. ¹	Förslag
Befattningar		
Länsarkitekter	24	24
Vice länsarkitekter	—	3
Bitr. länsarkitekter	24	23
Assistenter, e. o.	24	24
Assistenter, extra	—	18
Planfackmän, extra	26	23
Ingenjörer (stadsplane- tekniker)	51	27
Biträdespersonal	80	71
	229	213

Anslag till extra personal, kronor 200.000.

Detta förslag till personalorganisation har uppgjorts i anslutning till kommitténs förslag att uppdragsverksamheten i vad avser byggnader väsentligen skall upphöra. I den mån planuppgifterna ökas

¹ Ang. vakanser se tab. 5 sid. 68.

Tabell 16. Tablå över föreslagen personaltilldelning till länsarkitektkontoren.

Länsarkitektkontoret i följ lään.	Länsarkitekter	Vice länsarkitekter	Bitr. länsarkitekter	Assistenten	Assistenten	Extra planfackmän	Ingenjörer (stadsplanetekniker)	Kansli biträden	Kartritare	Biträden i beföringsgängen	
	Cp 9	Ca 31	Ca 29	Ce 27	Cg 27	högst Cg 24	högst Ce 24	Ca 11	högst Ca 11	högst Ca 8	S:a
Stockholms ..	I	I	I	I	I	I	2	I	2	2	13
Uppsala	I	—	I	I	—	I	I	—	I	I	7
Södermanlands	I	—	I	I	—	I	I	—	I	I	7
Östergötlands .	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Jönköpings ..	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Kronobergs ..	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Kalmar	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Gotlands	I	—	—	I	—	—	I	—	I	—	4
Blekinge	I	—	I	I	—	I	I	—	I	I	7
Kristianstads .	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Malmöhus ...	I	I	I	I	I	I	2	I	2	2	13
Hallands	I	—	I	I	—	I	I	—	I	I	7
Göteborgs och Bohus	I	I	I	I	I	I	2	I	2	2	13
Älvsborgs ...	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Skaraborgs ...	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Värmlands ...	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Örebro	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Västmanlands .	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Kopparbergs .	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Gävleborgs ..	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Västernorrlands	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Jämtlands	I	—	I	I	—	I	I	—	I	I	7
Västerbottens .	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Norrbottnens ..	I	—	I	I	I	I	I	I	I	I	9
Summa	24	3	23	24	18	23	27	18	27	26	213

utöver nuvarande normala omfattning eller vid andra tillfälliga större öknings i arbetsbördan böra kontoren kunna tilldelas extra personal utöver det ovan angivna antalet inom ramen för ett förslagsanslag, vars storlek kommittén anser böra upptagas till 200.000 kronor. Denna personal bör antingen vara extra (Cg) eller an-

ställas mot arvode med en uppsägnings-tid av förslagsvis 3 månader, därest vederbörande icke anställt enbart för visst uppdrag. Anslaget bör ställas till det centrala planorganets förfogande. Beloppet bör årligen underkastas omprövning i samband med den sedvanliga granskningen av länsarkitektorganisationens anslags-

äskanden. Centralorganet bör vaka över att uppdragsarbetet bedrivs rationellt samt varje år avlämna redogörelse till Kungl. Maj:t över verksamhetens omfattning och ekonomiska resultat.

Anslaget bör användas med iakttagande av alla möjligheter till sparsamhet. Vid minskning i uppdragsverksamheten vid visst kontor bör sålunda den extra personalen nedskäras eller överflyttas till annat kontor, som lider brist på arbetskraft.

Inom kommittén har ifrågasatts om icke kostnaderna för uppdragsarbetet skulle kunna täckas med viss del av inkomsterna från länsarkitektkontorens uppdragsverksamhet. Dessa inkomster borde i så fall icke inlevereras till statskassan utan redovisas till centralorganet, som skulle äga att bestämma om användande av medlen för att anställa extra personal. Därmed skulle storleken av den extra personalen kunna ställas i viss relation till uppdragsarbetets omfattning.

Inre organisation

Länsarkitektkontoren äro för närvarande icke fast *organiserade på avdelningar* för olika uppgifter, fränsett kontoret i Stockholms län, där en fristående planavdelning finnes.

Kommittén har övervägt om en stadigvarande uppdelning av personalen på avdelningar för skilda uppgifter är generellt lämplig för alla distrikt. En sådan uppdelning skulle eventuellt kunna ske så, att man bildade en plansektion för granskning av planärenden, rådgivning m. m. på detta område samt planuppdrag och en byggnadssektion för byggnadsärenden, husbyggnadsuppdrag och ärenden rörande kronans byggnader. Man skulle alternativt kunna bilda en särskild uppdragssektion för både plan- och byggnadsuppdrag. Sistnämnda utväg skulle dock troligen nödvändiggöra en klyvning av uppdragssektionen i underavdelningar för pla-

ner och husbyggnader, då dessa båda uppgifter ställa ganska olika krav på både den arbetsledande och den biträdande personalen.

Vid överläggningar med företrädare för länsarkitektkåren har emellertid kommittén erfarit, att man i allmänhet anser kontoren vara väl små för en fast uppdelning av personalen, och att det är till fördel att man låter denna taga del av ärenden av olika slag. Det synes därför böra ankomma på vederbörande länsarkitekt att företaga den arbetsfördelning emellan befattningshavarna som befinnes lämplig med hänsyn till personliga förutsättningar och särskilda lokala förhållanden. Kommittén har alltså icke ansett sig böra föreslå en sektionsuppdelning.

Kommittén föreslår i överensstämmelse med de allmänna uttalanden den gjort i det föregående om länsarkitektkontorens arbetsuppgifter följande huvudsakliga arbetsfördelning mellan befattningshavarna. Givetvis avser kommittén därmed endast att ge en ungefärlig antydan om den inre organisationen, då denna i verkligheten måste utformas med hänsyn till personliga och lokala förhållanden.

Chefen för kontoret, *länsarkitekten*, bör främst ägna sig åt allmänna planfrågor. Framstående insikter i bebyggelseplanering böra vara utslagsgivande vid tillsättande av denna befattning. Länsarkitekten skall ägna sig åt den allmänna tillsynen över arbetet och fördelningen av göromålen i stort. Själv bör han handlägga större eller eljest principiellt viktiga ärenden. Det ankommer på honom att uppdraga de allmänna riktlinjerna för kontorets arbete och ge anvisningar om verksamhetens bedrivande och inriktning. Utåt bör han företräda kontoret och knyta personliga kontakter med länets byggnadsnämnder. Han bör söka väcka intresse för en god bebyggelseplanering hos kommunala myndigheter och markägare samt bistå dem

i deras planarbete. Han bör medverka i en allmän upplysningsverksamhet inom länet rörande plan- och byggnadsfrågor. Inom länsförvaltningen skall han företräda bebyggelseplaneringens intressen och söka befordra ett gott samarbete med övriga organ och tjänstemän i dessa frågor. Han skall förmedla kontakten i planfrågor mellan länsstyrelsen och kommunerna å ena sidan samt det centrala planorganet å den andra.

Med den förändring av länsarkitekternas uppgifter som kommittén föreslår är det nödvändigt att på kontoret finnes en fullt kvalificerad *ställföreträdare* som kan självständigt leda kontorets arbete i länsarkitektens frånvaro och därmed i erforderlig utsträckning frigöra länsarkitekten från rutinarbete och löpande göromål till förmån för initiativverksamheten. Ställföreträdaren bör inom kontoret dessutom särskilt svara för granskningsarbetet och i mån av tid deltaga i projekteringsarbetet. I de tre län där bebyggelseproblemen äro mest omfattande och länsarkitekten följaktligen kan räknas bliva mera upptagen med allmänna frågor än i andra län, nämligen Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län, bör inrättas en befattning som *vice länsarkitekt* i byrådirektörs tjänsteställning. En likartad anordning finnes på vissa länslantmäterikontor.

Biträdande länsarkitekter finnas f. n. i samtliga län utom Gotlands; Stockholms län har två sådana befattningshavare. Behovet av ställföreträdare för länsarkitekten bör, fränsett de tre storstadslänen och Gotlands län, tillgodoses på så sätt att biträdande länsarkitekten får denna uppgift. Så är redan i allmänhet fallet, men genom att öka antalet assistenter i flertalet län bör det vara möjligt att avlasta de biträdande länsarkitekterna, så att de kunna övertaga en större del av ansvaret för granskningsarbetet samt tillsynen över

den dagliga verksamheten, icke minst rådgivningen till allmänheten. De biträdande länsarkitekterna ha visat sig fylla ett permanent behov och böra därför överföras på ordinarie stat. Den ena biträdande arkitektbefattningen i Stockholms län bör indragas med anledning av att detta län tilldelas en vice länsarkitekt.

F. n. finnes vid samtliga kontor en befattning som *assistent* i lönegrad Ce 27 utom vid kontoren i Stockholm och Härnösand, som ha två, och kontoren i Karlskrona och Västerås, som sakna sådan tjänst. Dessa befattningar äro för närvarande avsedda för arkitekter, som biträda både med granskande och med projekterande uppgifter. Vid tillsättandet har man sökt upprätthålla krav på icke alltför kort tids praktik. I undantagsfall ha andra än arkitekter utsetts till sådan befattning.

Med den ökade arbetsbelastning, som inträtt under senare år och de nya uppgifter som enligt kommitténs förslag böra tillkomma kontoren är det önskvärt att inrätta ytterligare en assistentbefattning i varje län, med undantag för Stockholms och Västernorrlands län, där man redan har två sådana tjänster samt för länen i grupperna III och IV, där arbetsuppgifterna böra vara mindre omfattande. Därmed skulle kontoren få tillgång till ytterligare en kvalificerad planfackman, som framför allt skulle bli av värde för gransknings- och projekteringsarbetet. Kommittén har därför föreslagit, att vid de större och medelstora kontoren skall inrättas ytterligare en assistentbefattning med placering tills vidare på extra stat (Cg).

Till assistenter böra enligt kommitténs mening även kunna utses andra än arkitekter, om de visat sig lämpliga för en sådan befattning. Det må erinras om att i länsarkitekternas instruktion (§ 14) redan nu medges, att om flera assistenter finnas anställda inom samma distrikt, endast en av

dem måste ha genomgått teknisk högskolas fackavdelning för arkitektur eller motsvarande avdelning vid Chalmers tekniska högskola eller ock på annat sätt förvärvat likvärdig utbildning. Det bör sålunda icke möta något hinder att, om assistentantalet fördubblas i flertalet län, till assistent utse en högskoleingenjör, exempelvis med examen från fackavdelning för väg- och vattenbyggnad. Sådan utbildning är likställd med arkitektutbildning såsom formell kompetens för planförfattare. Även en ingenjör med annan utbildning, exempelvis vid tekniskt läroverk, bör, om han i övrigt visar sig äga tillräckliga kvalifikationer, kunna utses till sådan tjänst.

Vid kontoren erfordras vidare *extra personal med högre planteknisk utbildning* för biträdande arbetsfunktioner. F. n. äro 26 yngre arkitekter anställda som extra tjänstemän eller undantagsvis mot arvode. Deras löneställning varierar mellan Cg 17 och Cg 27. De användas framför allt i projekteringsarbetet men sysselsättas även med granskning av remissärenden. Många äro nyutexaminerade och tjänstgöra på kontoren huvudsakligen för att skaffa sig erfarenhet om administrativt arbete inom plan- och byggnadsväsendet. Vid vissa kontor finnas även praktikanter, som ännu icke avlagt examen.

Kommittén finner det vara värdefullt, att länsarkitektkontoren kunna deltaga i den praktiska utbildningen av planfackmän. Särskilt i den översiktsplanering som påbörjats och torde få en stor omfattning böra länsarkitektkontoren bliva medelpunkter. Det är av vikt att yngre planfackmän beredas tillfälle att deltaga däri. Någon anledning att därvid göra skillnad mellan arkitekter, civilingenjörer (väg- och vattenbyggare) samt lantmätare torde icke finnas. I personalstaten har kommittén räknat med att 23 befattningshavare av detta slag normalt skola finnas inom organisationen. Vid behov av ytterligare

sådan extra arbetskraft bör förslagsanslaget till extra personal få användas. Kommittén föreslår att kontoren få utöver normalplanen anställa extra planfackmän i mån av behov och inom ramen för anslaget till extra personal.

Kontoren ha f. n. även ett antal, för närvarande 51, *ingenjörer* med examen från tekniska läroverk eller tekniska institut, vilka äro placerade i växlande lönegrader från Cg 15 till Cg 24. Många av dem ha tämligen lång anställningstid vid kontoren, stundom överstigande 10 år. Det är alltså icke fråga om personer som, liksom de extra arkitekterna, endast för kortare tid närmast av utbildningsskäl tjänstgöra på kontoren.

Kommittén vill här redovisa den ovan omtalade skrivelsen från byggnadsstyrelsen till Kungl. Maj:t angående denna ingenjörsgrupp. Efter det att statens lönenämnd och statskontoret på anmodan avgivit yttranden i frågan har framställningen remitterats till kommittén. Skrivelsen utmynnar i hemställan om bemyndigande för byggnadsstyrelsen att med begagnande av nuvarande anslag till avlöningar till tillfälliga biträden få bestrida lön till extra ordinarie personal, för att styrelsen därigenom skulle kunna bereda ett antal av ovan nämnda ingenjörer, som tjänstgjort längre tid vid länsarkitektkontoren, extra ordinarie anställning i samma lönegrad, som de nu tillhörde. För att övergången skulle kunna ske utan tidsutdräkt och på smidigt sätt föreslår byggnadsstyrelsen att till tjänstemän i Ce 24 skulle kunna utan kungörande förordnas de tjänstemän som nu äro placerade i lönegraden Cg 24 och som anses böra vinna extra ordinarie anställning.

Statens lönenämnd anser att skäl kunna anföras för att i viss utsträckning bereda nu ifrågavarande personal pensionsgrundande tjänster. Nämnden ansåg sig dock icke på grundval av det i ärendet an-

förda kunna bedöma, huruvida löneställningen vore riktigt avvägd i förhållande till arbetsuppgifternas art. Kommitténs utredning borde enligt nämndens mening avvaktas. Statskontoret ansluter sig i princip till samma uppfattning. Statskontoret anför därutöver att särskilda skäl till omedelbara åtgärder knappast synas föreligga, då extra tjänstemän efter 36 anställningsmånader uppbära samma avlöningsförmåner som extra ordinarie tjänstemän och således efter nämnda tid skilja sig från dessa allenast i fråga om pensionsrätt och formerna för entledigande.

Kommittén har övervägt behovet av ingenjörspersonal med nu ifrågavarande utbildning och har, efter samråd med företrädare för länsarkitektkåren, funnit att de nu berörda befattningshavarna borde kunna i väsentlig grad avlasta arkitektpersonalen från olika uppgifter. De kunna fylla kontorens behov av byggnadstekniskt utbildade tjänstemän för biträde med byggnadstekniska ärenden, besiktningar och värderingar av byggnader samt olika åtgärder i samband med förvaltning av kronans under byggnadsstyrelsens överinseende ställda hus i länen. De kunna vidare deltaga i granskningen av planärenden och medverka i projekteringsarbetet. För sistnämnda uppgift torde stadsplane-teknisk specialutbildning av det slag som omtalas i kap. 14 (sid. 171) vara mycket önskvärd.

För närvarande saknas fasta ingenjörs-tjänster för denna personalgrupp vid länsarkitektkontoren. Kommittén föreslår att, då behovet av ingenjörer med utbildning vid tekniskt läroverk eller tekniskt institut visat sig vara stadigvarande, ett antal extra ordinarie tjänster inrättas. Såsom framgår av förslaget till personal vid kontor av normaltyp, anser kommittén att det bör normalt finnas två fasta ingenjörs-tjänster vid vart och ett av de tre stor-

stadskontoren och i övriga län en sådan befattning vid varje kontor.

Det är icke möjligt att exakt bestämma behovet av ingenjörer för kontorens del med hänsyn bl. a. till den starkt växlande uppdragsverksamheten. Det bör därför fortfarande finnas möjlighet att utöver det angivna antalet ingenjörer enligt normal-schemat anställa sådan personal med be-gagnande av det anslag till extra personal som föreslagits. De extra ingenjörer (stads-planetekniker) som kunna anställas på detta sätt, böra, om behovet av dem visar sig vara stadigvarande, efter viss tid övergå till den befördringsgång som användes för ingenjörspersonalen.

Beträffande löneställningen för dessa ingenjörer anser kommittén att den be-fördringsgång, som i praktiken tillämpas för likställd personal i de affärsdrivande verken bör komma till användning även inom länsarkitektsorganisationen. För läro-verksingenjörer torde i affärsverken van-ligen följande befördringsschema tilläm-pas:

Cf 13	Ce 15	Ce 17	Ce 19	Ce 21
1 år	1 år	1 år	1 år	

Institutsingenjörer befordras enligt detta schema:

Cf 9	Ce 11	Ce 13	Ce 15
1½ år	1 år	1 år	

I mån av särskild duglighet finnes vid affärsverken möjlighet för dem till be-fordran till högre lönegrader.

Kommittén anser emellertid att löne-graden Ce 21 är väl låg som slutlönegrad för läroverksingenjörer. I anslutning till vid kontoren redan tillämpad praxis bör befordran efter skälig tid till 24 löne-graden komma i fråga. Centralorganet bör i samband med sina årliga anslagsäskanden hemställa om medel till dylika tjänster för ingenjörer med läroverksutbildning och tillräckligt antal tjänsteår, förslagsvis

omkring 10. För institutsingenjörer böra på motsvarande sätt slutlön tjänster i lönegraden Ce 21 kunna inrättas efter prövning i varje särskilt fall.

Vad härefter angår *personalen för kartritnings- och kontorsuppgifter* bör även denna vara i viss grad rörlig och kunna anpassas efter arbetsbördans växlingar. Det bör finnas ett kanslibiträde på varje kontor, fränsett de sex minsta. Dessa befattningar böra vara ordinarie. Varje kontor bör vidare ha en kartritare med placering högst i lönegraden Ce 11. Befordran till denna tjänst bör ske enligt normer som på andra håll i statsförvaltningen tillämpas för dylik personal. Vid de sex minsta kontoren bör kartritaren utföra även förekommande kvalificerade kontorsuppgifter.

För de tre största kontoren föreslås två dylika kartritare. För samtliga kontor utom i Visby har räknats med minst ett biträde för skriv- och kontorsgöromål, som bör följa den för denna personalgrupp gällande reglerade befordringsgången. För de tre storstadskontoren ha upptagits två dylika befattningar.

Inom organisationen finnas för närvarande vid några kontor extra befattningshavare med lägre teknisk utbildning och placering i någon av lönegraderna Cg 7—13. De torde huvudsakligen utföra rituppgifter i samband med uppdragsverksamheten. Någon anledning att föreslå införandet av fasta ritartjänster av denna typ torde icke föreligga.

Kap. 13. Den centrala planorganisationen

Hittillsvarande arbetsbelastning

För att söka belysa omfattningen av det centrala planorganets arbetsbörda under senare år återges i tabell 17 en sammanställning över antalet av byggnadsstyrelsens

stadsplanebyrå åren 1939—1949 handlagda ärenden, uppdelade på fastställelseärenden, dispensärenden rörande byggnadsföretag, besvärärenden och diverse ärenden.

Tabell 17. Av byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå åren 1939—49 handlagda ärenden.

Ärendenas art	Antal, år										
	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
Fastställelseärenden ..	509	442	394	429	398	414	539	670	736	504	466
Dispensärenden rörande byggnadsföretag ...	144	103	120	148	201	216	191	261	207	174	180
Besvärärenden	46	71	83	77	31	43	93	142	151	165	95
Diverse ärenden	63	119	87	57	62	146	96	80	85	149	174
Summa	762	735	684	711	692	819	919	1.153	1.179	992	915

Av tabellen framgår att under det andra världskriget ärendenas antal var ganska oförändrat. Efter krigets slut inträdde en markant stegring, som år 1948 förbyttes

i en nedgång, vilken fortsatte ännu under år 1949.

I tabell 18 ha vissa månadssiffror för åren 1949 och 1950 intagits för att klar-

lägga utvecklingen under januari—september månader innevarande år. För samtliga ärenden har under året inträtt en påtaglig stegring.

Såsom uttalades i kap. 12 beträffande länsarkitektorganisationens arbetsbörda kan det synas egendomligt, att ikraftträdandet av den nya lagstiftningen icke medfört en ökning utan i stället en minsk-

ning i det redovisade ärendantalet. Det torde emellertid utan tvivel ha förhållit sig så att under år 1948 en viss återhållsamhet kännetecknade planeringsarbetet, medan kommunerna orienterade sig i det nya läge som inträtt genom lagreformen och inriktade en stor del av sina resurser på översiktlig planläggning, som ännu icke hunnit sätta spår i statistiken. Det kan

Tabell 18. Till byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå inkomna remissärenden jan.—sept. 1949 och 1950.

	Planärenden		Dispens- och besvärärenden m. m.		Summa ärenden	
	1949	1950	1949	1950	1949	1950
Januari	31	36	43	78	74	114
Februari	33	34	53	57	86	91
Mars	29	19	55	51	84	70
April	30	28	38	49	68	77
Maj	30	38	55	40	85	78
Juni	24	40	46	34	70	74
Juli	35	43	31	61	66	104
Augusti	30	32	38	58	68	90
September	27	36	49	66	76	102
Summa	269	306	408	494	677	800

för övrigt förtjäna framhållas, att det betydande arbete som centralorganet nedlagt på anvisningar till den nya lagstiftningen på olika punkter icke kommer tillräckligt till synes i den här anförda statistiken, som av detta och andra skäl blir något missvisande. Det upplysningsarbete som lagändringen för med sig kommer icke heller till synes i tabellen. Trots den siffermässiga tillbakagången under åren 1948—1949 torde i själva verket även under dessa år arbetsbördan ha varit oförändrad eller rent av ökad. Utvecklingen under år 1950 visar tydligt en uppåtgående tendens.

Synpunkter på arbetsuppgifterna

Den nuvarande organisationens otillräcklighet

Före tillkomsten av 1931 års stadsplane-lagstiftning, då det allmännas medverkan i samhällsplaneringen huvudsakligen gick ut på kontroll, kunde den centrala organisationen för planfrågor, som inrymdes i byggnadsstyrelsen, utan olägenhet ha en mycket begränsad storlek (jfr redogörelsen i kap. 9 sid. 73 o. ff.). 1931 års lagstiftning medförde icke blott ökade kontrolluppgifter utan även nya åligganden av helt annat slag. Detta borde ha motive-

rat en motsvarande förstärkning av det centrala planorganets personal. Så kom likväl av skilda orsaker icke att bli fallet. Byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå, på vilken ansvaret vilade för tillsynen över planväsendet, bestod ännu budgetåret 1934/35 blott av fem arkitekter och en jurist, den senare med deltidstjänstgöring. Under återstoden av 1930-talet, då ärendantalet fortsatte att växa och planväsendet i landet undergick en rask utveckling, tillkom på stadsplanebyrån blott en ny arkitekt-tjänst, varjämte den nyssnämnda jurist-tjänsten förvandlades till heltidstjänst. Det är uppenbart att byggnadsstyrelsen med så begränsade resurser till sitt förfogande saknade möjlighet att göra tillräckligt aktiva insatser inom samhällsplaneringen och i erforderlig grad utöva en samordnande och ledande funktion inom denna.

Under 1940-talet har i olika etapper skett viss utbyggnad av den centrala planorganisationen, så att den slutligen (budgetåret 1950/51) kommit att omfatta, förutom biträdespersonal, 10 arkitekter, 1 civilingenjör och 2 jurister, varjämte medel anslagits till avlöning åt 2 à 3 tillfälligt anställda arkitekter på extra stat. Under samma tid ha tillkommit ett flertal nya ämbetsverk och nya avdelningar hos förut bestående myndigheter, vilka fått uppgifter som delvis sammanhånga med samhällsplaneringen, även om deras verksamhet har sin tyngdpunkt på andra områden. Man kan erinra om tillkomsten av den statliga vägförvaltningen, vatten- och avloppsbyrå inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, planavdelningen inom lantbruksstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen m. fl. Denna utveckling av den statliga förvaltningsapparaten, som betingats av statens ökade ansvar för allt fler områden av samhällslivet, har onekligen medfört en viss splittring i statens befattning med plan-

frågorna. Byggnadsstyrelsen, som enligt föreskrift i sin instruktion har uppsikten över planväsendet i dess helhet, har genom samråd med dylika fackorgan sökt att övervinna denna splittring dock utan att det helt lyckats. På grund av denna möjlighet att få specialfrågor belysta har byggnadsstyrelsen hittills icke ansett sig behöva komplettera stadsplanebyrån med fackmän för dylika områden, fränsett en expert på vatten- och avloppsfrågor.

Styrelsen har även i stigande omfattning låtit tjänstemän på byrån genom resor taga del av förhållandena på platsen i respektive ärenden och även på annat sätt sökt förstärka kontakten med det kommunala planväsendet.

Trots detta har likväl styrelsen genom den något ensidiga sammansättningen av stadsplanebyråns personal och dennas relativt obetydliga storlek måst inrikta huvudparten av sitt arbete inom planväsendet på granskning och kontroll och inskränka den positiva sidan av tillsynen mer än som varit önskvärt. Styrelsen har på grund härav icke kunnat utöva den impulsgivande och stimulerande verksamhet inom samhällsplaneringen som varit naturlig och icke heller kunnat annat än i mindre omfattning bistå kommunerna med vägledning, rådgivning och utredningsmaterial. De uttalanden av städer och samhällen som tidigare återgivits (sid. 58) visa, att detta framstått som en kännbar olägenhet för dem.

Det kan även framhållas, att planärendena endast utgöra en relativt liten del av byggnadsstyrelsens sammanlagda arbetsbörda. Chefen för verket har att taga ställning och utöva ledningen på så skilda områden som, förutom planväsendet, uppgörandet av ritningar till statliga byggnader, husbyggande och husförvaltande verksamhet, anskaffandet av lokaler åt statliga myndigheter, vården av kulturhistoriska byggnader, värmetekniska frågor m. m.

Översiktsplaneringens krav på nya insatser

Genom tillkomsten av 1947 års byggnadslagstiftning har det centrala planorganet erhållit nya uppgifter, som stadsplanebyrån nu har svårt att medhinna. Det är framför allt tillkomsten av de nya planinstitutens regionplan och generalplan, som fordrar nya insatser av byrån. Kommittén hänvisar till vad som sagts härom i kap. 4—6. Den vill i detta sammanhang blott framhålla vissa omständigheter, som komma att påverka byråns personalbehov.

Regionplaneringen kommer att ställa byggnadsstyrelsen inför bl. a. följande nya uppgifter. Styrelsen skall avge yttrande över frågor om regionplan skall upprättas eller ej för visst område, om planområdets lämpliga storlek och i vilka avseenden planläggning skall ske. Centralorganet bör vidare följa förberedelsearbetet och få tillfälle att genom en representant delta i regionplanenämndens sammanträden, då viktigare frågor avhandlas. Denna representant bör lämpligen få i uppdrag att fortlöpande följa regionplanarbetet och medverka till att regionplanmyndigheterna få material och upplysningar från vederbörande statliga myndigheter och institutioner. Vissa utredningar böra kunna utföras av centralorganets egen personal. Vid slutbedömningen av planen bör centralorganet samråda i lämpliga former med de myndigheter som kunna ha synpunkter på planförslagets lämplighet i olika avseenden och på grundval härav avge yttrande över förslaget.

Även i fråga om generalplanering har byggnadsstyrelsen fått en rad nya uppgifter. Styrelsen har exempelvis i uppdrag att utarbeta normer för generalplanering och bör medverka till att en lämplig praxis utbildas. Genom länsorganen bör styrelsen noga följa hur generalplanear-

betet i olika kommuner fortskrider. Det är naturligt att större städer med ett utvecklat planväsen själva anskaffa en stor del av det kunskapsunderlag som erfordras. Övriga städer och de landskommuner som avse att uppgöra generalplaner ha däremot behov av råd och anvisningar samt hjälp med att anskaffa upplysningar om näringsliv, befolkning etc., vilket kommer att ställa stora krav på det centrala planorganet. Även vid granskningen av generalplaneförslag bör centralorganet åvåga bringa samråd mellan myndigheter, som ha anledning att yttra sig.

Det kommunala och regionala planarbetet måste i stor utsträckning bygga på statistiskt material, som belyser befolkningsförhållandena samt ekonomiska och näringsgeografiska frågeställningar. Av stor vikt är att aktuella uppgifter kunna erhållas snabbt och samtidigt så bearbetade och sammanställda att de kunna komma till direkt användning vid planeringsarbetet. Den officiella statistiken lämnar härvidlag ännu mycket övrigt att önska. Kommittén anser det angeläget, att centralorganet i samråd med vederbörande myndigheter söker tillvarata planväsendets intressen, så att den officiella statistikens uppgifter kunna komma samhällsplaneringen till godo på ett mera ändamålsenligt sätt än för närvarande. Frågan om ökad decentralisering av statistiken — inefattande t. ex. bearbetning och sammanställning inom länsstyrelserna — bör i detta sammanhang ägnas uppmärksamhet.

Kommittén vill erinra om att 1948 års generalplanekonferens i Göteborg i sin tidigare refererade framställning till Kungl. Maj:t begärt, att staten måtte bland annat tillhandahålla för generalplanering erforderligt grundmaterial om näringsliv och befolkning. Kommittén finner önskvärt att centralorganet kan utöva sådan rådgivning, som konferensen efterlyst, och även lämna upplysningar om metodik, principer

och allmänna normer för generalplanarbetet samt om andra större frågor.

Fördelningen mellan länsorgan och centralorgan av rådgivningen bör, som i kap. 10 utvecklats, vara sådan, att begärda upplysningar om förhållanden, som angå hela riket eller större delen av detta, lämnas av centralorganet, medan informationer rörande länens förhållanden lämnas av länsorganen. De senare böra i viss utsträckning fungera som förmedlare av upplysningar och anvisningar från centralorganet till kommunerna.

Vad här anförts om rådgivning och upplysning rörande översiktsplaneringen gäller i tillämpliga delar även för detaljplanearbetet.

Allmän upplysningsverksamhet

Vid sidan om denna upplysningsverksamhet i samband med konkreta planförslag bör det centrala organet ges möjlighet att leda och bedriva en icke blott inom förvaltningen utövad utan även och icke minst till allmänheten och dess valda förtroendemän riktad upplysningsverksamhet rörande bebyggelseplaneringens mål och medel. En dylik allmän upplysningsverksamhet, som i begränsad utsträckning redan sker genom byggnadsstyrelsens försorg, har visat sig fylla en viktig uppgift. Dess omfattning har emellertid icke motsvarat det stora behov som föreligger, och verksamheten bör därför ytterligare utvecklas. Såsom tidigare påpekats bör den allmänna upplysningsverksamheten bland annat taga sikte på de kommunala förtroendemännen, särskilt byggnadsnämndernas ledamöter. Byggnadsnämndsföreningar ha i vissa län visat sig vara ett lämpligt medel härvidlag, och dylika borde komma till stånd i varje län. Det centrala organet bör ställa tjänstemän till förfogande som föredragshållare, utlåna demonstrationsmaterial och medverka vid

tillkomsten av broschyrer, promemorior och annan upplysningslitteratur, som kunna distribueras genom länsorganens försorg. Allmän upplysningsverksamhet på bebyggelseplaneringens område bör utövas även genom artiklar såväl i dagspressen som i den fackpress som behandlar planfrågor, vidare genom föredrag, bl. a. i radio, genom kortfilmer och vandringsutställningar etc. Härvid är stöd från statens sida önskvärt.

Den till allmänheten riktade upplysningsverksamheten bör i första hand vara kommunernas sak. Sålunda böra de kommunala organen exempelvis genom offentliga möten, diskussioner och utställningar söka väcka intresse för planarbetet. Det centrala planorganets uppgift bör vara att bistå dem med råd och anvisningar samt tillhandahålla utställningsmaterial och föredragshållare m. m.

För ovannämnda olika upplysningsändamål bör ett icke alltför snävt tilltaget statsanslag ställas till förfogande och disponeras av centralorganet.

Behov av planeekonomisk granskning och rådgivning

En arbetsuppgift för vilken centralorganet behöver viss personalförstärkning är den sida av granskningen och rådgivningen som avser planförslagets ekonomiska konsekvenser. Redan enligt sin nu gällande instruktion har centralorganet skyldighet att granska planförslagen såväl ur formell synpunkt som med hänsyn till icke blott arkitektoniska, trafiktekniska, hygieniska och sociala utan även ekonomiska fordringar. Såvitt kommittén kunnat finna torde emellertid stadsplanebyråns hitillsvarande personaluppsättning icke ha medgivit, att man kunnat ägna planförslagets utformning med hänsyn till de ekonomiska fordringarna sådan uppmärksamhet som utvecklingen på byggnadstekni-

kens och samhällsbyggandets områden påkallat. Dessa frågor torde numera få anses i många fall vara av så komplicerad natur, att en viss expertis med vana att göra specialundersökningar på dessa områden borde tillföras centralorganet.

Kontakten mellan centralorganet och länsorganet

En viktig fråga som hittills icke i tillräcklig grad kunnat beaktas är behovet av konkreta erfarenheter från det löpande arbetet vid länsorganen hos centralorganets tjänstemän och vice versa. Visserligen företager centralorganets personal resor i tjänsteärenden till bl. a. länsarkitektkontoren och står även på annat sätt i kontakt med dessa och med kommunerna. Detta kan emellertid icke ersätta den erfarenhet som vinnes genom en tids tjänstgöring vid länsarkitektkontoren med där förekommande arbetsuppgifter, icke minst projektering av planer. Givetvis böra värdefulla erfarenheter även kunna vinnas genom anställning som konsulent åt byggnadsnämnd. Dessa synpunkter böra beaktas vid rekryteringen av centralorganets tjänstemän, såsom även hittills varit fallet. Kommittén anser emellertid att ökad vikt bör fästas vid att tjänstemännen äga omfattande praktik av detta slag. En möjlighet att utan samband med nytillsättning av tjänster tillgodose detta syfte skulle vara att organisera ett systematiskt utbyte av tjänstemän mellan centralorganet och länsorganen till gagn för bägge parter. De lönetekniska svårigheter, som därvid uppstålla sig böra kunna övervinnas.

Det organisatoriska sambandet mellan planväsen och byggnadsväsen

Frågan om det centrala organets arbetsuppgifter måste ses i samband med vad i tidigare sammanhang uttalats om den nära anknytningen mellan översiktlig bebyg-

gelseplanering och lokaliseringspolitik, som närmare berörts i kap. 3, ävensom mellan detaljplanering och byggnadsväsen, vilken sistnämnda fråga har utförligare behandlats i kap. 8. De organisatoriska konsekvenserna av ifrågavarande samband spela en så avgörande roll för utformningen av det centrala organet, att denna fråga måste ytterligare belysas, innan kommittén övergår till en detaljdiskussion om centralorganets sammansättning.

Enligt 7 § byggnadslagen tillkommer det närmaste inseedet över byggnadsverksamheten de kommunala byggnadsnämnderna. För länen äga länsstyrelserna att öva tillsyn över planläggningen och byggnadsverksamheten, och för hela riket har slutligen byggnadsstyrelsen att utöva den allmänna uppsikten. Byggnadsstyrelsen har i anslutning härtill, enligt 172 § byggnadsstadgan, skyldighet att "meddela för ändamålet erforderliga föreskrifter, formulär, råd och anvisningar".

Styrelsen utövar dessa funktioner under ett nära samarbete mellan styrelsens olika byråer. Planfrågorna samt frågor berörande byggnadsnämnds administrativa verksamhet i allmänhet handhas sålunda av stadsplanebyrån, frågor rörande statiska konstruktioner och vissa speciella materialfrågor av byggnadsbyråns konstruktionsavdelning, elektrotekniska frågor av samma byrås elektrotekniska avdelning, värme-, sanitetstekniska och ventilationsfrågor av styrelsens värmetekniska avdelning samt vissa frågor rörande byggnaders planlösning av utredningsbyrån. I viktigare fall sker den slutliga redigeringen av styrelsens yttranden och rådgivning i dessa frågor inom administrativa byrån. Ofta är en fråga av sådan beskaffenhet att samråd måste äga rum mellan flera byråer.

Vid överläggningar som kommittén haft i denna fråga med vissa representanter för

byggnadsstyrelsen har av dessa betonats vikten av att i en blivande organisation för bebyggelseplanering ledningen av planering och byggnadsväsende ej splittras, då de frågor som uppkomma vid planering och byggande höra nära samman. Genom den lagtekniska och organisatoriska anknytning som skett i vårt land mellan plan- och byggnadsväsende har detta samband fått ett klart uttryck.

Från andra håll har däremot till kommittén framförts uppfattningen att planfrågor och byggnadsfrågor icke nödvändigtvis behöva handläggas inom ett och samma ämbetsverk. Byggnadsstyrelsens till omfattningen största uppgift är för närvarande uppförande och förvaltning av flertalet staten tillhöriga byggnader. En naturlig utveckling är enligt denna uppfattning att byggnadsstyrelsen göres till ett verk med enbart byggnads- och förvaltningsuppgifter. För dessa uppgifter behöver styrelsen alltså tillgång till den konstruktionsavdelning som för närvarande finns å styrelsens byggnadsbyrå. Denna avdelning bör även kunna anförtros uppgiften att utfärda anvisningar till byggnadsstadgan, vilka huvudsakligen röra konstruktions- och materialfrågor.

Det må framhållas, att byggnadsbyråns konstruktionsavdelning inrättades redan i samband med byggnadsbyråns tillkomst år 1925. Den har till huvuduppgift att utöva konstruktiv granskning av förslag till statliga och statsbidragsberättigade byggnader samt handha styrelsens utåtriktade verksamhet ifråga om statiska konstruktioner och byggnadsmaterial.

Vid prövning av frågan om lämpligheten av att skilja plan- och byggnadsfrågor i organisatoriskt hänseende har kommittén kommit till den uppfattningen att planväsendet och byggnadsväsendet böra fortfarande administrativt höra samman, att den allmänna uppsikten över byggnadsväsendet icke nödvändigtvis behöver ligga

hos byggnadsstyrelsen och att följaktligen, om planväsendet skall utbrytas från byggnadsstyrelsen, även den allmänna uppsikten över byggnadsväsendet bör följa med.

Frågan om utbrytning från byggnadsstyrelsen

Kommittén har i det föregående konstaterat, att organisationen av byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå icke är tillräcklig för hittillsvarande arbetsbelastning, och att den nu ställts inför nya, betydelsefulla arbetsuppgifter, för vilka den saknar erforderlig personal. Den har vidare i tidigare sammanhang framhållit, att bebyggelseplaneringen bör ses som ett led i den allmänna samhällsplaneringen, varvid hänsyn bör tas icke minst till de lokaliseringspolitiska faktorerna. Därjämte har kommittén betonat vikten av att det centrala planorganet ägnar frågorna om forskning, rådgivning och information uppmärksamhet. Slutligen har kommittén funnit övervägande skäl tala för att bibehålla nuvarande organisatoriska samband mellan planväsendet och den allmänna uppsikten över byggnadsväsendet.

Från dessa synpunkter har kommittén haft att pröva hur den centrala organisationen för planfrågor bör ordnas på längre sikt. I princip har kommittén kommit till den uppfattningen att planeringsfrågornas stora vikt för uppkomsten av goda bebyggelseförhållanden samt deras anknytning till ett stort antal olika samhällsintrössen göra en sammankoppling av planväsendet med statens byggande och husförvaltande verksamhet i och för sig mindre önskvärd. Om man vill upplösa det bestående organisatoriska sambandet mellan nämnda verksamhetsgrenar för att vinna den för planeringsfrågorna lämpligaste lösningen, synes detta endast kunna ske antingen genom att föreslå ett särskilt organ enbart för vården av planväsendet och den

allmänna uppsikten över byggnadsväsendet eller genom att sammankoppla bebyggelseplaneringen med någon annan verksamhet, som kunde tänkas i högre grad än det statliga byggandet och husförvaltandet äga samband med planväsendet.

Vid övervägandet av dessa två möjligheter har kommittén kommit till den uppfattningen att den allmänna uppsikten över planläggningen och byggnadsväsendet i riket icke för närvarande kan i och för sig motivera en fristående organisation. Hänsyn måste bland annat tagas till att den möjlighet till decentralisering av stadsplaneärendena, som införts genom 1947 års byggnadslagstiftning, kommer att leda till minskning av antalet ärenden, som föranleda remissyttranden från det centrala organet. De nya uppgifterna i samband med aktiv medverkan i planarbetet samt granskning av översiktsplaner m. m., varom nyss talats, måste visserligen innebära en betydande ökning av arbetsbördan, som säkerligen mer än uppväger minskningen på grund av decentraliseringen, men den exakta omfattningen av de nya uppgifterna är icke möjlig att förutse. Hur angeläget det än är med en omfattande insats för att skapa ett underlag för detaljplanearbetet, torde den allmänna bristen på fackmän för översiktsplanering förhindra en snabb expansion av denna verksamhet. Den sannolika arbetsbördan för det centrala planorganet torde därför icke, efter vad nu kan bedömas, motivera ett särskilt organ för ändamålet. Kommittén anser sig sålunda icke böra föreslå, att ett fristående verk inrättas enbart för plan- och byggnadsfrågor.

Det återstår då att pröva vad man kan vinna genom att bryta ut planfrågorna och den allmänna tillsynen över byggnadsväsendet från byggnadsstyrelsen och lägga dem till något annat verk med näraliggande arbetsuppgifter. I första hand kommer därvid *bostadsstyrelsen* i fråga. Om plan-

och byggnadsfrågor samt bostadsförsörjningsfrågor kunde sammanföras till ett organ, skulle bebyggelseplaneringen kunna nära samordnas med de bostadspolitiska ärendena, vilket i och för sig är lämpligt. Frågan har redan varit föremål för diskussion i samband med utformningen av den nya bostadspolitiken samt inrättandet av bostadsstyrelsen. *Bostadssociala utredningen* anförde härom i sitt slutbetänkande (SOU 1947: 26, sid. 396 ff):

”För bostadsförsörjningen i allmänhet och för genomförandet av konkreta bostadsförsörjningsprojekt under kommunal ledning i synnerhet äro stadsplane problemen av grundläggande betydelse. Detta gäller såväl vid exploatering av obebyggd mark som vid sanering av äldre bebyggda områden. I byggnadslånebyråns hittillsvarande låneverksamhet torde ofta stadsplanlösningarnas inverkan på de fastighetsekonomiska förutsättningarna framträtt positivt eller negativt såsom mycket betydelsefull. Det är härvid fråga icke endast om den i stadsplanen givna exploateringsgraden utan även om utformningen av huskropparna till den del denna är bestämd av stadsplanen. Ju mera bostadsproduktionen kommer att överföras till stora företag under kommunal ledning, vartill utredningens tidigare avgivna förslag beträffande finansieringsformerna för flerbildshus syfta och vartill den faktiska utvecklingen av stadsbyggandet för närvarande starkt tenderar, dess mera kommer stadsplanen att framstå icke som en på förhand given förutsättning utan som ett självklart integrerat led i den konkreta planläggningen av bostadsförsörjningen. Ännu tydligare framträder detta sammanhang mellan stadsplane problemen och bostadsförsörjningsproblemen, när det gäller saneringsföretag; den helt avgörande betydelsen för ett saneringsföretags ekonomi av den stadsplanemässiga utformningen av ett saneringsområde torde ha framgått av

de utredningar som framlagts i tidigare delar av detta betänkande.

Vid en diskussion av organisationen för bostadspolitiken vore med hänsyn härtill ingenting naturligare än att ifrågasätta, att stadsplanefrågor och bostadsförsörjningsfrågor borde sammanföras inom ett och samma centrala organ. — — —

Att utredningen dock icke föreslår, att byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå för närvarande brytes ut ur byggnadsstyrelsen och tillföres ett bostadspolitiskt centralorgan beror på följande överväganden. De frågor som falla inom stadsplaneväsendet och vad därmed har direkt sammanhang gå delvis långt utöver gränserna för det verksamhetsområde som beröres av den statliga låne- och bidragsverksamheten för bostadsändamål, och detta kommer än mera att bli fallet, när generalplane- och regionplaneinstituterna komma till mera vidsträckt tillämpning inom ramen för den nya lagstiftningen på området. — — — Det nödvändiga organiska sambandet mellan bostadsförsörjningen och dess ekonomiska förutsättningar, tomtpriser, byggnadskostnader, hyresvärden o. s. v. och åtgärder på stads- och samhällsplaneringens område skall givetvis icke förbises, men de senare stå även i oupplösligt sammanhang med frågor rörande trafikväsendet, industrilokaliseringen, anläggningar för allmänna ändamål och andra element i grundplaneringen av det ekonomiska och sociala livet och avse sålunda samhälleliga samordningsproblem av vidare innebörd än de egentliga bostadsförsörjningsfrågorna."

Under hänvisning till det anförda och till att kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation förmodades komma att taga upp dessa problem till behandling ansåg bostadssociala utredningen att tillräckliga skäl icke förelågo att föreslå en organisatorisk samordning av plan- och bostadsfrågor.

Sammanförandet av planfrågor och bo-

stadsfrågor till ett organ bör bedömas med utgångspunkt från sambandet mellan översiktsplanering, detaljplanering och bostadsbyggande. *Kommittén* instämmer i bostadssociala utredningens uttalande att det föreligger många skäl för en nära anknytning mellan detaljplanering och bostadsförsörjning. I den mån den förra kan göras mera "skelettartad", komma betydelsefulla plantekniska avgöranden om husens förläggning och närmare utformning att lösas i samband med uppgörandet av de konkreta byggnadsprojekten. Även i de fall planeringen på hittills vanligt sätt göres detaljerad, är det önskvärt att enhetliga synpunkter läggas av plan- och bostadsorganen på valet av hustyper, våningsantal, lägenhetsstorlekar, gemensamhetsanläggningar etc.

Såsom bestyrkes av den praktiska erfarenheten under de senaste åren torde likväl erforderlig kontakt mellan bebyggelseplaneringens företrädare och de bostadssociala myndigheterna kunna åstadkommas utan någon så genomgripande åtgärd som att överföra uppsikten över planväsendet till bostadsstyrelsen. Med hänsyn härtill och till detaljplaneringens många anknytningar till andra intressen än de bostadssociala har kommittén ej funnit anledning att närmare undersöka hur ett överförande av plan- och byggnadsärenden till bostadsstyrelsen skulle kunna genomföras.

Ett nära samband råder även mellan bebyggelseplanering och den nya *jordbruksplaneringen*. Den senare torde även i viss grad komma att syssla med rena bebyggelseproblem. Lantbruksstyrelsen har förberett en omfattande försöksverksamhet med jordbruksplanering inom vissa län. Avsikten synes vara att beträffande landsbygden komma fram till en enhetlig planering, innefattande även åtskilliga mindre tätorters planproblem. Detta arbete är emellertid ännu så nytt, att närmare erfarenheter saknas om i vilken ut-

sträckning denna verksamhet kommer att sammanfalla med bebyggelseplanering enligt byggnadslagen. Frågan om en organisatorisk samordning av bebyggelseplanering och jordbruksplanering synes ännu ej vara mogen för lösning. Först när ytterligare erfarenheter vunnits, bör spørgsmålet upptagas till prövning. Intill dess böra bebyggelseplaneringens företrädare från fall till fall söka samarbeta med lantbruksorganen i gemensamma frågor. På motsvarande sätt böra lantbruksorganen samråda med bebyggelseplaneringens företrädare.

Även andra statliga verksamhetsgrenar äga samband med planväsendet, vilket på grund av sakens natur måste söka kontakt med ett stort antal myndigheter. Ingen av dessa myndigheter kan dock tänkas framför byggnadsstyrelsen komma ifråga som centralorgan för planväsendet.

Kommittén kan sålunda, därest en utbrytning ur byggnadsstyrelsen skulle anses önskvärd, icke förorda hopkoppling av plan- och byggnadsväsendet med andra förvaltningsuppgifter av närallgande slag, som tillhöra något nu befintligt verk. Det återstår emellertid att undersöka om planväsendet skulle kunna i administrativt hänseende sammanföras med den tilltänkta statliga verksamhet som i det föregående betecknats som *lokaliseringspolitik*. Mellan bebyggelseplaneringen och den under senare tid alltmer uppmärksammade frågan om näringslivets lokalisering består ett nära samband. Detta spörsmål har berörts i kap. 3 och kommer även att behandlas i lokaliseringsutredningens betänkande. Ur planväsendets synpunkt är särskilt den omständigheten av betydelse att en utredning av riktlinjerna för bebyggelsen inom större områden förutsätter kunskap om näringslivets och befolkningens förhållanden, vilket även fordras för klarläggande av de lokaliseringspolitiska frågeställningarna.

För kommittén har det från början stått klart, att det samband som råder mellan lokaliseringspolitik och översiktsplanering bör få ett organisatoriskt uttryck i den händelse statsmakterna besluta att inrätta ett särskilt organ för en mera samhällelig lokaliseringspolitik. Därmed skulle finnas möjlighet att inom det centrala planorganet utföra eller låta utföra de grundläggande ekonomiska och demografiska förarbetena för bebyggelseplaneringen i landet.

En möjlighet att få till stånd en dylik samordning med minsta möjliga förändring av nuvarande förvaltningsorganisation skulle vara att inordna lokaliseringspolitiken under det verk dit bebyggelseplaneringen nu hör, nämligen byggnadsstyrelsen. Fördelen härmed skulle vara att den nuvarande planorganisationen kunde kompletteras med ekonomisk-demografisk expertis, vilket i och för sig vore önskvärt. Lokaliseringsutredningen lär dock, enligt vad kommittén har sig bekant, förkasta denna organisationsform med motivering att därigenom anknytning till näringslivet försvåras och risk föreligger att den lokaliseringspolitiska verksamheten icke kan få den självständiga ställning, som är erforderlig. Kommittén har därför icke ansett sig böra räkna med denna möjlighet.

Om man vill uppnå de fördelar som en sammanslagning av plan- och lokaliseringsärendena skulle medföra, synes sålunda detta närmast böra ske genom att utbryta planärendena och de därmed samhöriga byggnadsärendena från byggnadsstyrelsen och sammanföra dem med de nya lokaliseringsuppgifterna till ett fristående centralt organ för plan- och lokaliseringsärenden. Ett självständigt verk för plan- och lokaliseringsfrågor skulle erbjuda följande fördelar. Sambandet mellan bebyggelseplanering och lokaliseringsplanering skulle kunna säkerställas. Båda skulle erhålla en från annan verksamhet självstän-

dig ställning. Anknytning skulle lättare kunna ske till olika organ, sammanslutningar och intressegrupper utanför förvaltningen. Verket skulle kunna bli en centralpunkt i samhällsplaneringen. Utredningsmaterial och viss personal skulle kunna utnyttjas för både planering och lokalisering. En god grund skulle läggas för en samordning av alla de många statliga, kommunala och enskilda initiativ som föregå samhällsbildning. I enlighet med den uppfattning som kommittén gett uttryck åt i det föregående bör till ett sådant självständigt verk föras även den allmänna uppsikten över byggnadsväsendet. Byggnadsstyrelsen skulle koncentrera sig på enbart byggande och förvaltande uppgifter.

Emot en dylik lösning tala emellertid andra skäl. Översiktsplaneringen är för närvarande en ny och till sin omfattning ännu tämligen obestämd arbetsuppgift. Visserligen ha åtskilliga generalplaner hunnit färdigställas och ett stort antal kommuner ha påbörjat generalplanering. Ett antal regionplaner äro även under förberedande. Den befattning som centralorganet kommer att få med denna verksamhet är emellertid vanskelig att nu kvantitativt uppskatta. Under sådana förhållandena kan det vara motiverat att tills vidare låta en i och för sig nödvändig förstärkning av planväsendets ledning ske inom ramen för nuvarande organisation. Såsom tidigare framhållits har en decentralisering av stadsplaneärendena beträffande fastställelsen möjliggjorts i rätt stor utsträckning av nya byggnadslagen. Verkningarna av denna reform böra avvaktas innan definitiv ställning kan tagas till frågan om det centrala planorganets arbetsbelastning.

Detsamma gäller lokaliseringspolitik. Det ankommer icke på kommittén att söka bedöma hur denna verksamhet kan komma att utvecklas. Det medför emellertid vanskligheter att bygga en omorganisation av planväsendet på samgående med en helt

ny verksamhet, till vilken statsmakterna ännu ej tagit ställning, och vars omfattning och utformning äro svåra att förutse.

För kommitténs del har en avvägning av dessa olika synpunkter lett till följande resultat.

Kommittén finner många skäl tala för att för planeringsfrågor bör, sett på längre sikt, skapas en fristående organisation. En samordning med den allmänna uppsikten över byggnadsväsendet och lokaliseringssuppgifterna framstår därvid som naturlig. Med hänsyn till den ovisshet som råder om de nya planerings- och lokaliseringssuppgifternas omfattning anser sig kommittén likväl icke kunna förorda att planärendena och uppsikten över byggnadsväsendet för närvarande överföras från byggnadsstyrelsen till ett självständigt verk för plan- och lokaliseringsfrågor.

Till kommitténs ställningstagande har bidragit att lokaliseringsutredningen, som i likhet med kommittén anser att ett gemensamt verk principiellt skulle vara att föredraga, lär komma att förorda att en särskild nämnd för handläggning av frågor angående näringslivets lokalisering inrättas.

Kommittén föreslår sålunda att planeringsfrågorna och uppsikten över byggnadsväsendet tills vidare kvarligga inom byggnadsstyrelsen. Önskemålen om en mera fristående ställning för planfrågorna föreslår kommittén i stället skola beaktas genom att inom styrelsen inrätta en särskild *planavdelning*, omfattande två byråer. Chefen för denna avdelning bör vara en högt kvalificerad kraft, vilket jämte vikten av att avdelningen får en auktoritativ ställning motiverar att han får överdirektörs ställning.

Organisationen av en planstyrelse

Kommittén anser sålunda att frågan om inrättande av ett fristående verk för plan- och lokaliseringsfrågor för närvarande bör

anstå. Kommittén håller likväl icke för osannolikt, att bildandet av ett sådant självständigt verk kan komma att på lång sikt visa sig vara den lämpligaste lösningen av planväsendets organisationsproblem. För att närmare belysa hur ett dylikt fristående verk skulle kunna organiseras och den omfattning man bör räkna med att det komme att få, har kommittén ansett sig böra lämna en redogörelse för hur den tänkt sig att verket skulle vara uppbyggt.

Vad gäller verkets uppgifter har kommittén utgått från att det skulle få tre huvuduppgifter, dels ledningen av planväsendet, dels den allmänna uppsikten över byggnadsväsendet och dels ledningen av lokaliseringspolitiken. Under verket skulle lyda länsarkitektorganisationen, varjämte verket borde få direktivrätt gentemot länsstyrelserna i plan-, byggnads- och lokaliseringsfrågor.

Verket borde benämnas planstyrelsen, då planeringsfrågorna torde bli dess dominerande arbetsuppgift.

Planstyrelsen borde ledas av en styrelse på 5 å 7 personer under ordförandeskap av en chef, som med hänsyn till verkets centrala ställning inom samhällsbyggnad och den framträdande roll chefen måste komma att spela för planväsendets utveckling bör vara generaldirektör. Ledamöterna av styrelsen borde representera näringslivet, det kommunala planväsendet och den plantekniska fackkunskapen.

Styrelsen skulle organiseras på byråer. Dessas antal kan givetvis diskuteras, men kommittén har ansett många skäl tala för att man till en början bör ge verket fyra byråer, en för granskningsärenden, en för lokaliseringsfrågor, en för byggnadsärenden och en för utredningar och upplysning. För ärenden sammanhängande med översiktlig planläggning bör organiseras en särskild sektion inom granskningsbyrån. Även för planekonomiska angelägenheter skulle kunna inrättas en särskild sek-

tion, men kommittén har icke velat förorda detta utan anser att personal för sådana uppgifter bör kunna ingå i granskningsbyråns personal utan att bilda en egen avdelning. För kontakt med länen böra finnas särskilda härför avdelade befattningshavare. För administrativa, kamerala och juridiska uppgifter bör styrelsen äga ett kansli. Under detta skulle sortera skrivcentral, arkiv och bibliotek.

Vad gäller byråernas inre organisation och storlek har kommittén endast ansett sig böra ange vissa allmänna riktlinjer.

Granskningsbyrån borde uppdelas på en sektion för översiktsplanering och en sektion för övriga granskningsärenden. Till den senare borde knytas speciell expertis på planekonomiska utredningar. Kommittén förutsätter även att vid rekryteringen möjligheterna komme att tillvaratagas att förvärva planfackmän med särskilda insikter på andra områden, som äro av betydelse för bebyggelseplaneringen. Vid ett försök att uppskatta granskningsbyråns personalbehov har kommittén utgått från den nuvarande stadsplanebyråns storlek, 13 högre befattningshavare, ävensom å ena sidan det växande totalantalet ärenden och å andra sidan den sannolika minskningen av stadsplaneärenden på grund av den fortgående decentraliseringen. Kommittén har ansett behovet kunna uppgå till kanske 8—9 kvalificerade befattningshavare.

Behovet av personal för lokaliseringsfrågornas handläggande har kommittén ansett sig, efter samråd med lokaliseringsutredningen, kunna uppskatta till 7 å 8 befattningshavare. Utgångspunkten har varit lokaliseringsutredningens beräkning av personalbehovet hos en fristående nämnd, vilket uppskattats till 12 personer. Hänsyn får sedan tas till att vissa av nämndens uppgifter böra kunna utföras av utredningsbyrån, om man flyttar över lokaliseringsärendena till en planstyrelse.

Byggnadsbyrån, som skulle handha den allmänna uppsikten över byggnadsväsendet och för byggnadsnämnderna vara en central rådgivnings- och informationsinstans med ansvar för redigeringen av anvisningarna till byggnadsstadgan och dessas tillämpning, komme troligen icke att behöva så stor personal. Byrån finge förutsättas stå i ständig kontakt med forskningsinstitutioner och specialorgan på byggnadsområdet och skulle icke själv utföra utredningar och provningar. Kommittén har räknat med en personal på 4 personer.

Utredningsbyrån skulle ha två huvuduppgifter, dels att underlätta för kommunerna att erhålla nödvändigt material om grundfaktorerna för planarbetet och dels att främja en till byggnadsnämnderna, länsarkitekterna, andra statliga organ samt den byggande allmänheten riktad upplysningsverksamhet om bebyggelseplaneringens och lokaliseringspolitikens mål och medel. Till byrån skulle höra vissa tjänstemän med särskild uppgift att vara förbindelsemän mellan länsarkitekterna och centralorganet. Byrån borde vidare följa pågående utredningsarbete inom verk, forskningsinstitutioner och sammanslutningar samt i samråd med de statistiska myndigheterna söka få fram statistiskt material som behövdes för planändamål. Byrån borde icke själv bearbeta primärstatistik, vilket fordrar särskild personal och specialutrustning, men skulle samla och katalogisera utredningsresultat av betydelse för bebyggelseplaneringen och lokaliseringspolitikerna samt göra sammanställningar för styrelsens, länsorganens och kommunernas behov. Byrån borde fungera som den av kommunerna efterlysta centrala rådfrågningscentralen i utredningsfrågor och skaffa sig en god överblick över metoder och normer för planering som prövats inom och utom landet. Upplysningsverksamheten kunde betraktas som ett

komplement till utredningsarbetet. Byrån borde härför äga personal, som vore särskilt skolad att på lämpligt sätt framlägga det material och den information som styrelsen kunde tillhandahålla i plan- och lokaliseringsfrågor.

För denna omfattande verksamhet torde utredningsbyrån fullt utbyggd, behöva en relativt stor personal. Det får dock förutsättas, att byrån börjar sin verksamhet i mindre skala och ökar personalen först i den mån vidare erfarenheter vinnas om kommunernas behov av biträde och upplysningsarbetets lämpliga organisation. I den mån kommunerna själva i större utsträckning än nu kan förutses skapa egna organ för det grundläggande förarbetet till planeringen och enskilda organisationer taga en mera aktiv del i upplysningen än för närvarande, torde personalbehovet på utredningsbyrån bli mindre än här antagits. Kommittén har ansett skäligt att till en början räkna med sammanlagt 8 à 9 befattningshavare. Personalen bör bland annat omfatta experter på utredningsarbete rörande ekonomiska och sociala förhållanden samt i övrigt planfackmän med särskild erfarenhet från översiktlig planläggning.

För det administrativa arbetet med anslagsfrågor och kamerala ärenden samt icke minst det stora antal personalärenden som planstyrelsen måste räkna med, om den skulle fungera som centralorgan för länsarkitektsorganisationen, vilken omfattar omkring 230 befattningshavare, skulle erfordras ett flertal tjänstemän. För handläggning av författningsfrågor och ärenden av juridisk art måste vidare finnas befattningshavare med juristutbildning. Den sammanlagda personalen för administrativa och juridiska uppgifter har kommittén uppskattat till minst 4 jurister och 2 civilekonomer eller tillhopa 6 befattningshavare.

För styrelsen i dess helhet bör inrättas

en gemensam skrivcentral, varjämte byråerna ha behov av egen expeditionspersonal. Ett antal biträden måste avdelas för skötsel av styrelsens kartarkiv, som kan beräknas få betydande omfattning. Då både lokaliseringsbyrån och utredningsbyrån skulle komma att syssla med statistiskt arbete, som kräver förhållandevis talrik biträdespersonal i relation till antalet högre befattningshavare, torde det sammanlagda behovet av befattningshavare för kvalificerade och okvalificerade biträdesuppgifter behöva bli tämligen stort. Det kan nämnas att biträdespersonalen på stadsplanebyrån i byggnadsstyrelsen, som endast har att sköta biträdesgöromål i samband med byråns löpande ärenden och dess arkiv, således ej personalärenden eller kamerala ärenden, uppgår till 6 personer. För lokaliseringsnämndens del har lokaliseringsutredningen räknat med 7 biträden. Det sammanlagda antal högre befattningshavare som ovan föreslagits för de olika byråerna och kansliet uppgår till mellan 33 och 35 personer. Med utgångspunkt från dessa siffror kan biträdesantalet säkerligen icke bli lägre än 15 personer. Därjämte föreligger behov av ett par expeditionsvakter.

För planstyrelsens del torde det sammanlagda antalet befattningshavare med ledning av antagandena i det föregående kunna uppskattas till omkring 50. Det kan till jämförelse nämnas, att stadsplanebyrån för närvarande har 19 befattningshavare, och att lokaliseringsutredningen för lokaliseringsnämndens del lär räkna med omkring 20 tjänstemän. Överflyttningen av den allmänna uppsikten över byggnadsväsendet måste medföra viss arbetsminskning på byggnadsbyrån i byggnadsstyrelsen, vilken torde kunna uppskattas till 2 befattningshavare. Det må nämnas, att kommittén i det följande räknar med en personal av 27 befattningshavare för en planavdelning inom byggnadsstyrelsen.

Inrättande av en planavdelning inom byggnadsstyrelsen

Allmänna synpunkter

Såsom i det föregående utvecklats, har kommittén ansett övervägande skäl tala för att uppsikten över och övrig befattning med planläggningen fortfarande bör tillkomma byggnadsstyrelsen. Frågan om lämpligheten av en överflyttning av befattningen med planväsendet samt uppsikten över byggnadsväsendet till ett fristående verk, vilket även borde anförtros ledningen av statens lokaliseringspolitiska verksamhet, bör upptagas till förnyad prövning, om utvecklingen på planväsendets och lokaliseringsverksamhetens områden nödvändiggör upprättandet av ett fristående verk för dessa förvaltningsgrenar.

I anslutning härtill har kommittén ansett, att man bör inom byggnadsstyrelsens ram inrätta en utvidgad och effektivare organisation för planärendena. En förstärkning av den nuvarande stadsplanebyrån synes därvid icke tillräcklig. Erfarenheterna från den tid under vilken 1947 års byggnadslagstiftning hittills varit i kraft ha tydligt angivit, att en förstärkning måste få sådan storlek, att den icke kan inordnas i den nuvarande byrån. Det har även visat sig olägligt att förena löpande granskningsarbete med mera långsiktig verksamhet, t. ex. utarbetandet av anvisningar och föreskrifter av olika slag och bedrivandet av önskvärd upplysningsverksamhet. Kommittén har därför funnit lämpligt att verksamheten uppdelas på skilda byråer. För närvarande bör man inskränka sig till att upprätta en ny byrå, som jämte den nuvarande byrån bör bilda en särskild planavdelning under egen chefstjänsteman. Till avdelningens gemensamma förfogande skulle ställas viss juridisk och biträdande personal.

Med hänsyn till den självständiga ställ-

ning som planavdelningen bör äga och de viktiga beslutsbefogenheter som kommittén vill tillägga avdelningens chef samt behovet av att bereda honom en i förhållande till andra chefstjänstemän, med vilka han skall samarbeta, auktoritativ ställning bör avdelningschefen vara överdirektör och i likhet med flertalet överdirektörer tillhöra lönegraden Cp 17. Om lokaliseringsfrågorna i enlighet med lokaliseringsutredningens förslag anförtros en särskild nämnd, bör samverkan mellan planavdelningen och denna nämnd enligt kommitténs mening bäst kunna säkerställas genom att till chef för planavdelningen och ordförande i nämnden utses en och samma person. Detta komme givetvis att inverka på de kvalifikationer som måste krävas av denne chefstjänsteman.

Förhållandet till lokaliseringsnämnden

Om en fristående lokaliseringsnämnd kommer till stånd, blir förhållandet mellan planavdelningen och lokaliseringsnämnden av stor vikt. Det är betydelsen av ett nära samarbete som föranleder kommittén att föreslå en gemensam chef för de båda organen, en lösning som visserligen är ovanlig och medför vissa svårigheter, men som bör innebära en garanti för enhetlig ledning och lämplig fördelning av arbetsuppgifterna.

Viktigast är fördelningen av utredningsarbetet och därmed sammanhängande spörsmål. En bestämd gränsdragning torde icke vara möjlig, men vissa allmänna riktlinjer för uppdelningen kunna dock antydas. Lokaliseringsorganet bör i främsta rummet handha sådana uppgifter, som sammanhånga med näringslivets och befolkningens förhållanden, olika näringsgrenars utveckling, förutsättningar för nya verksamhetsgrenar inom skilda regioner, arbetskraftstillgångarna och deras förändringar och transportmöjligheterna. Planavdelningen bör däremot koncentrera

sig på sådana frågor, som sammanhånga med de plantekniska och sociala aspekterna på samhällsbyggandet. Det bör ankomma på planavdelningen att bedöma villkoren för och utformningen av bebyggelsen samt att tillvarata alla möjligheter att skapa en lämplig miljö för det ekonomiska och sociala livet med beaktande icke minst av trivselsynpunkten.

En annan fråga som bör uppmärksammas är den lämpliga fördelningen av de med upplysning och information sammanhängande arbetsuppgifterna. Det kan icke vara rationellt att organisera upplysningsavdelningar inom såväl planavdelningen som nämnden med delvis samma eller likartade uppgifter. Många skäl tala för att planavdelningen, som måste stå i kontinuerlig kontakt såväl med länsstyrelserna och deras expertorgan som med kommunernas planmyndigheter, anförtros huvudparten av dessa uppgifter, medan endast den speciella informationsverksamhet, som tar sikte på lösningen av näringslivets lokaliseringsproblem, omhändertages av lokaliseringsnämnden. Den till allmänheten riktade allmänna upplysningsverksamheten i planfrågor torde kunna anförtros planavdelningen, om tillräckliga medel ställas till dess förfogande. Nämndens och planavdelningens upplysningsverksamhet bör samordnas på ett effektivt sätt.

Både planväsendet och lokaliseringspolitiken behöva god kontakt med skilda intressen i samhället. Fasta former för ett kontinuerligt samråd med representanter för sådana intressen skulle vara till fördel. Lokaliseringsutredningen föreslår därför för nämndens del att i dess styrelse sakkunskap på och erfarenhet av det ekonomiska och samhälleliga livets olika förhållanden i görligaste mån bli företrädare. Genom den nära samverkan mellan planavdelningen och nämnden som förutsättes bör även i planfrågor viss kontakt med opi-

nionen utanför förvaltningen kunna vinnas genom nämndens försorg. Det må erinras om att på länsplanet föreslås särskilda anordningar i motsvarande syfte.

Planavdelningens organisation

Den lämpliga fördelningen av avdelningens uppgifter på byråer har varit föremål för ingående prövning inom kommittén. Man har särskilt övervägt, om man bör utgå från principen att en byrå skall handha översiktsplanefrågor och en annan detaljplanefrågor. För en sådan lösning kan anföras, att detaljplaner och översiktsplaner torde komma att skilja sig ganska väsentligt åt beträffande såväl utformning som innehåll, vilket även kommer att påverka granskningen. Vid denna borde beträffande översiktsplanerna i högre grad än vid annan granskning ett samhällsekonomiskt och sociologiskt betraktelsesätt anläggas och ett intimt samarbete upprätthållas med den föreslagna lokaliseringsnämnden. Åtskilliga omständigheter tala dock för att man icke bör göra en allt för skarp uppdelning. Översiktliga planfrågor och detaljplanefrågor torde som regel komma att förbli nära sammanhängande. När hittills i praktiken överväganden gjorts och diskussioner förts om översiktliga planer, ha dessa överväganden och diskussioner mestadels rört den framtida detaljplaneringen, vilken ju också den översiktliga planeringen i sig själv ytterst går ut på. Vidare böra detaljplanefrågorna regelmässigt bedömas med hänsyn till förefintlig översiktsplan eller, i brist på sådan, med beaktande av planområdets sammanhang med omkringliggande trakter. Man kan vidare mot inrättandet av en särskild detaljplanebyrå erinra om redan vidtagna åtgärder för att decentralisera detaljplanegranskningen. Sannolikt kan man förutse viss ytterligare decentralisering i en framtid. Slutligen märkes att flertalet specialärenden, så-

som t. ex. besvärsmål, förbudsärenden och dispensärenden, beröra antingen den översiktliga eller den detaljerade planläggningen eller bådadera på sådant sätt att icke heller någon uppdelning av dessa ärenden på skilda byråer torde vara lämplig.

Översiktsplaneärendena komma emellertid att bli omfattande och tämligen tidskrävande och kunna åtminstone tidvis inkomma i sådant antal, att det kan bli svårt att behandla dem med önskvärd snabbhet. Arbetsuppgifterna för en granskningsbyrå komme därför att bli ganska stora. Detta bör dock kunna övervinnas på andra sätt än genom att skapa en särskild byrå. Exempelvis bör även personal som vanligen icke deltager i granskningen vid behov kunna anlitas härför. Vidare bör avdelningen äga möjlighet att tillfälligt mot arvode anlita utomstående experter, varjämte, såsom redan nu sker, samråd under hand med andra verk och myndigheter bör kunna underlätta arbetet.

Kommittén har därför icke ansett tillräckliga skäl tala för att för närvarande inrätta en särskild översiktsplanebyrå och en byrå för övriga granskningsärenden.

I stället har kommittén funnit en uppdelning av planavdelningen i en byrå för granskningsärenden och en byrå för utrednings- och upplysningsärenden vara lämplig. Dessa bägge verksamhetsgrenar äro av så olika slag, att de helst icke böra sammanblandas, vilket lätt blir fallet om samma befattningshavare skola dela sin tid mellan dessa skilda typer av uppgifter.

Kommittén föreslår därför, att det inrättas en byrå för granskningsärenden, motsvarande huvuddelen av nuvarande stadsplanebyrån. Denna byrå bör förslagsvis kunna benämnas planavdelningens *första byrå*.

För utredning och upplysningsverksamhet bör inrättas en särskild byrå, förslagsvis kallad planavdelningens *andra byrå*.

Det förutsättes, att de båda byråerna bedriva sitt arbete i nära samverkan med varandra, och att om vid behandling av ett ärende å endera av byråerna finnes anledning att utnyttja speciell sakkunskap, som står att erhålla på den andra byrån, denna möjlighet utnyttjas.

För *första byrån* föreslås följande personal.

1 byggnadsråd	Ca 33
1 byrådirektör	Ca 31
2 intendent	Ca 29
2 byråarkitekter (-ingenjörer)	Ce 27
2 biträdande arkitekter (-ingenjörer)	Ce 24

Byrån bör handlägga till planavdelningens inkommande remisser och avgiva utlåtanden och yttranden över dessa. Huvuddelen av remissärendena torde komma att utgöra förslag eller framställningar, som äro föremål för Kungl. Maj:ts prövning. De vanligaste remissärendena torde komma att bli ärenden, som avse förslag till generalplan eller ändring av sådan plan, samt till stadsplan eller ändring därav, nybyggnadsförbud och andra förbudsfrågor, dispensärenden rörande byggnadsföretag, besvärsmål avseende förbudsfrågor, byggnadsföretag, tomtindelningar, generalplaner inom landskommuner, stadsplaner, utomplansbestämmelser, kostnadsfördelningsfrågor och byggnadsordningar m. m. samt stadsplaneavtal, expropriation, behörighetsfrågor, gatubyggnadskostnadsbestämmelser och förslag till byggnadsordning som avviker från normalförslag.

Chefen för byrån bör i särskild grad ägna sig åt översiktsplanerna. Arbetet härmed torde bli krävande.

Byrådirektören bör främst inrikta sig på detaljplaneärendena och övriga remissärenden samt självständigt föredraga dessa, i den mån de ej böra förbehållas chefen för byrån.

De två intendenterna böra förbereda be-

handlingen av remissärendena, varvid den ene bör särskilt ägna sig åt översiktsplanerna och företaga erforderliga resor till platsen. Den andre intendenten bör på motsvarande sätt bereda övriga remissärenden och därjämte ha ansvaret för skötseln av kartarkivet.

Byråarkitekterna (-ingenjörerna) böra biträda med behandlingen av förekommande remissärenden. En av dem bör vara sakkunnig på frågor rörande vattenförsörjning och avlopp samt markbeskaffenhet och grundläggning.

De biträdande arkitekterna (-ingenjörerna) böra under de förut nämnda tjänstemännens ledning ägna sig åt granskning av inkommande planförslag och andra ärenden.

För *andra byrån* föreslås följande personal.

1 byråchef	Ca 33
1 byrådirektör	Ca 31
1 intendent	Ca 29
1 intendent	Ce 29
1 förste byråingenjör	Ce 29
1 aktuarie	Ce 24
1 amanuens enligt reglerad befordringsgång.	

Byrån avses att utföra de utredningar eller framskaffa och i lämplig form sammanställa det utredningsmaterial, som behövs för att ge länsorgan, kommunala organ och planförfattare erforderlig information om grundläggande faktorer i planarbetet samt om dettas uppläggning och bedrivande, och för att bland allmänheten sprida upplysning rörande planväsendet.

Byrån bör vidare följa forskningsverksamheten vid universitet och högskolor på de områden som äro av vikt för planväsendet.

Bland arbetsuppgifterna må bl. a. nämnas, att denna byrå bör kunna slutföra vad som ej medhunnits av stadsplanebyrån i fråga om arbetet med anvisningar

av olika slag. Flertalet av anvisningarna äro av den art att de även måste tid efter annan förnyas för att hållas levande.

Ett aktuellt behov av utredning, som bör kunna utföras inom byrån, är frågan om kostnader och taxor för olika slag av planarbeten.

Det synes önskvärt att den nu föreslagna byrån kan ägna uppmärksamhet i sakligt hänseende åt vad som händer i länen då länsstyrelserna fastställa stadsplaner, byggnadsplaner, utomplansbestämmelser, byggnadsordningar och andra föreskrifter. Om decentraliseringen fortskrider, torde därmed även följa ett behov av att den centrala myndigheten följer länsstyrelsernas beslut om fastställelse i dylika frågor och söker verka för tillämpning av en enhetlig praxis. Detta torde även vara en önskan från kommunernas och de större byggnadsföretagarnas sida.

Byrån bör stå öppen för rådfrågning från länsorgan och kommuner. Genom resor till orterna bör kontakt upprätthållas med länsarkitekterna och övriga länsorgan samt i den mån så erfordras även med byggnadsnämnderna och deras vederbörande tjänstemän. Byrån skall dock främst vara en central för länsarkitekterna med hänsyn till dessas uppgift att biträda länsstyrelsen vid tillsynen över planläggningen och byggnadsväsendet inom länet och att meddela råd och upplysningar åt byggnadsnämnderna.

Upplýsning till myndigheter och allmänheten bör som nämnts bland annat ske genom utgivande av broschyrer. Sådana böra kunna utarbetas av byrån. Dylik upplýsning bör även bedrivas i tidnings- och tidskriftspressen samt på annat lämpligt sätt. I än större utsträckning än för närvarande kan ske från stadsplanebyråns sida bör andra byrån genom föredragshållare medverka i kurser och informationsmöten för kommunalmän och planförfattare.

Som exempel på övrig informationsverksamhet bör vidare nämnas utveckling av de redan nu utgående periodiska meddelandena till länsarkitekterna, vilka borde göras tillgängliga även för byggnadsnämnderna.

Att närmare ange en lämplig fördelning av uppgifterna mellan byråns olika befattningshavare erbjuder vissa svårigheter. Byråchefen och byrådirektören, vilka båda synas böra vara planfackmän, borde lämpligen alternera med resor, främst för kontakt med länsarkitektkontoren. Då dessa äro 24 till antalet och vart och ett torde böra besökas oftare än i medeltal en gång årligen, komma stora anspråk att ställas på byrån i detta hänseende. Möjlighet bör finnas att vid behov sända även annan tjänsteman, exempelvis den ene av intendenterna.

Byrån bör ha tillgång till specialister på det samhällsvetenskapliga området. Kommittén har för detta ändamål föreslagit inrättandet av tre befattningar, en intendent i lönegraden Ce 29, en aktuarie i lönegraden Ce 24 och en amanuens.

Kommittén har vidare upptagit på förteckningen en förste byråingenjör i lönegraden Ce 29. Såsom tidigare anförts (sid. 146) bör planavdelningen äga expertis med vana att göra specialundersökningar av bebyggelseplaner med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna. Den föreslagna förste byråingenjören bör äga sådan vana och inom planavdelningen syssla med de tekniskt-ekonomiska synpunkterna i samband med planeringen. Då det område han bör behärska är synnerligen vidsträckt, är det nödvändigt att han söker samarbete med utomstående experter på olika till ämnet hörande delar. Han bör i samverkan med teknikerna på första byrån undersöka planförslagen ur ekonomisk synpunkt och där så anses påkallat föranstalta om närmare utredning med biträde av de förutnämnda specialisterna,

med vilka planavdelningen bör stå i regelbunden kontakt. Avdelningen torde härigenom i större utsträckning än nu kunna svara för den plangranskning ur ekonomisk synpunkt som åligger byggnadsstyrelsen enligt dess instruktion. Förste byråingenjören bör vidare medverka vid utarbetandet av anvisningar och allmänna normer samt meddelandet av upplysningar till länsarkitekter och kommuner.

Såsom framgår av det anförda har kommittén räknat med att planavdelningen torde ha behov av att i viss omfattning anlita utomstående experter med teknisk eller vetenskaplig utbildning. I den mån vederbörande tillhöra andra ämbetsverk och endast anlitas i mindre omfattning synes särskild ersättning icke behöva utgå. Om deras biträde påkallas i större utsträckning, så att vederbörande icke kan utföra uppdraget i tjänsten, eller det är fråga om privata experter, måste däremot arvode beräknas. Anslag för detta ändamål bör finnas. Då erfarenhet saknas om behovets storlek torde planavdelningen böra ha organiserats och hunnit förvärva viss tids erfarenhet om behovet av extra expertis, innan storleken av ett anslag för ändamålet kan uppskattas. Till en början torde det anslag som kommer att föreslås för extra tjänstemän kunna begagnas för ändamålet.

Kommittén erinrar om att den förutsatt att behovet av tjänstemän, som kunna handha den specifikt tekniska upplysningen och rådgivningen till byggnadsnämnderna, i vad avser utförandet av byggnadsföretagen och den tekniska kontrollen över dessa (frågor rörande val av material, hållfasthet, isolering, ventilation, materialkontroll m. m.), bör tillgodoses i samband med omorganisationen av byggnadsstyrelsens allmänna verksamhet med bortseende från stadsplanebyrån. Denna byggnadstekniska personal bör nära samverka med planavdelningens och särskilt andra by-

råns tjänstemän, vilka ha hand om upplysningsarbetet.

För de båda byråerna gemensam *juridisk* personal bör sortera direkt under överdirektören. Denna personal föreslås få följande sammansättning.

1 byrådirektör	Ca 31
1 förste byråsekreterare	Ca 27
1 byråsekreterare	Ca 24

Planavdelningens arbetsuppgifter äro visserligen av teknisk art men vid tillämpningen av byggnadslagstiftningen uppkomma ofta frågor av rättslig natur. Hänsyn måste även tagas till sambandet mellan byggnadslagstiftningen och andra författningar, som reglera planväsendet närliggande spörsmål. Planavdelningen har därför behov av juridiska rådgivare, som, utan att taga ansvaret för ärendenas tekniska bedömning, underkasta dem en ingående granskning ur juridisk och formell synpunkt, med beaktande av tidigare praxis. Sådan granskning bör förekomma i samtliga remissärenden, och vederbörande jurist bör regelmässigt närvara vid föredragningen inför överdirektören eller generaldirektören.

Med hänsyn till byggnadslagstiftningens omfattning och speciella beskaffenhet samt kravet på överblick över angränsande rättsområden hos den befattningshavare som i första hand bör fungera som planavdelningens juridiske expert, är det motiverat att härför inrätta en tjänst som byrådirektör i lönegraden Ca 31. Byrådirektören bör biträdas av en förste byråsekreterare i lönegraden Ca 27, till vilken vissa ärendegrupper kunna överlämnas för självständig handläggning, samt av en byråsekreterare i lönegraden Ca 24.

Planavdelningen har vidare behov av *biträdespersonal* för diarieföring, expediering, vården av kartarkivet och för rit- och maskinskrivningsuppgifter. Kommit-

tén föreslår följande antal befattningshavare för dessa göromål.

1 kontorist	Ca 13
2 kanslibiträden	Ca 11
1 kanslibiträde	Ce 11
4 biträden för skriv- och kontorsgöromål enligt reglerad befordringsgång.	

Kontoristen bör förestå avdelningens gemensamma expedition och föra diariet samt i övrigt biträda med förekommande ärenden som angå avdelningen i dess helhet.

Till biträde med arbetet på avdelningens expedition erfordras ett biträde för skriv- och kontorsgöromål.

Vardera byrån har vidare behov av ett kanslibiträde och ett biträde i befordringsgången. På första byrån skola dessa medverka vid granskningen genom att infordra kompletterande uppgifter, ur arkivet framskaffa erforderligt kartmaterial, kontrollera vissa uppgifter om ärendenas administrativa handläggning m. m. På andra byrån bör uppläggas ett bibliotek med speciallitteratur om planfrågor, som bör katalogiseras och ordnas till tjänst både för tjänstemännen och för planväsendet i allmänhet. Fackmännen på andra byrån ha vidare behov av biträden för att anskaffa uppgifter för pågående utredningar, ordna utredningsmaterial och upplysningar, som det åligger byrån att insamla, utlämna uppgifter till planfackmän och kommuner m. fl., verkställa statistiska uträkningar m. m.

För avdelningens kartarkiv har kommittén räknat med ett kanslibiträde och ett biträde i befordringsgången. Arkivet skall innehålla kopior av alla i riket fastställda planer och övriga områdeskartor jämte tillhörande beskrivningar, vilka enligt gällande föreskrifter skola överlämnas till byggnadsstyrelsen. Det är önskvärt att i arkivet kunna uppgöras över- siktskartor av det slag som redan påbör-

jats, varmed man lätt kan skaffa sig överblick över ett större område i planhänseende.

För andra byråns verksamhet bör räknas med behov av att uppgöra kartskisser i samband med utredningar och informationsärenden.

Byggnadsstyrelsen får för närvarande mottaga kopior av gällande fastighetsregisterkartor, ävensom uppgifter om timade förändringar å dessa. Registerkartorna ha hittills hållits aktuella, vilket fordrat ett avsevärt arbete. Förslag har framlagts, att nya registerkartor visserligen fortfarande skola insändas till byggnadsstyrelsen, men att kompletteringen av dem icke längre skulle behöva fortsätta, då fullständiga uppgifter kunna erhållas från lantmäteristyrelsen. Kommittén har antagit, att detta förslag kommer att genomföras och räknat med den minskning av biträdesbehovet som uppstår härigenom.

Utskrift av expeditioner på första byrån samt till viss del även på andra byrån bör kunna ske genom de fyra befattningshavare som avdelats för byråernas behov, med eventuell hjälp av det biträde i befordringsgången som tilldelats expeditionen. För längre utskrifter har kommittén räknat med att avdelningen kan använda den för hela byggnadsstyrelsen gemensamma skrivcentralen, vilken bör dimensioneras med hänsyn härtill.

Förslag till personalstat för planavdelningen samt jämförelse med nuvarande stadsplanebyrån

Stadsplanebyråns nuvarande personal
Personal över 20 lgr

1 byggnadsråd	Ca 33
1 byrådirektör	Ca 31
1 byrådirektör	Ce 31
3 intendent	Ca 29
1 intendent	Ce 29

1 byråarkitekt	Ce 27	1 förste byråsekreterare	Ca 27
1 byråingenjör	Ce 27	1 byråsekreterare	Ca 24
2 biträdande arkitekter	Ce 24		
1 förste byråsekreterare	Ca 27	<i>Biträdespersonal</i>	
1 byråsekreterare	Ce 24	1 kontorist	Ca 13
<i>Biträdespersonal</i>		2 kanslibiträden	Ca 11
1 kanslibiträde	Ca 11	1 kanslibiträde	Ce 11
2 kanslibiträden	Ce 11	4 biträden för skriv och kontors- göromål	regl. befordringsgång
3 biträden för skriv- och kontors- göromål	regl. befordringsgång	Personal över 20 lgr	19
Personal över 20 lgr	13	Biträdespersonal	8
Biträdespersonal	6	Summa	27
Summa	19		

Dessutom upptager byggnadsstyrelsens avlöningsanslag en post å 20.000 kronor, avsedd till extra tjänstemän å stadsplanebyrån. Från denna post avlönas för närvarande tre arkitekter, varav en med deltidstjänstgöring.

Förslag till planavdelning Personal över 20 lgr

1 överdirektör	Cp 17
<i>Första byrån</i>	
1 byggnadsråd	Ca 33
1 byrådirektör	Ca 31
2 intendent	Ca 29
2 byråarkitekter (-ingenjörer)	Ce 27
2 biträdande arkitekter (-ingenjörer)	Ce 24

Andra byrån

1 byråchef	Ca 33
1 byrådirektör	Ca 31
1 intendent	Ca 29
1 intendent	Ce 29
1 förste byråingenjör	Ce 29
1 aktuarie	Ce 24
1 amanuens	regl. befordringsgång

Juridisk personal

1 byrådirektör	Ca 31
----------------	-------

Kommittén anser möjligt, att planavdelningens personal vid stor arbetsbelastning tillfälligt kan behöva utökas med extra befattningshavare. För detta ändamål bör ett anslag å högst 30.000 kronor ställas till centralorganets förfogande. Såsom i det föregående föreslagits, bör detta anslag till en början även användas till ersättning åt utomstående specialister, som anlitas av avdelningen.

Planavdelningens förhållande till den övriga byggnadsstyrelsen

Inrättandet av en särskild avdelning inom byggnadsstyrelsen för planärenden medför vissa problem rörande avdelningens förhållande till den övriga byggnadsstyrelsen. Dessa problem äro framförallt förknippade med generaldirektörens och den föreslagne överdirektörens inbördes ställning men även med den juridiska personalen och biträdespersonalen.

I fråga om *generaldirektörens* befattning med stadsplaneärenden bör denna begränsas till större och ur principiell synpunkt viktiga spörsmål såsom förslag till regionplaner, generalplaner och större stadsplaner, viktigare expropriationsärenden, anvisningar och andra tillämpningsföreskrifter, som det ankommer på byggnadsstyrelsen att utfärda, lagfrågor samt

uppdragandet av allmänna riktlinjer för styrelsens och dess lokalorgans arbete på planväsendets område. Övriga planärenden skulle generaldirektören icke behöva belastas med. Kommittén förutsätter dock att generaldirektören följer de stora dragen av utvecklingen på planområdet. Det närmaste inseendet över och ledningen av planväsendet skall enligt kommitténs förslag ankomma på *överdirektören*, som bör äga att självständigt fatta beslut på byggnadsstyrelsens vägnar i alla andra än ovan angivna ärenden, således i fråga om remisser av det stora flertalet stadsplane-förslag, dispens- och besvärssärenden samt ärenden rörande byggnadsförbud, tvångsförvärv, lösensskyldighet, ersättning för gatumark och gatubyggnadskostnad m. m.

Vid förfall för generaldirektören bör överdirektören avgöra sådana till planavdelningen hörande ärenden som eljest skolat handläggas av verkschefen.

Det *administrativa samarbetet* mellan planavdelningen och den övriga byggnadsstyrelsen komme i stort sett att avse sådana frågor, i vilka för närvarande samverkan sker mellan administrativa byrån och stadsplanebyrån. Tidigare tillgodosågs stadsplanebyråns behov av administrativ och juridisk kontroll, rådgivning och samordning på det sätt att alla remissärenden passerade administrativa byrån, innan beslut expedierades. Detta visade sig medföra viss försening av ärendenas behandling, varför den juridiska granskningen överfördes till stadsplanebyråns jurist. Senare inrättades ytterligare en juristbefattning på denna byrå. Innehavarna av dessa tjänster, f. n. placerade i lönegraderna Ca 27 och Ce 24, svara för juridisk och administrativ granskning av alla byråns ärenden. Expediering kan därigenom ske direkt från byrån utan omvägen över administrativa byrån. Då denna

ordning visat sig lämpligare än den tidigare använda metoden, bör planavdelningen expediera sina ärenden utan att byggnadsstyrelsens administrativa byrå behöver höras annat än i viktigare lagtekniska och andra juridiska spörsmål, exempelvis författningsfrågor, utfärdande av anvisningar o. dyl. I dylika ärenden bör chefen för styrelsens administrativa byrå närvara vid föredragningen.

Anslagsfrågor, personalfrågor och kamerala frågor böra fortfarande beredas av administrativa byrån. Dylika ärenden som angå planavdelningen böra dock föredragas inför eller i närvaro av överdirektören.

Samarbetsfrågor

Planavdelningen kommer att, såsom i det föregående i flera sammanhang uttalats, i sin verksamhet få taga ställning till frågor, som även angå andra myndigheter. För att förhindra tillämpning av olika principer i likartade ärenden bör samråd etableras. Så sker även i stor utsträckning för närvarande. Bland de myndigheter, med vilka byggnadsstyrelsen mer eller mindre regelbundet har överläggningar om planärenden märkas väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen med riksbrandinspektören, riksantikvarieämbetet, järnvägsstyrelsen, bostadsstyrelsen, lantmäteristyrelsen, lantbruksstyrelsen, försvarsstaben, arbetsmarknadsstyrelsen, statens institut för folkhälsan, medicinalstyrelsen, statens geotekniska institut m. fl.

Detta samråd sker icke sällan under enkla former, ofta per telefon, i andra fall genom direkta överläggningar mellan vederbörande föredragande. I stor utsträckning användes dock formen med skriftliga remisser.

I vissa fall torde det vara möjligt att genom direkta överläggningar mellan vederbörande verkschefer komma fram till

enhetliga bedömningsgrunder och därmed undanröja behovet av löpande kontakt i de enskilda ärendena. Det är självfallet angeläget att alla möjligheter till dylik

samordning av de olika verkens och myndigheternas syn på större ärendegrupper eller vissa ofta återkommande principfrågor tillvaratas.

Kap. 14. Rekrytering och utbildning av planfackmän

Inledning

Redan före byggnadslagstiftningens tillkomst förelågo svårigheter att rekrytera kommunala och statliga befattningar inom planväsendet. Även kåren av privatpraktiserande fackmän har länge varit otillräcklig. Detta har varit en av orsakerna till att tidigare gällande planlagstiftning endast långsamt kunnat genomföras.

1947 års byggnadslagstiftning har medfört ökade arbetsuppgifter. Ett mera fullständigt genomförande av den nya lagstiftningens intentioner torde med planväsendets nuvarande resurser endast kunna ske i tämligen långsamt tempo. Om man önskar påskynda denna utveckling torde det vara erforderligt med en viss ökning av tillgången på planfackmän.

Det är därför angeläget att undersöka vilka möjligheter som stå till buds *dels* att på kort sikt öka planväsendets kapacitet, väsentligen med utnyttjande av befintliga personella resurser, *dels ock* att på något längre sikt åstadkomma en bättre tillgång på planfackmän.

Planväsendets arbetsuppgifter äro i stort sett av två slag, planproducerande och administrativa. Båda slagen av uppgifter äro nödvändiga, men det är önskvärt att större delen av planväsendets resurser komma till produktiv användning. De personella tillgångarna böra så mycket som möjligt ägnas planproduktion, undersökningar, forskning och de "produktiva" betonade uppgifter som administrationen har, såsom rådgivning och upplysningsverksamhet.

För det produktiva arbetet krävs tillgång till experter av olika slag. Kommittén har emellertid ansett sig böra ur rekryteringssynpunkt endast behandla dem som syssla med egentligt planläggningsarbete och därmed sammanhängande administrativa funktioner. Experter för andra uppgifter, exempelvis utredningar om näringsliv och befolkningsförhållanden, sociologiska frågor, tekniska anordningar av olika slag, kulturvårds- och naturskyddsfrågor m. m. upptagas icke i detta sammanhang.

För de egentliga planfackmännen ha i byggnadsstadgan uppställts kompetenskrav i fråga om generalplaner och stadsplaner. Dylika planer få endast upprättas av den som avlagt examen vid teknisk högskolas avdelning för arkitektur, väg- och vattenbyggnad eller lantmäteri. Därjämte kräves viss praktisk erfarenhet. Motsvarande kompetenskrav ansågos vid byggnadsstadgans tillkomst icke kunna uppställas för författare av regionplaner och byggnadsplaner. Ur saklig synpunkt är det dock angeläget att även planer av sistnämnda båda slag utföras av fullt sakkunniga personer. Risker att så icke blir fallet är säkerligen minimal i fråga om regionplaner men desto större i fråga om byggnadsplaner.

Byggnadsstadgans ovanberörda föreskrift om kompetensvillkoren för planförfattare innebär, att ingen av de tre kategorierna arkitekter, väg- och vattenbyggare samt lantmätare à priori beteck-

nas som mer ägnad att bedriva samhällsplanering än de andra. Det kan även framhållas, att en plan till stor del icke är en produkt av en mans kunnande utan resultatet av ett *samarbete* mellan fackmän av olika slag. De tre kategorierna böra därför i överensstämmelse med byggnadsstadgans ståndpunkt ha möjlighet att i fri konkurrens visa sin lämplighet för planarbete. De personliga kvalifikationerna böra bli avgörande därvidlag.

Personalbehovets ungefärliga storlek

Svårigheter att uppskatta behovet. Det är synnerligen vanskligt att göra en realistisk uppskattning av behovet av planfackmän, så länge planväsendet är i stark utveckling, och man till stor del saknar erfarenhet om många av de nya uppgifter som tillkommit. Kommitén har trots detta ansett sig böra uppgöra en schematisk kalkyl rörande den sannolika arbetsvolymen inom planväsendet under de närmaste åren, uttryckt i antal personer. Problemet har på grund av rådande ovisshet om utvecklingens takt och riktning måst ses på relativt kort sikt. Självfallet kan det icke bli fråga om en plötslig expansion av planväsendets personalresurser. I stället bör man räkna med en successiv utbyggnad av såväl den statliga och den kommunala planorganisationen som de privata företagen på området.

Sakkunniga åt byggnadsnämnderna. Vad gäller *nuvarande resurser* i fråga om biträde åt byggnadsnämnderna märkes att av samtliga 132 städer endast 6 ännu icke ha stadsarkitekt. Egen stadsarkitekt förekommer i samtliga 30 städer över 20.000 invånare och är regel i de 28 städerna mellan 12.000 och 20.000 invånare. Av städer med lägre invånarantal ha 16 egen sakkunnig. I allmänhet är det dock i sistnämnda fall fråga om deltidsanställning.

Av de 82 köpingarna ha enligt Svenska arkitekters riksförbunds årsbok för år 1949 35 inrättat sakkunnigbefattningar vid sina byggnadsnämnder. Motsvarande siffra för de 205 municipalsamhällena är 75. Flertalet av dessa stadsplanesamhällen ingå i de arkitektdistrikt som inrättats (se kap. 9 sid. 60). I övriga fall rör det sig om deltidstjänster. 47 köpingar och 130 municipalsamhällen ha ännu icke ordnat sin sakkunnigfråga.

Vad landsbygden beträffar upptagas i nyssnämnda årsbok konsulenttjänster i fråga om 242 landskommuner, byggnadsplaneområden och utomplansområden, varav över hälften i Skånelänen. Även i detta fall ingå flertalet i bestående arkitektdistrikt. Ett stort antal av dessa tjänster äro vakanta. Av de omkring 40 arkitekter och 30 personer med enbart byggnadsteknisk utbildning som fungera såsom byggnadsnämndens rådgivare i dessa samhällen torde endast de omkring 30 distriktssarkitekterna kunna äga mera avsevärd tid åt dessa uppdrag, som ha karaktären av bisysslor. Det är sålunda i tämligen obetydlig utsträckning sörjt för tillgång till expertis åt byggnadsnämnderna på landsbygden för närvarande.

För landsbygden har sakkunnigproblemet fått en delvis ny aspekt genom skyldigheten för varje kommun att inrätta byggnadsnämnd. Organiserandet av nya nämnder har framskridit ganska långt. Behovet av sakkunniga har emellertid icke på långt när beaktats i samma utsträckning. En orsak härtill torde vara att många kommuner anse sig böra vänta med att lösa denna fråga till dess de nya storkommunerna inrättas från och med den 1 januari 1952. Efter denna tidpunkt böra möjligheterna att ekonomiskt ordna expertbehovet bli större. I princip böra samtliga de omkring 880 nya storkommunerna ha tillgång till

fackman för sin byggnadsnämnd. Då detta på grund av personalbristen är otänkbart under många år framöver, består problemet närmast i att anvisa utvägar att successivt på kooperativ basis ordna hjälp i erforderlig utsträckning.

I första hand bör behovet av *stadsarkitekter* tillgodoses. Av hittillsvarande utveckling att döma bör flertalet städer över 10.000 invånare ha anledning att skaffa sig egen stadsarkitekt, därest icke byggnadsverksamheten är av förhållandevis ringa omfattning. Antalet dylika städer som saknar egen stadsarkitekt är för närvarande 16. Åtminstone 10 av dessa bör man räkna med kunna inrätta egna stadsarkitekttjänster.

Av de 22 städerna mellan 7.000 och 10.000 invånare ha 9 egen stadsarkitekt. Det torde vara rimligt att räkna med ytterligare 5 egna stadsarkitekttjänster i städer av denna storlek.

Tillhoppa räknar kommittén sålunda med ett behov av cirka 15 fackmän för nyinrättade stadsarkitektbefattningar under de närmaste åren.

Övriga 56 städer samt cirka 80 köpingar, 200 municipalsamhällen och 880 nya storkommuner böra enligt den uppfattning kommittén utvecklat i kap. 11 söka lösa sitt expertbehov i samverkan med varandra, såsom redan i viss utsträckning skett. Det gäller följaktligen att uppskatta behovet av nya *byggnadsnämndsdistrikt*. Vid sidan av denna utväg står givetvis möjligheten öppen att såsom bisyssla anförtra privatpraktiserande specialister stadsarkitekt- eller konsulentuppdrag. Från denna utväg har emellertid kommittén bortsett i nedanstående schematiska kalkyl, som bygger på distriktstanken.

Det är icke tänkbart att bygga upp ett hela riket eller ens större delen därav omfattande system av distrikt under

de närmaste åren. Det statliga planväsendet bör emellertid söka på allt sätt främja uppbyggandet av en så omfattande distriktsorganisation som möjligt. Om man utgår från sakkunnigdistrikt med en genomsnittlig storlek av 10 samhällen och kommuner per distrikt, skulle för de närmare 60 mindre städer, som kunna väntas ingå i dylika distrikt, samt de 80 köpingarna, de 200 municipalsamhällena och de 880 nya storkommunerna behövas cirka 120 distrikt. Om man räknar med ett färre antal samhällen och kommuner per distrikt blir antalet i motsvarande mån högre. Av hittillsvarande erfarenhet att döma bör man tänka sig möjligheten av att till en början bilda relativt stora distrikt, som senare allt eftersom verksamheten upparbetas, kunna uppdelas i mindre distrikt.

För de närmaste åren bör man kunna som mål uppställa inrättandet av 50 distrikt i en takt av omkring 10 nya distrikt per år. Då ett 30-tal distrikt inrättats för närvarande, skulle man inom 5 år kunna ha sammanlagt omkring 80 distrikt. För att nå upp till 120 distrikt skulle sålunda åtgå 8—9 år. En klyvning av distrikten komme dock att försena denna process, varför man bör räkna med minst 10 år. Svårigheten att bilda distrikt torde tilltaga, när det mest trängande behovet av sakkunskap blivit fyllt.

Då ett 30-tal distriktsarkitekter finnas för närvarande, föreligger ett behov av ytterligare cirka 90 fackmän för denna uppgift.

Sakkunniga för planproduktion. För städernas del får man räkna med att samtliga städer med över 30.000 invånare ha behov av särskild fackman för detaljplanering. Så är enligt vad som framgår av en undersökning som byggnadsstyrelsen företagit på kommit-

téns uppdrag fallet för närvarande. Ytterligare 5 städer med lägre invånarantal ha likaså egen fackman för sådan projektering.

Beträffande städer över 10.000 invånare har byggnadsstyrelsen inhämtat, att det nuvarande stadsplaneorganet endast i 20 städer anses kunna tillfredsställande sköta sina uppgifter med befintlig personal, medan i 36 städer så icke är fallet. För dessa redovisas ett sammanlagt rekryteringsbehov av 30 högskoleutbildade planfackmän och 35 stadsplane-tekniker.

För detaljplaneringen i dessa större städer har kommittén ansett sig böra räkna med i första hand detta uppgivna behov av personalförstärkning. Man bör emellertid även taga hänsyn till arbetsuppgifternas sannolika ökning under den period som här avses. Därest saneringsplaner i större omfattning börja uppgöras, torde behovet av fackmän för detaljplanering bli avsevärt större än för närvarande. Då tidpunkten för saneringsarbetets igångsättande är helt oviss, har kommittén emellertid ansett sig endast böra upptaga ett behov av omkring 40 nya högskoleutbildade planfackmän för detaljplaneringen i större städer.

Vad beträffar mindre städer och andra stadsplanesamhällen, ävensom den egentliga landsbygden, torde det huvudsakliga arbetet med uppgörande av detaljplaner fortfarande komma att åvila privatpraktiserande specialister samt länsarkitektkontoren. Till arbetskraftsbehövet på dessa områden av planväsendet återkommer kommittén i det följande.

En utväg som emellertid kommittén även ansett sig böra taga hänsyn till är att vissa kommuner gemensamt upprätta plankontor. Dylika projekt ha varit aktuella i vissa län. Det kan väntas att under den period som avses försök kom-

ma att göras även i andra län. Sammanlagt har därför kommittén räknat med ett behov av omkring 10 planfackmän för dylik kooperativ projektering.

Vad generalplanering angår bedrivs denna i större städer, åtminstone i sådana med ett invånarantal över 30.000, regelmässigt i stadens egen regi. 16 städer med lägre invånarantal uppges likaså ha egna generalplanekontor. 49 städer ha överlåtit generalplanearbetet för sin del till utomstående planförfattare. 48 städer ha ännu icke igångsatt någon generalplanering.

Kommittén har ansett skäligt att räkna med ett visst behov av ytterligare fackmän för denna uppgift, förslagsvis uppskattat till 10.

Generalplaneringen på landsbygden utgör en mycket oviss punkt i kalkylen över behovet av planfackmän. Ännu torde blott enstaka generalplaner ha färdigställts för landsbygdskommuner, men intresset härför är hos dessa ganska betydande, och det är anledning att räkna med en avsevärd efterfrågan på fackmän för detta ändamål. Då uppdragen i regel torde komma att överlåtas på privatpraktiserande företagare och i någon mån även på länsarkitektkontoren, vilkas personalbehov behandlas senare, förbigås denna post i kalkylen tills vidare.

Regionplanearbetet är ännu vanskligare än generalplaneringen att uppskatta ur arbetskraftssynpunkt, då detta arbete ännu knappast påbörjats mer än på ett håll i landet. Om man räknar med att samtidigt högst 10 större regionplanearbeten kunna vara under uppgörande, skulle såsom regionplanechefer erfordras 10 personer med de höga kvalifikationer som måste ställas på dylika fackmän. Sannolikt kan man icke räkna med att samma experter kunna åtaga sig flera dylika uppdrag samtidigt. Härtill kom-

mer behovet av medarbetare med högre planteknisk utbildning. Ehuru möjlighet att med någorlunda säkerhet beräkna personalbehovet för detta ändamål saknas, har kommittén förslagsvis räknat med i runt tal 25 planfackmän enbart för regionplanering under de närmaste åren. När sedan regionplanearbetet kommer att bedrivas som en permanent verksamhet, kommer möjligen någon arbetskraft att kunna frigöras från dessa uppgifter. Detta är dock svårt att bedöma. Det första uppgörandet av general- och regionplaner fordrar ett ganska stort uppbåd av fackmän. Det senare kontinuerliga arbetet med den översiktliga planeringen kan komma att fordra lika mycket folk. Mycket talar för att denna verksamhet blir omfattande, om planväsendet skall skötas tillfredsställande och bli ett effektivt led i hushållningen och socialpolitiken.

Det statliga planväsendet Om man sedan går över till det statliga planväsendets personalbehov, har *länsarkitektorganisationen* för närvarande 72 högre fasta tjänster för planfackmän, av vilka ett 10-tal äro vakanta. Därjämte äro vid länsarkitektkontoren anställda 26 extra arkitekter. Kommitténs förslag i kap. 12 innebär, att man normalt skulle vid kontoren behöva 116 planfackmän. Kontoren skulle därjämte inom ramen för ett särskilt anslag till extra personal kunna anställa ytterligare arbetskraft i mån av behov för bland annat uppdragsverksamhet. Om detta extra behov uppskattas till 12 personer, skulle med beaktande av rådande vakanser omkring ett 40-tal nya planfackmän erfordras.

I *centralorganet för planfrågor* finnas för närvarande 10 högre ordinarie och extra ordinarie tjänster för planfackmän, varjämte medel finnas för anställande av 3 extra arkitekter. Enligt förslaget om inrättande av en planavdelning inom

byggnadsstyrelsen skulle denna få 14 tjänster som vore avsedda för planfackmän av olika slag och visst anslag dessutom finnas för anställande av några extra befattningshavare. Detta innebär en ökning av personalbehovet för detta ändamål med cirka 5 personer.

Kåren av *privatkonsulterande experter* på bebyggelseplanering är enligt uttalanden från företrädare från denna yrkesgrupp påtagligt underdimensionerad i förhållande till arbetsuppgifterna. Stora svårigheter föreligga att fylla behovet av personal med lämplig utbildning och praktik. I regel få de enskilda företagarna på området anställa nyutexaminerad arbetskraft, som sedan får uppläras av vederbörande själva. I viss mån torde det även förekomma att de privata planeringsbyråerna rekrytera personal från länsarkitektkontoren och kommunerna.

En uppskattning av rekryteringsbehovet är synnerligen vanskelig att företaga beträffande denna grupp. Kommittén vill erinra om vad den anført ovan om behovet av projekterande fackmän för de mindre städerna och andra stadsplane-samhällen ävensom landskommunerna för såväl detaljplanering som generalplanering. Antalet större företagare på området uppgår endast till ett 10-tal. Om man räknar med att var och en av dessa behöver minst 2 ytterligare fackmän för planeringsuppgifter och man vidare anser att vid sidan härav ett 10-tal mindre företagare behöva var och en ytterligare en kvalificerad arbetskraft, kommer man till ett antal av 30. I brist på närmare uppgifter har kommittén ansett sig kunna i kalkylen upptaga denna siffra.

Kommitténs beräkningar av det sammanlagda rekryteringsbehovet i fråga om planfackmän kunna sammanfattas på följande sätt.

	Antal nya planfackmän
Stadsarkitekter	15
Distriktsarkitekter	90
Planfackmän för detaljplanering i städer	40
Kooperativa plankontor för mindre städer och landsbygden	10
Generalplanering i större städer	10
Privata plankontor för detaljplanering och generalplanering	30
Regionplanekontor	25
Länsarkitektkontoren	40
Det centrala planorganet	5
	265

Såsom tidigare angivits räknar kommittén med en successiv utbyggnad av planväsendet. Om man utgår från en uppbyggnadsperiod av 10 år, skulle årligen minst 25 nya planfackmän behöva tillföras banan.

Beräknat tillskott av planfackmän under de närmaste åren.

Genom den årliga utbildningen av arkitekter, väg- och vattenbyggare samt lantmätare ökas tillgången på personer som kunna väntas ägna sig åt bebyggelseplanering. Svårigheten är att uppskatta antalet nytexaminerade som kommer att välja att helt eller delvis ägna sig åt denna verksamhet. I det följande lämnas likväl vissa kalkyler, som visserligen äro osäkra, men som torde kunna tjäna till underlag för de rekommendationer kommittén anser sig böra göra för att öka tillgången på planfackmän. Det bör observeras, att nytexaminerade planfackmän först efter viss tids praktik kunna utföra insatser av större värde i planarbetet.

Tillgången på *arkitektutbildad* personal

under de närmaste åren kan bedömas med ledning av uppgifter om antalet studerande inom avdelningarna för arkitektur vid Tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola

Antalet arkitektstuderande i Stockholm utgjorde våren 1950 omkring 230. Normalt antagas omkring 30 studerande per år, men under åren 1947, 1948 och 1949 medgavs en fördubbling av elevantalet, varigenom cirka 60 studerande kunde intagas under vart och ett av nämnda år. Antalet utexaminerade är normala år mellan 25 och 30. För åren 1951—53 kommer antalet att bli inemot 60 per år.

Vid Chalmers tekniska högskola uppgick antalet studerande vid avdelningen för arkitektur våren 1950 till omkring 85. Den normala årsintagningen har omfattat cirka 15 studerande. Genomsnittligt bör man kunna räkna med att minst 10 studerande avlägga arkitektexamen vid högskolan varje år.

De nya stora arbetsuppgifterna och de relativt goda inkomstmöjligheterna på planområdet utgöra en lockelse, som kan väntas medföra att ett större antal arkitekter kommer att intressera sig för bebyggelseplanering än tidigare varit fallet.

Intresset för ämnet stadsbyggnad bland de arkitektstuderande i Stockholm torde kunna i viss mån avläsas genom det antal elever som utför examensarbete i detta ämne eller i kombination med annat ämne. Vissa år har det rört sig om cirka hälften av de studerande vid avdelningen för arkitektur.

Vid Chalmers tekniska högskola saknas professur i stadsbyggnad. Undervisningen sker av speciallärare. Undervisningen i stadsbyggnad är obligatorisk för de arkitektstuderande. En eller annan har varje år brukat utföra examensarbete i ämnet.

Antalet studerande vid avdelningen för *väg- och vattenbyggnad* vid Tekniska

högskolan i Stockholm var våren 1950 i runt tal 275. Den årliga intagningen brukar omfatta drygt 60 elever. Genomsnittligt synes man kunna räkna med ett årligt tillskott av cirka 55 väg- och vattenbyggare från högskolan.

Vid Chalmers tekniska högskola var motsvarande antal studerande våren 1950 cirka 235. Årligen intagas ungefär 50 studerande. Man bör kunna räkna med att cirka 45 väg- och vattenbyggare per år avlägga examen vid högskolan.

Undervisningen i stadsbyggnad har för väg- och vattenbyggnadstuderandena i Stockholm tidigare varit obligatorisk även i fjärde årskursen blott för en kommunalteknisk linje, vilken valdes av några få elever. Genom en omläggning av kursplanerna har nu skett en uppdelning på flera ämneskombinationer, av vilka några obligatoriskt inkludera stadsbyggnad. Antalet studerande som deltagar i ämnet även i fjärde årskursen har därigenom ökat till cirka 40 läsåret 1949/50. Intresset för stadsbyggnad synes vara i stigande, men endast undantagsvis utföres examensarbete i detta ämne.

Vid Chalmers tekniska högskola är undervisningen i stadsbyggnad för fjärde årskursen väg- och vattenbyggare frivillig. Däremot är deltagande i ämnet stadsbyggnadsrätt obligatoriskt beträffande de ämneskombinationer som medföra kompetens som mättningsman i stad.

Vad slutligen *lantmätarna* beträffar studerade våren 1950 omkring 130 personer vid avdelningen för lantmåteri vid Tekniska högskolan i Stockholm. Bristen på lantmätare har föranlett fördubbling av årskullarna 1948/49 och 1949/50 från det förutvarande normala antalet 20 till cirka 40. Normalt bör man således räkna med att inemot 20 studerande avlägga examen varje år. Åren 1952 och 1953 kan man räkna med en fördubbling av detta antal.

Lantmåteristuderandena vid Tekniska högskolan följa obligatoriskt hela undervisningen i stadsbyggnad. Under de sista åren har cirka en fjärdedel av antalet studerande utfört examensarbeten i stadsbyggnad.

Av de anförda siffrorna framgår, att man normalt kan räkna med ett årligt tillskott i landet av i runt tal 35 arkitekter, 100 väg- och vattenbyggare och inemot 20 lantmätare. För vissa av de närmaste åren kommer en förhöjning av siffrorna att inträffa för arkitekternas del med inemot 30 per år och för lantmätarnas del med inemot 20 per år.

Dessa nyutexaminerade skola i första hand ersätta dem som avgå från banan. En mycket ungefärlig beräkning med utgångspunkt från ett totalantal av arkitekter, väg- och vattenbyggare samt lantmätare av omkring 3.000 ger vid handen att det krävs ett årligt tillskott av minst 90 personer för att fylla luckorna efter dem som avgå. Det ovan angivna antalet nytillkommande arkitekter, väg- och vattenbyggare och lantmätare var cirka 155. Detta lämnar en marginal av 65 fackmän av nämnda kategorier utöver dem som åtgå för att fylla uppkommande luckor. I runt tal en fjärdedel av dessa kan väntas bestå av arkitekter, två tredjedelar av väg- och vattenbyggare samt resten av lantmätare. Det sammanlagda antalet årligen utexaminerade arkitekter, väg- och vattenbyggare samt lantmätare, vilka huvudsakligen komma att ägna sig åt bebyggelseplanering, kan gissningsvis uppskattas till 10—20. Detta antal bör jämföras med det tidigare antagna genomsnittsbehovet av minst 25 planfackmän per år.

Med hänsyn till den redan existerande bristen på planfackmän och det sannolika behovet i fortsättningen behöva alltså åtgärder vidtagas för att öka tillgången på fackmän. Dessa åtgärder kun-

na indelas i sådana som äro ägnade att nödtorftigt förbättra läget och sådana som på längre sikt kunna bereda en mera varaktig lättnad.

Ökning av arbetskraften på kort sikt

För att taga tillvara de resurser som nu finnas stå huvudsakligen två utvägar till buds. Det torde på en del håll vara möjligt att överflytta vissa arbetsuppgifter från den kvalificerade personalen till personal med lägre kvalifikationer. Den andra utvägen består i att på området verk samma fackmän genom vidareutbildning sättas i stånd att fullgöra nya uppgifter.

Vid beträffar överförandet av uppgifter till annan personal hänvisar kommittén till sina organisationsförslag, som utgå från att nya befattningar för personal med mindre omfattande teknisk utbildning skola inrättas samt att den övriga biträdespersonalen skall förstärkas. Ett led i åtgärderna att skaffa planfackmännen bättre medhjälpare bör vara att fullfölja det experiment som byggnadsstyrelsen år 1949 igångsatte i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning i form av en kurs för stadsplanetekniker vid Stockholms tekniska gymnasium. Denna kurs hade 30 deltagare och omfattade föreläsningar och övningar i kartkännedom, författningskunskap, vattenförsörjnings- och avloppsteknik, kommunikationsteknik och vägbyggnadsteknik, geoteknik samt stadsbyggnadslära. Intresset för kursen var mycket stort. Icke mindre än 108 sökande hade anmält sig. Kommittén anser att liknande kurser böra anordnas även i fortsättningen, tills vidare varje år. Erforderliga medel böra ställas till förfogande såsom statsanslag. Kostnaderna torde belöpa sig till omkring 10.000 kronor per kurs.

Kurser för vidareutbildning av i praktiken verksamma planfackmän ha anord-

nats vid Tekniska högskolan i Stockholm åren 1944, 1946, 1947, 1949 och 1950. De ha givits formen av konferenser med inledningsföredrag av framstående fackmän och diskussioner samt behandling av inlämnade planförslag o. dyl. Kommittén anser dylika kurser vara synnerligen värdefulla. Med hänsyn till det allmänna intresset av denna form av utbildning är som hittills statsanslag till ändamålet befogat. Bidraget har hittills uppgått till mellan 7.000 och 11.000 kronor. Deltagarantalet har varit maximerat till 50 à 60. Avgiften har varit 50 kronor. I samband med kurserna utges ett kompendium.

Ökning av arbetskraften på längre sikt

Ny professur i stadsbyggnad. De viktigaste åtgärder som kunna företagas för att stimulera studerande vid de tekniska högskolorna att ägna sig åt bebyggelseplanering torde vara att inrätta flera lärartjänster i stadsbyggnad och anslå ökade medel till stadsbyggnadsinstitutionernas verksamhet.

Främst bland önskemålen står sedan länge inrättandet av en professur i stadsbyggnad vid Chalmers tekniska högskola. Därmed skulle för västra Sverige skapas en motsvarighet till institutionen för stadsbyggnad vid Tekniska högskolan i Stockholm. Först med inrättandet härav kan intresset hos de studerande vid Chalmers tekniska högskola väntas få samma omfattning som i Stockholm. Åtgärden skulle också kunna betyda ökade möjligheter till forskning på området.

Ökad intagning av arkitektstuderande. Behovet av planfackmän är enligt kommitténs mening och som den sökt visa i det föregående tillräckligt stort för att motivera ytterligare några års dubbling av antalet studerande vid avdelningen för arkitektur

vid Tekniska högskolan i Stockholm. Hänsynen till enbart planväsendets behov torde kanske icke i och för sig kunna motivera en dylik åtgärd, men tillsammans med behovet av förstärkning av den på husbyggnadsuppdrag inriktade arkitektkåren bör en dylik åtgärd vara lämplig för att motsvara behovet av arkitekter för olika ändamål. Medel måste då anvisas för anställande av extra lärarkrafter och iordningsställandet av ändamålsenliga undervisningslokaler.

Fortbildningskurser som ordinarie institution. Värdet av fortbildningskurser för planpersonal i praktiskt arbete har tidigare behandlats. Kommittén vill emellertid föreslå, att man undersöker om icke dylika fortbildningskurser skulle kunna inordnas såsom en ordinarie institution vid Tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola. Jämförelse kan göras med fortbildningskurserna i medicinalstyrelsens regi för läkare. Med vissa års mellanrum böra inom planväsendet verksamma fack-

män få tillfälle att bevista kurser av detta slag för att bättre kunna följa med i utvecklingen på området. Nuvarande kurser böra därför snart vara mogna för att ges en permanent form.

Inom översiktsplaneringen föreligger ett stigande behov av personal, som äger samhällsekonomisk utbildning och därjämte vissa insikter i bebyggelseplanering. Det borde därför vara av värde om man vid en revision av den nuvarande statsvetenskapliga examen kunde beakta detta behov. Syftet skulle vara att bereda de studerande en så god kännedom om planväsendets problem att de erhålla nödig bakgrund för sin verksamhet på det samhällsvetenskapliga området. Meningen är icke att föreslå en parallell utbildningsväg för planförfattare till den i byggnadsstadgan förutsatta.

Den kommitté som för närvarande utreder frågan om den juridiska och statsvetenskapliga utbildningen får förutsättas ägna frågan uppmärksamhet.

Kostnadsberäkningar

Länsarkitektetsorganisationen

Avlöningar. Den för länsarkitektetsorganisationen för budgetåret 1950/51 fastställda avlöningsstaten har följande utseende.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ...	Kronor 470.100
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal	917.700
3. Avlöningar till biträdande ingenjörer och arkitekter m. fl., <i>förslagsvis</i>	658.000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	166.300
Summa kronor	2.212.100

När kommittén har sökt beräkna löne-kostnaderna för länsarkitektetsorganisatio-

nen efter genomförandet av kommitténs förslag har den beträffande all personal utom biträdena i högst lönegraden Ca 8 räknat med lön å den dyrort på vilken respektive befattningshavare föreslås stationerad. För biträdespersonalen har däremot lön å medeldyr ort (3-ort) lagts till grund, då fördelningen på ordinarie och icke-ordinarie personal växlar.

I fråga om de föreslagna vice länsarkitekterna och biträdande länsarkitekterna har på sedvanligt sätt räknats med lönekostnaden i näst högsta löneklassen inom respektive lönegrader. Samma princip har tillämpats i fråga om kanslibiträdena i Ca 11. I kostnadsalkylen har för samtliga kartritare räknats med lön enligt 13

löneklassen inom lönegrad Ce 11. Assistenterna i Ce 27 ha beräknats genomsnittligt tillhöra löneklassen 28. Ingenjörerna (stadsplaneteknikerna), för vilka föreslagits samma befordringsgång som tillämpas för personal med motsvarande utbildning inom andra organisationer i statsförvaltningen, ha i kostnadsberäkningen ansetts tillhöra löneklass 25 inom lönegraden Ce 24. De extra assistenterna i Cg 27 och arkitekterna (civilingenjörerna) i högst Cg 24 ha ansetts endast kortare tid inneha sådana befattningar, varför de i kalkylen placerats i begynnelselöneklassen inom respektive lönegrader. All biträdespersonal i reglerad befordringsgång eller tillhörande lönegraden Ca 8 ha räknats tillhöra 8 löneklassen.

Det anslag till extra personal, huvudsakligen för ökad uppdragsverksamhet, som kommittén föreslagit i kap. 12, bör lämpligen, i likhet med vad som gällde före 1949, benämnas Avlöningar till tillfälliga biträden. Anslaget bör alltså äga förslagsanslags natur med hänsyn till ovissheten om uppdragsverksamhetens omfattning. Anslaget bör icke få överskridas utan särskilt medgivande av Kungl. Maj:t. Kommittén förutsätter, att anslaget tages i anspråk endast i den utsträckning som visar sig oundgängligen nödvändig för arbetets rationella bedrivande.

I enlighet med det anförda skulle avlöningsstaten för länsarkitektorganisationen efter genomförandet av kommitténs förslag få följande utseende, varvid beloppen avrundats till jämna hundratal kronor.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	Kronor 966.300
2. Avlöningar till icke ordinarie personal	1.158.400
3. Avlöningar till tillfälliga biträden, <i>förslagsvis</i>	200.000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	259.400
Summa kronor	2.584.100

Innebörden av förslaget är att större delen av personalen beredes ordinarie eller extra ordinarie ställning, medan den extra personalen inskränkes. Ökningen av anslaget till avlöningar uppgår, jämfört med anslaget för detta ändamål budgetåret 1950/51, till 372.000 kronor.

Omkostnader. För budgetåret 1950/51 upptages ett förslagsanslag till omkostnader för länsarkitektorganisationen å 284.000 kronor, fördelat enligt följande omkostnadsstat.

Kronor

1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i> .	5.000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i> .	130.000
3. Expenser, <i>förslagsvis</i>	149.000
Summa kronor	284.000

Beträffande omkostnaderna efter en omorganisation har kommittén av naturliga skäl icke kunnat verkställa några närmare beräkningar. Den utvidgade initiativverksamhet som kommittén föreslagit måste emellertid föranleda ett ökat medelsbehov för reseersättningar. Anslaget till detta ändamål bör därför höjas, förslagsvis till 155.000 kronor. Beträffande expenser ha årligen överskridanden av de belopp som tilldelats olika län inträffat. Vidare märkes att kommitténs förslag utgår från att länsarkitekterna skola bedriva en ganska omfattande upplysningsverksamhet i kommunerna, vilket förutsätter ökade expensmedel. Med anledning härav föreslår kommittén att anslaget till expenser uppräknas med 20.000 kronor. Omkostnadsstaten skulle i enlighet med det sagda få följande utseende.

Kronor

1. Sjukvård, <i>förslagsvis</i>	5.000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	155.000
3. Expenser, <i>förslagsvis</i>	169.000
Summa kronor	329.000

Detta innebär en ökning av omkostnadsanslaget med 45.000 kronor.

Intäkter. I riksstaten för 1950/51 har upptagits en beräknad intäkt inom länsarkitektorganisationen, uppgående till 850.000 kronor. Den behållna nettoinkomsten utgjorde budgetåret 1948/49 789.500 kronor. Summan fördelade sig nämnda år med 615.000 kronor på inkomst av uppdragsverksamhet och 173.800 kronor på avgifter för granskning av remissärenden. I kap. 10 har kommittén förutsatt att sistnämnda avgifter skola försvinna. I fråga om uppdragsarbetet har kommittén föreslagit att planuppdrag fortsättningsvis skola antagas i ungefär oförändrad omfattning, men att byggnadsuppdrag endast skola få utföras för statens egen räkning. Den starkt subventionerade taxan för uppdrag föreslås höjd till nivå med det allmänna marknadsläget på området. Under år 1949 har tillkommit en ny intäktspost, avseende granskning av byggnadsritningar åt länsbostadsnämnderna i låneärenden. Då denna arbetsuppgift av kommittén föreslås skola tillkomma länsarkitekterna som ett tjänsteåliggande, bör ersättning icke utgå för detta arbete, som utföres för ett statligt organs räkning.

Uppskattningsvis skulle intäkterna komma att minskas med cirka 100.000 kronor genom bortfallet av en stor del av byggnadsuppdragen samt med omkring 200.000 kronor genom indragningen av granskningsavgifterna. Om uppdragstaxan revideras, vilket fordrar en ökning med minst 100 %, bör en intäktsökning om cirka 300.000 kronor kunna påräknas, vilket skulle uppväga minskningen.

Kommittén erinrar om sitt uppslag i kap. 12 (sid. 138), att inkomsterna från länsarkitektkontorens uppdragsverksamhet i stället för att inleveras till statskassan skulle kunna redovisas till centralorganet, som skulle äga att bestämma om användande av medlen för att anställa extra personal.

Det centrala planorganet

På byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå finnas för närvarande 13 tjänster över 20 lönegraden och 6 biträdestjänster. Lönekostnaderna på 5-ort för denna personal, räknat efter den löneklass vederbörande befattningshavare nu innehar uppgå, jämte rörligt tillägg, till

	Kronor
för ordinarie personal	91.300
för icke-ordinarie personal	109.300
rörligt tillägg	23.600
Summa kronor	224.200

Därtill kommer ett arvodesanslag å 20.000 kronor till avlönande av extra arkitekter.

Lönekostnaderna för byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå uppgå sålunda för närvarande till $(224.200 + 20.000 =)$ 244.200 kronor.

Kommitténs förslag innebär upprättande av en planavdelning inom byggnadsstyrelsen på två byråer med en överdirektör som chef. Första byråns personal skulle uppgå till 8 personer och andra byråns till 7. Till avdelningens förfogande skulle stå 3 befattningshavare med juridisk utbildning samt 8 biträden. Därjämte skulle finnas ett anslag till extra personal.

Vid uppskattning av kostnaderna för denna organisation har kommittén räknat med lön enligt näst högsta löneklass i respektive lönegrader, fränsett två biträdestjänster, vilkas innehavare redan nått högsta löneklassen i sin grad. För en amanuens har räknats med begynnelselöneklassen i lönegraden Ce 23. De 3 biträdena för skriv- och kontorsgöromål har räknats tillhöra 8 löneklassen i lönegraden Ce 8. Anslaget till tillfälliga biträden föreslås uppgå till 30.000 kronor. Rörligt tillägg på sistnämnda belopp har inräknats i posten för sådana tillägg.

Med ledning av dessa antaganden

skulle lönekostnaderna för planavdelningen kunna beräknas uppgå till följande belopp (i jämna hundratals kronor).

Kronor

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis* 188.700
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal 125.500
3. Avlöningar till tillfälliga biträden 30.000
4. Rörligt tillägg 60.300

Summa kronor 404.500

Ökningen av lönekostnaderna för det centrala planorganet vid en jämförelse med motsvarande kostnader för stadsplanebyrån i byggnadsstyrelsen skulle sålunda uppgå till $(404.500 - 244.200 =) 160.300$ kronor.

Till planavdelningens förfogande har kommittén ansett böra ställas ett anslag till upplysningsverksamhet om 50.000 kronor.

Total kostnadsökning

Den totala kostnadsökningen på grund av kommitténs förslag skulle sålunda uppgå till $(372.000 + 45.000 + 160.300 + 50.000 =) 627.300$ kronor.

Kommittén förutsätter, att förslaget genomföres i etapper, om så av statsfinansiella eller andra skäl, såsom brist på planfackmän, kan anses erforderligt. Vid sådant förhållande anser kommittén, att förstärkningen av det centrala planorganet bör gå före förstärkningen av länsarkitektkontoren.

SAMMANFATTNING

De lagar och författningar på plan- och byggnadsväsendets område, vilka trädde i kraft den 1 januari 1948, ha medfört ökade arbetsuppgifter för de myndigheter som skola i praktiken genomföra den nya lagstiftningen. Sålunda föranleda reglerna om region- och generalplaner krav på nya insatser från de kommunala och statliga planmyndigheterna. Tillsynen över tätbebyggelsens förläggning och utformning fordrar även ökad uppmärksamhet. Reformen förutsätter ett mera ingående samarbete mellan centrala och lokala planorgan än hittills och en mera allsidig hänsyn till olika intressen. Man har anledning att räkna med en ökad planläggning och samtidigt med ett större antal komplicerade planförslag. Kommitténs förslag går ut på att anvisa utvägar till en förstärkning av planväsendet, så att det bättre kan motsvara de krav som numera ställas på detsamma.

Det kommunala planväsendet

Planväsendet skall enligt den nya byggnadslagstiftningen i huvudsaklig överensstämmelse med förut gällande grunder handhavas av statliga och kommunala myndigheter. Principiellt ankommer emellertid planläggningsarbetet i första hand på de kommunala myndigheterna. Detta gäller stadsplan, generalplan och regionplan. Byggnadsplan skall upprättas, då länsstyrelsen finner detta erforderligt. Även åtskilliga andra initiativ tillkomma länsstyrelserna. Likväl kan det sägas, att även efter tillkomsten av den nya lagstiftningen ansvaret för bebyggelseplaneringen främst åvilar kommunerna.

Det närmaste inseendet över byggnadsverksamheten i kommunerna utövas av byggnadsnämnd. Byggnadsnämnd skall enligt den nya lagstiftningen finnas i varje kommun. Byggnadsnämnden skall i första hand ha ansvaret för att erforderliga bebyggelseplaner upprättas och utöva tillsynen över byggnadsverksamheten samt därvid tillse, att gällande planer och föreskrifter följas. I städer och stadsliknande samhällen (stadsplanesamhällen) skall byggnadsnämnden till sitt biträde alltid ha sakkunnig fackman, stadsarkitekt. För övriga kommuner föreskrives endast att byggnadsnämnden om möjligt skall äga tillgång till sådan fackman.

I städer och andra stadsplanesamhällen skall byggnadsnämnden normalt bestå av fem och på landsbygden av tre ledamöter. I byggnadsordning kan emellertid bestämmas avvikelser härifrån. I förstnämnda typ av samhällen kan sålunda antalet minskas till tre och på landsbygden ökas till fem.

Av uppgifter som kommittén inhämtat framgår, att byggnadsnämnderna i många fall icke ha den ställning inom den kommunala förvaltningen, som vore önskvärd. I åtskilliga stadsplanesamhällen och i flertalet kommuner på landsbygden är vidare byggnadsnämndens behov av sakkunnigt biträde icke i erforderlig grad eller icke alls tillgodosett.

För att öka möjligheterna att i byggnadsnämnden bereda utrymme för olika intressen och därmed förstärka nämndens ställning förordar kommittén sådan ändring av byggnadsstadgan, att antalet ledamöter i byggnadsnämnd i stad och stadsliknande samhälle normalt skall vara sju,

dock med möjlighet att i särskilda fall minska detta antal till fem eller tre, samt att byggnadsnämnd i landskommun normalt skall ha fem ledamöter med möjlighet att bibehålla antalet vid tre, om så anses lämpligt. Av ledamöterna bör alltid en vara ledamot av drätselkammaren respektive kommunalnämnden (sid. 98).

Kommittén rekommenderar vidare, att inom kommunerna regelmässigt organiseras en permanent delegation för samverkan mellan olika kommunala organ, vilka ha att taga beftning med frågor om planering och byggnadsverksamhet. Förebilder till en dylik arbetsform finnas redan i åtskilliga kommuner. Det är önskvärt att en dylik anordning får en vidsträckt tillämpning. Vid upprättandet av generalplan är det särskilt angeläget, att ett nära samarbete mellan olika organ kommer till stånd. Nya stadsplaner och viktigare ändringar av sådana böra även tillkomma under samverkan. I den föreslagna delegationen böra ingå representanter för drätselkammare respektive kommunalnämnd, byggnadsnämnd, hälsovårdsnämnd, brandmyndighet, civilförsvarsorganen, den eventuella särskilda bostadsnämnden och andra självständiga kommunala organ, som komma i kontakt med planuppgifter. Kommittén förutsätter, att de av föreliggande frågor berörda kommunala chefstjänstemännen beredas tillfälle att delta, när deras områden beröras (sid. 98—99).

I fråga om byggnadsnämndernas behov av sakkunniga biträden förordar kommittén, att större och medelstora städer anställa egen stadsarkitekt så snart arbetsuppgifterna äro av mera avsevärd omfattning. Redan för närvarande ha flertalet städer över 12.000 invånare egen heltidsanställd stadsarkitekt, och i samtliga städer över 30.000 invånare ha stadsarkitekterna erhållit särskild planfackman som

medhjälpare. Även städer med lägre befolkningsantal men i stark utveckling torde ofta ha behov av egen planfackman (sid. 99 och 166).

Kommittén framhåller vidare vikten av att stadsplanesamhällen anlita tekniskt-ekonomisk sakkunskap för bedömning av planförslagets ekonomiska konsekvenser (sid. 99).

För mindre stadsplanesamhällen samt för landskommunerna anser kommittén, att byggnadsnämndernas behov av sakkunniga biträden vid behandling av planfrågor i första hand bör tillgodoses genom samverkan mellan ett flertal kommuner. De försök att organisera arkitekt-distrikt som sedan en längre tid pågått i länen böra därför fullföljas. Det bör ankomma på länsstyrelserna och länsarkitekterna att främja en utveckling i denna riktning (sid. 101).

Beträffande formerna för en dylik distriktsorganisation anser kommittén, att såsom hittills olika metoder böra utprövas jämsides i olika distrikt. I vissa fall bör sålunda kommunalförbundsformen kunna tillämpas. I andra fall kan exempelvis samverkan genom avtal mellan en stad och kringliggande landskommuner visa sig vara en lämpligare form (sid. 101—102).

Systemet med distriktsarkitekter bör kunna kombineras med anlittandet av personer med mera begränsad kompetens såsom medhjälpare till distriktsarkitekterna (sid. 100).

Kommittén avvisar tanken på statsbidrag såsom ett medel att underlätta bildandet av distrikt. Kommittén har heller icke velat ansluta sig till ett framfört förslag att inrätta statliga arkitekt-distrikt (sid. 102—103).

Kommittén förutsätter, att distriktsarkitekterna endast i mindre utsträckning kunna åtaga sig uppdrag att upprätta planer, då de främst måste ägna sig åt

byggnadsärenden och planfrågornas administrativa sida. Kommittén förordar därför i kap. 12, att länsarkitektkontoren alltså få åtaga sig planuppdrag. Det är även önskvärt, att ett ökat antal planfackmän ägnar sig åt privatkonsulterande verksamhet (sid. 168, jfr sid. 48).

Planväsendet i länen

Kommittén har även framlagt förslag till omorganisation av länsarkitektkontoren.

Länsarkitekterna skola företräda de statliga intressena på planväsendets område inom länen. De ha till uppgift att utöva tillsyn över att planarbetet i kommunerna utföres på ett lämpligt sätt i enlighet med gällande författningar. De skola taga initiativ till byggnadsreglerande åtgärder samt lämna råd och anvisningar i plantekniska frågor till de kommunala myndigheterna och allmänheten. Länsarkitekterna biträda vidare länsstyrelserna med granskning av planförslag samt dispens- och besvärärenden rörande plan- och byggnadsfrågor, både i de fall då länsstyrelserna äga att besluta och där avgörandet tillkommer Kungl. Maj:t. De skola likaså medverka i arbetet på åstadkommande av en ur plansynpunkt lämplig fastighetsbildning. Länsarkitekterna utöva förvaltningen av vissa kronan tillhöriga byggnader i länen samt verkställa besiktningar och värderingar av vissa byggnader och anläggningar. De ha skyldighet att för kronans räkning åtaga sig uppdrag att utarbeta förslag till planer för samhällelig bebyggelse samt arkitektuppdrag avseende statliga, kommunala eller med allmänna medel understödda byggnadsföretag. Nämda uppdragsverksamhet har framför allt kommit att utövas till förmån för kommuner, som icke äga tillgång till egna planfackmän eller mött svårigheter att placera sådana upp-

drag hos konsulterande experter. Ersättning för uppdragen utgår efter av Kungl. Maj:t fastställd taxa. Beloppen inlevereras till statskassan. Även för granskningsarbetet utgå avgifter enligt viss taxa.

Kommitténs förslag bygger på att planväsendet inom länen bör i högre grad än hittills inriktas på positiva insatser. Den kontrollerande verksamheten bör icke vara den dominerande, utan arbetet bör i ökad omfattning bedrivas i form av rådgivning till och överläggningar med vederbörande kommuner och markägare rörande lämpliga åtgärder för att främja ett sunt samhällsbyggande. Samtidigt böra länsarkitektkontoren organiseras så, att de bättre än för närvarande kunna fullgöra sin funktion som länsstyrelsernas expertorgan i planärenden och därmed sammanhängande frågor. Länsarkitekterna föreslås skola verkställa sakgranskning i ärenden som underställas Kungl. Maj:t. Granskningsarbetet förutsättes ordnat så, att den lokala och den centrala granskningen komplettera varandra, varigenom dubbelarbete undvikes (sid. 116—123).

Länsarkitekterna ha numera i så gott som alla län åtagit sig att för länsbostadsnämndernas räkning utföra granskning av ritningar i läneärenden. Denna konsulterande verksamhet bör fortsättningsvis ankomma på länsarkitekterna som en ordinarie arbetsuppgift (sid. 122).

Kommittén föreslår, att ett effektivt samarbete organiseras mellan de länsmyndigheter som handha planfrågor och därmed sammanhängande spörsmål. Förebilder för lämpliga samarbetsformer finnas i de s. k. länsråd av växlande art som inrättats i åtskilliga län. Dylika länsråd böra enligt kommitténs mening prövas i samtliga län. Formerna behöva icke vara enhetliga. Varje länsstyrelse bör i stället äga full frihet att välja lämpliga utvägar att uppnå bästa möjliga kontakt mellan länsexperterna vid handläggning-

en av planfrågor. Alla större ärenden av vikt för samhällsplaneringen i länen böra lämpligen behandlas på länsrådssammanträden, vid vilka regelbundet böra lämnas redogörelser av medlemmarna rörande aktuella arbetsprojekt av gemensamt intresse. Enhetliga riktlinjer för behandlingen av ärenden som beröra flera expertorgan torde lämpligen kunna uppdragas vid dylika sammankomster. För vissa ärendetyper böra gruppsammanträden mellan vissa länsexpenter vara tillräckliga. Genom dylika samarbetsformer synes det kommittén som om behandlingen av planfrågor och därmed sammanhängande ärenden skulle kunna rationaliseras och behandlingstiden nedbringas (sid. 126—127).

Skulle det tämligen vittutseende förslag till omorganisation av hela länsförvaltningen som framlagts av länsstyrelseutredningen genomföras, torde behovet av samverkan komma att tillgodoses på ett ännu mera effektivt sätt. Länsrådsinstitutionen bör dock även i detta fall ha en uppgift att fylla.

I fråga om planmyndigheternas medverkan vid fastighetsbildningen förutsätter kommittén, att lantmäterimyndigheterna regelmässigt samråda med planorganen i länen i alla jorddelningsärenden, som äga betydelse ur plansynpunkt. Detta gäller främst avstyckningar i planlagda områden samt utomplansområden. I fråga om avstyckningar inom det senare slaget av områden ifrågasätter kommittén, om icke länsstyrelserna åter borde beredas möjlighet att utöva ett avgörande inflytande (sid. 85).

Kommittén utgår från, att länsarkitektkontoren skola bestå som fristående organ, vilka alltjämt skola lyda under en central planmyndighet men därjämte stå till länsstyrelsernas förfogande (sid. 127).

Länsarkitekten bör regelmässigt kallas till överläggningar inom länsstyrelsen i

planfrågor. Länsarkitekten bör jämte sin ställföreträdare anförtros beredning och föredragning inom länsstyrelsen av ärenden som angå plan- och byggnadsväsendet. Undantag bör dock göras för ärenden som äro av mera juridiskt betonad natur (sid. 127—128).

Kommittén har övervägt, huruvida icke distriktsingenjörerna för vatten och avlopp lämpligen borde flyttas över till länsarkitektkontoren men har funnit, att behovet av samverkan skulle kunna tillgodoses även genom att distriktsingenjörerna ingå som tjänstemän i länsstyrelserna (sid. 128).

Kommittén förutsätter, att länsstyrelsernas befogenhet att fastställa detaljplaner successivt kommer att utnyttjas mera fullständigt än för närvarande inom de tämligen flytande gränser som uppdragits av 1947 års byggnadslag. Detta har i flertalet län hittills icke kunnat ske på grund av brist på personal. Kommittén har därför bland annat av detta skäl föreslagit viss förstärkning av länsarkitektkontoren. En ytterligare decentralisering kan tänkas ske genom lagändring, i den mån länsstyrelserna vinna erfarenheter om behandlingen av större planärenden. En sådan decentralisering torde medföra behov av personalökning utöver den som kommittén föreslår (sid. 119. Jfr sid. 88).

Kommittén föreslår vidare, att länsarkitekternas uppdragsverksamhet bibehålles men huvudsakligen ägnas produktion av planer. Beträffande byggnadsuppgiften anser kommittén, att denna gren av arbetet bör inskränkas till att avse statliga anläggningar av begränsad omfattning. Övergång från nuvarande praxis bör ske successivt. Inskränkningen avser att utan större personalökning sätta länsarkitektkontoren i stånd att fullgöra en mera aktiv initiativverksamhet och rådgivning samt att, så länge brist råder på

privata planförfattare, biträda kommunerna med uppgörande av bebyggelseplaner (sid. 129—130. Jfr sid. 93).

I detta sammanhang föreslår kommittén, att taxan för utförda uppdrag revideras, då den kommit att ligga långt under allmänna marknadens priser på området. Ersättningen bör ligga på samma nivå som tillämpas inom motsvarande privata verksamhet. Härigenom bör viss inkomstökning för statsverket uppstå, som kan uppväga den minskning som blir följden, om endast vissa statliga byggnadsuppdrag skola få mottagas (sid. 93—94).

Kommittén föreslår även, att de särskilda avgifter, vilka nu uttagas för länsarkitekternas granskning av ärenden, skola borttagas. Det härav följande inkomstbortfallet torde till stor del kompenseras av lättnad i redovisning och uppbörd, som för dessa avgifter tar oproportionerligt mycken tid i anspråk (sid. 90).

För uppgörande av förslag till personalsammansättning har kommittén indelat länsarkitektkontoren i fyra grupper, allt efter storleken av den mera stadigvarande personalen (sid. 131—135). Inom grupp I, omfattande kontoren i Stockholm, Göteborg och Malmö, föreslås personalen normalt uppgå till 13 befattningshavare. För de 15 kontoren i grupp II upptager förslaget en normal personal av 9 befattningshavare. För de 5 kontoren i grupp III föreslås en normaluppsättning av 7 tjänstemän. För grupp IV, som endast omfattar kontoret i Visby, föreslås en personal om 4 personer (sid. 135—136).

Utöver denna förhållandevis fasta personal anser kommittén, att kontoren böra i mån av behov kunna av centralorganet liksom nu fördes med extra personal, särskilt med hänsyn till uppdragsverksamhetens krav. Ett särskilt förslagsanslag för tillfälliga biträden föreslås därför stå

till byggnadsstyrelsens förfogande. Härigenom bör organisationen vinna önskvärd smidighet. Anslaget bör dock användas med iakttagande av alla möjligheter till sparsamhet. Sålunda bör exempelvis vid minskning i uppdragsverksamheten i visst län den extra personalen nedskäras i motsvarande grad (sid. 136—138).

Kommittén utgår från att länsarkitekterna i väsentlig utsträckning frikopplas från löpande ärenden för att i högre grad än för närvarande kunna ägna sig åt initiativverksamhet samt kontakt med kommuner och statliga myndigheter. Arbetet bör ordnas så, att personal med högre utbildning så gott som uteslutande användes för kvalificerat arbete (sid. 130—131 och 138).

Förslaget innebär ordinarie- resp. extra ordinariesättning av ett stort antal befattningar. Av nuvarande 24 extra ordinarie biträdande länsarkitekter föreslås att 23 göras till ordinarie. I de 3 storstads-länen föreslås en ny befattning som vice länsarkitekt i Ca 31. På kontoret i Stockholm bör i samband härmed den ena av nuvarande två befattningar som biträdande länsarkitekt indragas. För ingenjörspersonalen, som nu helt är anställd som extra tjänstemän eller mot arvode, föreslås 27 extra ordinarie befattningar i högst lönegraden Ce 24. 18 extra ordinarie kanslibiträdestjänster ha i förslaget överförts till ordinarie stat. Dessutom föreslås inrättandet av 27 extra ordinarie tjänster i högst 11 lönegraden såsom kartritare. De nuvarande 24 ordinarie länsarkitekttjänsterna och 24 ordinarie assistenttjänsterna föreslås oförändrade (sid. 139).

Enligt förslaget skola 18 nya tjänster som extra assistent inrättas (Cg 27). Organisationen räknas vidare normalt äga behov av 23 yngre planfackmän (arkitekter eller civilingenjörer). Kommittén

framhåller lämpligheten av att även civilingenjörer anställas på kontoren, en möjlighet som finnes redan enligt gällande instruktion för kontor med mer än en assistentbefattning (sid. 139—140).

Sammanfattningsvis kan framhållas, att antalet ordinarie och extra ordinarie befattningshavare i 27 lönegraden eller högre grader föreslås ökat från 72 till 74. Den 1 april 1950 funnos på kontoren anställda 77 extra arkitekter och ingenjörer i högst 27 lönegraden, av vilka ett tiotal ersatte vakanser bland de fasta tjänstemännen. Förslaget upptager 68 tjänster för planfackmän och stadsplane-tekniker i högst 24 lönegraden, därav 27 extra ordinarie ingenjörstjänster. Beträffande biträdespersonalen (ritare samt andra biträden för skriv- och rituppgifter) omfattade denna den 1 april 1950 80 personer, därav 2 i ordinarie och 52 i extra ordinarie grad, 8 i aspirantgrad (Cf 4) och 18 i extra grad eller med arvode. Normalförslaget räknar med 71 tjänster, samtliga ordinarie eller extra ordinarie resp. tillhörande den reglerade befördringsgången för biträdespersonal med skriv- och kontorsgöromål (jfr sid. 136—137).

Förslaget förutsätter, att planfackmännens, ingenjörspersonalens och biträdespersonalens antal i mån av behov kan utökas med extra tjänstemän.

Genomförandet av förslaget beträffande länssarkitektkontoren bör ske successivt alltefter behov av förstärkning gör sig gällande i de olika länen. Verksamheten bör noga följas av centralorganet, som bör tillse, att alla möjligheter till rationalisering tillvaratas.

Det centrala planväsendet

Kommittén har funnit, att den på länge sikt mest rationella lösningen av planväsendets centrala ledning skulle vara

att inrätta ett fristående organ, som vore utrustat med erforderlig sakkunskap för att bedöma planförslagen på ett tillräckligt ingående sätt. Av olika skäl, främst ovissheten om planuppgifternas framtida omfattning, samt om en statlig lokaliseringspolitisk verksamhet kommer att upptagas, har emellertid kommittén ansett, att tillsynen över planväsendet och byggnadsväsendet tills vidare lämpligen bör såsom hittills ankomma på byggnadsstyrelsen. Dessa frågor böra dock anförtros en särskild avdelning inom styrelsen (sid. 148—152).

Kommittén har likväl ansett lämpligt att i stora drag ange, hur en fristående planstyrelse enligt kommitténs mening borde vara organiserad, därest ett sådant organ skulle komma till stånd (sid. 152—155).

Den av kommittén föreslagna planavdelningen inom byggnadsstyrelsen bör stå under ledning av en överdirektör och vara organiserad på två byråer. Första byrån föreslås handlägga de ärenden rörande granskning och rådgivning som nu tillkomma stadsplanebyrån. Vid granskningen bör ökad vikt läggas vid planförslagets ekonomiska konsekvenser. Andra byrån skulle huvudsakligen syssla med större utredningsuppgifter, uppgörandet av normalförslag och utarbetandet av anvisningar samt ägna särskild uppmärksamhet åt stora planprojekt, särskilt regionplaner och generalplaner, i den mån de icke kunna medhinnas av första byrån. Till andra byrån bör knytas personal, som har till särskild uppgift att befordra samarbetet mellan styrelsen och länssarkitektkontoren och som i detta syfte i stor utsträckning bör företaga resor till länen. Ehuru kontakten med kommunerna i första hand bör upprätthållas av länssarkitekterna, är det önskvärt, att även planavdelningen skaffar sig direkt kännedom om förhållandena

på platsen i större planfrågor (sid. 157—160).

Till planavdelningen bör höras förbyråerna gemensam juridisk personal. Vidare erfordras gemensam biträdespersonal. Personalfrågor och kamerala ärenden förutsättas allttjämt skola handläggas av byggnadsstyrelsens administrativa byrå (sid. 160 och 163).

Chefen för planavdelningen föreslås skola självständigt avgöra till avdelningen hörande ärenden med undantag för större eller eljest särskilt viktiga frågor, vilka böra förbehållas generaldirektören (sid. 162—163).

Därest en särskild nämnd kommer att inrättas för ärenden rörande näringslivets lokalisering, anser kommittén, att överdirektören och chefen för planavdelningen bör utses till ordförande i denna nämnd. Härigenom borde en god garanti vinnas för nära samarbete mellan planavdelningen och nämnden. Om nämnden erhåller annan person till ordförande, är det nödvändigt att på annat sätt tillse att erforderlig samverkan och en lämplig arbetsfördelning kommer till stånd (sid. 156).

Förslaget till omorganisation av det centrala planorganet innebär, att personalen utökas med 8 nya befattningshavare, varav 6 i högre tjänsteställning.

Behovet av planfackmän

Kommittén har gjort ett försök att uppskatta behovet av planfackmän för de närmaste åren och därvid kommit fram till ett behov av ökning med i runt tal 250 personer. Om man utgår från en successiv utbyggnad under en 10-årsperiod, skulle det årliga nettotillskottet av planfackmän behöva vara omkring 25 (sid. 165—169).

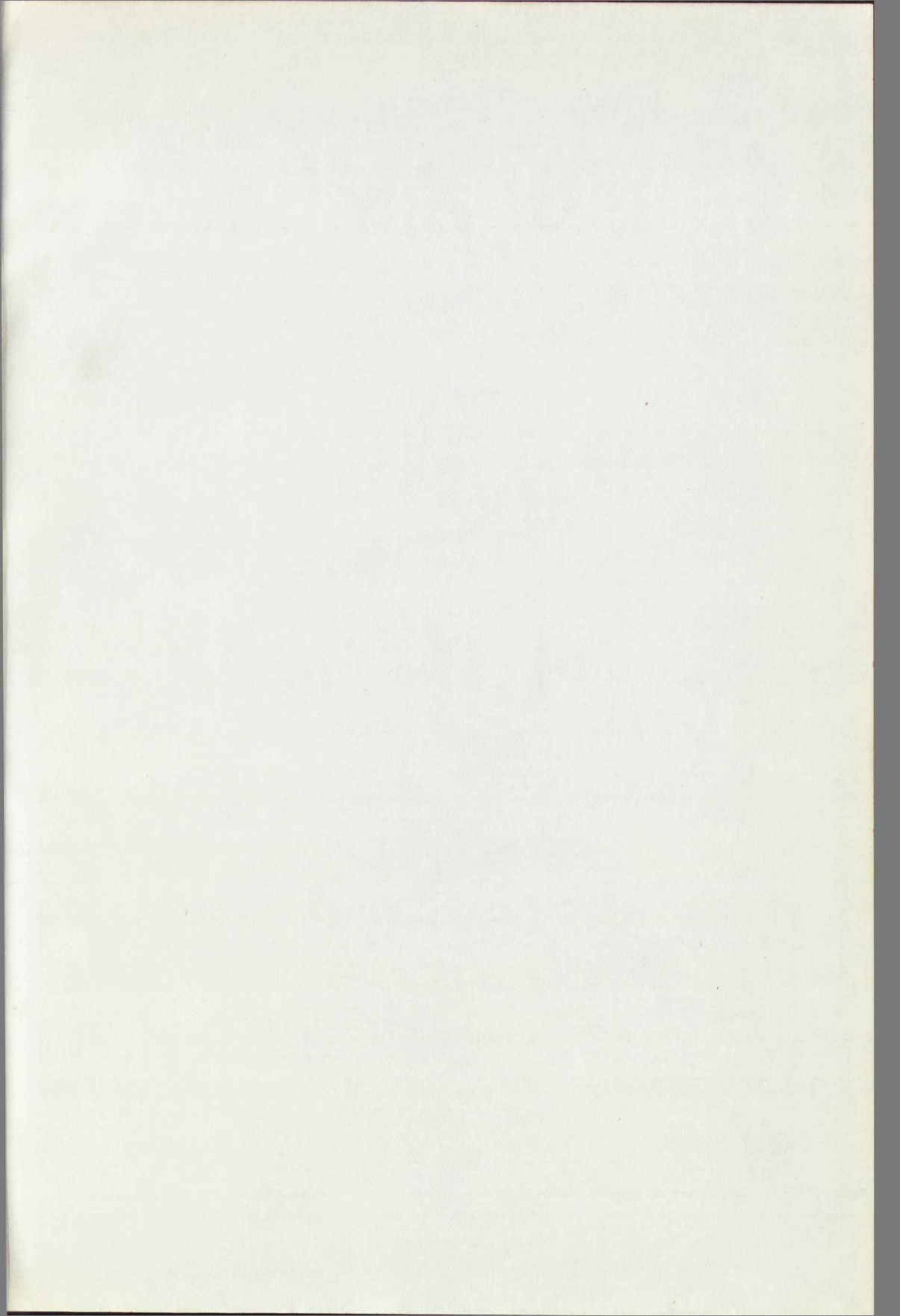
Gentemot detta uppskattade behov av ökning står ett normalt tillskott av nyutexaminerade arkitekter, väg- och vattenbyggare och lantmätare om cirka 150 personer per år. Hur många av dessa, som vilja ägna sig åt samhällsplanering, är icke möjligt att med någon säkerhet uttala sig om. Härvidlag inverka sådana faktorer som inkomstutsikterna inom planväsendet och konkurrensen från andra yrken, där ifrågavarande slag av utbildning erfordras. Kommittén har antagit, att högst 10—20 personer av det årligen utexaminerade antalet arkitekter, väg- och vattenbyggare och lantmätare kunna väntas vidareutbilda sig till planfackmän (sid. 169—170).

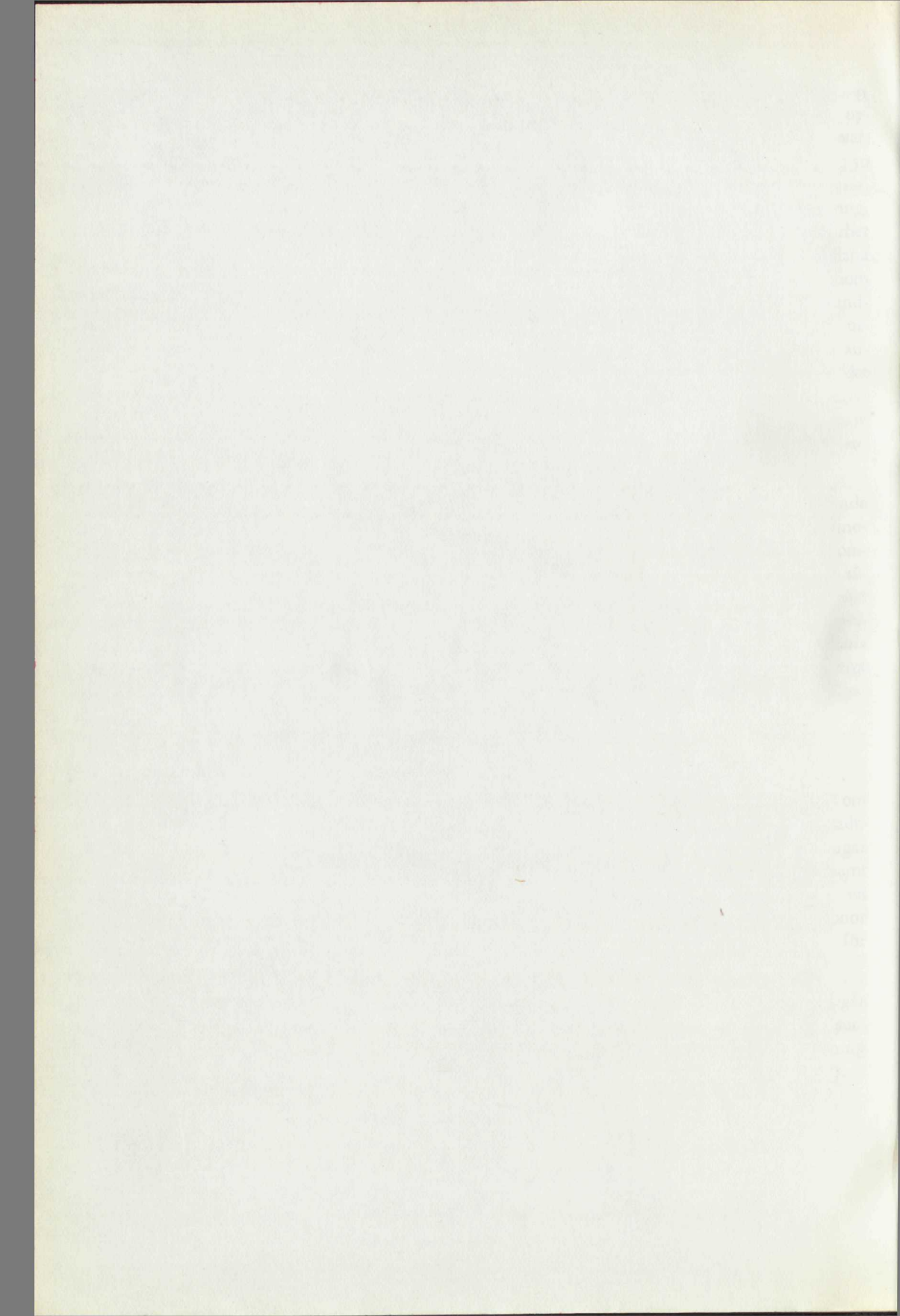
Med hänsyn till den redan bestående bristen på planfackmän och det sannolika behovet i fortsättningen har kommittén föreslagit vissa åtgärder, dels sådana som kunna väntas på kort sikt bidra till att i någon mån förbättra personalläget (sid. 171), dels ock sådana som på längre sikt kunna mera varaktigt öka tillgången på fackmän av nu ifrågavarande slag (sid. 171—172).

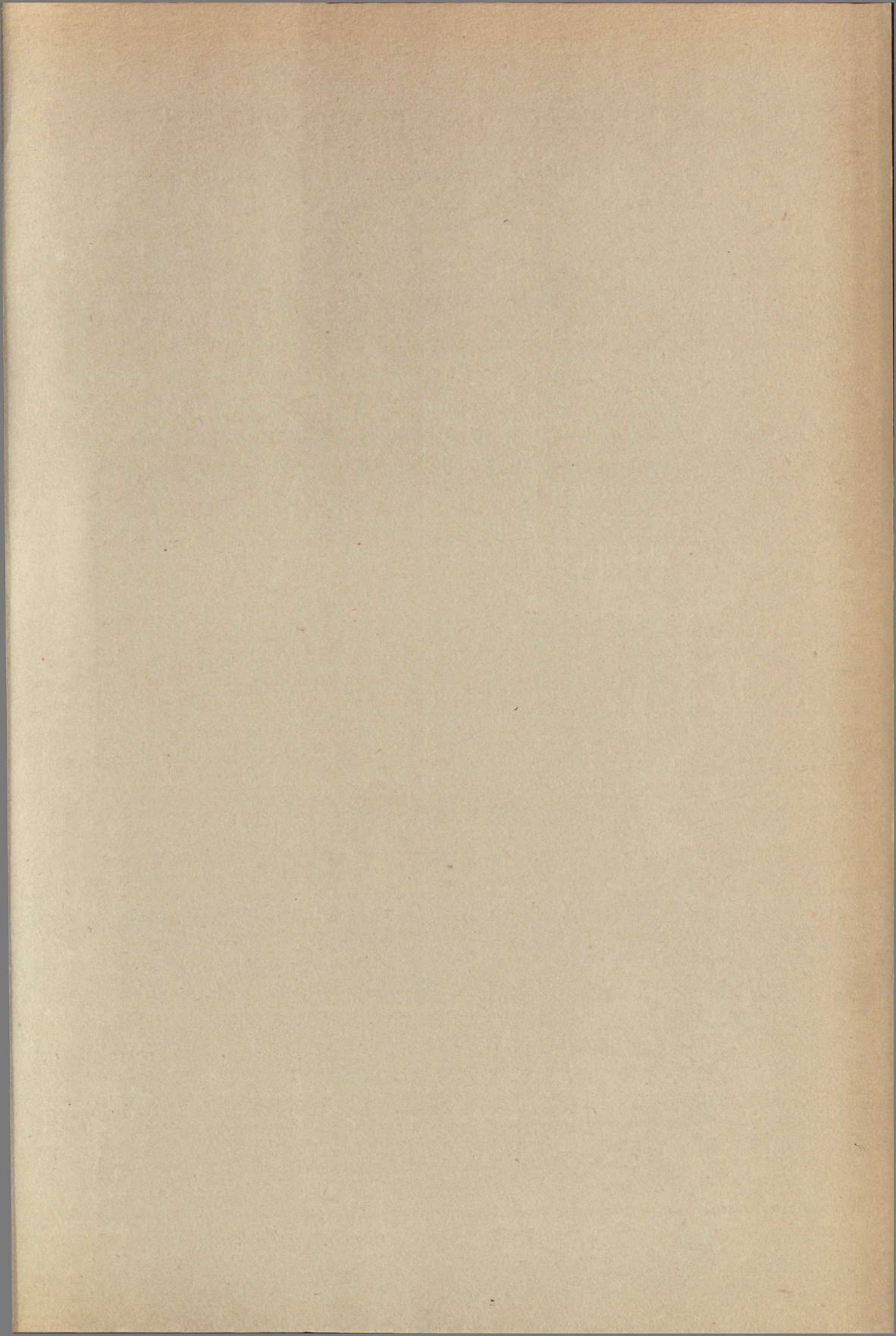
Kostnadsberäkning

Förslaget beräknas medföra i fråga om länsarkitektorganisationen en kostnadsökning av 372.000 kronor för avlöningar och 45.000 kronor för omkostnader samt i fråga om det centrala planorganet en motsvarande ökning av 160.300 kronor för avlöningar och 50.000 kronor för omkostnader.

Den totala kostnadsökningen uppgår sålunda till 627.300 kronor. Vid ett successivt genomförande kan denna ökning fördelas på flera år (sid. 172—175).

Statens offentliga utredningar 1950

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. [16]
Förslag till ändrad lagstiftning om avbetalningsköp. [42]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Det statliga utredningsstrycket. Trycksakskommitténs betänkande. [25]
Kommittésvenska. En undersökning och ett försök till riktlinjer. Bilaga till trycksakskommitténs betänkande. [26]
Betänkande angående rationaliseringsverksamheten inom den offentliga förvaltningen. [8]

Kommunalförvaltning.

Planväsendets uppgifter och organisation. [45]

Statens och kommunernas finansväsen.

Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala ordsavdrag m. m. [5]
1949 års uppbördsakkunniga. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i uppbördsförfarandet. [7]
1944 års allmänna skattekommitté. 4. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser för beskattning av periodiskt understöd, m. m. samt av utdelning å svenska aktier och andelar i vissa fall, m. m. [21]
Länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen. [28]
Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden vid 1945 års allmänna fastighetstaxering. [34]
Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående avdrag vid taxering för utländska skatter. [35]
Betänkande angående vissa med religionsfrihetslagstiftningen sammanhängande skattesporsmål. [41]

Politik.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Socialvårdskommitténs betänkande. 17. Utredning och förslag angående lag om socialhjälp m. m. [11]
Statsbidrag för ålderdomshem. [22]
Partsorgan inom yrkesinspektionens distrikt. [30]
Arbetsutredningens betänkande. Del 4. Tre veckors semester. [32]

Hälsa- och sjukvård.

Betänkande med utredning och förslag angående fordringar på synförmågan för anställning i allmän och enskild tjänst m. m. [19]
Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 5 angående verksamheten vid sjukhusvårterierna och möjligheterna att rationalisera densamma. [23]
Betänkande med förslag till det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. [24]

Allmänt näringsväsen.

Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 18. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. [1]
2: 19. Västmanlands län. [18]
Den svenska elbranschens kapacitet och konkurrensförhållanden. [10]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Undersökning rörande brukningskostnadernas samband med åkerfältens storlek, form och beskaftenhet. [20]
Betänkande angående arbets- och kapitalkostnaderna i jordbrukskalkylen. [29]
Maskinell täckdikning. [39]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvvärenden. [2]
Betänkande med förslag till ny lag om flotning i allmän flottled, m. m. [27]
Förslag till ändringar i jaktlagstiftningen. [40]

Industri.

1948 års järnbruksutredning. Betänkande angående järnbrukens arbetskraftsförsörjning och därmed sammanhängande problem. [15]

Handel och sjöfart.

Utredning angående de handelspolitiska arbetsformerna m. m. 2. Redogörelse för de olika avtalstyperna i det svenska avtalssystemet. [9]

Kommunikationsväsen.

Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 4. De smalspåriga västgötabanorna. [14]
Betänkande med förslag rörande decentralisering inom väg- och vattenbyggnadsverket m. m. [17]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. [6]

Försäkringsväsen.

Allmän pensionsförsäkring. Principbetänkande. [333]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. [3]
Skolöverstyrelsens utlåtande angående beskärning av timplanerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. [4]
Handelsutbildningskommitténs betänkande och förslag. 1. Handelsgymnasierna. [12]
Betänkande med förslag till lag om prästmöte och stiftsmöte m. m. [31]
Betänkande med förslag till nya grunder för avlöningen av präster, m. m. Del 2. [43]
Statsbidragsgrunder för det kommunala och enskilda yrkesskolväsendet. [44]

Försvarsväsen.

Skyddsrum för civilbefolkningen. [13]
Försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning. [36]
Försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning. Bildbilaga. [37]
Utredning rörande frivilligt försvarsarbete. [38]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.